

DOBÓ PIROSKA
ALÁSZÁLLÁS
REGÉNY

Ismét visszaakasztottam a hallgatót; csalódás, bosszúság nélkül, inkább egyfajta megnyugvással - újabb haladékot nyertem a vallomásra. Nem véglegesíthetem, de felhasználhatom mentségként, lehetőségnek; mintha ez lenne az egyetlen okom, amiért továbbra is itt maradok és újabb félórát fordítok a tökéletesen egyoldalú várakozásra.

A fény idegenül botladozott a teremben. Vékony neszek súrolták a csendet; a pincér diszkréten ásított, tálcáját beljebb tolta a pulton - az üres csészék koccanva felzajongtak.

Hiába fegyelmezem magam, hogy könnyedén s határozottan mozogjak; úgy érzem, vánszorogok csupán; s mintha a helyiség sem lenne valóságos; kopár színpadkép: barnult falak, színehagyott brokátok, cirádás falikarok; összhangzó dísztelenség. Egy nő, ölében lepedőnyi színes magazin; szinte ráfordul, széles karimájú nagy szalmakalapja betakarja. Látom, megint óvatosan utánam fordul; tartózkodó s mégis félreérthetetlen oldalpillantásokkal kíséri visszatérésemet. Honnan is sejthetné, hogy ezt a sarkot akarom csupán; enyhén bicegő asztalával - bárhová térek be, csalhatatlan ösztönrel tudom kiválogatni az efféle helyeket -, szinte üldöznek az elrepedt üveglapok, kiégett terítők, nyikorgó bejárati ajtók. Hogyha háttal fordulhatnék, talán tudatosulna benne: feleslegesen képzelődik. Nyolc tantusz van nálam, ennyiszor megszólalhatnék, elkötve magam ettől a semleges szigettől, de valójában megszólalni sem akarok. Csak támaszkodni elereszkedett tagokkal, bámész egyhangúságban játszva a valóra-válthatatlan illúzióval: magam vagyok, pedig az eszmélés óta, az első felidézhető emlékkép óta sohasem lehetek többé egyedül magammal.

Ha legalább csomagolnék, hiszen azt senki nem végzi el helyettem; mégsem teszem - két éve elköltöztem onnan, most kezdem összeszedni a holmijaimat?

Pusztán a személyi igazolványom rendezett, helyén minden adat, az állandó éppúgy, mint a szükségszerűen változóak; hát látszatra feltehetően szimpla eset vagyok. Egy jó harmincas építészmérnök, átlag tízórás munkaidővel, igénytelen ebédekkel és önállóan beszerzett vacsorákkal. Tudok mindent az ital és a cigaretta ártalmasságáról, amikor lázam van, lefekszem, és magam mosom az ingeimet az utóbbi húszvalamennyi évben. Erre még anyám szoktatott rá örökös példabeszédei legkedvesebbikével: „Te nem vagy Szántó Dávid. Keservesen teremtem elő a kenyeret, nem foglak kiszolgálni. Én már pénzt adtam haza ebben a korban, te meg csak élőködsz rajtam.”

Hja, és mi van még? Munkahelye... állandó lakása... és tíz napja özvegy... valóban szimpla eset!

Hamarosan zsúfolva lesz az asztalom pohárral. Az alkoholelles mozgalom agitátorai innen tarthatnának meggyőző szónoklatot: az ital semmit nem old meg! - s hiteles fénykép rólam: egy kibogozhatatlan csomó.

Aki otthon csinálja ugyanezt, legalább nem teszi magát közszemlére. Otthon... Sári az egész lakást elsötétítette, mécseseket lobogtat a szemfényvesztő gyászpompá kedvéért; és vár, hiszen közös dolgainknak még csak az elodázhatatlan részét intézte el velem.

- Kikészítettem a koncertruháját.

- Elhamvasztják - mondtam, s magamban azt: fapofa, Vidrai! Ennek a beszélgetésnek éppúgy nincs számukra jelentősége, ahogy Nikolnak sem volt; őrizd meg magad!

- Hát tényleg rávinne a lelked?! - (Majdnem hiteles felháborodás.)

- Olga nem engedi... Egy anya szava ér annyit, mint a tiéd.

- Lehet. De ez nem az ő temetése.

- Ó!!! - Vicsorgott rám, pedig én úgy éreztem, valaki más áll ott helyettem. - Hogy tudsz ennyire istentelen lenni?! - Igaz is... hogyan? Tíz nap óta botorkálok leltár nélkül egy rettenetes hagyatékban, amelyet szét kellene szednem, ha látni akarom, mennyi illet meg belőle, miközben rezzenéstelen arccal bizonygatom, „gránit jellem vagyok”, „egy cinikus fráter”, nem pedig „elintézett ember” - ahogy Tóth Ármin „kollégám” mondja a hátam mögött.

Egyedül Dévi tudja rólam az igazat. Talán most is engem hajszol valahol, mert nem bízik bennem többé, hiszen fajsúlytalan ígéretekkel ámítgatom: „hogyne, persze, természetesen!”, miközben tökélyre fejlesztettem saját beváltatlan életelvét, a „két süket fül vagyok” álszent védekezését, és egyenesen az ellenkezőjét valósítom meg annak, amit harmincéves barátságunk tapasztalatai alapján elvárna tőlem.

„Még anyámnak is feltűnt már - próbálja tetemre hívni hiúságomat -, mennyire nem lehet rád ismerni.” S valóban, Szántóné éppoly értetlen, mint amilyen valamikor, 1944-ben volt, amikor „a svábhegyi” villa úrnőjeként azt tapasztalta, hogy jólnevelt fiának a háztartási alkalmazott gyereke is beválik játszótársként, s azt hiszi, nem veszem észre a részvétbe csomagolt sértést: „egy *intelligens* ember mindig talál megoldást”.

„Hogyne, persze, természetesen!” - s udvarias vigyorral bólintgatok bárkinek, ha megkörményeznek tapintatos, ésszerű tanácsokkal, önző vagy önzetlen ajánlatokkal.

„Elismerem! Belátom! - utánozza Lenke-anyám felháborodottan a hanghordozásomat. - Két éve mást sem hallok tőled. Mondd meg őszintén, mostantól mindenkit magad elé engedsz?! Egy Tóth Áront is...” Ármin - javítom ösztönösen; leint: „mellébeszél, azt tudsz!... de válaszolni, válaszolni mikor?!”

Nikol felelt helyettem, Lenke. Félreálltam, megvártam, és Dévi mégis azt hiszi, most újra alászállhatunk a kezdet kezdetére. Bevásárol, fizet az OTP-ben villanyra, gázra, pénzt vesz ki, meg a Szakival tárgyal; szeret mindent elrendezni, mielőtt hosszabban elmegy. És mi hamarosan útnak indulunk. „Megnézzük a világot, öreg! Mióta kivettük az ujjunkat a szánkából, beszélünk róla, terveket szövünk; mire várunk? Évről évre csak azt rendezzük dossziéba, amire ismét nem jutott időnk. Persze... ahhoz, hogy igazán széttekinthessünk, nem is elég már egy élet; fontossági sorrendben kell lemondanunk.”

Hivatal, kórházak, fülledt lakások számolnak el a nyaraimról; befüggönyözött szoba. „Ilyen nagy lett a sötétkamrá - Nikol hatalmas kört írt le a kezével -, megnyugtat a homály. Ha betódul a világosság, cserben hagy a képzeletem, és akkor szembe kellene találkoznom magammal.”

Hallom a hangját; bennem szól - mégis olyan eleven és tiszta -, a káprázat majdnem megfordít - érzem a jelenlétét. Azt hittem, van elég erőm, s csak elszánás kérdése mindössze, úgy kormányozni a gondolataimat s az elfoglaltságaimat, össze ne találkozhatunk, de amíg az értelmem cserben nem hagy, haszontalan önámítás ez is. „Szoktatom magam ahhoz - Dévi az egyszerű következtetések híve -, hogy majd olcsó csapszékekben keresgéljelek, valahányszor gazdátlan a telefonod, vagy hódolatom tárgya, sógornőd úgy mered rám, mint egy díszes vacsoraasztalon felejtett tollsöprűre.” Ott legalább csak alkalmi ismerősök sodródhatnak mellém, lefoglalnak furcsa vallomásaikkal, pedig múltjukban a leghalványabb szerepet sem osztották rám. Az elesettség csöndje delejez. Magam köré gyűjthetném a mindenséget.

A csengés árván rezeg a membránban. Igazán megtettem mindent, nyugtatom magam; hajnal óta készülök a nagy vallomásra: megint becsaptalak.

Lenke ugyan egészen a házig kísért, fel sem merült benne, hogy csak megvárom az elköszönését, aztán ellenkező irányban odébb állok. „A kötelezettségek... - gyártod számomra hol

ezért, hol azért a mentségeket, - a körülményeknek kellene mögénk rendelni őket, de éppen megfordítva van.” Hallgatlak, egyetérték, bármit kérsz számon, amit meg kellett volna tennem; nem védem magam, kiszámolhatnál, akár egy szőnyegre került ökölvívót. Tulajdonképpen az útlevelemért is elindultam, akkor és azon a napon, amikor meghagytad, aztán magával rántott a népes lüktetés, az átkelőknél, járdákon torlódó tömeg; táskák és testek ütődtek hozzám - felvehettem volna az utca ritmusát. Hiszen évtizedek beidegzettsége vonz a sietéshez, hajszába kezdeni a beosztott idővel; valakivé vagy valamivé felváltani a perceket. Mégis a ballagásra fegyelmeztem magam. Hagytam, hogy megállítson egy-egy kirakat, másnak szánt szavak ütközzenek fülembe; nem tűnődtem rajtuk, nem juttatnak eszembe semmit; még azt sem: az útlevelemért kell mennem, lelkemre kötötted - régebbi pontos és szervezett életemben sosem kapott szerepet a feledékenység.

Lejutottam a rakpartra. Kamaszkori céltalan kóborlásaimnak is mindig itt volt a végállomása; magam sem tudom, mi vonzott a Dunához.

Időtlen szemlélődés. Nehéz vízszag kapaszkodott az orromba, békesség vett körül; múltó zajok: a méltóságteljes lomhasággal haladó vontatók nyomán hullámok siettek föl-le a lépcsőkön. Túlparton egy daru óriás teste nyújtózott mozdulatlanul a magasba, halott nyugalma végigdőlt a köveken; együtt a júniusi forrósággal. Nagyságát széthúzta a felhőtlen ég, de a szürkés sóderhalmok eltördelték súlyos árnyékát, hogy az erőtlen szellő könnyedén lóbálhassa, akár a meleget. A munkátlan acélhuzalok kéken csillogtak a fényben. Észrevétlen felemelhetné a testem, gondoltam - mint talpunk a port, de mennyivel jobb a magasban, mikor a mélyben sem tudunk mit kezdeni magunkkal. Hirtelen Olga jutott eszembe, amint az elmúlt tíz nap valamelyikén feltartóztatott az előszobában, hogy tulajdon jövőjükért aggódva megvigasztaljon: - „Te továbbra is mellettünk maradhatsz - s én bambán álltam; mi az, hogy mellettünk? Sohasem voltam veletek... -, hiszen Sári szeret, meg az én szívemnek is kedves lettél.” Hol olvashatta ezt? Őrzöm majd? Emlékezmem kell rá? Éppen ezeket a szörnyű perceket raktározza el ez az öngyilkos agyvelő? A horgászt figyeltem; alig öt méterre üldögélt tőlem, tartása laza, majdnem mozdulatlan - finoman lebegtetni az úszót.

Egyszer Dévivel mi is megpróbáltuk. Házilag készítettük a felszerelést, térdig begázoltunk a Tiszába, mintha ott már nem érhetett volna utol Szántóné aggódó jajongása:

- Nincs jobb dolgotok? Jézusom, ne hagyj el! Nincs jobb dolgotok?!

- Eljleszted a halakat! - üvöltötte Dévi.

- Hozunk a piacról, ha akarod. Vagy a csárdából. Nem tűrhetem, hogy azt mondják rólunk a faluban: ingyen akarunk ebédelni. - Széttörtük a botokat, el volt rontva a délután.

Jelentéktelen kis emlék, mégis váratlanul elgondolkoztatott. Tulajdonképpen mindig pusztán látszatokaim voltak, ha irigyeltem Dévit. Hogy a svábhegyi villában, ahol a háború alatt anyámat Szántó, „a demokratikus ember” alkalmazta, az alagsor egyik lomkamráját ürítették ki számunkra; ablakát félig betakarta a talajszint, s nagy esőzéseknél úgy zúdult be a víz, mint egy csatornába; míg az ő tágas, üvegfalú szobája a kertre nézett. A fiamnak álmodtam hasonlót, de csak méterszer méter szűk sarokkal örvendeztethettük meg. Vagy mert sohasem félt kijátszani Szántónét, aki „méltatlan környezetnek” tartotta a népiskolát, s délutánoként legszívesebben pórázra vette volna, hogy hazacipelje. A hátsó kerítésen át szöktünk meg előre, pályaudvarokon, piacokon lődörögtünk, felkapaszkodtunk a villamos ütközőjére, miközben rettegve jósolgattam: „el fog verni” - mert anyámnak súlyos keze volt.

- Hülye vagy, fiam! - legyintett Dévi. Fintorgó képe akár egy ravasz mókamesteré, s affektálva majmolta Szántóné prédikáló ábrázatát: - V. Dávidot nem szokták elverni. Legfeljebb megdorgálják.

- Miféle V. Dávidot?

- Engem, te lüke! Mamácska mondja így, merthogy elsőszülötti ágon az V. vagyok. És te?

Nálunk anyám legfeljebb azt hajtogatta: „apád sem tudta, hol kezdődik a munka. Megvert az isten, ha ráfajzottál”.

- Látod - állapította meg Dévi -, mi nem vagyunk akárkik.

Valóban, 1945 előtt éppúgy, mint utána, azok közé tartoztak, akiknek a társadalom anyagilag és erkölcsileg egyaránt látványosan honorálja a szolgálataikat. Mindez akkoriban azonban elég homályosnak tűnhetett, hát nem dühöt, tiltakozást, keserűséget ébresztett; inkább valamiféle alaptalan tiszteletet. S ez meg is maradt, csak ma már Dévi emberi lényege áll a centrumában.

Alkonyatkor vissza kellett volna mennem, megnézni a horgászt, mire jutott a türelmével. Persze a végeredmény valószínűleg alig érdekli; talán csak falaz magának ezzel a passzióval - néhány órára kimenekül vele saját életéből. Vajon miért feltételezem, hogy mindenkinek van valami rejtett oka a menekülésre? Mert én is csak durva általánosításokra vagyok képes; tucatember, tucatsors, s pusztán áltatom magam azzal, igenis ki merem mondani: Nikol, hiszen sem vele, sem önmagammal nem tudok szembenézni. Íme, „egy cinikus fráter, aki elkésik a felesége temetéséről...”

- Erre is csak te lehetsz képes! - szipogta Olga drámaian, a gyászkalapban, gyászfátyolban, „a földkerekség legszebb asszonyához” mindig is oly illőnek tartott szenvedő fájdalommal, - most végképp megmutattad, milyen ember vagy...

Teremtőm! Bár én is tudnám!

Valóban, ha Dévi nem gondoskodik a felkutatásomról, egyedül én maradtam volna ki a szertartásból. Micsoda kegyeletsértés!

- ...siratnak anyád és testvéred...

Ők ne siratnának? Hát akkor ki?!

Gyűrötten és faarccal álltam ott, ártatlan báméskodóként valahol a háttérben; nem mentem oda Nikol ravatalához, és nem vártam meg, amíg koporsóját felteszik a kocsira, mert ha megrohannak a részvétnyilvánítók, annyi önfegyelmem sem marad, hogy legalább üvöltöni ne kezdjek.

Most is lesétálhatnék a Dunához - gondoltam, míg a pincér újabb poharat tett elé, üres hamutartót, s egy kétes tisztaságú tányéron három poros pogácsát. - Nézhetném a galambokat; milyen óvatosan tipegnek a vízhez, szárnyaikat néha megrebbentik; gyorsan, riadtan isznak, s felcsapják törékeny testüket a mattekék ég felé.

Meg kell barátkoznom a repülővel. Hamarosan felszáll velem, és én hatezer méter magasban fűrődök a felhők közé, ujjamra illeszttem a kelő napot, meg elhánynom magam, hiszen mindig tériszonyom volt. Két emeletnél feljebb még sosem laktam; amikor végigjárom készülő házainkat, már a negyediken olyan a gyomrom, akár egy tömör focilabda. Csupán az utcát érzem igazán biztonságosnak, megnyugtat, hogy észrevétlen elvegyülhetek a sokadalomban, és átkozom az ismerős arcokat, amelyek folytonosan visszaadnak önmagamnak. Ezt soha nem írhattam a foglalkozás rovására. Én akármi lehetnék, valahogy, valamiről mindig megőrzik a vonásaimat; céllal, anélkül elraktározzák teljesen idegen emlékezetek, aztán mosolyok, kézfogások, súlytalan nagyvárosi kérdések állítanak meg tapintatlanul és zavarbaejtően, mert semmit nem idéznek fel bennem.

„Önkínzóan racionális lény vagy - mondta Nikol. - Muszáj neked mindenre magyarázatot keresned és találnod?”

Már nem. Végsősoron most sem mérlegelem, mi marasztal ebben a homályos sarokban, pedig határozottan zavar a szemközti asztalnál ülő szalmakalapos nő egyre leplezetlenebb érdeklődése, s arra tékozlom gyatra kis energiáimat, hogy még véletlenül se nézzek feléje. Tudom, el kellene rohannom, mielőtt túl komolyan vehetné a jelenlételemet, közeledni próbál, s udvarias kitérőkön törhetem a fejem. Nincs szükségem telefonszámra, címre, névre, ígéretre, mert abban a percben, ahogy kilépek innen, el fogok feledkezni róla; hiszen a meglévőkkel is csak erre törekszem. Ha anyám messzeségével meg tudtam békülni, ez a mostani feladat sem lehet megvalósíthatatlan. Mindazt, ami kettőnkkel történt, az évek lassan kivallatták belőlem; csak az összkép maradt meg, s néhány fel nem oldható emlék.

- Azt akartad, hogy tanuljak, - védtem magam örökös szemrehányásai ellen, mert „nem könnyítettem az életén, anyagi gondjain, szerencsétlen robotosságán”.

Pedig igazság szerint, elég fonák volt az ő hozzájárulása. Egyszerűen számításba vette, érettségi nélkül a hétévi zongoratanulásom kárba vész, ő viszont pénzre szeretne volna váltani drága, öreg Sipos összes áldozatát.

- Úgysem lesz belőled soha semmi.

Néztem rá, sértetten és megalázottan, de pillantása olyan hallgatást parancsoló rettegéssel tudott fogva tartani, hogy a cáfolat legtöbbször belém szorult. A gimnáziumban jelesnél rosszabb jegyem nem volt, de jobban érdekelték a nyári kereseteim, mint a bizonyítványok, vagy a „hóbortos Sipos József” lelkendezései; „zongoraművész” - ilyen foglalkozás az ő ismeretvilágában nem létezett. Hogyha a szabóság vagy a kereskedőpálya felé áhítozok, feltehetően megtaláljuk összetartozásunk közös dallamát.

És nem felejtettem el a szűk lakást betöltő folytonos veszekedéseket, a megüledett étel-szagokat, sem az örökös félelmeit: háborútól, éhségtől, rosszindulattól - a szörnyű veréseket egy elvesztett radírért, kinőtt tornacipőért, betelt fűzetért. Akkor tanultam meg egészen apró betűkkel írni; Dévi röhögött: „aki ezt utánad csinálja, hamisít”. Lakókkal, házmesterrel, még az utcabeli boltosokkal is figyeltetett, ellenőrzött, nevelt, nehogy csavargó legyen belőlem, s közben a szomszédék pincéjéből loptuk a tüzelőt; csak az én kezem fért át a nyíláson, ott nyomban öklendezni kezdtem az izgalomtól.

„Az ilyen - háborgott mélységes megvetéssel - nem érdemli meg a gondoskodást.”

Ahogy letettem a táskát, nyomban megjelentek a házbeli védőszentek, ellepték a lakást, betelepettek a szobába, rádióztak, locsogtak; hol az ördögbe tanultam én tulajdonképpen? Anyám hálásan rajongta őket, varrt, takarított boldog-boldogtalannak, mert egyetlen pillanatra sem hagytak magunkra, odahordták a pletykáikat, „megtisztelték az otthonát”. Enélkül élni sem tudott volna, nyilván most sem tud, csak az indokot kellett megváltoztatnia, hogy a férje szintén úgy érezhesse; érte vállalt küldetést teljesít.

Vajon egyszer képes leszek majd mostani önmagamra is ilyen nyugodt tárgyilagossággal nézni vissza; csalhatatlan biztonsággal vetve ki emlékezetem tárházából az ellenem ágáló tényeket, s valóban el merem mondani: Nikol. Csont és hamu lett... Iszonyúan személytelen. Hiszen mit árul el róla ez a név? Képes-e felvillantani fekete haja súlyos tömegét, szájának szinte festői vonalát, barna szemei sötét ragyogását? Tavasszal már fej nélküli embereket fényképezett, nagytásait kiakasztotta a régi fotófalra, és zsírkrétával ijesztő vonalakat rajzolt egy-egy szörnyű törzs fölé.

- Miért változtatod meg a valóságot?

- Megváltoztatom?! Dehogy! Csak ábrázolom, eljátszom vele. Már nem vagyok többé művész, ha próbálnám, se tudnék gyönyörködtetni. Így látom. Mi ebben a különös?

- Rólam is új képet csinálsz majd?

- Meglehet.

Minden asszonynál hozzád mentem, Nikol, de te egyetlenegyszer sem ismertél rám.

Lassan huszonnégy óra utcai ácsorgás, tétlenség bizsereg a tagjaimban, pusztán az agyamat lehetetlenség elfárasztani. Miért nem vagyok valóban „egy cinikus fráter”, akiről csak pletykálják, hogy „elintézett ember”, hiszen akkor tényleg „rajzolhattál” volna másik fényképet rólam; hitelesebbet az összes korábbinál.

- Vidrai!

A megrökönyödés reflexe azonnal a szemközti asztalnál ülő nő felé fordított, ostobán bámultam rá; - szóval, nem idegen? -, kíváncsiság vagy érdeklődés nélkül, azzal a kellemetlen érzéssel, hogy most már nem térhetek ki a beszélgetés elől. Elhallgathatom a végső soron oly egyszerű beismerést: nincs szükségem senkire, hiszen a civilizáció körültekintően felöltöztetett: eszmék, gondolatok, illemszabályok; megannyi támaszpont ellenemre.

Fonnyadt bájak, ellomposodott formák, nézése csalódott, de szigortalan; Zsófia... ismerek rá. Feláll és indul, a járása mit sem változott. Vonzó szépségét, érett varázsát visszavették az évek, csak lebegő ringását nem; talpai alig érintik a földet.

Izgalmat érezhetnék, zavart, félszepséget; olyan meghatározó élmény kapcsolt hozzá, hogy amíg gondoltam egyáltalán a viszontlátására, izgalmas, mámoros és gyönyörű lehetett.

- Meglepo találkozás! - köszönt egy sápadt mosollyal; viszonzom - lám, szerencsére egyikünk sem feleslegesen elragadtatott, hát minek ábrándítanám ki azzal: régen túlestem a meglepődéseken; kamasz szokás - rácsodálkozás a világra. Örülök, mert egykedvű közönnyel igazítod magad alá a széket, a mozdulatban szándéktalanság rezonál; *megint* az unalom hozott ide hozzám, megannyi illedelmes hebegést megtakaríthatok. Két karját úgy rendezi, hogy fejét összekulcsolt kezeivel megtámaszthassa, mintha így elrejtethné arcát s nyakán a ráncokat, bár úgy próbál viselkedni; már-már iratlan kötelességemnek érzem a valamikori mit sem látást.

- Még mindig szereted a szalmakalapot?

Valójában magamnak tettem fel a kérdést, s magamnak is csak úgy véletlenül, mert a látványtól egyszerre felderengett bennem a Tisza-menti kert rózsáinak színorkánja; nyakadban a hatalmas szalmakalap, mintegy ellentétéként az inkább jelképes fürdőruhának. Atléptél a veteményest óvó drótkorláton, „csak semmi csókolomozás! Mindig lehangol, ha a csinos fiúk magázni kezdenek”. Dévi gúnyos fintort vágott, „esküszöm, kikezd veled! Hu, öreg, miért ne?! Egyszerűen irigyellek!” Kölyökkorunktól kritikátlan lelkesedéssel beszélt róla, mert ő volt az egyetlen a Nagy Famíliában, aki éppúgy megzavarta a Szántóék álmodta összképet, akárcsak jómaga. Zsófia sohasem tartott igényt idősebb Szántó Dávid atyai gondoskodására, férjhez ment egy szerény, csinos lakáshoz, és nem kívánt főhivatású anya vagy háziasszony lenni. A „nem értem Zsófiát!” - kezdetű dallam aztán többtétéles szonátává bővült az évek során, hiszen Szántóné nem tudott könnyedén átsiklani a szentségtörő dolgok felett. Dévi elragadtatottan magasztalta, mert még a házassága köré sem engedett hamis legendákat szöni. „Tudod - mesélt Zsófia ritka látogatásairól -, amikor mamácska előadja szép elméletét, hogy - egy nincstelen csavargó elcsavarta a fejedet - egyszerűen félresöpri: - tévedsz, nővérkém! Fordítva történt. A kezdeményező rokonságába tartozom.”

Most azonban őszinte meghökkenés vonult végig az arcán, tartása hirtelen túl egyenes lett, rendreutasító; egyszerre ráeszméltem, Zsófiában nem emléket, hanem félreértést ébresztett a kérdésem. Hiszen letagadhatatlanul nem mindegy többé, mit vesz magára, pedig évtizedekkel ezelőtt egy télikabátban éppoly izgató volt, akár köntösben, fürdőruhában vagy anélkül.

- Sokan hordják - feleli szórakozottan, de hangjából hiányzik a régi magabiztosság.

Én, alig tizennyolc évesen úgy néztem rá, mint egy megközelíthetetlen, lezárt szentélyre, igazán nem mérlegeltem, mi sodorja éppen hozzám, amikor Pesten valószínűleg úgy megy el mellettem, ahogy ösztönösen kikerül minden lámpaszlopot. Tulajdonképpen miről beszélgethetnék vele? Nem villan fel bennem semmi, ami őszintén érdekelné, legfeljebb az, végső soron szerencsém van, bárkivel összefuthattam volna; - Zsófia legalább az ős-messzeségből érkezett követ.

- Azt hittem, vidéken élsz - szóltam ürügyet keresve, hogy legyen időm kigondolni, milyen témába kapaszkodhatnék a látszat fenntartása érdekében.

- Áh, dehogya!

Válasza régi szükszavúságát idézte, gyötrelmesen tudatosítva a faggatás kényszerét.

- Hát? Hiszen Déviékkal 1956 óta nincs kapcsolatod.

- Minek lenne?

Ha érdekelne, nem torpannánk meg itt, de sajnos, számomra ez legalább olyan közömbös, mint az, hogy éppen itt vagyok és nem máshol; csupán a régen volt hiánya ötlük eszembe; amikor szüntelenül „felesleges kérdésekkel nyaggattam”, ő meg vállvonogatva visszavonult: „ajaj, szívem! Már megint kezdted! Utálok, hogyha vallatnak. Mellesleg, rém unalmasak azok az alakok, akik üres filozofálgatásra pazarolják az időt”.

Egyetértek. Most. De mivel átültél az asztalomhoz, feltehetően a te véleményed is megváltozott. Igazán érdeklődő arcot próbálok vágni. Olyan témát adok, amihez huzamosabb időn át nincs szükség rám:

- És hogy élsz mostanában?

Rábízom, bontsa le kizárólagosan egyénivé ezt a tág terű általánost, bár Zsófia annak idején csupán az élvezet illanó perceiben volt beszédes, és akkor sem az értelmi kommunikálás kedvéért.

Feszeng, tenyere élével simítgatja a terítőt; hunyorgása a hordatlan szemüvegre árulkodik. Sebesen felkapja a kérdést, mintha attól tartana, visszavonom; pedig nekem egészen mindegy, mit kezd vele - csupán az arcom odafigyelő.

Hibátlan kétszemélyes monológ. Egyetlen szava sem hatol a tudatomba, csak hallgatok.

Hát mégis rátalált az egyedüllét; pedig jobban gyűlölte a pénztelenségénél, a kiszolgáltatottságnál, soha és sehol nem akart szembenézni vele. Tetteinek mindig ez volt az egyetlen szabályozója. „A közlékenység leleplez” - azóta megtanultam -, de te most épp abban keresel kielégülést, amit flegmán megvetettél. Egykor állhatatosan szembeszálltam a közönyöddel.

- A fecsegőkre nem szoktam figyelni - mondtad.

- És kikre szoktál?

- Senkire. - Önmagán messze túlmutató, lakonikus válasz. - A megismerés nehezíti a felejtést. Nem vagyok a pillanatnyi boldogság ellensége.

Zsófia valóban következetes maradt: sohasem faggatott. Nem volt kíváncsi sem rám, sem anyámra, sem a terveimre, vágyaimra; ha Dévi nincs, talán a koromat sem tartja számon, legfeljebb a nevem, bár még a megszólítást is oly óvatosan kerülte, mint akinek tulajdonképpen kétségei vannak.

- Szívem... - és ugyanezzel a hangsúllyal mondta azt, hogy csend, harisnya, vekker, dolgozni; ki tudja, hányadik voltam én ebben a személytelen sorban?! Naiv kínládások! „Szeretsz te engem? Szerelem ez?” - vallattam rövid együttléteinkkor. A mából nézve, ezek persze együgyűek, hiszen jelentőségüket visszaminősítették az évek; de általuk is gazdagabb lettem, s lehet, hogy mostani kifosztottságomhoz sem jutottam volna nélkülük.

Zsófia mereven rámszegeződő pillantása fokozatosan ráeszméltetett, választalan kérdés függhet a levegőben; felöltöttem a tűnődők bölcs ábrázatát; a megértők szép tapintata a némaságom.

- Igen - sóhajt fel rezignáltan -, borzasztó eset volt.

Eset?! Bármire vonatkoztattad is, tagadom, kedvesem, hogy számomra ennek a szónak sajátos jelentése van, mert akkor felnagyítanám a magam tragédiáját, önálló hőseit és mindannak a jelentőségét, amiről tehettem vagy sem, aztán elnyúlhatnék leterítve.

- És a férjed? - vetem fel gyorsan, nehogy a ránk zuhanó némaság véletlenül mégis az eszébe juttasson.

- Nem tudok róla semmit.

Ujjai szivárványos papírforgóként pörgetik a vékonyfalú üveg poharat; olaszországi „próbaszerencsésükről” beszél. Hajdan elég gyakorisággal élte át házassága alkalmankénti „felbomlását”, aztán a lezárt kalandok mindig, összehozták őket; Zsófia nem írt drámákat az élet számára természetesnek tűnő eseményeiből. Még csak hamis illúziókat sem gyártott magával kapcsolatban, inkább kérkedett azzal, mennyire nem áldozata, hanem előidézője a történéseknek; hiszen mindig azt tette, ami pillanatnyilag jó volt, és ha átlépte a pillanatot, átlépte a tegnapi jót is. Leckét vehettem volna nála a realitásokból.

- Megöregedtem. - Nem vár helyeslést vagy cáfolatot; Nikol „esti meditációira” emlékeztet a nyugalma. - Nem hoztam össze semmit az évek során, s nem kötöttem senkit magamhoz. Elég értelmetlen, igaz? Persze a te korodban az ember, még nem szokott mérleget készíteni.

Értékelő feltételezés; megkapaszkodhatnak benne. De csak látszatra egyszerűbb az áttekinthetlenség kerülgetése, mint a töprengéseim, amelyek egyedül képesek valami újfajta rend felé vezetni fájdalmas szigorral.

Hirtelen az a tudat kerít hatalmába, tengernyi időt elvesztegettem; nem tudom nevéen nevezni, mi helyett; ahogy maradni sem tudnék tovább már.

- Elkísérsz? - kérdezi Zsófia leplezetlen tárgyilagossággal, s a kérdés nyomán egyszerre felsejlenek a volt találkozások rituális mozzanatai: „Vedd ki az üveget a szekrényből, aztán főzz egy kávét, hogy éberebb legyek!” Közben udvariasan nemet mondok, illő kifogást; Lenkével egykorúnak látlak - s megalázod magad a szánmammal.

- Jól van - nyugtat meg készségesen. - Majd máskor. Felírom a címemet.

Felesleges. Mindketten tisztában vagyunk ezzel, csak valami különös elfogódottság megzavarja a józanságunkat, hiába nem figyeltünk valóságosan egymásra, s magunkat vallattuk csupán egy képzelt beszélgetés látszatában.

Nézlek, ahogy lassan távolodsz az úton, nem fordulsz hátra, s az igyekvők tarka kavargásában egyre kivehetlenebb leszel. Rejtélyes szorongás fog el. Az értelmem világosan méri, mindennek valójában nincs hozzád köze, pusztán váratlan felbukkanásod fényt lobbantott szétesett sorsom labirintusában, hogy magam elé emeljem tizenhat évvel ezelőtti varázsodat, felidézzelek akként, amilyen egy elbűvölt kamaszé voltál az első szerelem mámorában.

Harsány színek villognak a nyári délelőtti forróságában; bocsánat! - mormolom ösztönösen, amikor megtaszítanak, vagy bárki keresztezi céltalan haladásomat.

Tudod, Zsófia, mondom - talán fennhangon, talán csak magamnak -, most megint úgy érzem, az aszfaltról hamarosan egy keskeny földútra érhetek, ahol lucerna sárgul majd újra mindkét oldalon, és a por apró püffenésekkel kavarodik fel a lépteim alatt...

A komp... Utasa néhány férfi, gombolt, szűk nyakú ingben, vasárnapi feszes feketében; már várakozás közben alaposan szemügyre vettek, az idegent megillető kíváncsisággal.

Dévi jóval az átkelés előtt érkezett a túlsó partra, karjai kaszáló mozdulatával jelezte; észrevett, s a szokott füttyjellel köszöntöttük egymást. Sivított, szállt a hang, át a sárga, lompos víz felett; boldog ujjongás áradt szét bennem. Mindig vágyakoztam egy ilyen pillanatra, hiszen anyám még az osztálykirándulásokra sem engedett el soha; most egy teljes hét! - a világ urának éreztem magam. Eltökéltem próbáltam fölébe emelkedni annak a kellemetlen bizonyosságnak. Szántóné lekötelezett; hagytam, s mindaz, amit nélküle is megtettem volna, csakis viszontszívességnak tűnhet majd ezután. Tizenegy éven át igazán kitartóan ügyeskedtem, hogy felszámolja ezt „a nem kívánatos barátságot”, mint Dévi egyéb különégeit, s összes kudarcra sem ingatta meg abban a tévhitében: látszatok ellen hadakozik. Hiszen „mindnyájan sajnálatos engedményekre kényszerültünk”, a beilleszkedés, a korábbi pozíció kedvéért; „hja, a mai világban!” - s lemondóan széttárta a kezét, ha egyetértő rokonsága előtt panaszával előhozakodhatott.

„Szegény gyerek!” - Mentette Dévit mindazért, amit önálló véleményként, szándékként akart velük elfogadtatni -, „hogyne tévelyegne, amikor ennyi negatív hatás éri!” Ebbe a kategóriába sorolt engem is, mert egyes-egyedül tőlem tanulhatta „a szemtelen feleselést, az engedetlenséget”, s mindig becsmérő jelzők kíséretében kerültem a szájára, valahányszor Dévi rám hivatkozott, vagy velem igazolta az állásfoglalását.

Amikor azonban Ugyebár tanár úr jóvoltából kiderült, hogy a „Család Reménységének” roppant kevés érzéke és szorgalma van a matematikához, váratlanul fegyverszünetet ajánlott. Minden korlátoltsága ellenére, sorsdöntő helyzetekben nagyon is körültekintően tudott cselekedni. Direkt módszereivel rendszeresen csődöt vallott; Dévi még a németet is azonnal abbahagyta, ahogy a rokonságon belülré helyezte át a tanítatását. „Inkább sportolni fogok, öreg. Szerencsére, egyetlen úszómester sincs a csalámban.”

Ha matematikából tanárt fogadnak mellé, meglehet, beváltja a fenyegető jóslatot: „meg fogok bukni, mamácska. Egyéb jeles cselekedettel úgysem gyarapíthatom családunk íratlan történetét.”

Szántónénak sejtelve sem lehetett arról, hányszor könyörögtem Dévinek:

- Ülünk le! Elmagyarázom! Ha Szekeres megél belőle, te egyenesen kiváló lehetnél.

Szekeres... Sohasem gondoltam volna arra, mekkora hangsúlyt kap egyszer az életemben! Lomha mozgású, örökké tintafoltos jámbor hústömeg, felfogóképessége mintha járásának hasonmása lenne - szuszogva és nehézkesen erőltette át magát a legegyszerűbb kérdéseken is. Szorgalmas igyekezetéből sem futotta kettesnél többre, de aligha szemlélte kritikusan önmagát; hát végső soron, igazán természetes, hogy évekké később egyenesen diadalra vitte a sznobok életfilozófiáját.

A gimnáziumban azonban áhítatos rajongással vonzódott hozzánk; Dévit a pofonjaiért, a fociért bámulta, engem a lemásolható feladatokért, matematika dolgozatnál a mentőpéldákért, meg a rá áldozott megannyi délutánomért. A barátomnak hitte magát, pedig ezt a szövetséget csak dr. Eörsi hozta létre, aki az összes „fizikait” szívesen kiostálta volna, hát eléggé gyűlöltem ahhoz, hogy megmentsem Szekerest. Dévi viszont valóban fontos volt számomra; Szántóné tehát feleslegesen „alázta meg magát” az „egyszer igazán meghívhatnád a barátod!” - taktikázó ajánlatával.

Felléptem a kompra, és azt mondtam magamnak: sohasem befolyásoltak bennünket az indítékaid. Közel három hónapig zsákoltam, most elterülök a forró homokon; két napi hidegrázás a napozástól, izgalmas kerékpártúra Szegedig; szabad vagyok, mintha Mozart d-moll zongoraversenyét játszánám újra az óriási hangversenyteremben.

- Vivát, öreg! Csakhogy megjöttél! - rikkantott Dévi.

Zavartan és hosszan veregettük egymás vállát, hogy elleplezzük az örömünket.

A tulajdon testvéremként sem lehetett volna hozzám tartozóbb.

- Simán ment? - fürkészte az arcom.

- Ahogy szokott.

Dévi járatos volt anyám összes kedves jelenetében, nem kellett ecsetelnem a részleteket: „jódolgóban már azt sem tudod, mit találj ki! Nyaralगतás?! Léhűtők flanca!”

„Jódogomban” rakodómunkán voltam abban a szünetben is, az - ahol többet fizetnek - feltétel alapján: tenyeremet hólyagosra törte a lapát, s a kimerültségtől majdnem ráestem Józsi bácsinál a zongorára.

Arc; amelyet nem vakított meg az emlékezet, mert időtlen, már a meglátás pillanatában is többszáz éves; Nikol beszélt úgy a nagyapáról, ahogyan én vallanék róla, pedig semmit nem tudtam megmutatni abból, ami igazán boldoggá tehetné volna. Csak az apa nélkül nevelődők képesek ilyen mély odatartozással rányílni egy idegenre, akin anyám szakadatlanul olyasmit kért számon, amire tényleg nem volt illetékes: „ő gürcöl talán érted? Hát akkor mit avatkozik a dolgaimba?!”

Nem avatkozott. Tizenegy évig tanított zongorázni, bár csak az első kurzus volt ingyenes; rászoktatott a séták, ünnepek örömére; a kedvemért minden karácsonyon hatalmas, gazdag fát állított, s könyvekre, színházjegyekre, „megannyi ostobaságra herdálta el” a pénzét. Anyámból egyetlen érzést csikart ki pusztán: a megvetést, mert „vénségére mindenki elhülyül”, és én örökösen készülődtem, egyszer meg fogom mondani, hogy nincs joga Siposról így beszélni. Ezerfélét köszönhetek neki, ami nem kenyér, cipő vagy tiszta ing. Soha egy kottát meg nem vettél, egy hangversenyre be nem fizettél, egy vonatjegyet nem biztosítottál, ha vidéken szerepeltél. Még az iskolai ünnepeket sem látogattad, nehogy drága idődből arra kelljen áldoznod, aminek előtted a leghalványabb becsülete nem volt. Tudom, az életszínvonal emelkedéséről mi csak a rádióból értesültünk; lekváros kenyér, zsíros kenyér, hústalan hetek, hát Józsi bácsi csak egyszer tett kedvedre, amikor megvarratta a hiányzó télikabátom. Szürke, elárvult gyapjúpokrócból egy szövetkezeti szabó rémálma... Legfeljebb ünnepeken vehettem fel, évről-évre kiengedték, leengedték, és jött velem; már nem is az volt, aminek szánták, inkább szimbólum - halálos undorral bújtam bele, de erről Sipos aligha tehetett. Hiszen még azon a nyáron is milyen szenvedélyesen harcolt az érdekeimért!

- Szándékosan rendezte így anyád? - topogott körülöttem tehetetlenül, mert egyre sutábban kaparásztam a billentyűkön. - Hiszen hasznavehetetlenek a kezeid! Most hogyan készülünk a felvételire?!

A legdrágább valaki voltál akkori életemben! Örökös pert vállaltál értem, hogy merjem szeretni és akarni az álmaidat, vagy bármit, de anyám vaskos anyagiasságával szemben a többre törekvést. „Tudom, mire képes ez a kéz, meg ez a fej - mondogattad -, nem állást, hanem hivatást kell hozzájuk keresni!”

Anyám a munkakönyvet várta tőlem, „te nem vagy Szántó Dávid... keservesen teremtem elő a kenyered...” Ha néha felvillan bennem az emlékezete, mindig együtt látom a csattogó varrógéppel, amelynek örök ritmusába se évszak, se hangulat bele nem avatkozhatott: „mert élni kell... mert magamra vagyok utalva... mert miattad lettem rabszolga...”

Oszítja, rendezi, százszor átszámolja a nyári keresetemet. - Persze - mondja kelletlenül -, pénz nélkül nem indulhatsz el.

Ötven forintot odától elém, s szemöldökét oly rosszállóan vonja össze, mintha éppen azt hallgatná, mire fecsérelem.

- Hadd lássák, van! De igyekezz visszahozni!

- Elengedett! - csap hátba Dévi. Így mondta mindig: „rá se ránts, öreg!”, amikor valamit nagyon is jól megértett, s azt is, hogy nem könnyíthet rajtam a megértés sem.

- Anyád?

- Nyájas lesz! - biztatott a „kaján Buddha-mosoly” -, akárha az üzemi párttitkár lennél, akiről tudja, fontos ember; minden tőle függ. - Viszont... - mesteri hatásszünetet iktatott be -, felbukkant Zsófiánk. Remélhetőleg, kellemesen fogja ellensúlyozni mamácskát.

- Hülye vagy - mormogtam elvörösödvé, mert Dévi ebben a tapasztalásban is messze elébem került már eddigre. Én még úgy néztem a lányokra, ahogy különös, felderítetlen dolgokat szemlél az ember, a megismerés izgató szándékával, de a közelítés merész vágya nélkül. Alkalom se nagyon kínálkozott; igaz, nem is kerestem - oktalan gátlások lappangtak bennem, anyám „vendégei” pedig kifejezetten megszégyenítően hatottak rám.

Dévi fölényesen, majdnem kihívóan vigyorgott:

- Miért? Nem tudunk róla éppen eleget?!

„Eleget?” Akkoriban sok olyan dolognak volt becsülete előttünk, amit felnőttként elutasítottunk; így természetesen csodáltuk Zsófiát, mert „igazi modern nő”, „klassz házassága van”, „nem dobolnak szünet nélkül egymás dobhártyáján”.

Ahogy megláttam ott a kertben, hiú büszkeség fogott el, amiért Dévinél fél fejjel magasabb vagyok, és idősebbnek látszom; nemcsak a szavai biztattak, hanem a tekintete is. Megilletődöttségemet egy furcsa fintorral nyugtázta pusztán, mintegy tudtomra adva, nincsen szüksége rá.

Éppen „véglegesen” szakított a férjével; nyár volt, még nővére társaságát is inkább vállalta, mint hogy otthon töltsen el a szabadságát.

„Úgy látszik - állapította meg Szántóné -, feladtad az elveidet” - pedig Zsófiának nem voltak feladnivalói. Cselekedeteiben aligha létezett rendszer, tetteinek esetleg a hangulatok szabtak valamelyest irányt; szenvedélytelenül vetette magát a kínálkozó lehetőségekbe, hogy szenvedélytelenül átléphessen rajtuk.

Ha a tisztánlátás velünk született képességünk lenne, okos élménytelenségünkben a boldogságra sem ismernénk rá soha.

Ánizs-szagú sötét volt. Nagyranőtt árnyékok borultak az utakra, fűre, frissen megforgatott ágyásokra, Zsófia teste, akár a tartózkodás nélkül kacérkodó fürdőruhája; szertelen és rafinált; káprázatos mesterré avatta a tapasztalás.

- Aki hallgat, önmagára figyel - duruzsolta lágyan. - Mondj akármit! A szó úgysem érdekel, de a hang a legjobb tanú... - Zsófia legfeljebb önmagával foglalkozott. Mégis már a pusztán látásától átlényegültem, nem voltak fenntartásaim; beértem az egyetlen bizonyítással: éjszaka szűksége volt rám. Lázasan önkívületben küzdöttem le a zárkózottságomat, hogy megfogalmazhassam a vele töltött órák gyönyörűségei belső visszhangjait, de addigra már józan közönnyel elvált tőlem, s legfeljebb a felesleges szavak bosszúsága lehelt belé őszi indulatokat.

„Ne légy szentimentális! Ennél a póznál nincs nevetségesebb!” Szerettem volna bebizonyítani, félreértett; de anyámmal is csak ritkán mertem vitába szállni, vele pedig egyáltalán nem lehetett; elszívta aznapi utolsó cigarettáját, aztán megszűntem számára - egyszerűen elaludt kettőnk magányosságában a közös fekhelyen.

Furcsa érzetek szorongattak, nem öltve alakot és nem taszítva, egy évtizeddel később tudtam tisztázni őket, amikor magamon és másokon egyaránt számonkértem már a teljesség hiányát, amely az örömkeresést nem egyesíti a megtalálás harmóniájával.

- Láthatlak Pesten is? - faggattam az utolsó estén.

- Van telefonszámom, lakásom. A kellemes időtöltésektől soha nem idegenkedtem.

Elvonult tudatom mellett a praktikus meghatározás. Néhány év múlva persze keményen szembefordultam olyan emberekkel, akik választott élethivatásukat a passzió színvonaláról szemlélték, vagy akik saját lehetőségeik egyszerű kiteljesítőit látták bennem, anélkül, hogy engem is láttak volna.

Dévi, aki egy-egy ballépésemet gyakran évekig képes volt makacsságomat tetemre hívva emlegetni, hátha megtakarítja számomra a mégegyszeri elkövetések kudarcát; Zsófiát soha nem kezdeményezte témaként, „két süket fül vagyok, meg mit se látok”-arcával fordult csak felém. Talán, ha elég nyílt vagyok önként szóbahozni, segít rendet rakni önmagamban az események túlméretezése nélkül, vagy mégsem; hiszen Zsófiából folytonosan erőt merített önnön hiábavaló küzdelmeihez, amelyeket azokkal vívott, akiket mind a mai napig nem szűnt meg szeretni. Ha azt mondtam:

- Úgysem változtathatod meg őket...

- Te megalkuvó! - Védekezett az örökösen lázadó meggyőződéses szenvedélyével, pedig a tények alapján el kellett volna ismernie, valóban „mindig önkínzóan realista” voltam. A magam példáin mértem az ő összes szándéka megghiúsulását. Anyámat mindössze egyszer sikerült elcsábítani a fellépésemre, mire rám került a sor, már rég aludt, s aztán bűnös bizonyítékként emlegette „a mire való haszontalan óráimat”, pedig az eredményhirdetésnél kiderült, hogy a három legjobb közt szerepeltem. Sipostól annak a napnak emlékére kaptam meg későbbi hatalmas gyűjteményem első darabját: a *Fidelio* partitúráját; „inget, sálat, akár szappant is vehetett volna”, bizony, kedves anyám, ha most a végeredményt nézem, könnyűszerrel válhatnék az egyszerűsítés bajnokává.

Annakidején azonban szakadatlanul bizonyítani akartam neked, ahogyan Dévi is a maga teljesen egyéni ambícióival, de egyikünk erőfeszítése sem kecsegtetett még halvány derűlátással sem. Más-más szándékok motiválták ugyan az elszánásainkat, hiszen már a rajtvonalról a „lent és fent” meghatározó különbségével lendültünk el, és hiába változtak meg a feltételek, Ti és Mi megmaradtunk a helyünkön. „Ti és Mi” igen, azonban Dévi meg én semmiképpen, mert számunkra már életünk első közös színhelye sem azt jelentette, amit vele kapcsolatban elvártak tőlünk. Anyám örült, amiért Szántó az „ínséges időkben”, amikor „kevesen engedheték meg maguknak, hogy cselédet tarthassanak”, akár kettőnk kosztjáért, szállásáért mindössze, elfogadta a szolgálatait, s rendületlenül ismételte: „megöllek, ha bajt hozol ránk! Nem a miénk a villa!”

- Ő miért nem jöhet fel a kertbe? - kérdezte Dévi.

- Azonnal menj a szobáskádba, kisfiam! - Szántóné még erre az utasításra is nehezen talált rá megrökönyödésében, pedig akkor még fel sem rémlett benne a „Nem létezik, hogy Dávidkának éppen *ilyen* kell!” - Saját gyártmányú tizenegyedik parancsolata. Dévi pedig az az V. Dávid volt, akinek az ő sajátos hagyományuk szánta, csak éppen hatévesen vajmi keveset fogott fel az elvárás lényegéből, mindig a kerítésen túlra vágyódott, ahogyan én szűknek éreztem a hajdani lomkamra kétszer két méterét. Pedig az Istenhegyi úton álló villa családi örökség volt, földszintjén két, emeletén egy önálló lakással; fedett körerkéllyel, fás-cserjés, gyepszőnyeges kerttel. Hivalkodó kovácsoltvas kapuja éppoly mesterremek, mint az utat sze-

gélyező egyformára nyírt bokrok, a virágágyak elrendezése, vagy a homlokzat rokokós díszei. A szobákban félfalnyi üvegajtók, sötét, nehézkes bútorok terpeszkedtek, s valamelyik ős múlt századi ízlését őrizték az időtől, portól érdeessé merevedett festmények, fakult gobelinek, fényesre pucolt gyertyatartók.

Mindez jóformán értéktelen volt, mégis megihlette a belépőt, ha nem ment közel semmihez, beérte a patinás összhatással, amelyen a legcsekélyebb változtatást is szentségtörésnek minősítette a kegyelet. Csak lakták, takarították, ápolták ezeket a helyiségeket, meg sem próbálták magukhoz egyéníteni. Inkább azt a látszatot keltették, hogy az állandóság hozzájuk illik; nem fényűző, de rangos jelképe a polgári pozíciónak, amelynek megtartása ugyanolyan tehetséget igényel, mint valamikori megszerzése.

Ez lett volna az apai örökséged, „ha nem jön közbe a háború”, sóhajtozta Szántóné a múltó évtizedek során, miközben semmit sem értett, nem akart, nem is tudott megérteni. Pedig Szántó igazán nem vádolhatta azzal, nincsen tisztában a kötelességeivel. Amikor férjhez ment hozzá, nevével együtt szinte felvette a családot is, magáévá tette avult hagyományait, szokásait, erkölcs- és illemtanát; ezek talajáról hadakozott érted, míg apád azt prédikálta: „a demokrácia: rend. Történelmi küldetésünk a rendet szolgálni, ha kell, áldozatok árán is.” Olyan gyönyörű szólamokba tudta öltöztetni a karrierizmusát, hogy soha a gyanú legkisebb árnyéka sem vetődött rá.

- Én nem politizálok - hangoztatta a háború alatt. - Én nem politizáltam - mondta utána. Ki vesződött akkor az árnyalatokkal?

Szántó értett ahhoz, hogyan kell a folttalanságát kamatoztatni. Mikor Szántóné azzal gyötörte, hagyják el az országot, „maga naiv! - intette le. - A szakemberekre mindig szükség van. Itt hamarosan magasra kerülhetek. Odakint mindent előlről kezdenék”.

A bizonytalanság egyes taktikázásra intette. A sokféle pártállás viharos korszakában megmaradt semlegesnek, csak akkor gombolta magára a piros mellényt, amikor már egyértelműen látszott, nem tehet másképpen. Igazgatói kinevezését úgy fogadta, mint kötelező elismerést eddigi érdemeiért. Óvatosan és titokban megőrizte összes régebbi kapcsolatait, de nem zárkózott el az újaktól sem, ugyancsak óvatosan és egy árnyalattal nyíltabban. Az idők fordulásának próbáját Szántónénál rugalmasabban vészelte át, mert ő valósággal belerokkant abba, amikor anyám szolgálataitól, majd a villától is meg kellett válniok. Szántó időben tájékozódott, és nem várta be a kisajátítást, hanem ügyesen szervezett, kedves rokoni színjáték keretében lemondott „a tulajdonjogról” özvegyen maradt nővére javára.

„Hová sülyedtünk” - siránkozott Szántóné a negyedik emeleti pazar kétszobás lakásban, amelyhez akkora balkon csatlakozott, amekkora szobát mi laktunk anyámmal. Hogy Szántó fontos és befolyásos ember, akihez rendszeres vizitbe járt az üzem teljes vezetősége, tárgyal a miniszterrel, és „egészen a kormányig” felérnek a kapcsolatai; ezt vitathatatlanul természetesnek tartotta, mivel azonban másféle módon kellett alkalmazkodni korábbi életformájukhoz, a nem létező összhangot próbálta megalkotni: - Papa értünk tesz mindent - sulykolta Dévibe. - Csalódnék benned, kisfiam, ha a látszatokat összetévesztenéd azzal, amiről ő sem mondott le tulajdonképpen.

- Érted ezt, öreg?

Roppant tanácstalanul hallgattam. Anyám számtalan olyan elvárást támasztott velem szemben, aminek egészen egyszerűen nem feleltem meg; viszont egyiktől sem vált rejtélyessé, hiszen lényegének egy-egy részlete öltött alakot bennük. Mindig is hétköznapian józan volt. Az élet megtanította arra, hogy csak a legszükségesebb dologra figyeljen: pénz meg egészség; más jóformán el sem jutott a tudatáig, ha mégis, akkor ezzel a kettővel valahogy összefüggött.

Nem tartozott a mélézők közé. Amikor megkérték, férjhez ment. Fia született; keresztelő, eggyel több száját kellett etetni. Hozták apám katonai behívóját, keresztet vetett, és elszegődött, mert nem ment az ipar.

Amikor Siposhoz beiratott zongoratanulásra, igazán nem a saját vágyait kívánta valóra váltani, hanem kezébe nyomták a listát: „ez mind ingyenes a délutánban”; gondosan mérlegelte gyári munkarendjét, hogy annyi időre se maradjak felügyelet nélkül, amennyi egy csésze eltöréséhez elegendő. A maga szempontjából rosszabbul nem is választhatott volna; a „bolond öregúr aljas módon szembefordított velem”, igénytelen életformájának tudatos tagadása felé irányított, és olyan terveket nevelt fel bennem, amelyek számára örök-idegenek maradtak. „Ennek nincs családja?!” - fortyogott zsémbesen, ha elkért tőle színház, városnézések, kiállítások kedvéért, amelyekre sehogy sem illett mindennapos lelkendezéseim közönyös kommentárja: „ez a kötelessége”.

Azokhoz tartoztunk, akiknél a Nincs volt mindenre a válasz; örökösen Dévitől kéregettem: festékkészletet, körzöt, atlaszokat, és a legolcsóbb mozira is Józsi bácsi fizetett be. Nem szánakozott rajtam, mintha csak érezném, semmit nem utasítok el annyira, ahogyan a részvételi szavak ellen dacoltam; s kitől tanultam, ha nem éppen tőle, hogy a gesztusainkban kell emberivé lényegelnünk.

Milyen szépségesen tudta az esti teát szervírozni! A teát tejjel, amit sohasem szerettem, de a szertartás mindig megilletett, hiszen az egyedül élők leszoknak arról, hogy önmagukért fáradozzanak, igényességgel vonják be legköznapiabb dolgaikat. Nála mindig hajszára egyformák voltak a kenyérszeletkéik, és egyforma barnára pirítva; a vaj üvegtartóban, s pettyes porcelán csészék a gyűretlen zsúrabroszon.

- Amikor ezzel játszom, már csak a magamé vagyok, kisfiam. Tartalmas üresjárat... Van, aki érmegyűjteményt, bélyegeket rendez ilyenkor, barkácsol, könyveket lapozgat; nem szűnne meg a világ, ha mindez elmaradna, csak neki magának lenne sokkal szegényesebb.

A kedvéért még azt is elhittem, „igazi nagyság” vagyok a zongoránál, pedig valódi tehetséget egyedül Springer, a félelmetes Ugyebár tanár úr láthatott bennem, mert sem ábrázoló geometriából, sem matematikából nem voltak egyenlő ellenfeleim. Mégis, ti ketten úgy feltételeztétek egymást, hogy elegendő lett volna egyikőtök hiánya, és dr. Eörsi Máté eléri a célját: kimaradok a gimnáziumból.

- A poloska! - utálkozott Dévi. - Lassan már megöregedtünk, de elég, ha valami eszébe juttatja, és még mindig ez az első reakciója vele kapcsolatban.

„Ragyogó képességű” osztályfőnökünk, „a méltánytalanul mellőzött tudós”, a „kor szerencsétlen áldozata”, néhány pártfogoltjától eltekintve, igazán egyöntetű utálattal dicsekedhetett volna, amennyiben a legcsekélyebb figyelmet is szenteli a tanulóknak. Velünk kapcsolatban azonban csupán egyetlen kérdés érdekelt. Már az ismerkedésnél alapos káderezésbe kezdett, majd össze-vissza ültetgetett mindenkit, legalábbis úgy tűnhetett. Valójában egymás mellé sorolta „a prolikat”, voltunk vagy hatan a jobbára értelmiségi összetételű osztályban. Perceken belül Szekeres Gyuri mellett találtam magamat.

- Tanár úr! - Dévi tisztelettudóan jelentkezett, de én ismertem az arcát, és legszívesebben visszarántottam volna a helyére; ne csináljon márt az első napon botrányt. - Szeretnék a Vidrai mellett maradni.

Pissenésnyi zaj se volt, dr. Eörsi hosszan, merengve bámult rá, majdnem szánakozó csodálkozással.

- Föl! - ordította váratlanul, de a mosolya meg se rebbent. Keze erőteljes intésével nyomatékosította a parancsot: - Le! - Újra és újra megismételte; egy értetlen, dübörgő tömeggé merevedett az osztály. Amikor abbahagyta az idomítást, mély torokhangon belebúgott a csendbe:

- Kinek van valamilyen kívánsága?

Dévi, ne! - fohászkoztam magamban. - Nincs szükség arra, hogy ez az örült megutáltasson bennünket!

A szemünk összevillant; fegyelmezett cinkosság. Dévi leszegi állát, öklelő kos a megaláztatás pályáján; s ettől a perctől kezdve nálamnál százszorta jobban gyűlölte dr. Eörsit. Bizony, a származás börtönéből sohasem törhettem ki nála. Kötelező családlátogatásakor csak a küszöbünkig jutott el, undorral tekingetett meszelt falú, kopott konyhánk belsejébe; anyám kézszorítása sután, viszonzatlanul függött a levegőben. Bögtem a felháborodástól, amikor Józsi bácsinak beszámoltam róla.

- Nem egy emberen át szűrjük a világot - mondta, de attól, hogy hittem az igazában, még nem lettek könnyebbek a megpróbáltatásaim.

Gyalázatos igazságtalanságait egyedül Springer tudta kiegyenlíteni.

- Amíg nálam valaki bebizonyítja, hogy túl keveset tud vagy túl sokat, kikophat fenekén a nadrág.

Dévi szerint Ugyebárt egyenesen nekem találták ki, mert én mindig szívesen álltam sorompóba a küzdelmes elismerésért. Órái előtt szinte áhítatos várakozás ülte meg az osztályt, még a legvagányabbak is meglapultak, pedig a hangja egy árnyalatnyit sem változott, akár dicsért, akár szidalmazott. Csontkeretes szemüvege keménységet kölcsönzött arcának, de lágy, nyugodt tekintet bújt meg mögötte. Mosolytalan szája sarkaiból két mély ránc vonult az orra felé, és legalább tíz évvel megöregítette. Egyénisége tiszteletet parancsoló szigort árasztott; még a gúnynevet sem bosszúból akasztották rá elődeink, tulajdonképpen maga keresztelkedett, mert rossz beidegződöttséggel szakadatlanul ismételte „ugyebárjait”.

Mindig elsőként tettem le a tollat, rajzeszközöket; ültem, elereszkedtem, báméskodtam.

- Vidrai ugyebár unja, hogy Kovács már harmadszor próbálkozik a feladat megfejtésével?

A gimnáziumi évek során rajta kívül senkivel nem találkoztam, aki egy ilyen kérdésre őszinte feleletet igényelt volna.

- Igen, tanár úr! - És nem ragadott torkon a félelem, mint dr. Eörsi óráin, nem láttam anyámat az igazgatói iroda előtt várakozni; nem éreztem kezének fejszeütéseit az arcomon. Higgadt, szinte közönyös mozdulattal felemelte a könyvemet. Figyelme a táblánál küszködőé; négy többletpéldát jelölt ki számomra. Sohasem többet vagy kevesebbet, mintha íratlan szerződést kötöttünk volna, de egyetlen előjelhibáért képes volt annyi plusz feladattal ellátni, hogy még Józsi bácsi is meghökkent: „nem túlzás ez, kisfiam?”; engem viszont kifejezetten büszkévé tett. Nem tudom, helyes volt-e Springer módszere - Dévi szerint egyenesen utálnom illet volna a matematikát; ám hamarosan a „zsenit” megillető csodálat lengett körül, s ez valószínűleg szárnyakat adott, mindig és minden helyzetben igazolni a megalapozottságát. Mintha még dr. Eörsivel vívott egyenlőtlen küzdelmekben is Ugyebár megkülönböztető elismeréséből merítettem volna erőt.

Keservesen és lelkesedés nélkül gyúrtem a történelmet; bevéstem és elraktároztam, de egyetlenegyszer nem döbönt belém, hogy érdekelne. Hiszen szadista gyönyörűséggel igyekezett ízekre szedni a tudásomat, kikutatni a hiányosságokat, akár egy teljes órát is feláldozott erre, csak végül kijelenthesse:

- Négyes.

Emlékszem, enyhe mozgolódás támadt az osztályban; belesápadtam a méltánytalanságba.

- Tanár úr, ezt nem teheti meg vele! - hallottam Dévi hangját.

Feszesen állt; sohasem szoktatták hozzá a félelemhez. Két, egymástól teljesen különböző erőszak világában nevelődtünk.

- Föl! Le! Föl! Le! - Dr. Eörsi az önkívületig játszadozott, írta az egyeseket füzetekért, számárfüles könyvért, görnyedt tartásért, másoktól örökölt padfeliratokért.

Sohasem személy szerint Dévin állt bosszút, bármiért került is eléje: folyosói verekedések, tiltott cigarettázás, engedély nélküli „arcátlan” közbeszólások - mert egyetlen percre sem feledkezett meg Szántóék pozíciójáról.

- Törődnünk kell az előmeneteleddel! - érvelt Szántóné, valahányszor Dévi arról próbálta meggyőzni, attól még nem lesz osztályelső, ha dr. Eörsit vendégül látják, elintézik a lakás-kiutalását, vagy elhelyezik az unokaöccsét a minisztériumban.

- Miért ne lehetnél? Egy Szántó Dávid miért ne lehetne?!

- Mert nincs elég kitartásom, és Kálmán többre képes, mint én.

- Úgy?! Szóval a Vidrai...? No, ne légy nevetséges!

Springeren kívül valószínűleg mindenki a lekötözöttjünk volt, igazán nem a tanárokon, hanem egyes-egyedül Dévi szándékain múlott, hogy beteljesületlenek maradtak az elképzeléseik. Utálta a gimnáziumot, már tizennégy évesen is inkább az asztalosműhelyt választotta volna, amennyiben a döntéshez felnőtt bátorsággal rendelkezik. Szántóék azonban sem akkor, sem később nem akartak szembenézni a valósággal.

- Emlékszel, amikor a DISZ-tagságot bejelentettem? - háborgott Dévi. - Mamácska azonnal tolmácsolta Apámnak: „maga is belépett a pártba”, szóval, bocsánatos bűn, nem fontos, mit érzek, mert szerintük *azt* úgysem érezhetem, s ha mégis, nyomban megmagyaráznák egymásnak a saját szájízük szerint. Mi a fenét kövessék el ahhoz, hogy végre észrevegyenek?

A tanulás mellőzését különösebben nem palástolta, arra viszont óvatosan ügyelt, Szántóné ne szerezzen tudomást arról, hol tölti a szabad délutánjait. A sportra meg az iskolára hivatkozott, s közben lejárt a velük szomszédos bútorkészítő üzembe, „összebarátkozott” a Szakival, aki a legöregebb mesterek egyike volt. Dévi olyan rajongással beszélt még „a faragatlanságáról” is, ahogyan én Józsi bácsiról.

Engedték, mesterkedjen a hulladékkal. Állatokat, különös dísz tárgyakat búvölt ki a holt anyagból; mindig elképedtem, mire képes, pedig a rajzai sohasem árulkodtak keze biztonságáról. A Szántó család világképéből azonban éppúgy hiányzott az iparos mesterség, mint anyáméból a diploma. „Miről beszél maga itt nekem?” - förmedt Siposra, amikor eljött hozzánk felajánlani, szívesen támogatja majd a továbbtanulásomat. Csak a tiszta kitűnőimre hivatkozott, a választás jogát meghagyta nekem, pedig mindig arra vágyott, hogy végérvényesen elkötelezzem a zenének. Springert azonban nem semlegesíthette, épp elégszer hallotta tőlem, amint az érveit szajkózom: „a tudományok századában egyetlen világnyelv lesz: a matematika”; hát amikor anyám megtagadta, ő töprengés nélkül aláírta a kitöltetlen jelentkezési lapomat.

Mindkettőtök számára másfajta ígéretnek látszottam, de amire végül feltettem magam, abból sem váltottam valóra jóformán semmit, hiába volt meg bennem az a többlet, ami megmenthetett volna a középszerűségtől. Nikol szinte azzal vált el tőlem: „benned nem lehet csalódnia,

Kál; te azt sohasem engednéd meg magadnak” -, be kellett volna vallanom, legalább neked: tévesen ítélsz, hiszen megannyi ellenérvvel szolgálhatok.

Már Józsi bácsi is joggal érezhette, elárultam az illúzióit, mert a zene úgy tudott magával ragadni, mintha kárpótlást nyernék mindazért, amit anyám és akkori tágabb környezetem naponta elmulasztott velem kapcsolatban; de ez művészetnek kevés volt, csupán látszatnak sok.

Amikor egyre átszellemültebben kezdtem foglalkozni a matematikával, a rajz és szerkesztés törvényszerűségeivel, szelíd kétkedéssel csóváltam a fejét: - A zenének kellene harcolnia érted? Mindig fordítva szokott lenni...

Azonban egyetlen olyan alkalmat sem tudnék visszaidézni, amikor úgy érezhettem volna, nem követ már, elvesztettem vele a megértés és meghittség kapcsolatát, s pusztán a régi tanítványt megillető formális törődéssel övezte csak.

- Szeretnék egyszer-egyszer kijárni Déviékkel a csónakházba - kérleltem, mert hozzájárulása nélkül sohasem maradtam volna el az óráiról.

- Menj, hiszen erre is szükség van, kisfiam!

Kontrasztok. Anyám ugyanezekkel a szavakkal s micsoda gúnnyal dúlt-fült az engedménytételig, „egész hét vigalom?!”, pedig vasárnap igazán útjában lehettem, akkor fogadta éjszákára is ott marasztalt vendégeit, tehát mindkettőnknek sürgősszerű, sőt egyenesen terhes volt a jelenlétem.

Sohasem magyarázkodott, még csak formát sem próbált adni a nem rám tartozó, de előttem zajló intim ügyeinek; ebben is az a sivár közöny nyilvánult meg, ami a hozzám való viszonyát olyan meghatározóan jellemezte. Nálunk nem voltak hatásvadászó drámázások, amikor „Mamácska szedi a tablettákat”, mert valami fennakadás történt az engedelmesség gépezetében, sem rossz értelemben vett „foglalkozni kell a gyerekekkel” rohamok - mifelénk a legkisebb rendbontásért is vaskos megtorlást ígértek:

- Fogom a baltát, szétverem a Sipos zongoráját, elégetem ezt a sok kottát, kacatot, mifenét, és beadlak segéd munkásnak valahova, hogy embert faragjanak belőled.

„Mennyivel jobb nekem, mennyivel?!” - ismételte Dévi elkeseredetten -, Darius kincséért se hinnék el nekem, hogy tényleg nem sóvárgok a villa után, tényleg nem akarok templomba járni, tényleg nincs szükségem a családi összefüggésekre, amikor kedves rokonaim kitergethettek tengernyi sérelmüket, magasztalhatják apám önfeláldozását, amelyből mindnyájan kikanyaríthatják a maguk irigylésre méltó jólétét, s közben rázzák az öklüket, és a háború előtti TÜNDERVILÁGON mészárolnak. Látod, öreg, ezt tiszteltem Zsófiában; nincsen két arca, nyugodtan kifordíthatnád.”

Milyen sóváran kívántam az ellenkezőjét, hogy partner legyen azokban az érzelmekben, amelyeket megszólaltatott bennem, s többet jelentsek számára, mint amit nyíltan bevallott: „kellemes időtöltés, hízelgő változatosság” jelentéktelen kapcsolatai egyformaságában. Már kezünkbe adták az érettségi tételeket, még Dévi is felhagyott a hetyke nemtörődömséggel, én pedig majdnem összeromboltam eszem és akarásom addigi összes eredményét.

- Facér vagyok. Mit tudsz kitalálni? - kérdezte Zsófia.

- Ha rám gondoltál, bármit.

- Helyes. - Nem tette hozzá: várlak; okvetlenül gyere! De a képzelet átöltöztette gyanús egykedvűségét a látszatok pompájába, miközben egyetlen erénye az a durvaság volt, amivel végül kijózanított.

Valahol, ott, abban a korban érezheti utoljára az ember, hogy minden dolgok mélységeit járja, feltárulnak előtte a lélek legszebb titkai, mert nem nőtt fel még az alászállás gyötrelmes összetettségének az átéléséhez. Amit véglegesnek vallottam akkor, ma már csak annyi tartalmat őriz, hogy annak hittem, tehát valójában mércét állított.

- Zsófia - hebegtem gyámoltalanul -, szeretsz te engem, szerelem ez?

- Ajaj! Már megint kezdted?!

Két tenyerével a padra támaszkodott, felém se fordult, lomha nyugalommal előre-hátra himbálta felsőtestét. Esztendők sokasága vonult el azóta, fel sem rémlett bennem soha, hogy *erre* tulajdonképpen emlékezem; most pedig még annak a reggelnek a hangulata is eleve né egészül bennem.

Uszodába csábítottam el; mindig csak az ágyban találkoztunk - a víz loccsanva kapaszkodott a medence falára, kövér cseppekben visszazáporozta önmagát; s a csarnok a hamarosan munkába váltó nap utolsó perces békességét árasztotta halványzöld fényeivel.

Pedig Nikolnak beszéltem egyszer erről, csak nem Zsófiával kapcsolatban, hanem a „mertél-e valaha olyasmit tenni, ami ellentmondott a köznapok vakbuzgó fegyelmének?” - eleve tagadást árasztó kérdésére.

Kilencre értem be az iskolába, Dévi arcán a „kaján Buddha-mosoly” - „azt mondtam Ugye-bárnak, anyád beteg, meg kell várnod az orvos érkezését.”

- Miért tartod velem a kapcsolatot? - Bizonyosságot akartam; igen, ezt vártam azon a reggelen Zsófiától. A viszonzás bizonyosságát, a vállalását, amelyről aligha tudhattam homályos sejtelmeknél egyebet.

- Tulajdonképpen minden rendbe lenne veled - mondta egy láthatatlan harmadiknak, mert elbámult a semmibe. - Bálványoznának a lányok, ha akarnád. Soha nem a szép fiúk hódítanak, hanem a markáns, kemény típusok. Csak a hatalmas lelked olyan fárasztó, nem veszed észre?

Egyedül te adtad nekem, Nikol, azt a szerelmet, amelyben nem maradtam magamra, amelyben semmit nem lehetett félig, alig, éppenhogy; mert minden mozdulat hiányzó része ott volt tenálad, ahogy minden mondat, gondolat és tett második fele, még akkor is, amikor már nem bírtál követni.

- Miért kell mindig elrontanod a saját örömedet?

- A tiédet nem? - döbbsen néztem Zsófiára; hát a kettő között nincs összefüggés?!

- A magamét nem engedem.

Később megtanultam, hogy itt és ennél a felismerésnél kell abbahagyni. Később. De azon az uszodai reggelen oktalanul becsapottnak éreztem magam; Zsófia végérvényesen visszavett tőlem valamit, amit tulajdonképpen sohasem adott. Egyszerűen alkalmatlan volt rá.

Egy férfi lépdelt el a pad előtt, szétnyíló frottír köntöse verdeste csupasz lábszárait. Zsófia ismerősként villantotta rá kihívó mosolyát, de én biztosra vettem, hogy először látta. Hamarosan egymás mellett úszkáltak a medencében; tökéletesen megfeledezett arról, velem van; már az új lehetőséggel kacérkodott.

„Sohasem veszem komolyan a nőket - nagyképűsködött Dévi -, lógsz, nem tanulsz, melyik ér ennyit?!” Persze, nagyon is tudta, kiről van szó.

Egyedül Springer előtt szégyenkeztem, pedig nem vont kérdőre, sejtette, hogy olyasmi történet, ami ellen hasztalan prédikálna. „Sorozatos hanyagságomért” egyszerűen bezárt délutánra, anyámtól felejthetetlen nagy verést kaptam, hiába szállította le Dévi helyettem a varrott ruhákat; ha a magyarázattal adósa maradtam.

Mindez, kiegészülve azzal, hogy Józsi bácsinak is rendszeresen hazudtam; egyszerre szólalt meg bennem, dühödt sértettséggé szigorodott, és ez nem keresett és nem talált a szemem láttára flörtölő Zsófia számára mentségeket. Feltehetően meg akart szabadulni tőlem, mert egyre terhesebbnek érezte: „feleslegesen bonyolítom azt, ami lehetetlenül egyszerű csupán.” Az alkalmat persze a véletlen szolgáltatta, viszont ha irgalmasabb eszközt választ, mindkettőnk számára megnehezíti az elszakadást.

Fájdalmas haraggal hagytam ott az uszodában - soha senkinek nem tudtam megbocsátani, hogyha megalázott.

A konok igyekezetet emeltem Zsófia és magam közé; kijavítottam minden egyesemet, újra a „verhetetlen” lettem; átggyötörtem Dévit, Szekerest a matematika tételeken, és olyan odaadással ültem a zongoránál, mintha valóban a főiskolára készülnék, pedig akkor már eldöntöttem, hogy mérnök leszek.

Az építészet vonzáskörébe kerültem, úgy érezve, a fantázia öröme ebben találkozik leginkább a „matematikus ésszel”; ha szétválasztom a kettőt, egyikben sem lehetnék tökéletes. Amikor vágyakozva térferegtem egy-egy telefonfülke körül, és azt bizonygattam magamnak, Zsófia hangjával is beélném, pedig a testére áhítoztam; a büszkeség mindannyiszor leterítette az ábrándos visszavágyódásokat.

„Bizony, fiam - hallottam Józsi bácsitól gyakorta -, az értelmet csúfolja meg az emberi tartás hiánya.” Akkor, az első kiábrándulás és az első válság döbentett rá arra, hogy ennek előttem tényleg jelentése van; nem nekem, csupán helyettem fogalmaztál meg valamit, mert Zsófiánál és később megannyi zsákutcánál mindig ezzel kerestem irányt a lehetséges és a lehetetlen közti hatalmas térben.

Hónapokon keresztül úgy jártam haza, mint aki láthatatlanná igyekszik válni; megfoghatatlan, hogy mit vártam, miben reménykedtem. Egyszerűbb lett volna messze elkerülni az otthonunkat, amelynek végső roncsai is megsemmisültek az augusztusi nagy veszedelemben, amikor az egyetemi felvételem anyám tudomására jutott.

Egyetlen ép tányérunk nem maradt; „kinek, kinek a kontójára merted ezt csinálni?!” - visította eszelős őrzőgéssel; a szomszédok fogták le, hogy legalább a bútorokból és belőlem meg-hagyjon valamit.

Azóta három mondatot se váltottunk. Dévi vigasztalt: „rá se ránts, öreg! Vannak dolgok, amelyekért két lábbal kell elrúgni mindenkit.”

Pedig a szembesítés pillanatában náluk sem festett különkülön a fogadtatás, inkább csak kultúraltabban. „Asztalos?!!” - skálázta borzongva Szántóné, aztán előszedte a tablettáit, öngyilkossággal fenyegetőzött, összehívták a családi kupaktanácsot, mert „ilyen szabálytalan kölyök még nem volt a Famíliában”; de végső soron azért nem akarták egészen elveszíteni.

Anyám viszont nem békült; kattogott a varrógép, zsongtak a szomszédok - hallgatott. Egy-személyes vacsorákat főzött, és csak akkor nyúlt az ételhez, amikor biztos volt benne, hogy ez nem kerüli el a figyelmem; pedig úgysem kértem volna - még vasárnap is bejártam a menzára.

Jócsi bácsi - éreztem, láttam, hogyan öregszik, hiszen egyre roskadtabb, csendesebb lett; csupán a szeretetében nem változó - egyetlen számonkérő szavára sem emlékszem, bár hátat fordítottam a terveinek, hogy művészt faraghat belőlem; maga helyett. Semmiben sem lehettem oly biztos soha, mint abban, sokkal fontosabb voltam számára az álmainál. Nem tudom, érzett-e mindezért elég viszonzást; csak azt, anyám úgy büntethetett meg legjobban, ha egy délután nem engedett el hozzám.

„Ennek nincs családja?” - Méla, ábrándos tekintetű asszony, két felnőtt férfi nézett komolykodva az éjjeliszekrényén álló ezüst képtartóból - de nem beszélt róluk soha; bezárkózott közéjük arra várva, naponta rányitom az ajtót, s hozom a visszahozhatatlant.

Azt mondta, költözök hozzá; halogattam. Önszántamból nem voltam képes, nem is akartam anyámmal véglegesen szakítani. Inkább azzal kísérleteztem, hogy a tényekre irányítsam a figyelmét: kevesebb is beérem, mint amennyit eddig nyújtott; négy tanítványt vállaltam, de amikor lettem elé a pénzt, hisztérikus mozdulattal a földre söpörte:

- Nem vagyok koldus, akinek alamizsnával szűrják ki a szemét!

- Félév után az ösztöndíjam is magasabb lesz. Akkor már a tanulmányi eredmény szerint állapítják meg...

Még csak válaszra sem méltatott; újra körülvette magát fenyegető hallgatással.

Amikor a névnapjára szánt virágot át akartam adni, mélyen a mosogatótál fölé hajolt, és azt mondta:

- Láthatod, nem érek rá. Mit zaklatsz állandóan?!

Állandóan? Hiszen este tíz előtt még vasárnaponként sem értem haza, előadóterekben, könyvtárakban, huzatos villamosokon laktam, idegen emberek otthonában melegedtem, ahol előkészítettem, korrepetáltam, pénzt kerestem „az újabb hóbortomra”, amelyet anyám egyetlen fillérrel sem kívánt támogatni. Siposnál készítettem a rajzaimat, s már kezdte megszokni szegény, hogy többet fordulok elő az íróasztalánál, mint a zongoránál. Néha játszottam még, de egyre ritkábban jutottam el hozzá is; panaszkodtam, mentegetőztem: „rettegek a zárthelyiktől... rettegek, hátha nem tudok majd bizonyítani...” Ha összejöttem Dévivel, inkább

ödöngtünk az utcákon, mert bármennyire vágytam a beszélgetésre, a legzajosabb presszóban is képes voltam elaludni.

Mit tehettem volna még, hogy kiengeszteljem anyámat? Akármibe fogtam, mindig távolabb kerültünk egymástól, ahogy Dévi Szántóéktól, akik „felháborító pályaválasztásához” természetesen újra gyártottak egy „mi aztán igazán tudjuk” ideológiát; amely megfelelt a hagyományaiknak: „ebben a bizalmatlan világban a Szántó-féle beosztásért ez szinte köteles áldozat. Ők helyesen értelmezik a proletárdiktatúrát.”

- A szánalom körmenetét járja körülöttem esténként - s Dévi dühöng, ordít, kétségbeesett. - Mondom: hagyjuk ezt, Mamácska! Értsd meg, nyolc órán át, mi több, előtte és utána, egyaránt istentelenül elégedett vagyok. A légüres térnek tartok szónoklatokat. Bólogat résztvevően, felemeli a zsebpénzt, szakadatlan a kedvenc ételeimmel lep meg, már nincsenek is kedvenc ételeim; mert ő belátja, valójában érti...

Számomra pedig lassan elviselhetetlenné vált, ahogy anyámmal némán kerülgettük egymást abban a szűk lakásban; leolvasta a villanyórát, amikor vasalni kezdtem, tüntetően megszámolta pénztárcája tartalmát, és talán távozásom után még a kenyeret is lemérte, hátha szeltem belőle, amíg aludt. Olyan légkört teremtett, amelyről már akkor sem nagyon tudtam szabadulni, amikor távol voltam tőle. Mintegy rákényszerített, hogy szakadatlan csak magammal foglalkozzak; szelűtötten kóvályogtam a folyosókon, beletemetkeztem a jegyzeteimbe, könyvekbe, de a sorok mögül is kérlelhetetlenül előtolakodtak megválaszolatlan kérdőjelei.

Ha későn értek véget az előadások, szinte észre sem vettem, milyen nehezen oszlott szét a hallgatóság, itt-ott kisebb csoportok verődtek össze; élénk szóváltások, rejtélyes viták - közönyösen sodródtam annak a néhánynak a nyomában, akik nem késhették le a menzát, mert akkor vacsora nélkül maradnak. Valóban semmit nem vettem észre? - vallattam magam utóbb. De. Csakhogy az mind, kivétel nélkül egyes-egyedül velem volt összefüggésben.

Alig fogott az agyam, figyelmem szétszórták a halk puzmogások, és még nem tanultam meg úgy gazdálkodni az energiákkal, hogy estére is elegendő maradjon.

„Elvihetem a jegyzeteidet?” - cédulázta Tóth Ármin, aztán láthatóan megsértődött azon, hogy nem dolgoztam; bámultam, s az járt a fejemben, nemsokára ismét kettesben leszek anyámmal.

Ármin nagyon igyekszik barátokat szerezni, gondoltam. - Valószínűleg nagyképű alaknak tart, pedig csak nem tudnék mellette gyökeret eresztetni; más mellett sem, hát már nem hiszek abban, hogy itt is megtalálom a magam Dévijét. A kívülállás kemény gubója fog körül; a csoportban azt hiszik, nem akarok beilleszkedni - később így is volt, akkor még csupán a bénító időzavar akadályozott.

A jegyzeteim jók, még egyetlen rajzomat sem adták vissza, és közepesre sikerült a legrosszabb zárthelyim. Kétes népszerűség. Hallgatólagos tisztelet. Anyám konokul kerülget, már álomban sem tudnék megfélekedezni róla; talán mindennek így együttesen köszönhettem azt, hogy nem sodortak magukkal az áttekinthetetlen események, amelyekről utólag fogtam csak fel, hogy szemtanúként milyen keveset éltem át belőlük.

Dévível bútor szállítottunk egy zugfestőnek Kisorosziba. Beugrás volt; két emberük is hiányzott aznap, a vidéki fuvart pedig végképp nem vállalta senki.

- Legalább száz forint - mondta Dévi -, és végre dumálhatok veled egy kicsit. Kérlek, öreg! Heccnek se utolsó! Mielőtt végleg tönkremennél, válthatnánk néhány keresetlen szót. Vagy már enélkül is eltökélted, hogy kinyírod magad?

- Anyám tökéltel el.

- Te pedig mindig engedelmes kisleány voltál, igaz?

Amikor végeztünk a rakodással, az öreg bevonszolt minket egy hatalmas műterembe. Még a mennyezetgerendákról is festmények lógtak, némelyik állványokon vagy egyszerűen a fal mellé támasztva várta a halhatatlanságot.

Kitömött ragadozók vicsorogtak ránk a sarkokból, és a félhomályos háttér szinte teljesen betöltötte egy hatalmas szarvas méltóságos alakja. Széles talapzaton nyugodott óriási teste, barna üvegszemei tompán felszikkasztották a zseblámpa imbolgó fényében.

A sofőr még csak be sem szólt értünk. Kétes hírek, bizonytalan utalások áradtak a rádióból; a kiforratlan házibor halkan pezsgett a poharakban.

- Maguk semmit sem tudnak? - kelepelte a vénember már isten tudja hányadszor. - Amikor elindultak, még nem volt lövöldözés?

- Na, gyerünk! - állt fel Dévi. - Ha gyalog kell mennünk, elég messze van ide Pest. Reggel pedig melő, nem vikendezni jöttünk.

- Szétrúgom azt a sofőrt! - dohogta odakint, aztán sokáig egyikünk sem szólt. A forgalom mintha teljesen megállt volna, egyetlen autó sem tűnt fel az országúton; idegesek, kimerültek voltunk, tele választalan kérdésekkel.

Ültünk a kőkorláton, Dévi izgatottan találgatott, „hiszen hallottad...”, s én egyre bémultabb lettem a hideg éjszakától. Úgy éreztem, fel sem tudok állni, tulajdonképpen már nem is érdekelt, mi történhetett, mit szól anyám; semmit sem szól - a pasas össze-vissza beszélt, miért nem járnak a HÉV-ek?, aludni akarok.

- Helló, Szejk! - nógatott Dévi. - Eluntad a maszek masszázst? Majd katonáéknál még visszasisírod ezeket a szép órákat!

- Mit gondolsz...? - motyogtam félálomban.

- Semmit. Nincs áttekintésem. Körül kell néznünk előbb, hogy tisztábban láthassunk.

Az Árpád-hídnál négy fegyveressel találkoztunk, civilben voltak; már hajnalodott, magányos férfi baktatott a villamosmegálló felé. Korai munkába menő, gondoltam - de hiszen akkor... csoda lenne, ha anyám nem zár ki a lakásból.

- Délután, jó? - búcsúzott Dévi. - Gyere be a műhelybe, ott várlak! Addigra csak okosabbak leszünk.

Egy lavór melegvízre, néhány órai alvásra vágytam, a fáradtság szinte mindent kioltott bennem: kíváncsiságot, izgalmat, szorongást. Dideregtem az átnyirkosodott, vékony kabátban. Az a csend járt körülöttem, ami minden más reggelen szokott.

A ház előtt megrakott teherautó, csak rémlett, bútorok púposodnak a ponyva alatt; de hiszen semmi pánik, gondoltam - még a legtöbben alszanak, csak nem kezd néhány félbolond máris menekülni a vaklárma elől?

Ösztönösen megtorpantam, amikor észrevettem, hogy világosság árad a szobánkból. Anyám sohase gyújtott volna reggel villanyt, mindig vaksin araszolt ismerős tárgyai közt a késlekedő, szürke derengésben. Szokatlan szertartás.

Első pillanatban magam se tudtam, mi lepette meg jobban; az asztalnál papirosból szalonnázó Kovács úr, vagy a hevenyészve széttolt új bútorok. Az ismeretlen asszonyt csak jóval később vettem észre, három kövér gyerek s nyilván a férje szorongott mellette a díványon.

- Isten hozott, fiam! - szuszogta Kovács úr, aki már évek óta járt gyakori „vendégként” anyám sarkában a többi kisebb-nagyobb, testesebb-soványabb „Kováccsal” egyetemben. Leginkább a stílusokról tudtam megkülönböztetni őket, ha véletlenül összebotlottam valamelyikkel. - Igen megvárakoztattál minket. - Anyámra néztem, de mintha meg se látott volna; éppen a fény felé tartotta az üveget, mielőtt óvatosan öntött az asztalon sorakozó poharakba.

Kovács úr villámgyorsan magához ragadta a kezdeményezést. Kevés érzékkel rendelkezhetett a tapintatos finomságok dolgában, különben is csak közölt, nem megvitatni szándékozott.

- Anyáddal végre dűlőre jutottunk, fiam. Én sem várhatok örökké, meg az udvarolgatás a mi korunkban, hm... hm... ritkán szokott ilyen hosszadalmas lenni. - Vastag, nagy kenyérdarabot gyömöszölt a szájába, gyorsan utána küldött egy szalonna-szeletkét; de a rágás alig akadályozta a beszédben: - hisz a vonat drága multság, egyébre kell a pénz...

Ez a balatoni Kovács, gondoltam - mást nem; agyam egyhangúan ismételte: a balatoni, a balatoni.

- ...mire jó ez a sok ide-oda?! Így aztán, egy szónak is száz a vége - elégedetten nevetett a saját szellemességén -, egybekeltünk, és irány haza! Hát te?

Meg sem döbbsentem túlságosan. Ahogy Kovács kimondta, helyére igazodott bennem az utóbbi két hónap lankadatlan ellenségeskedése, ez a logikátlan hadüzenet, amely sem visszavonásban, sem nyílt összecsapásban nem akart feloldódni. Ezt a lehetőséget ugyan nem vettem számításba, bár anyám az özvegyiséget is csak áldozatként viselte, s talán ebben volt a legkövetkezetlenebb; de már eljuttatott lelkileg arra a holtpontra, ahol a megoldást nem mérlegeli többé az ember, hanem kritikátlan megnyugvással fogadja.

Tekintete mereven rám szegeződött, a szigor mély ráncokat vont a homlokára; ismertem jól ezt az arcát, előre visszautasított minden ellenállást, tiltakozást. Minek? - kérdeztem volna legszívesebben, még hálát is éreztem abban a pillanatban, hogy ő szánta el magát arra, amit én nem mertem kezdeményezni. Sohasem jártunk azonos úton, sohasem olvastunk azonos betűket, és közös tényérunkat csak valamiféle ösztönös, belső kényszer tartotta egyazon merőkanál alá.

- A maguk dolga - mondtam, de rosszul mondtam; súlyos hiba volt, azt hitték, a „hát te?” kérdésre válaszolok, pedig meg sem fordult a fejemben, hogy erre felelnem kellene.

- No, persze! - Kovács úr előtt máris az „engedelmes fiúcska” állt, aki a megváltozott körülmények között is természetesen rájuk bízta sorsának irányítását. - Helyedet megcsináltuk. Alkalmaznak a gazdaságban. Ott is kell a tanult ember.

Rianás. Sohasem láttam még, de ilyennek képzelem el, csak a lélek rianását a szív dübörgő dobpergése kíséri; olyan szakadék támad a nyomában, hogy az értelem egyensúlyát veszítve tántorog, s hosszú percekig nem ura a gondolatnak. Bámultam rájuk. A lehető legostobábban, a képtelenségek mindig bénítóan hatottak rám; hogyan hozhatnának életre szóló határozatokat nélkülem és a nevemben?... Kiszolgáltatottnak lenni annyi, mint megszűnni; tehát maga a létezés utasítja el.

Szedtem a levegőt, hogy ne szóljak azonnal, vagy hogy szólni tudjak, és ne pusztá gorombaságokkal védjem magam ellenük.

- Egyetemre járok. - Csak a legszükségesebbet! - mondtam magamnak; Józsi bácsi vár..., négy napja nem láttam; lehet, hogy őt; pontosan kiszámíthatnám, ha sorra venném, mit végeztem azóta.

- Lárifári! Időpocsékolás! - Kovács úr türelmetlenül a térdére csapott, nyilván nem számított semmiféle ellenállásra; sietve tette elő a végső érvet: - Anyád nem áldoz többet.

- Ezt maga döntötte el?

Felesleges kérdés, éreztem azonnal; valójában nem is akartam vitázni, sokéves csatározásaimban elpazaroltam már az összes tartalékomat, csak magamat ismételném; eredménytelenül.

- Nem! - Anyám most szólalt meg először: - én.

Gyakran eljátszoztam a gondolattal, milyenné tehetném az életem, ha elszakadnék tőle. Néha meglátogatnám, segíteném is; jobb lenne mindkettőnknek, de csak az eszem volt képes szakítani vele. Tudtam, nála nincsenek félmegoldások, hiszen önmagát egyetlen percre sem képes felelőssé tenni a köztünk lévő állandó békétlenségért. Most is a parancsosztó kimért, bosszantó elfogultságával magasodik fölém, nem érdeklik a szándékaim, csak az, amit képzel felőlük.

- Nincs jogod megzavarni a boldogságomat! Majdnem húsz évig vártam rá a kedvedért.

- Már tegnap indulnunk kellett volna - csatlakozott pattogva Kovács úr. - Úgy tűnik, nem valami biztonságos most itt a városban.

Egy pillanatra elfogta az ágyon kuporgók zavart, nyugtalan pillantását, inkább nekik szánva a folytatást, nem nekem:

- A bútornak is árt a nyirkosság. Meg a tennivalók...

- Én tartottam vissza magukat?!

Miért kötekedek? - Csodálkozva néztem magamba. Miért leszek a hangjuktól annyira ingerült, hogy akaratom ellenére belerángatnak egy látványos összecsapásba? Hiszen megkönnyebbulést érzek; felesleges lelkifurdalás nélkül vállalhatom az önállóságomat, és mégis, szinte ellenállhatatlanul kívánom felbosszantani anyámat. Kívánom: ne legyen előttem igaza, ahogy ő is eltaposta mindig az én igazságaimat, miközben a kenyérrel együtt a tányéromhoz tette az örökös szégyenkezést „élősködő mihasznaságomért”, s bármivel törekedtem a cáfolatra; megmaradtam ugyanannak, aminek naponta elhangoztatott, mert nem válthatta át pénzre a bizonyítékokat.

Pedig mennyire áhítoztam a becsülésére! Szerettem volna, hogy büszkévé tegyék zongoravizsgák, versenyek. Ugyebár kitüntető látogatása, amikor a szakköri részvételemért ostromolta: „vétek, asszonyom egy ilyen kiváló képességet parlagon hevertetni”. Azonban sohasem nézett túl önmagán. Amikor a boldogságát emlegette, újra éreztem, mint már annyiszor, hogy csupán azonos szavakat mondunk, de különböző tartalmakban gondolkodunk; hiszen egészen mindegyként kezelte, mi történik vele, amíg szerzési vágyait, céltalan gyűjtési kedvét semmi sem veszélyeztette.

Nem emlékszem, miket vágott a fejemhez utolsó dühkitörésekor; valószínűleg összes régi példabeszédét még egyszer végighallgathattam - csak azt tudom, hogy egyszerre olyan nevetésgésnek tartottam az egész jelenetet, mintha egy kívülálló valaki, nem pedig én magam idéztem volna elő.

- Egyetemre járok - ismételtem meg ekkor lassan, higgadtan: azzal a nyugalommal, amellyel egy tárgy szólhatna meg, amit éveken át önkényesen ide-oda helyez az ember, a megsokszorozott szeszélyes harmóniájában.

- Rám ne számíts!!! - Szinte felsikoltott, s keze fürgén kapkodta össze a reggeli maradványait.

- Nem számítok.

Bizonyára még nem indultam el a töprengések létráján fölfelé, de a tehetetlenség mindig csak kis dolgokban hátráltatott, a meghatározó pillanatok elől sohase tértem ki gyáva módon.

Ekkor Kovács úr ismét a helyzet magaslatára emelkedett; a szertartás befejező részét átvállalta anyámtól.

- Nővéremék! - Fejével a díványon ülők felé biccentett; a néma statiszták is szerephez jutottak végre. - Házzrészüket erre a lakásra cserélték. Üres lakásra - tette hozzá különös nyomatékkal.

- Menjek a híd alá?

- Visszautasítottál minket, fiam. Ezek után igazán nem várhatod, hogy mi oldjuk meg a problémáidat! - Kezeit lemondóan széttárta: jámbor Krisztus, egy útszéli fakereszten.

Olyan tiszta lett a csend, mint zajos záporok után a fák nedvesre mosdott levelei.

Mindent elmondtunk egymásnak, gondoltam. - Egyikünk se fog megváltozni attól, ha majd egyszer hozzáfog megérteni a másikat.

Tekintetem kutatva állapodott meg az egyetlen bőröndön, ami még nem volt kicsomagolva, tehát csakis az enyém lehetett. Nem nagy, nem is nehéz, villant át az agyamon - megfogtam, elköszöntem; csendesen tettem be az ajtót - évek reflexe. Akad majd egyszer olyan lakás, ahol nem fontos észrevétlenné válnom?

Ez a reggel mindig úgy tűnt fel az emlékeimben, mint amihez határozott célok társultak, valójában gyötrelmesen fogva tartott az események kábulata; tudtam, értettem mindazt, ami történt, de mégsem döbbsent belém valóságos nagyságával.

Az utca túlontúl néptelen volt, nem is érzékeltem pontosan, mit hiányolok. A fáradtság zsongása egészen hatalmába kerített, inkább az ösztöneim vittek, nem én vezéltem magam; tizenegy éven át gyalogoltam erre Józsi bácsi zongorájához, egyetlen-egyszer sem változtatva irányt, pedig hamar rájöttem; van rövidebb út is. Néha az volt az érzésem, a bőrönd tart egyensúlyban, nem sietek, centinként kúszok csak előre; az első előadást mindenképpen lekésem. Egy pillanatra felvillantak előttem a tegnap látottak, hallottak, de alig jutottak el a tudatomig.

A sarkon megálltam, akaratom ellenére visszanéztem; a teherautó sötét tömege még mindig mozdulatlanul meredt az utca csöndjére.

Ekkor, biztos vagyok benne, hogy ekkor, a távolban, egészen kivehetően kelepelni kezdett egy géppuska, s valami láthatatlan karmester intésére megszólaltak az újak és újabbak. Dévi, te már többet tudsz nálamnál? Anyám, a három kövér gyerek, Kovács úr, az az őz-szemű idegen asszony kavargtak előttem karneváli menetben; „üres lakást”, hallottam, és mind tisztábban az erősödő lövöldözéseket.

Józsi bácsinál leteszem a bőröndöt, alszom. Dermedt ujjaim engedetlenül vonakodtak, alig tudtam úrrá lenni a hidegrázáson. Ötödik ajtó. Nem kell az emeletre menni. A macskák jellegzetes illata töményen keveredett az ódonság megfoghatatlan szagával; ez az!, - még álmomban is felsejlett néha, és ráismertem, mindig tudtam, *ott* járok, mindegy, milyen szokatlan alakok népesítik be.

Az udvar keramitkockáin visszhangozva csattogtak lépteim. Olyan érzésem támadt, nyomban kinyílnak az ablakok, és megbámulnak, akár egy zajos lakodalmi menetet, de csak a házmesterné jött elő sietve, mint aki elejét akarja venni annak, hogy újabb csendháborítást kövessen el a csöngetéssel.

- Szent atyám! - suttogta, s háromszor gyorsan keresztet vetett. - Nem is tudod, Kálmánka?!... Persze, honnan tudnád?... Mi akartuk, igazán, de a címed sehol sem találtuk...

Miket mond?!!! Agyam nem bírt befogadni, makacs igyekezettel próbálta helyreállítani a test harmonikus rendjét; lélegzést, szív működést, vérkeringést; egyenesen állok, fog a bőrönd, fogom a bőröndöt, az akaratom összetart - időtlen habarcs a porladó téglák közt. Négy nappal ezelőtt, nem, lehet, hogy öt napja is van már, Mozartot játszottam nála; „hajszolt vagy, kislíam, nem mondd, de hallom.”

... az utcán esett össze... mire a kórházba...

Ez a nő bolond... bolond... BOLOND...

Megmarkoltam a bőröndöt, és hátrálni kezdtem. Szabad kezemet védekezően magam elé tartottam, majd hirtelen sarkon fordultam, hogy elfuthassak előle, ahogy színesen mesélte, igazán jóindulattal, igazán részvétellel. Artikulátlan hangok törtek elő a torkomból. Egy ismeretlen férfi elkapta a karomat, hosszan bámult rám; beleszagolt az arcomba, aztán értetlenül tovább engedett.

Homlokommal valami piszkos tömegnek támaszkodtam, fa, házfal, hirdetőoszlop, és szárazon öklendeztem. Fájt. Harangok zúgtak a fülemben, Sipos fogta a kezem, mentünk fel a templom karzatára, ahol az orgona állt hűvösen és fenségesen.

„Szeretem ezt a félhomályt - suttogta. - Nézd, milyen magasztos és felemelő! Csak a feltámadásért sajnálom, hogy soha sem hittem istenben.”

Aztán anyám szólalt meg:

- Majd képére mászok a tiszteletesednek, ha ingyen orgonálsz a templomban! Legalább ötven forint.

- De nekem ez olyan nagy öröm!

- Hallhattad! Legalább ötven!

- No, persze - mondta Józsi bácsi, és benyúlt a pénztárcájába: - add csak oda, fiam, a békesség kedvéért!

Máig sem tudnék elszámolni azzal a nappal. Dévi késő délután talált rám, ültem a bőröndön, fejem a műhelyajtónak billent, és életem első cigarettájával kínlódtam, de fogalmam sincs, hogyan, kitől szereztem.

- Te hülye! - ordította. Tuszokolt lefelé a lépcsőn, értetlenül és zavarodottan rángatta le rólam a nyirkos kabátot. - Elfelejtetted, hol lakunk?

A kis kályha már vöröslött, legszívesebben az ingem alá vettem volna; dideregtem, a gyengeség egyre sűrűbb rohamokkal tepert maga alá.

Összefüggéstelenül motyogtam, rengeteg időbe telt, amíg Dévi átláthatta a történeteket.

- Szépen elképzelted! Szépen elképzelted! - Ezt hajtogatta hosszan és elképedten; a meglepetés nála is mindig teljes bénultságot okozott, hozzám hasonló lassúsággal nyerte vissza az egyensúlyát. Óriási bögrét nyomott a markomba; a rum maró, édeskés íze végigpezsgett a torkomon, s egy-két percre egészen értelmes világosságot gyújtott kábult agyamban.

- Nem tehetnek ki - mondtam. - Jogilag természetesen nem. Csakhogy ez mit sem változtat azon, hogy Sipos...

- Az istenit! - Dévi indulatosan csapkodta a fűrészgép oldalát. - Ilyen lehetetlenséget! És éppen most, amikor..., ha láttad volna...

Láttam. Akkor, abban a pillanatban sem Dévi zaklatott beszámolója elevenítette meg képek és hangok zavaros összevisszaságát; bennem kavargtak rend és értelem nélkül - talán egyazon helyeken jártunk, vagy csupán hökkentségünk egyazon szavakat keresett a tapasztalások megszólaltatására.

Corvin-köz... fegyveres osztagok... a Horizont előtt könyvek máglyái lobogtak... egyetlen zöldegyenruhást félszáznyi ember tepert a kövezetre, mit, mit, miért? - lehet, hangosan is felordítottam; forradalom! - zúgták körülöttem - Dévire meredtem. Keze elkapott, majdnem ráfordultam a kályhára.

Először csak résnyire nyitottam ki a szemem. Nem messze tőlem Szántóné ült a karosszékben, fején borogatás; sóhajai ruhasuhogásként lebegtek át a szobán.

- Jobban vagy, öreg?

Homályosan imbolygott előttem Dévi arca, selymes és súlyos víztömeg ringatta ide-oda, én voltam a mélyén vagy ő; fekete iszapban feküdtem mozdulatlanul.

- Idegláz. Túl vagy rajta. Ha mázlid van, legalább a tüdőgyulladást megúszod.

Tarka ágyhuzat; tüzes lapátokkal vernek, jéghideg vagyok.

- Jaj, Dávidka! - nyögött fel Szántóné. - Le kell mennünk a pincébe.

- Persze, mamácska! Kellően megdolgoztak benneteket a rémhírek. Mi viszont megvárjuk a doktort, remélhetőleg nem lett hősi halott belőle. - Magyarázólag felém fordult; már csak egy vékony, halványzöld háló választott el tőle. - Az egészségügyieket se nagyon kímélik.

- Kik? - Óvatosan megmozdultam, kihunytak a parányi tűzgömbök, érzékeim lassan visszarendeztek a valóság számára. Egy fegyvertelen férfit agyonverték alig néhány méternyire tőlem.

- Hogy kik? - Dévinek sejtelve sem lehetett arról, nem ismételt, hanem lassú eszmélésre döbbszent a kérdésével. - Majd apa szépen elmagyarázza nekünk! Eddig is mindig mindenre tudta a választ.

- Ó, istenem! - hördült fel Szántóné. - Hogy tudsz hozzánk ilyen kegyetlen lenni?

- Miért? Miért kegyetlenség ez, mamácska?!

Dévi indulatosan felugrott. Már nemcsak a másokat mindig felbosszantó gúny áradt a hangjából; ismertem - ilyenkor szokott meggondolatlanságokkal vagdalózni, s a gorombasága egyenesen lefegyverző.

- Tegnap éppen „honmentőknek” nevezte azokat, akik néhány huszonnégy óra alatt szétlőtték mindazt, amit ő 45-től olyan áldozatosan és észrevételek nélkül szolgált.

- Apád!!! - villámlott Szántóné. Mindig a tízparancsolatot kapta fel, amikor hiányoztak a megfelelő érvei „elrontott fiával” szemben, aki „természetesen semmit nem érthetett meg abból, amire a körülmények folytán kényszerültek”.

„Honmentők” - a szónak súlya lett, tudtam, kevés vagyok felérni; hiányzott a szilárd összefüggés e fogalom s a tébolyult zűrzavar között; de irtóalman közélről élhettem volna át Szántóné hisztériáját, hogyha felvetem.

Távoli robbanások rebentették szét a pattanásig feszült csöndet.

Dévi elvagyorodott; a fölénybe kerülés vigyora volt ez, csak Szántóné vélte megadásnak, sohasem tudott kiszabadulni hamis értékítéletei fogságából.

- Igazad van, mamácska! Tagadtam egyetlen szóval is, hogy ő lenne illetékes felmérni ezt a mostani helyzetet?

Szántó azonban betegebb volt nálamnál; szobáját lefüggönyözték, senkit nem akart látni, bezárkózott, csak az ételt fogadta el - rettegett. Várta, hogy jönnek érte; érte, „akit a családja kötelezett hallgatásra, és aki majd meg fogja mondani, mivel, hogyan, miként fékezte mind-azt, amit nagyon is helytelenített, de megfenyegették, mert körülötte sorban ürültek az író-asztalok, cserélődtek az arcok”, szóval a „honmentők” mellé lassan megalkotta a magát-mentő téziseket is.

Dévi viszont már régen szakított a „két süket fül vagyok” álláspontjával, testestől-lelekestől adta át magát a tisztánlátás vágyának; azt hittük, a kamaszkor krízisei felnőtté avattak bennünket; valójában talán akkor léptük át az eszmélés küszöbét.

Valaki feltöltött gyógyszerekkel, ha az orvosra hallgatok, fekszem néhány hetet, se erőm, se étvágyam, de nem akartam tudomásul venni a saját gyengeségemet - tudnom kell, mi történik -, hajtogattam; még egyszer sem vettem a számba, agyamba másoktól kölcsön vett ítéleteket. És ugyan ki segített volna az eligazodásban?

Szántóval álltunk a legközvetlenebb kapcsolatban, őt pedig hiába faggatta Dévi; előttünk éppúgy védekezett, mintha egy alkalmi vésztörvényszék perbe fogta volna.

- Elleneztem a túlkapásokat... egyedül Amerika mentheti meg ezt az országot... a kommunisták itt sohasem voltak népszerűek, Rákosiék meg végleg lejáratták őket.

- Párttag voltál - mondta Dévi.

- Ezt *te* nem tudod reálisan mérlegelni, fiam.

- Nem. Ezt valóban nem! Ezért szeretném, hogyha...

- Hagyjátok abba! Az isten szerelmére, legyen már békesség!

Szántóné előszedte a tablettáit, görcsös rosszulletekbe élte bele magát; menekülés és kíváncsiság hajszolt az utca felé.

- Megölöm magam, ha csavarogtok! - állta el a kijáratot. - Nem hagyhattok magunkra ezekben a válságos órákban!

Dévi kivételesen egyetlen percre sem vesztette el a nyugalmát. Szemrebbenés nélkül háritotta el az aggályait, mert számára és számomra a „válságos óráknak” nem pusztán a félelem adta egyetlen jelentését.

- Nektek is megnyugtató lenne, mamácska, ha felmérnénk a helyzetet.

Akkor próbáltuk, tudom, de majdnem történelem lett, mire érteni kezdtük 56 valóságát.

- Be kell mennem az egyetemre! - mondtam.

- Várj, öreg! Várj még azzal! Gondolod, hogy valamelyik háztetőn vagy barrikádon lenne a helyünk?!

Tulajdonképpen sokkal jólétesültebb volt nálamnál, én csak utóbb tudtam meg, amikor igazolnom kellett magamat, mit követhettem volna el, ha kevésbé vagyunk racionális lények, akiknek világos célok nélkül már nem elég az izgalmas kaland romantikája.

A kíváncsiság végigrángatott bennünket a városon. Romok, kiégett lakások, eltűnt házak, hevenyészett tömegsírok, feketén tátongó, üres üzletek; lábuknál felakasztott emberek holttesteire meredtek elénk riasztó útjelző póznákként. Egy hatalmas bérházat több teherautónyi

lószerrel, kézigránátokkal „töltötték fel”, surbankó legénykék futkároztak a rakománnyal - ez hát a forradalom? -, s valami megpendült bennem; valami, amiről tudtam, összeegyeztethetetlen a képzeitemmel.

- Itt 116 ember lakik! - Kis, vékony, apró asszony volt. Áttörte a ládaadogatók sorfalát. - Mi lesz, mi lesz a gyerekekkel?

Emlékszem rá, talán még ma is felismerném az arcát; azt az arcot, amit felismerhetetlenné nyomorított az örület.

Lódenkabátos, szikár férfi nyomult a kör közepére, géppisztolya agyával sújtott le az asszony fejére; ösztönösen hátra ugrottam, mintha engem értek volna a halálos csapások.

- Végezzetek a kommunistákkal! - bömbölte a fickó, kabátja szétnyílt; messziről pizsamának néztem az öltözetét, de bal mellén szabályos számsor éktelenkedett.

- Köztörvényes... - hallottam Dévi rekedt suttogását. - Látod?! Mi van itt?

A lódenkabátos eszelősen rikácsolt, az asszonyt elnyelte a csődület, és a ládák újra megindultak kézről kézre; ám a homályos sejtelem helyét egyszerre éles felismerés foglalta el: nekem ehhez az alakhoz semmi közöm, azokhoz sem, akik egy fegyvertelen embert agyonverték, s lehet, nincs másik oldal, vagy csupán képtelen vagyok nevén nevezni; - *azoké* ott, a nagy bérház előtt, meg Szántóé semmi esetre sem a miénk.

- A magaslaton voltunk - Dévi felindultan hadonászott. - A magaslaton, ahonnan egyedül lehetséges az áttekintés, ha van ilyen egyáltalán. Apám gyárat vezetett, onnan a minisztérium, osztály, főosztály, és minden taggyűlésen elmondta a maga hozzászólását; hát akkor semmi részünk nincs ebben a fordulatban?

Nem tudom; mi nem a magaslaton éltünk. Loptuk a tüzelőt, bár „az ilyen nem érdemli meg...” - szidalmazott anyám; végsőkig talpaltatta a cipőket, egy kiló tartalék lisztje sem volt, viszont mindezért engem kiáltott ki egyedüli felelőssé - igazán nem mellette szoktam meg kritikus odafigyeléssel szemlélni a világot.

A pillanat feladta a kérdést, és vannak helyzetek, amikor a válasz elől kitérni: egyetértés, bármilyen pilátusi mozdulat is kíséri. Egész erkölcsi ítéletrendszerünk kevesellte az egyszerű elutasítást, rendet akartunk teremteni a hallottak és a tapasztalás kuszaságában; lehatolni az ellentmondások mélyéig, hiszen mindig megvetettük a semlegeseket. Egyesek a szabadságjogokról szónokoltak körülöttünk, Déviék folyosósomszédja, a volt királyi tanácsos úr Habsburg Ottót várta vissza, mert a „Monarchia széthullása óta zűrzavar jellemzi ezt az országot”; örökké italos házmesterük, aki „évekig aktívkodott a körzeti pártszervezetben”, összehívta a lakókat, hogy megszervezze a „hazafias ellenállást”.

Gál mondta ki az első nemet. Dévi csak annyit tudott róla, amennyire egy jelentéktelen valakivel kapcsolatban odafigyelünk; - koldus paraszt volt, örült, mert 45 után kalauz lehetett belőle, és havi ezregyszázból eltarthatta a gyerekeit.

- Sorba kell állni a kenyérért - fel sem emelte a hangját, nem volt szüksége rá; Gál sokakat meghazudtoló biztonsággal választotta el a látszatokat a lényegtől. - Nincs közlekedés. *Munkástanácsok* agítálnak a sztrájkok mellett. Ha magának ez kell, csinálja egyedül.

Anyámra gondoltam; nem a kétszáz kilométerre, ami elválasztott tőle, hanem ahogyan Gálon keresztül belém döbbsent a kettőnk sorsa, a „nem válogatunk” cseléd-alázat, én pedig - házakat tervezek majd, ura lehettem a tulajdon lehetőségeimnek. És nemcsak a kettőnk sorsa, hanem a Szaki szavai is, aki híven régi szokásaihoz, legfeljebb anyai időre hagyta el a műhelyt, amíg

élelmiszerkészletét feltöltötte - évek óta nem lakott már a családjával. Óvatosan és bizalmatlanul engedett be minket; tőle hallottam először:

- Kísértetiesen hasonlít minden a fasiszta pogromokra. A Köztársaság téren olyanokat lőttek hátba, akik megadták magukat, de előbb feltartott kézzel végigsétáltatták őket a nagyobb mulatság kedvéért. Mit mond ez nektek, fiúk? Menjetez innen a fenébe!

- Nem mi voltunk! - hördült fel Dévi. - Mit balhézis velünk?

- Igaz. És ti mit csináltok?

Ez a kérdés ötlött fel bennem akkor is, amikor bámész szemlélőként ácsorogtam azon a lakógyűlésen, melyen egy jelentéktelen ember felszólalása eldöntötte az egész ház sorsát.

Ungvári... - róla sincsen már mai adatom - ezredes vagy őrnagy lehetett akkoriban - civilben járt-kelt a felfordulásban, s nyilván nálunknál jóval mélyebb erkölcsi-eszmei csődállapotban; Gál akaratlanul a további történések főszereplőjévé tette, pedig megelőzően többen is „gyáva fráterre” kiáltották ki a háta mögött. A látszatok valóban nem eszményítették sem hőssé, sem mártírrá. Maléterrel nem vállalt közösséget, a kivárás álláspontjára helyezkedett, letette az egyenruháját, de amikor Szántót kivéve, akit Dévi képviselt az „ugyan, fiam, csak nem hiszed, hogy meghatározó pillanatok voltak?” - állásfoglalást parancsoló helyzetében, többek felszólítására átvette a kezdeményezést: ide egyetlen löszeres ládát sem engednek be - Szántóné jajongásai ellenére, mi álltuk az első éjszakai őrséget.

Már régen túl voltunk a „Bécsbe vagy Párizsba?” - töprengéseinken - egy teherautó meg is állt mellettünk valahol, valamelyik napon:

- Jöttök, fiúk?

Dévi felém fordult várakozóan és tétován, hiszen beszéltek; a magunk-korúakat „összegyűjtik az oroszok” - akiknek a házmester szerint nem volt joguk beavatkozni -, és Szibériába szállítják őket kényszermunkára.

Figyeltem az arcát; hülyéskedünk, vagy önnön tehetetlenségünk terel mellékvágányokra bennünket.

Dévi mindig vágyott felnézni az apjára - lefüggönyözött szoba, megalázó hebegések; tudtam, nincs mellébeszélés. Az évek során fokozatosan szerepet cseréltünk, gyermekkorunkban az összes általa kezdeményezett játékunk hősi kárvallottjává avatott, boldog nagylelkűséggel fogadva el azt az örökös diadalmenetet, amelyhez gyámoltalan engedékenységgem hozzájuttatta. Aztán, időben már nem is behatárolhatóan, lassan hozzám került át a döntés joga; én pedig soha nem szerettem a bizonytalant.

- Ne! - Agyam sebesen dolgozott; ez nem érv, csakhogy Dévinek sem „Bécs vagy Párizs?” volt a tényleges problémája.

- Végző soron, ha belegondolok - pontosan akart fogalmazni, kereste a megfelelő szavakat -, elintézetlen számláim vannak.

- Apádék?

- Is. Valami szerepük csak van, nekik és a hozzájuk hasonlóknak, hogy ez bekövetkezhetett. Vagy a dr. Eörsi-féléknek, akik Sztálin-idézetekkel biztosították be magukat, nehogy a gyűlölködésükben tetten érhessek őket? Emlékszel, mit mondott a Szaki: „a valódi főszereplők nem azok, akiket a hangzatos jelszavak megszedítettek, hanem a háttérben lappangók.” Hol az istenben tisztázhatnám mindezt, ha nem itt?!

Disszidálás? Ugyan! - Ez a fajta útkeresés meg sem fordult a fejemben, ahogy nem akartam magamnak lakást foglalni, pedig ezrével tették, bármennyire is viszolyogtam Szántóné „vendégszeretetétől”.

Bécs vagy Párizs? - Ma is csupán a látvány vágyáért képesek bennem hiányérzetet lobbantani.

Álltunk a sötét, néma kapualjban, Dévi cigarettáról cigarettára gyújtott; távolból a vonuló páncélkocsik morajló dübörgését kergette felénk az éjszaka - a felszedett utcakövekből emelt torlaszok zizegő hullámpapírként neszezték roppant súlyuk alatt.

- Beszelnék, öreg!

Nem értettem, mitől lett hirtelen olyan izgatott. Szemem már hozzászokott a lámpátlan homályhoz; különös szorongás fogott el töprengő arca láttán. Sűrű, összevont szemöldöke olyan dacos-haragosá tette, ahogy kudarc meg vereség szokott tükröződni a vonásaiban.

- Icáról... izé... - kezdte lassan - szóval, róla szeretnék...

- Ki az az Ica?

- Pályázó a nevemre.

Már belejött, ledobta „félperces zavarát”; mindig is irigyeltem ezt a szerencsés képességét; tulajdonképpen könnyen megnyilatkozott.

- Hányadik?

Fürkészve lestem a választ. Ébren akarunk maradni? Témát keresünk, hogy átléphessük gondolatainknak azt az ördögi körét, amelyben az események kezdete óta tehetetlenül topogtunk? Persze! Csak reggel váltanak le bennünket.

Dévi ritkán hozta szóba a kapcsolatait, hiszen minden kalandján vad szenvedéllyel rohant keresztül, és tüneményes gyorsasággal aludt ki; lehetetlenségnek tartottam követni. Nemegyszer előfordult, hogy miközben az előzőről faggattam, kiderült, már az utóbbi is előzővé süllyedt, alig néhány hét alatt.

- Első.

- És közelebbről?

- Közelebbről is az. Éppen készültem bemutatni apáméknak; gondoltam, megbosszantom őket egy kicsit. De most, amikor a dolgos munkásélet küszöbe előtt állnak, határozottan csökkent ennek a fontossága. Elég cirkuszban lesz részük Ica nélkül is.

- Szereted?

Magam is meglepődtem a kérdés feleslegességén, hiszen lehet, Dévi már nem Icára gondol, amikor a választ adja. Tökéletes rutinhoz juttatott a háromnapos szerelmekben.

- Múlt idő. - Örökös tevés-vevése megbénult egy pillanatra; mereven állt, fejét oldalra fordította. - Viszont gyerekem lesz tőle.

Ó, nem!!! - Hördült fel bennem az értelem kétségbeesett tiltakozása.

- Most tréfálsz? - néztem rá, szinte szuggerálva, hogy visszavonja: legyen durva, ironikus, szájhős vagy bármi, csak ne az, ami abban a pillanatban.

- Ahogy vesszük! - Elmélázott; lassan, fokról-fokra kerítette hatalmába valami testetlen tétovaság. - Sírhatnékom éppen nincsen. Bár, tudod, öreg, jobb hírem is akadhatna, amivel felcsigázhatnám az érdeklődésedet.

Vicc - háraitottam -, hiszen egyidősek vagyunk. Most nőnek fel bennünk a vágyak, kezdjük ismerni önmagunkat; tervezni a magunk modelljét, s azokét, akik majd odaillenek; rossz és idétlen beugratás. Ilyesmi nem történhet meg velünk, Dévivel a legkevésbé; senkinek nem tudja, nem is akarja teljességgel adni önmagát.

- Házasságot ígértél neki?

- Én?!?! - Csalódás volt a hangjában, a bennem-csalódás meglepettsége. - Persze, ez mit sem változtatott Ica feltételezésén. Férjhez akar menni, és kész. Azt hitte, egy ilyen évezredes trükk majd célba juttatja.

- És most...?

Dévi félszegen elvigyorodott.

Az istenit! - gondoltam -, miért vigyorgunk folyton, ha kellemetlen dolgainkról kell beszélni? Mások megmerevednek egy ilyen pillanatban, töprengő szigorral mérlegelik az érzéseiket, mi meg félmosolyok mögé rejtőzünk; izgatottságunk hamis jelmezeket húz ránk, és megpróbálunk valamiféle személytelen harmadikká lényegülni.

- Talán lelép - mormogja Dévi. - Hülye helyzet. Igazán kiléptethetne belőle.

- Terhesen?

- Problémátlan nő, nem a mi fajtánk, öreg. Most is csak az foglalkoztatja, hány hétig várhat még az esküvőre. Nem ő a felelősség, hanem a kis krapek...

Akkori személyes gondjaink szinte a körülöttünk fejtetőre álló világ egyenes mását képezték; nekem Józsi bácsi és anyám - nélkülük egyszerre minden bizonytalanná vált -, Dévit az erkölcs csapdája fogta, mégsem kell elborzadnunk volt önmagunk felett. A ház áll; régi, csúf épület - talán én fogok majd újat tervezni helyette, s talán addigra kevesebben lesznek azok, akik Szántóra hasonlítanak.

Szántót a fordulat után nemsokkal újra berendelték a minisztériumba; páratlan gyorsasággal felejtett, az októberi „kinyilatkoztatások” helyét az „elvhűség” foglalta el.

- Ismét bebizonyosodott - sugározta -, hogy korunkban nem hősködéssre, hanem állhatatosságra van szükség. Ebben pedig a magamfajták mindig utolérhetetlenek voltak.

Dévi tehetetlenül csapkodott: „az egész rendszert megtagadtad!” Szántó finoman mosolygott:

- Csak *azt* a rendszert, fiam, micsoda különbség!

- Figyeled, öreg? Már megint a magaslaton vagyunk! Mitől, mitől?

- Apád eddig is tette a dolgát. Mostantól is egyszerűen teszi majd.

- Egyszerűen?! Vivát! írjuk alá szépen, hogy akiknek se ellenségük, se barátjuk, nem vádlók és nem vádlottak, azoknak bárhol és bármikor fenntartott helyük van.

Most felugrik - gondoltam, - átrohan a másik szobába, a felesleges kiabálás betölti a házat; Dévi egy ponton túl már nem az érvekkel, csak indulati tényezőkkel képes hadakozni a saját igazáért. Hadakozni, de kivel? Éppen neki sikerülne Szántóékat magukra döbenteni, amikor közel fél évszázad egyetlen helyzete, egyetlen találkozása, egyetlen változása sem kényszeríthette őket kritikus önvizsgálatra? Dévit furcsállották, nem magukat; anyám is ugyanezzel az alapállással bíralt engem; csupán a „lent és fent” különbségéből fakadtak az eltérések. Nikol az utólagosság óhatatlanul vulgarizáló keménységével persze joggal elmondhatta: „csak hóbörögtél, Dévikém, haszontalan fáradtság, hiszen mivel igazolnád, hogy tényleges eredményt hozott? Vidrai Kálmán legalább a látványban sikeresebb.”

Valóban. Dévi viszont szerette Szántóékat, ezért is szenvedett annyira, amiért szakadatlan új és újabb csalódásokra ítélték. Otthagyták volna őket? Visszakönyörgik, elhalmozzák biztosítékokkal, ígéretekkel, aztán folytatják, amit abba akarna hagyni velük, de úgy, mintha mégsem; hadd hihesse, minden a kívánsága szerint történik.

Velük sem tudott megbékélni, nélkülük sem tudott volna. Ha mindez másképpen van, Icával kapcsolatban is másképpen határoz. Hiába bizonygatta előttem annyi éven át:

- Galád természetem van, maximum egy hónapig tudom szeretni ugyanazt a nőt, de még addig sem kerülgetném a saját szobámban. Az ilyen szerelmekre nem lehet fészket rakni.

Hamis érv - gondoltam -, utólagos érv, mesterséges érv egy beteljesületlen életvitelhez, amelyet végig se gondolt, amikor hozzáfogott az előkészítéséhez, csupán annyira, mint egy „családi zsúr helyett megszervezett különbulit”, amellyel mindennapi bosszúságuk, elégedetlenségük ébrentartója lehet; - s ha nem is boldogtalan, aligha ezt képzelte saját jövőjeként.

- Szép kis meglepetést szerzett ma drága apám nekem. - Tekintete már nem csapkodott ajtókat, székeket; arcára felvonult a „kaján Buddha-mosoly”. - Örülök, hogy viszonzhatom. Ugyan, milyen képet vágnak majd hitves nélküli apaságomhoz, mit gondolsz, öreg?

Szántóné nyilván fagyos gyanakvással kémlelt ki a résnyire tárt kisablakon. Az ellenforradalom után meglehetősen sokáig nem szerette a vendégeket; szokatlan időpontban pedig egyáltalán nem.

Formaságokhoz szokott életét átmenetileg megbolygatták ugyan az események, de olyan dolog nem történhetett, aminek hatására megfélekedett volna a kötelező jómodorról. Délelőtt senkihez nem menne látogatóba, előzetes bejelentés nélkül még délután sem, ezeket éppoly másíthatatlan élettörvénynek tekintette, mint azt, hogy illetlenség tíz óra előtt bárkit is felhívni telefonon, kísérő nélkül betérni egy szórakozóhelyre, és idegenek jelenlétében ellentmondani a férjének.

„Lady elvtársnő!” - gúnyolta Lenke, ha nagy ritkán leereszkedtek egymáshoz; akkor és ott azonban majdnem örömmel köszönt rá:

- Jó napot, Vilmácska! - S még a fokozatosan záruló ablak sem hozta különösebb zavarba. - Erre jártam, gondoltam, csak megnézem, mi lett magukkal október óta.

Szántóné enyhe borzongással vette tudomásul a megszólítást, élménybeszámolójában legálábbis külön fejezetet áldozott erre: „tudod, ez a nő mindig olyan gátlástalan volt” - akkor már közel a megszokottság tapasztalatával beszélt róla, pedig Lenke szerint a felismerés leghalványabb jele nélkül sandított rá.

A „parlagi közvetlenség” és a gomblyukak mentén enyhén hasadozó kabát látványa annyira ellentétben álltak egymással, hogy önkéntelenül kihúzta magát, elutasítóan felszegte állát; így néznek az elegáns ruhára hullott madárpiszokra; lám, még csak *ez* hiányzott; ingerlően kellemtelen, de roppant csekélyke ürügyet kínál egy megváltó veszekedéshez.

- Ne haragudjon... - a hangsúlyba ügyesen becsempészte a kimondatlant is: nem emlékszik, nem is akar emlékezni; s hirtelen elszánással becsapta az ablakot.

Lenke abban a másodpercben újra megnyomta a csengőt. „Az ilyenekkel ezt kell csinálni - bizonygatta hasonló esetekben -, különben eggyel több elégedett napjuk lesz.”

- Más már régen...! - háborgott Szántóné abban a szent meggyőződésben, hogy Lenke valami kérelemmel vagy protekcióért arcátlankodott ide hozzájuk, hallhatta valakitől, mennyire exponált ember az ő férje, és most semmiképpen nem hagyja lerázni magát.

Mérgében még a kötelező óvatosságról is megfélekedett, sarkig tárta az ajtót, hogy szemtől szembe mondhassa meg a véleményét, de Lenke erre a legkevésbé sem volt kíváncsi.

- Jaj, Vilmácska! - villámgyors mozdulattal lekapta szemüvegét -, eszembe se jutott, hogy annak idején ezt még nem hordtam.

Szántóné a felismeréstől sem lett sokkal kedvesebb, a megszólítás tovább ingerelte; szóvátehetetlenül, bosszantóan.

- Igazán kedves magától, hogy eszébe jutottunk. - Szavaiból annyi melegség áradt, pára sem maradt volna nyomán az ablakon.

- Mostanában - mentegetőzött Lenke - sok régi ismerőst hiába keres az ember. Tőlem is disszidáltak a lakók...

„Jaj, Dávidkám! - ujjongott Szántóné. - Az isten küldte hozzánk ezt a nőt.” - Vigyázott, nagyon vigyázott, nehogy Dévi félreértse a jószándékát.

Nem tett ő velem kapcsolatban egyetlen megjegyzést sem. *Persze*, hogy természetes, amiért náluk vagyok, amíg nem találok valami megoldást. *Persze*, hogy érezzem otthon magam, este már *igazán* nem zavarom őket. Elfér a rajzasztal, hogyne, ha már Dávidka ilyen ügyeset

remekelt; bár mindig *ennél* az ablaknál szokott kézimunkázni; viszont *ő* megtanulta az alkalmazkodást. Egyre savanyúbb ábrázattal figyelte a hetek múlását, s burkolt, de félreérthetetlen célzásai lassan a világból is kikergettek volna, hiába mondtam el naponta: kár érzékenykedni, Dévinél vagyok, nincs baj, nem bántam meg semmit.

Lenke, akit az „isten küldött”, s akiről ezután jó ideig csak tartalmatlan áradozással nyilatkozott; az áhított megváltást hozta el számára és számomra. Szántóné valódi hálát érezhetett önmaga iránt, hogy ezt a nőt jelentéktelensége ellenére sem felejtette el egészen, legalábbis azt nem, amiért most érdemesnek látszott a szalon felé tessékelní, ahogy a fontos vendéget szokás.

„Akkoriban mindenkit felkerestem a régi paciensek közül - mesélte később bizalmasan Lenke. - Valaha egészen tisztességes mellékkeresettel rendelkeztem. Sohasem gyűjtöttem tartalékokat, hát körülnéztem, mire számíthatok.”

Látogatásának valódi célját azonban egyetlen szóval sem említette; tartózkodóan ült a fotel legszélén, tartása általában heves kényszerrel ösztökélte a szemlélőt, hogy utánakapjon, mielőtt leesne. Egyébként első látásra csak egyetlen benyomást ébresztett: a meghökkenést - annyira csúnya volt. Orra szinte elveszett az arcában, apró szemei túl közel néztek egymásra; szemüveg nélkül szaporán, zavartan és mind zavaróbban hunyorgott. Vonásainak ideges állandótlansága legritkábban kapcsolódott össze konkrét hatásokkal, így egy ismeretlen csakis téves következtetéseket olvashatott le róluk.

Aránytalanul hosszú karjai sehogyan sem illettek szerény méreteihez, meggörnyesztették a tartását, lomhává tették a járását; ültében valósággal maga alá gyűrte őket. Testéről mindenütt hiányzott az a többlet, ami a vonalakat egyfajta harmóniába képes elrendezni; teljesen szögletes és teljesen nőietlen volt. Nikol fényképein ez a darabosság mégis fellágyult, „mert a látvány néma jelenség csak, mindig a *lényeg* szólaltatja meg.”

Szántóné helyzetét nyilván alapvetően megkönnyítette, hogy csupán a „látvánnyal” találta magát szemben; Lenke magatartása pedig soha nem befolyásolta a partnert abban, milyen véleményt formáljon róla. „Lady elvtársnő azzal a biztos tudattal szokta irányítani akadozó csevegésünket, hogy mérhetetlenül megtisztelve érzem magam az elegáns szalonban és egy úriasszony társaságában. Na, persze éppúgy az alkalmazottjának tekintett, mint anyádat.”

Mennyi felesleges igyekezetet pazarolhatott el, amíg „beajánlott Lenke kegyeibe”, aki látatlanban és azonnal rokonszenvesnek tartott bárkit, ha segítségre szorult; egyéb körülményt sohasem mérlegelt volna.

Szántóné maradéktalan örömét legfeljebb az zavarta meg, hogy pillanatnyilag nem volt kivel megosztozni rajta. Dévi csak késő délután vetődött haza, én - ha a rajzaim nem kényszerítettek, este előtt soha; Szántó látszott a legelérhetőbbnek. Több mint félórán át mesterkedett a telefonnal, de nem volt szerencséje, mert a titkárnő a megkezdett értekezletről senkit sem hívhatott ki.

Az azonnali cselekvéstől azonban még korábbi, szigorú fogadalmi sem tántoríthatták el; látni sem akarta azt „a koszos műhelyt”, ahol Dévi tönkreteszi az életét.

Bámuló szemek kereszttüzeiben egyensúlyozott farakások, gépek, gyalupadok között, lelküzdve allergiás viszolygását a portól és a zajtól.

- Jó hír! - Hangját elnyomta a fűrészgép vijjogása, Dévi csak a mondat utolsó szavait hallotta: - ...a dilis Lenkéhez!

- Mi történt? - Abbahagyta a munkát, és sietve átkísérte a raktárba.

- Mi történt? - kérdezte még egyszer, értetlenül.

- Teljesen váratlanul betoppant!

- Kicsoda?

- A Lenke, mondom. Tudod, az a pedikűrös nő, aki évekkkel ezelőtt annyi bosszúságot okozott, mert sohasem azon a napon jelent meg, amikor kellett volna, vagy ha igen, akkor sem abban az időpontban, amit megbeszéltünk.

- És? - „Határozottan az volt az első benyomásom, hogy valami baj van vele - magyarázta Dévi.” - Ezért jöttél át hozzám?

- Jaj, kisfiam!!! Nem emlékszel? Ez mindig lakókat tartott, persze, férfi lakókat, mondtam is akkoriban, hogy legalább titkolná; na de most, szóval, éppen nincs nála senki, és Kálmánnak nyilván megfelelne...

- ????

- ...biztosan. Bár ugye nem kell hangsúlyoznom, hogy mi mennyire szívesen...

„Megnyugtattam, hogy nem kell. Tudom, hiába akartam másképp, vendég maradtál, örökös ünneplőben feszengve. Lenkével kapcsolatban nem voltak személyes élményeim: anyám annak idején undorral emlegette, hogy valóságos menhelyet tart fenn a kóbor állatoknak, csúf torzszülött, és lehetetlenség értelmesen beszélni vele; de éreztem, bárkihez elmennél már tőlünk - nem válogatunk.”

- Mennyit kér?

- Mondtam, hogy nálatok a szállításnál háromszázat keres, amit még összehoz, abból fenn-tartja magát. Nem firtatta a pénzt. Sohase tartottam normálisnak szegényt. Mindenesetre, a legjobb lenne még ma... úgy értem, amilyen bolond, képes és meggondolja magát.

- Azért ne csomagolj össze Kálmán helyett, jó? Megpróbálom elérni az egyetemen.

Sokkal természetesebbnek tekintettem az azonnali távozást, mintsem Szántóné remélte volna. Mindig vonzódtam a különös emberekhez, talán saját köznapiságomat egészítettem ki velük, talán Józsi bácsit próbáltam visszakeresni bennük; hiszen tőle sokkal nehezebben szakadtam el, mint anyámtól. Néha kétségbeesett vágyat éreztem, hogy újra lássam a Völgy utcát, megtudjam, kihez került a zongorája, kik lakják otthonát, hová szóródtak szét legszemélyesebb holmijai. Pedig elmúlt örökre. 56 romjai alól csak az új házakat, lakónegyedeket lehetett elő-álmodni ismét, embereket s velük volt vágyakat soha.

Lenke olyan közvetlenséggel fogadott minket, mintha régi kedves ismerősök érkeznének hozzá; lényétől teljesen távol álltak a mesterkéltségek.

- Rád még emlékszem - mosolygott Dévire. - A felfogásom kissé nehézkes, de az emlékezetem egyenesen irigylésre méltó.

Akkor feltűnően nagynak látszott a hall, nagynak és sötétnek; a mellékudvarra szellőzött - régimódi, súlyos bársonyfűggöny választotta el a szobától - nem hittem, hogy ilyen kevésért kiadja.

- Mellesleg, egész nap tiéd a lakás - mondta fesztelenül. - Nem kell a sötétben kuksolnod. Még vasárnap is utálok itthon lenni. Kedvenceim meg nem sok vizet zavarhatnak.

„Kedvenceim” - címszó alá beköltözésem pillanatában, hangsúly tényleg a pillanaton volt; két felismerhetetlen külsejű madár, egy mókus tartoztak, és néhány elárvult fekete halacska egy csorba befőtt üvegben. Lenke állománya azonban sohasem volt lezárt, a növekedés és

fogyás állandóságában létezett, és jaj volt annak, aki dicsérő szavakkal illette bármelyik egyedét, mert ezt a „remek példányt” Lenke azonnal becsomagolta, dobozolta, átadta, és ezzel a nemes gesztussal rögtön meg is feledkezett róla. A gyakorlottabbak egy óvatlan pillanatban nyugodtan visszatehették korábbi helyére, csak a balekok cipelték magukkal kétségbeesetten és tanácstalanul.

A gyors fluktuációra való tekintettel, Lenke nem fáradt azzal, hogy névvel illesse őket, vagy különösebb rendszert kövessen táplálásukban. Ez utóbbival biztosította leginkább a szükséges apadást, ami viszont mindig újratemtette benne a gyarapítás igényét.

- Csak a macskáknak nincs helye szívemben! - hangoztatta halálos komolysággal, miközben dühöngve súrolta a küszöböt, cserélgette a lábtörlőket, mert valóságos kegyhelyként látogatták az ajtaját.

Bármin mérgeződött azonban, bosszankodása mindig csak látszati volt; Lenke óvakodott attól, hogy közel engedje magához az eseményeket, élményeket. Kötetlenül és boldogan akart lebegni a felszínen; senki ne szembesítse önmagával. Ehhez a titkolt célhoz igazította életrendjét, stílusát, s hitelesen alakította érte a bolondot. Azt hiszem, én voltam az első, aki maszk nélkül láthatta, de abban biztos első, hogy ezt nem kellett megbánnia.

„Két süket fül vagyok” - hangoztatta Dévi, sohasem volt az; Lenkét élete minden napja hozzáedzette ahhoz, más nem is lehet, hogy elviselhesse a sorsát.

- Divat, divat - bizonykodott, amikor mindegy, mit vett fel magára, azonnal kialudt rajta, ellaposodott. - Ha látják, legalább irigylik; tízszeresen, mintha jól is állna.

Egészséges humora mindig megmentette a mártírkodástól. Nem csinált tragédiát önmagából, képes volt az egyik legszebb emberi csodára: az örömeiből élt.

Sokáig meg voltam győződve arról, hogy Szántóné véleménye kivételesen nem bizonyul hibásnak; Lenke veszélytelen ugyan, de tökéletesen abnormális. Egyéb kategóriába nem tudtam beilleszteni, ahhoz ki kellett szabadulnom anyám szemléletvilágából, ítéletrendszeréből; és újra rátalálni azokra az igényekre, amelyeket kölyökkoromtól kezdve nem tudott és nem is akart kielégíteni.

A vele töltött évek gyanakvó önfegyelemre szoktattak, természetesen Lenkénél is védekező állásba helyezkedtem. Hiába ajánlotta fel „az egész lakás használatát”, még távollétében sem tartózkodtam másutt, csak a hallban. Ott szárítottam az ingeimet, tanultam, vagy rajzoltam, ott vacsoráztam, ha gyomrom nem érte be a menzai kevéssel.

Ezért fizetek, hajtogattam magamnak - pedig Lenke előtt a pénznek csupán annyi becsülete volt, mint Nikolnál; a - van - költekezésre, a - nincs - dühöngésre ingerelte. Bele sem pillantott a borítékba, amikor átadtam a háromszáz forintot, s még egy hét múlva is a fésülködőasztalkán láttam hanyódni sereg ismeretlen rendeltetésű kacat között. Csoda, hogy eddig még nem fosztották ki, állapítottam meg - anyám rendszeresen ellenőrizte pénzkészleteit, ide-oda dugdosta a tartalékokat, s ha valamelyik rejtekhely átmenetileg nem jutott eszébe, kiforgatta a zsebeimet, táskámat, közel prófétai átkokat mennydörögve, mert megloptam.

Lenkétől ugyan egyik elődöm sem vált meg emlék nélkül, ki ezt, ki azt tulajdonította el, egyénisége szerinti vonzalommal; mégsem volt képes bezárni a szekrényeit, fiókokat; bizalma legfeljebb átmenetileg rendült meg, véglegesen soha.

A kezdet kezdetén tökéletesen egyforma fejtörést okoztunk egymásnak, hisz minden megnyilvánulását félremagyaráztam.

- Élsz még, te pincebogár? - dűnnyögte a függönyön keresztül. - Pech, mi, hogy kénytelen vagy áthaladni ezen a szobán?

Költői kérdés; anyám is mindig ezzel kezdte a veszekedéseket, ellent tudok állni a kísértésnek, fel sem veszem.

Néha a konyhában összeakadtunk, tünődve méregetett, elejtett egy-egy teljesen előzmény nélküli, befejezetlen mondatot, amit természetesen nem értettem; zavartan megbámultam, nem is sejtve, mekkora probléma vagyok a számára. Megtévesztően valódit alakított a súlytalan közléseivel, amelyeket semmiféle formában nem lehetett számonkérni rajta, mert a kimondás pillanatában máris eltávolodott tőlük, megfélekedett róluk; örökösen mentegetőzőnöm kellett, hiszen a válaszai egy olyan kérdésre vonatkoztak, amitől a továbbiakkal egyre jobban eltávolodott.

- Nem leszel itthon véletlenül holnap délután?

- Ha szükséges...

- Mi?

- Ha szükséges, akkor hazajöhetek.

- S ezt most minek közölted velem?

...Dévi nyugtalanul figyelte az érdeklődéseit követő kézlegyintéseimet. Nem panaszkodtam, hiszen meg sem tudtam fogalmazni a benyomásaimat. Majd egyszer, biztattam magam - egyszer csak kiismerem. Amikor először fog meggyanúsítani azzal, hogy használom a törülközőjét, fogkrémjét, vagy kikéri magának, amiért számtalanszor éjnek évadján háborítom a nyugalmát. Előre bejelentettem ugyan, hogyha Déviéknél szállítás van, rendszerint későn fogok hazaérni, de Lenke „felőlem!” - közönyében a legkevésbé sem bíztam; anyámnál gyakran már kilenctől életbe lépett a csendrendelet. Ő pedig a fürdőkben mindig korán kezdett; mégis majdnem gorombán rám ripakodott:

- Ne surranj, mint egy denevér, mert egyből rémlátásaim keletkeznek!

Most mondjam azt Dévinek, egyszerűen fogalmam sincs róla, milyen ez a nő valójában?

Néha már azon kaptam magam, elszántan mesterkedek, hogy színvallásra kényszerítsem. Megelőztem a fürdőszobában, aztán legalább egy órát várakoztattam; lestem, megteljen a szemétláda, és mellészórhattam a hulladékot, az asztal szélén hagytam a cigarettát, hátha kiegészíti a terítőt.

Lenkéből azonban démoni erők sem varázsolhattak volna elő olyan következtetéseket, amelyek megfelelnének a logika szabályainak.

Egyre határozottabban érzékeltem, kettőnk közül tulajdonképpen ő a kiszolgáltatottabb, nincsenek rejtett szándékai, törekvései; pusztán „az élni és élni hagyni”-elv vezérli cselekvéseit. Lenke a függetlenséget általános érvényű törvényként tisztelte, és mindenkit távol tartott attól a szürke, kis békességtől, amit egyetlen menedékként felépített magának. Ugyanakkor az örök egyedüliségre utalt emberek kitárulkozó örömeivel indult el bárki felé, aki egy „jó reggelt”-tel, „rég láttam”-mal, „már azt hittem, hogy”-gyal észrevette, s mert annyira szüksége volt még erre is, a villanásnyi boldogságot soha nem rontotta el felettébb józan okoskodással.

- Szoktál te meleg ételt enni?

Ezt kérdeztem, tudom; ez volt az első kérdés, amely a maga jelentéktelenségével először ötlött fel bennem őszinte kíváncsiságként, valami megfogalmazhatatlan sajnálkozással, szánalommal keveredve; amikor már hónapokon keresztül „pincebogárnak” nevezett, de valójában

ő akart láthatatlanná válni. Csendes motozásából legtöbbször meg se állapíthattam, hazaért, vagy csak a ház tétova neszei szűrődnek be hozzám.

Lenke keze félúton, az asztal és a szája közt megállt - ülve csupán akkor evett, ha vele tartottam; különben ide-oda mászkált, mosogatott vagy tejet forralt, zaklatott étkezései - talán éppen az ellentétén át, mindig Józsi bácsi ünnepélyes teázásainak emlékét idézték fel bennem.

Hirtelen elmosolyodott, félszeg mosoly volt; és a derű aranyos árnyékai beborították csúnya kis arcát; ugyan ki vette észre egyszer is ilyennek?

Sebesen felkapta a kést, egyenetlen, vastag szeletet vágott a kenyérből:

- Kérsz?

- Jó? - S döbbenetén észleltem, hogy nincsenek mellékgondolataim.

- Mi?

- Hát, amit eszel!

Egészen biztosra vehettem: Lenke nem *erre* a kérdésre fog majd válaszolni, jobb mindkettőnknek, ha játszani hagyom; egy megmásíthatatlan élet keserű tanulságát nem húzhatom át egyetlen tollvonással - csak elveszem a kenyeret, megkenem, leülök, beleharapok.

Lenke gyors mozdulattal maga alá kapkodta a másik székét.

„No, lám! - figyelt fel Dévi a nagyszobába kikerülő rajzasztalra. - Micsoda változás a közhangulatban! Megszelídítettétek egymást?” A gúny mögött azonban hasonló megkönnyebbülés rejtőzött, mint ami engem kerített hatalmába, egyre fesztelenebb bizonyossággal.

Dévi kezdetben csupán a letört kilincsek, tönkretett kapcsolók, dülöngélő bútorok ürügyén járt fel, „folyton rongáltok - mondogatta -, csavarhúzó, szög meg enyv nélkül már el sem indulok hozzátok.”

„Fél liter vodka minimum - pöfögte Lenke. - Téped a szád, aranyosom, hogy kizsigerellek, mit gondolsz, mennyit gürcölök ezért?!” De hamarosan éppúgy bekerült Lenke sajátos büvkörébe, akár jómagam. „Csak tudnám - kereste rajtam a választ -, mi a fenével vesz rá, hogy olyasmikről dumálok neki, amikről nem akartam; nincs is köze hozzá.”

Sohasem feltételeztem, hogy pusztán a kedvemért vonzódna hozzá; megannyi emberrel kerültem kapcsolatba az évek során, mégis a többségüket elutasította.

„Ha meglátom ezt a frakkban született Tóthot, kész napfogyatkozás, ha meglátom ezt a...” - csak a nevek cserélődtek, az elvei nem. Dévi olyan utat választott, amelyről senki és semmi nem kényszerítette letérésre.

Ösztönösen megérezte, hogy Lenkére érdemes figyelni, akkor is, ha bolondozik, akkor is, ha önmagát adja. Szertelen viselkedését valóban csak a felismerések egy meghatározott pontjáról lehetett világosan áttekinteni, viszont kevesekben ébresztett ilyen irányú érdeklődést. Egyszerűen kihasználták, lehetett, „hiszen bolond”; azt a legkönnyebb rászédni, különösebb agyafúrtság sem kell hozzá, önként ajánlkozik áldozatnak. Anyám nem hitt az önzetlenségben, Lenkének életeleme volt, csalódásainak legfőbb forrása; hát védekezett, ne váljon ténylegesen nevetségessé csupán a jelmeze.

Alkalmi ismerősök fonták be különböző szívességekért, feledkeztek meg kölcsönkért pénzekről, és jöttek újabbakért, szégyenkezés, fenntartások nélkül; sohasem hiába. Lenke dohogott egy sort a hátuk mögött, valójában azonban örült, amikor adhatott, számítottak rá, s valamivel fontossá válhat mások életében. Ha aztán hátat fordítottak neki, átmentek előle a túlsó oldalra,

vagy szóba álltak ugyan velem, de a pénzt sohasem emlegették; szégyenkezett, meg akart feledkezni az egészről. „Oszlásnak indult a tüneményes emlékezetem - magyarázta -, majdnem összetévesztettem ezt a..., pedig igazán rendes ember!” És legközelebb nagyon ügyelt arra, hogy példátlan gyorsasággal aszinkronba kerüljön az illető kérdéseivel, mintegy meggyőzve ezzel: lám!, nem igényli a kínos magyarázkodást, hiszen vele lehetetlenség értelmesen beszélni. Miért ne hitte volna bárki gyengeelméjűnek?

- Leszólított egy pacák - gúnyos élményfintor -, és elkunyerálta vonatjegyre az utolsó húszasomat.

- Jó módszer - mondtam, - kár, hogy nem nekem jutott eszembe.

- Mi?

- Hogy leszólítsalak.

- Tulajdonképpen, miről téped a szád, aranyosom? Azt kérdeztem, van egy húszasod holnapig, vagy nincs?

Ha ilyen esetekben nem voltam hajlandó belemenni a játékba, hanem józan realitással kemény érvhadjáratot indítottam a meggyőzése érdekében, előbb-utóbb olyan végtelen magyarázatláncba gabalyított, amelynek már semmi köze nem volt eredeti közlendőimhez. Sikerménnyel még nyomokban sem ajándékozott meg. Lenke semmire nem volt hajlandó nyíltan felfigyelni, ha azok a legcsekélyebb kapcsolatban is álltak velem.

- A hörcsögöd itt volt az ágyamban - szóltam ki hozzá az egyik reggel.

- Kicsinyes vagy! Hát aztán?

- Hangsúlyozom, hogy volt.

- Mi volt?

- A hörcsögöd. Ugyanis ráfeküdtem. Még hozzátettem, kap egy másikat; csak legyen pénzem, mert ezt a hörcsögöt kivételesen becsülte, megkülönböztette; naponta átkutatta érte a lakást; igazán képtelen helyekre tudott elmászkalni a szerencsétlen.

- Lelketlen! Dugd a táskámba, majd eltemetem! - És alig öt perccel később már rosszállóan füstölgi: - Hogy keveredett ez a kislapát a szatyromba?! Régen megtanulhattad volna, hol a helye.

- Gondoltam, nem akarsz kézzel ásni.

- Neked elment az eszed, aranyosom! Egyáltalán nem akarok ásni!

S főleg azt nem akarom - kiabálta felém ez a tiltakozás, hogy pénzt áldozz ezért a semmi-ségért; nincs jelentősége, megfeledkeztem róla.

- Akkor hogy temeted el?

- Mit?

- A hörcsögöt, amit a táskádba raktam.

- Azt is?! Jó isten! Csak nem örültél meg?

Képtelen voltam és mindig is képtelen leszek a mindent elmondás igényével átfogni kettőnk kapcsolatát. Kezdetben az otthont jelentette - talán ilyen lett volna Siposnál; csak anyámtól nehezebb elszakadás a közös emlékek miatt, de ez a „talán” fokozatosan elhomályosult, ahogy

egyre tisztábban láttam a jelen hasonlíthatatlanságát. Lenke egyénisége birtokolta azt is, amit Dévától sem kaphattam, hiszen egyidősek voltunk: a magamra találás varázsigeit.

Fontos nekem - ezt éreztem -, valakinek oda kell állni mellé; felnőtte avatott a felelősséggel, mert tenni akartam érte, hogy törleszthessek mások és magam helyett is.

Talán azzal kezdődött -, biztos aligha lehetek már benne, amikor felismertem zavaros párbeszédeink alaplogikáját, és leleményes fordulattal bevezettem a Hír-füzetet. Spárgával a konyhaszekrényhez rögzítettem, ismervé Lenke rendszeretét, hiszen a naponta használt holmijait tudta a legképtelenebb helyekre rakogatni. Igyekeztem hozzászoktatni ahhoz, hogy fontosabb közlendőimet írásban rögzítem; nincs közbeszólás, elterelés, egyszerűen tudomásul kell venni, mindössze a megtárgyalásban érvényesítheti szokásos módszereit.

A betűk valóban hatásosabbnak bizonyultak a szavaknál, bár így is előfordult, hogy a jelentéktelenebb események kihulltak az emlékezetéből.

- „Kabátodat levittem a tisztítóba” - írtam, Lenke hálásan megköszönte; két hét múlva feltúrta az összes szekrényt, mert már ő öltözik egyedül téliesen.

Viszont észrevehetően nagyra becsülte a telefont is. A személytelenség bizonyos koncentrációra ösztönözte, és végrehajtatta vele mindazt, amire huzamos szóbeli rábeszélés sem lett volna képes.

- Menj el az orvoshoz! - hívtam fel.

- Minek?

- Reggel azt állítottad, vagy ma, vagy már késő lesz...

- Igen? Biztos vagy ebben?... Akkor, ahogy gondolod...

Ha ilyen esetekben otthon marasztalták az idegeivel, szívével, reumával, „mert egy roncs vagyok” - majdnem búskomorságba esett, amíg ki nem tört rajta a rettenetes sütési láz, és elrontott tészták egész tömegével árasztotta el a lakást.

- Megkóstolod? - unszolt. - Csak félig vacak.

- Esetleg elővehetted volna a receptet.

- Kiváltottam, hogyne! Vagy mégsem...?

A munkához állhatatosan ragaszkodott, a munkahelyeihez annál kevésbé. Huzamosabb ideig sehol se köthették le; a változatosság vágya hajszolta pusztán, nem előnyöket keresett. Betegesen irtózott attól, hogy megszokjon és megszokják, kiismerjen és kiismerjék. Hiába gúnyoltam érte:

- Felhívhatlak ma délután, vagy addigra már kilépsz?

- Szállj le, aranyosom! - dűnnyögte sértődötten. - Nem vettél rám jegyet!

De Lenke valójában sohasem jött ki a sodrából; páratlan tréningje volt az egykedvűségben.

„Dévinek fia született - írtam a Hír-füzetbe -, Szántónénak idegösszeroppanása van, Szántónak pedig egy keserű tapasztalattal több a mai fiatalok erkölcsi züllöttségével kapcsolatban.”

- Hallom - hangsúlya olyan, mintha odakint a lépcsőházban szedett volna fel egy kétes hitelű pletykát -, Dévi ezegyszer pontosan kiütötte Vilmácskát. Törvénytelen nagymamát csinálni egy Szántónéból! Finom dolog, mondhatom.

Emlékszem, rettenetes méreg futott el, „a csillagokig ugranál ilyenkor”; gyermekkoromban csupán anyám volt képes arra, hogy olyan haragot robbantson ki belőlem, amellyel akaratom ellenére, tökéletesen megszegyénitem magam. Lenke előtt soha többé; de akkor: igen.

Kioktattam, nincs joga *erről* így beszélni. Dévi most tényleg szerencsétlenné teszi önmagát, és éppen mi gúnyolódunk rajta; nekem is másképpen kellett volna fogalmaznom...

- Hogyan? - Nyugodt, tárgyilagos kérdés; Lenke most nem játszott. Elbizonytalanodtam. Ha őszinte lettem volna, feltehetően bevallom, nemcsak a haragom indokolatlan, hanem a magabiztosságom is. Egy évtizeden át hallgattam a kesergéseit: „négyéves koromban nyakkendőt köthettek a nyakamba, s amikor mamácska levitt a játszótérre, elég volt belenyúlnom a homokba, máris vizes törölközővel kezdte dörgölni a kezemet; de ettől még nem kötelességem jól érezni magamat a tiszteletemre rendezett családi zsúron” -, meg a „mi vagyok én. Balla Teri?” - Ronda sárkány általános iskolai igazgatónőnk; aki személyesen felügyelte a reggeli zászlófelvonásokat, de még a leggyámoltalanabbak is tudták róla, hogy esténként alázatos hittel térdeli végig a közeli katolikus templomokat - mert Szántóné, titokban ugyan, de „biztosította egyetlen fia vallásos nevelését.”

Ez lenne hát Dévi számára a várva várt diadal nagy pillanata? Valóban úgy képzelem, Szántóék holnaptól, mától már nem játszhatják feddhetetlen önmagukat a világ felé?

Lehet, bennem színesebb illúziók éltek a családdal kapcsolatban. Amikor Zsófiából kijózanodtam, a homályos sejtések helyét egyre tisztább kép foglalta el; a tovatűnő évekkel mind egészségesebb arról, kit, miért kívánok magamnak. És azt vallottam, nincs jogunk bárki kedvéért lemondani erről a találkozásról; és nincs jogunk elhítni magunkkal, hogy itt van, amikor még el sem érkezett.

Vajon felmérte Dévi, mit jelent majd a srácnak az ő elhatározása? Szembenézett a félkarúság egyensúlytalanságával, amitől egyszerre ketten sérülnek meg? Talán. De én már - Nikolt még csak nem is remélve - úgy éreztem, Szántó Laci olyan hátránnyal indul a lejátszandó mérkőzésben, amitől csak nagy-nagy szélsőségek válhatnak meg az embert; jók, rosszak, majdhogynem egyre megy.

- Csak hergeld magad, te esendő pasas! - Lenke közönyösen átlépte döntésre vadászó indulatos prédikációm, hiszen idős tapasztalással rendszerezte a tényeket, s mellettük szigorú következtetések álltak; tárgyilagosabbak, mint a sajátjaim.

- Nincs igazam, mondd, egy kicsike igazam sincs?!

Ültömben egészen előrehajoltam, ne vonhassa ki arcát a hipnózisból: erősítse meg azt, amit hallani akarok.

- Kikérem magamnak, hogy befolyásolj! - Sebes mozdulattal hátrébb tolt a székét. - Dévit te sokkal jobban ismered nálamnál. De, ha úgy érzed, ezt is Szántóék miatt tette, akkor enged meg azt kérdezni: van anyád bosszantásán kívül egyéb ürügyed az egyetem elvégzésére?

Hökkenően meredtem rá. Még nem voltam elég edzett a váratlan fordulataimhoz; sohasem lettem az, mindig csak a saját rendszeremen belül tudtam tartalékolni kellő számú és súlyú bizonyítékot, ha abból kilendítettek, nehezen találtam új érvekre. Itt állok az első vizsgák előszobájában, gondoltam. Gyakran egy mozdulat, szó, ismeretlen lépcsőházakból kitóduló illat meglepetésszerűen újrateheremti anyámat, de akaratom ellenére, mert más, egyszerűbb, érthetőbb vagyok nélküle; még egy levél megírásáig sem vágyakozom utána, pedig rátalálna, kis község - talán az egyetlen Kovácsnéval. Érte csinálom? Ellene? Egyik sem igaz. Töreksem valamire, amit eltökéltem, amitől még egyszeri teremtésemet várom, ami, ha tartogat kudarcokat, egyedül én felelek érte.

- Nem - mondtam Lenkének -, ne sematizáljuk a szándékainkat! Mindenki tisztában van azzal, miben valósíthatja meg önmagát.

- Hm... S feltételezed... s feltételezed, hogy ez csak egy zseniális Vidrainak ilyen nyilvánvaló, egyéb, szimpla földi halandók sohasem érhetnek fel ideig?

- Ugyan! Dehogy!

- Hát akkor...?!

Orra végére tolt szemüvege fölött hosszan, majdnem elnézően vizsgálgatott; csúnya kis arcán cinkos, értő mosollyal. Tudtam, amikor leveszi a szemüvegét, homályosan lát, heves gesztikulálásaim hatástalanná törpülnek előtte; Lenke a „szándékos vaksággal” megannyi, el nem hangzó ítéletet kifejez: szánlak, becsüllek, megvetlek, nem világos, melyik skatulyába helyezzelek, időt adok magamnak, vagy anélkül is tisztán értelek - csak a rá sohasem figyelők hitték jelentéktelennek ezt a mozdulatát.

Dévi! Olyan nagyszerű lett volna, hogyha a tényleges boldogságot valósítod meg magadnak Laci vállalásával, nem csak bizonygatod; valóban az. Kívántam neked, sőt, Nikolig hittem is, hogy úgy van, mert sohasem éltem bele magam a csalhatatlanság illúziójába, arra számítva, minden cselekedet, szó, gondolat beleillik az általam helyesnek vélt sémába.

- ...aranyosom - Lenke biztos abban, megértettük egymást.

- Vedd úgy, lejárt a lelki negyedóra. A dumád lebilincselő, viszont egy ponton túl úgysem tudom követni; kevés lennék hozzá. Egyetlen érdemem, hogy ezt be is merem vallani.

- Nem igaz.

- De. Csak te egyszerűen hajlamos vagy arra - persze a saját érdekedben, hogy felmagasztald azt, akit megkedvelsz, és elmarasztald azt, akinek nincs helye a különbejáratú periódusos rendszeredben. Ha továbbra is Dévi helyett kívánsz gondolkodni, inkább kísérj el egy moziba.

Lenke mozi-mániája éppoly megrögzött volt, mint egyéb dolgai. Nap nemigen múlhatott el anélkül, hogy egy, sokszor két előadásra is be ne üljön. Vasárnap folytatásokban űzte ezt a passzióját. Valahol bekapkodta az aznapra rendelt ebédet, megtömte magát perecekkel, és kimerülten vetődött haza az esti órákban. Végigbolyongta Pest összes moziját, többször megnézte ugyanazt a filmet; függetlenül attól, mennyire nyerte meg a tetszését.

Ehhez a műsorához is rutinos ügyességgel igazodtam.

- Láttad a... - kezdte Lenke.

- Nem - mondtam gyorsan, mert biztos voltam abban, még a címet sem jegyezte meg.

- Mindig tudtam, hogy félművelt pasas vagy. Pedig a...

- Képzelem!

- Akkor sejtéd, mit veszítettél!

Hogyne. Mérnöki tanulmányaim eredményével aligha dicsekedhettem volna abban a kurzusban. Tizenharmadik éve koptattam a nadrágom valamilyen oktatási intézményben, de most először fordult elő, hogy a négyeseknek is kalapot emeltem. Ha anyám szigorú és becsmérítő tekintete elé kellett volna állnom, kivételesen nem oktanul szégyenkeznék.

Mentség is akadt; elég lett volna a kezdéstől júniusig visszatárcsázni a történeteket; viszont utálok azokat az embereket, akik örökösen a foltot nézik, nem a takarót.

Azzal a szándékkal indultam, meg kell mutatnom az évfolyamnak... Alighogy hozzáfoghattam volna, az események alá kerültem: október, Sipos, anyám. Pedig Lenkének igaza van; ez a lényegem, amivel fontossá tehetem magam, akárcsak ő a kölcsönökkel, kizsarolt szívességekkel, áruba bocsájtott jóhiszeműségével.

- Hohó! - mondta nemegyszer, közel betakarta ilyenkor a rajzasztalt, széket, ahol görnyedtem.
- Most azonnal nekilátsz az evésnek! Vettem egy hülye krimit, elolvasod! Lesétálsz velem, mint engedelmes kutya a szükségére; ma már, mint tapasztalom, úgysem tudod megváltani a világot!

Déviéknél a szokott gyorsasággal helyreállt a rend; nem egészen a Szántóné-féle változatban, de kétségtelenül helyreállt. Ica könnyű szívvel átengedte nekik Lacikát, odáig nem terjedt a fantáziája, „hányszor okozna bosszúságot váratlan felbukkanásával”; a szabadságot kapta Dévitől, a felelőtlenséget, amiről aligha álmodhatott tervei meghíúsulásakor. Anyámat juttatta eszembe; anyámat, akire tulajdonképpen nem hasonlított, akivel agyonhallgattuk egymást, bár egyszer még utánam nyúlt; talán kíváncsiságból, talán a maga megnyugtatóására.

- Júliusban járt itt - újságolta Dévi. - Mamácska hozzátok irányította. Lenke-anyád nem is szólt?

- Ja, tényleg! - Ismét hitelesen alakítja a feledékenyt. - Nem sokkal azután, hogy megkezdted a vidéki melót. Persze, felmondhattam volna naponta, akkor esetleg nem megy ki a fejemből!

Lenke egyetlen szóval sem hajlandó visszatérni a részletekre, beáll az aszinkron; sejtem, milyen kínos jelenet játszódhatott le közöttük. Anyám valószínűleg szemügyre vette a lakást, aztán Lenkét; levonta az egyedül lehetséges következtetéseit, aztán elmondta nagyrabecsült véleményét, amelyre legfeljebb zavaros válaszokat kapott, talányos fintorokat; sem igenlést, sem tagadást.

Kerestem magamban az érzelmes meghatódást, a vágyat; visszatalálni hozzá - csak csupa csend kívül és belül. Lezárt koporsók. Befektettük egymást; s nem az elválásunkkal, hanem a rejtélyes különbözőségünkkel.

Lenkéhez tartoztam, és ez a találkozás eloldott bennem minden felesleges köteléket, nosztalgikus érzélgést, hamis mítoszokat.

- Utálom az ünnepeket - morogta karácsony előtt. - Nyolctól már közlekedés sincs.

Rokonok, barátok összejönnek, gondoltam. - Anyám kétszáz kilométerre innen nagy vacsorát készít Kovács úr kövér disznójának tengernyi húsából, és éjfélkor hálát ad istennek, mert végre nem szűkölködik.

Az ember csak a hétköznapiakban képes elfelejteni, miben különbözik a sorsa másokétól.

Megszaporodott a munka is; éjfél előtt egyetlen nap sem kerültem haza. A fenyőfát Dévivel vettem meg; szinte beloptam a lakásba. Lenke éppen a fürdőszobából botorkált ki; ránézett a fára, rám, újra a fára; meg se szólalt, csak bögött egész éjjel, ahogy utólag megvallotta.

Másnap díszekkel, megtömött szatyrokkal állított haza, végigsúrolta a szobákat, kiverte a szőnyeget, még a fésülködőasztalkán is rendet varázsolt.

- Láttam - mondta zavartan, és szinte reflex-szerűen lekapta a szemüvegét -, itthon akarod tölteni az ünnepeket.

- Miért? Neked hová szól a bérleted?

- Velem még...

Velem mindig anyám karácsonyozott. Méteres fa, inkább alacsonyabb; alatta ing, sapka, vagy ami nagyon szükséges volt éppen. Amikor az első üveg kölnivel előhozakodtam, felvette, megnézte az árát, s köhintett: „hát mégsem a boltban csaptak be, hanem te.”

Nyolckor valóban mindent bezárnak. Fellobbannak a fákon az aprócska lángok, ki-ki bontogatja a maga csomagját. Nem voltunk igazán magányosak; nem akartuk a magunk hasznára fordítani a másik örömét, s átváltani hamisan kamatozó értékekké a másik mosolyát; csak elmerülni abban, hogy a számkivetettség érzése nélkül élhetjük át azokat a pillanatokat, amikor mindazok nagyon közel húzódnak egymáshoz, akik szeretnek, vagy másnaptól újra ellenségek lesznek.

- Honnan tudad, hogy éppen ezeket a könyveket szeretném? - kérdezte Lenke boldogan rámolva a nem várt kincsek között.

- Mit honnan tudtam?

- Hogy éppen ezeket szeretném.

- Mit szeretnél?

Hangosan, önfeledten felnevetett:

- Hát! Te aztán igazán...! Sohasem hittem volna, hogy valaki az én tanítványom lehet!

Sokféle munkán dolgoztam az egyetemi évek során, de beilleszkedni csak a szállítóknál tudtam. Az öregebbek néha megkérdezték: „na, mi van, fiú, az iskolában?”; én sem mulasztottam el a családot, a gyerekeket, a totót, kihez éppen mi illett; aztán megfogtuk a szekrényt, az ágyat, asztalokat, bevittük; eltettük a pénzt.

Örökké gyűjtögettem, mert mindig hiányzott valamim. „Anyai örökség - csúfolódott Dévi -, egy pofa sört sajnálsz magadtól.” Így volt, mert hangversenyekre, színházakra, könyvekre tartalékoltam; a kényszer engem is a beosztás művészévé nevelt. „Tíz forint... húsz forint... fuj! - Nikol, elveszett perceiben szinte gyűlölettel vádolt azért, amit annyira irigyelt, tisztelt korábban -, nem unod még?”

Miért? Miért éreztem olyan jól magam a szállítók között, ahogy a magamszabásúak társaságában később soha? Talán mert mindabban, amit befogtak a világból, alapos rendet tudtak tartani. Elégedetten döntötték magukba a fröccsöket, trágárságokat kiabáltak a nőknek, és családi perpatvarjaikat elintézték egy eget-istent ócsároló káromkodással.

Csak a borraival szerinti kasztokat ismerték el, s futóbolondnak tartottak mindenkit, akit a pénzen kívül egyéb is érdekel. „Csibészek!” - mondták megvetően főnökökre, orvosra, fukar megrendelőre; a postásra, mert nem viszi ki kétszer az ajánlott levelet, vagy az ellenőrré, ha elkapta őket, amikor jegy nélkül utaztak. „A naplopók” - szidták az intelligenciát, de nem nekem szánták becsméréseiket, hiszen a gurtni egyik fele az én vállamat húzta, ugyanúgy mázoltam el a koszt izzadt tenyeremmel, akárcsak ők; legfeljebb arra gondoltam közben; most igazán nem találkozónék Tóth Árminnal.

Kezdetől fogva inkább Vargához vonzódtam az évfolyamon. Először csak azért, amit egyszerű megfigyelés alapján bárki észrevehetett; friss és rendszeres vasalással próbálja takargatni kifényesedett nadrágját; amikor pedig a táblánál dolgozott, pedánsan ügyelt arra, minél ritkábban bukkanjanak elő kirojtosodott mandzsettái. Bár engem már akkor alig hozott zavarba saját kopottságom, meg tudtam érteni Vargát, aki szakadatlanul úgy érezte, hátán viszi az apró nyírségi községet, meg a hat kölyök-testvért, és akkor is parasztnak látják a belvárosiak, ha náluknál elegánsabban tartja a kést vagy a villát. Ízes tájszólásától sohasem szabadult meg, s minél nagyobb választékosságra törekedett, annál inkább „suttyózták” a háta mögött.

Fokról fokra megbizonyosodtam arról, nem véletlenül várják tőle otthon a fényes karriert. Hamarosán az egyedüli vetélytársnak látszott, felébresztve bennem a küzdési vágyat, a túlszárnyalás egészséges makacsságát.

„Nos, zseni úr - hallottam nemegyszer Ugyebár gúnyos, biztató hangját -, mutasd meg neki; ha jobb nem is, de rosszabb se vagy nála!”

Mi más lehetett volna egy új, tartalmas barátság alapja?

De Varga nem akart fej-fej mellett haladni. Mereven begombolkozott összes közeledési kísérletem elöl, vereségeit éppoly ellenséges göggel tette zsebre, mint azt, ha valamiben elébem került; bár minden vizsgája előtt sanda közönnyel megérdeklődte: „nem tudjátok, a Vidrai hányással ment le?”

Nyilván feleslegesen meggyűlöltem volna, ha Lenke nem szorítja állandóan sarokba az érveimet.

- Varga képtelen elviselni, hogy lehetnek nálánál különbek.

- És te?! Te talán képes vagy?!!

Ezt a cáfolhatatlan azonosságot a legremekebb szóvirágokkal sem homályosíthattam el, de egyre növekvő és lassan kölcsönös ellenszenvünk meggátolt abban, hogy egyszerűen csak

tudomásul vegyem. Igenis kerestem a köztünk levő különbségeket; méghozzá tárgyilagosan, hiszen *nekem* volt rájuk szükségem. Varga mindenben, amit leírtak, bebizonyítottak, számokkal és képletekkel pontosan alátámasztottak - jóval biztonságosabban mozgott, mint én; viszont hiányzott belőle a képzelőerő, az egyéni újratерemтés merészсége.

- A legnagyobb építészek mindig művészek voltak - bizonygattam Lenkének. - Gondolj Michelangelóra! Vagy Fontanára, aki nemcsak V. Sixtus terveit váltotta valóra, hanem olyan városfejlesztési programot dolgozott ki, amely évszázadokra képes volt meghatározni az európai városépítés fő irányát.

- Te pedig, természetesen - ingerelt Lenke -, minimum egy új Bernininek képzeled magad a beton és panelek világában!

Lehet, gondoltam - de eszmények nélkül csak száraz, ellentmondást nem tűrő tények birtokába juthatnék. Ahhoz, hogy a legjobbak közé kerülhessek egyszer, az ismeretek önmagukban nagyon is kevésnek bizonyulnának.

Vargával szembeni fölényemhez tehát tökéletesen elegendőnek látszott a „Fontana-féle ábránd”; később a tapasztalás persze könyörtelenül kijózanított; bár annyira soha, hogy végleg feladtam volna a rendkívüliség igényét. Csak a valóra váltásához megteendő utat véltem a mostanra már bejárttól egészében különbözőnek.

Vargával mindenesetre teljesen elmérgesedett a viszonyunk; nemhogy barátság, de még tűrhető kapcsolat sem alakult ki közöttünk.

Erre a hiány-helyre próbálta magát Tóth Ármin bepréselni; ha ellenállóbb vagyok, se igen tudom lerázni. Ehhez Nikol radikalizmusa kellett, az a körülményeket soha nem fontolgtató keménység, ami egy gyerek bátor szókimondását ösztökéli: „sajnos, kedves Tóth úr, mostantól semmi szívesség, mert még ki sem találták azt, amivel viszonzhatná.”

Hol volt még Nikol, talán az iskoláskor mámoros, „mostantól meg fogok komolyodni” - szent ígéreténél, amikor nekem kellett volna ugyanezt elmondanom, hiszen így éreztem. Mégis egyszerűen tudomásul vettem; beillesztett remek gyűjteményébe, mint egy különös leletet, amelynek értékét az növeli leginkább, hogy hallgatunk a megszerzéséről. Titokban felhasználjuk az észrevételeit, gondolatait, ráköjtjük magunkat szívós törekvéseinek szekerére, átvontat minket a nehézségeken; s hivatkozunk rá, valahányszor megszorítanak kölcsönvett érveinkben. Valószínűleg, a hiúságom igényt is tartott Ármin kétszínű csodálatára, hiszen mindig befelé élő emberek vettek körül, akik fukarul bántak a szavakkal, magamra hagytak következtetéseimben; mindenné tehettem őket, szörnyeteggé, jóvá, sajátommá - de feltevéseimben csak nagy ritkán erősítettek meg.

Árminből hiányzott mindaz, ami taktikázásra kényszeríti az óvatosakat. Bármilyen helyzetben azonnal és otthonosan feltalálta magát. Sohasem vesztegette arra az idejét, hogy új és legújabb ismerőseit gondosan mérlegelje, áttekintse, besorolja, véleményt formáljon róluk, és ezzel óhatatlanul kiválogasson. A „haverom” fogalmába nála akárki tartozhatott már egy ötperces beszélgetés élménye nyomán is, és valósággal remekelt az összeköttetések felhasználásában.

Bármit kérhettek tőle, garanciális pontossággal teljesítette, aztán az „apróbb szívességekért” cserébe hanyag eleganciával dolgoztatott: szemináriumi munkái, jegyzetei, rajzai mögött szorgos névtelen elmék alapossága fénylett.

Az igyekvő lekötelezettek eredményeit persze tökéletesen átélte, magáévá tette, és úgy kérkedett velük, hogy gyakran maguk a szerzők is elbizonytalanodtak, és kezdtek kétségbevonni tulajdon szerepük jelentőségét. „Meghívhatod nyugodtan - mondta Nikol. - Ha nem ismerem a

tévedéseidet; nem! nem az számít, hogyan beszélsz róluk -; a hozzá nem értők kritikátlan bővületébe esnek.”

És Árminnak mindig volt egy húszasa kávéra, féldecire, talponállókra, éppúgy, mint jólszabott öltönyei, kifogástalan ingei, csinos kis barátnői, apjától kölcsönzött nyugati kocsi; s mindez így együtt, irigy, kétes tiszteletet ébresztett a különböző évfolyamokon, melyeken ugyanúgy ismerték, akár a sajátján.

Csak a kötelezettségek tarthattak bent az egyetemen, tanítványokhoz, alkalmi munkákhoz loholtam örökösen; kötetlen csevegésekre, céltalan jó kis kóborlásokra nem futotta az időmből - természetes, hogy Ármint is elég nehezen ismertem ki. Szinte kéjes élvezettel kuszáltam össze, romboltam szét ragyogóan megszerkesztett elképzeléseit, figyeltem a hátrálását és ostoba, tehetetlen frázisait. Ilyenek is bekerülhetnek, gondoltam - de már most tudatosítani kell velük, úgysem viszik sokra, legfeljebb alig semmire.

Nem voltunk egy véleményen; Ármin egészen sajátos következtetésekkel lepott meg, amikor kint a folyosón halkán odasúgta: - Na, ezt a Vargát jól elintézted! Így számíton az ember bárkire is! Persze, ha lett volna időm...

Döböntem bámultam rá. Teljesen szokatlan volt számomra, hogy valakinek a saját képességei legyenek a legidegenebbek. Csak nem képzelem magáról - tátogtam rezzenéstelen arccal -, hogy egy Vargával akár a leghülyébb is közös lapra tenné?!

Tudom, becsapottnak, majdnem megalázottnak éreztem magam. Elégszer hallottam csendes suttogásokat velük kapcsolatban, de sohasem akartam elhinni, hogy Ármin éppen Vargát alkalmazta legfőbb „szállítóként”; belőle élt konyakokért, házibulikért, kisebb „ugyan, haverom, ne sérts meg!” - pénzben törleszthetetlen kölcsönökért.

A vita hevében hatalmas lettem, boldog, elégedett; most összezsugorodott az iménti diadal, hiszen süketnéma tanúkkal mérköztem; ha Varga megszólalhatott volna, miközben Ármin szerencsétlenül dadogott, ki tudja, nem dönti-e halomra a cáfolataimat.

Amikor legközelebb a tanársegéd várakozásteli pillantása megállapodott rajtam, nem láttam mást, csak Varga konokul leszegett fejét; ő csinálta? Érvek hiánya? - tűnődtem. - Közel egyre megy; mindig megvettem a könnyű győzelmeket.

Ármin persze egészen sajátos módon értelmezte a hallgatásomat is. Sunyi vigyorral vállon veregetett, mint egy bizonyítottan hasznos közlegényt a válogatott magánhadsereg győzelemtől elragadtatott fővezére.

- Eljössz velem a Casanovába? - kérdezte majdnem nyájasan, múltbéli dzsentrik úri gesztusával.

- Nincs pénzem, ruhám se - mondtam kedvetlenül.

- Megoldod! - ragyogott rám. Tárgyaltam vele, tehát máris a zsebébe tett. - A vendégem vagy, hisz ez csak természetes!

Az, gondoltam. - „Nem volt igaza?” - kérdezte Nikol.

Árminról aztán nem mondhatta senki: adós marad a viszonzásokkal. Miért éppen én lettem volna kivétel? Különben is nevetséges - látod, Vidrai, már akkor is tudtál tetszetős mentségeket gyártani! -, hogy még nem jártam egyetlen nyilvános szórakozóhelyen sem; meghív egy ilyen harmadrendű figura, és erre ugyanolyan erkölcsi aggályaim támadnak, mint amelyek alapján Dévi hasonló ajánlatait mindig visszautasítottam. „Ó, az isten verje meg ezt

az átkozott büszkeségedet! - ordította. - Mit törödsz te azzal, hogy én mire verem el a pénzemet?!”

Ott feszengtem Ármin mellett a kölcsönruhában, a szűk cipőben, a kellemes hangulatvilágítás érzéki fülledtségében. Felkértem ismeretlen nőket, akikkel forrón összeprécselt a tömeg; ittam, szédültem, kevergtem a gyomrom, és semmi nem oldotta fel bennem a kezdeti szorongást: sáros csizma az asztalon.

Igen, Dévinek azt állítottam: hat ló se vontat el ilyen helyekre, „egyen meg a fene! - füstölögte -, tiltja a vallásod, hogy normálisan élj?!”; most meg Tóth Árminnal „felvezettettem” magam.

Vannak dolgok, amikre egyszerűen nincs magyarázat.

- Haverom! - mutatott be Ármin valami igazán jólfestett bájhölgynek. - A legtehetségesebb srác az évfolyamon.

Nagyszerűen beajánlottál, gondoltam.

A nő rámvillantotta kifogástalan mosolyát, majd alig észrevehető mozdulattal arrébb húzta a székét, és Árminhoz dörgölődött a gazdát talált macska ösztönös hízelkedésével.

Azon tűnődtem, mi árulkodik rajtunk a „kétféle helyhez tartozásról”, nagyon is tudtam, Zsófiától a túlzások igazán távol álltak, „bálványoznának a lányok, ha akarnád” - mondta mégis, de a tapasztalat nem őt igazolta.

Ármin „mély növésű”, keskeny, ronda kis ember, s mindig látványos nőket vonultatott fel meghódítottként, az évfolyamok kedvence volt; néhány röpke megjegyzéssel ma is magához édesget bárkit.

Egyetlen rosszul sikerült este elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy rám szokjon. Mind gyakrabban keresett fel, attól függően, mennyire sürgősen és miben igényelte a segítségemet. Lenke sohasem mulasztotta el levenni a szemüvegét, amikor vele beszélt, de szalvétával, kistányéron kínálta jelenlétében még a zsíroskenyeret is.

- Tanulhatsz tőle - mondta szenvtelenül -, ez biztos nem eszi kézzel az uborkasalátát. Kétlem, hogy trógerkodással szedi össze a mindennapját.

- Viszont egy üresfejű fráter!

- Persze! Persze! Mindig elfelejtem a leglényegesebbet: Vidrai Kálmán fő-fő östehetség hamarosan megállítja a Földet, s kultikus szokásként be fogja vezetni a „Mondjunk bölcséket!” - kezdetű törvényt.

Talán Ármin megjelenése, talán régebbi szándék befolyásolta Lenkét, amikor a nála szinte törvényszerű meggondolatlansággal beszerezte a pianínót. Számúzta kedvéért az öreg mahagóni tálalót, amelyet egy zugáros erőszakolt rá borsos árért; barokk műremeknek becézve a mit sem érő lomtárgyat. Lenke mindig érzékeny áhítattal tekintett rá mindaddig, amíg Dévi meg nem győzte: „közönséges utáncat, akár fel is tüzelheted. Klassz fa, jó meleget ad.”

A kegyvesztett bútordarabra mind vastagabb porréteg rakódott; igazán ügyelt arra, hogy még ritka takarítási rohamai közben is gondosan elkerülje; végül nyomtalanul eltűnt az álkincsek süllyesztőjében - beállította helyére a pianínót.

- Kitért rajtad a muzikalitás? - kérdeztem az ámulat meglepetésébe merevedve, mert a látvány egyszerre visszahozta az öreg Józsi bácsit, a hajdanvolt hangversenyek, fellépések eltemetett hangulatait, a templom orgonájának ujjongó bűgását; még Zsófiát is, pedig oly kevés köze volt mindehhez.

Az idő követszerűen útjain mérhetetlen sebességgel rohantam vissza, kiáltások verdestek bennem; öröm, bódulat, elmulasztott percek újra derengő ígérete, hiába tagadt szigorral a másként írt valóság. Nikol is megannyiszor visszatért a zongoravétel ábrándjához. „Az előszobába teszem majd - mondta. - Nem baj, ha sohasem akarsz játszani rajta, nem baj, hogy sohasem lesz pénzünk rá. Odaképzem és veled odaképzeltetem, mert azt akarom, valami rádöbentsen; a következetesség nem mindig nyereség - lehet veszteség is.”

- Ki beszél itt rólam? - Lenke zavartan pislogott rám; bamba portré egy ajtókeretben. - A Terin. Mondtam, rendben van, te majd megtanítod.

- A Terit? - Ezzel a hangsúllyal mást is kérdezhettem volna, akármit, akkora fontossággal rendelkezett csupán.

- Miért kell neked a nevének lovagolnod? Lehet, hogy nem a legpontosabban jegyeztem meg, de kibéreltem tőle ezt a micsodást, és fizet neked, ha elvállalod. Aztán az Áron is beszerezhet egy-két tanítványt...

- Az Ármin.

- Mindegy! - Majdnem sírt ijedtségében; nagyon-nagyon jót akart nekem, én meg ki sem léptem az ajtó fogságából; rám kellett vicsorognia: - hányszor kértelek, ne szakíts félbe mellékes dumákkal?!

Kezét végighúzta a pianínó tetején, és áhítatosan, halkán suttogva kérdezte: - Mondd, te tényleg meg tudod ezt szólaltatni?

Valamikor meg tudtam szólaltatni. Feladtam. Sok éven keresztül együtt mentem Józsi bácsi reményeivel, elfogadtam őket, mint a teához külön megterített asztalt, cukrászdát, sétat, füzeteket; amíg nem értem fel a saját álmaimhoz. Ezekben reneszánsz csodákat építettem, új utcákat a gazzal felvert, csupasz, lakatlan, vagy alig lakott negyedek helyén; és Lenke csúfolt, „egy új Bernininek képzeled magad”, de a zenét már csak hallgatni akartam.

Mégis, mind a mai napig elég egy zongorás házba belépnem, elfogódott, s majdnem újra kölyökként izgatott leszek; azonban ha kérdezné valaki, letagadom inkább, nehogy kiderüljön, rég elvesztegettem mindazt, amiért valaha annyi áldozatot éreztem érdemesnek.

Lenke riadtan szemlélte, „Teri... sok Teri, és nem kell többé a szállítóknál dolgoznod, hiszen így is pénzhez juthatsz, s ki tudja, még „híresség” is lehet belőled, hogyha újra bedolgozol magad.”

- Én mindig sajnáltam - motyogta zavartan -, mert még hallásom se volt. Ha nem akarsz azt a nőt, attól még itt tarthatom, nemde?!

Mindenesetre Teri azért megjelent. Tetemes hús- és hájfeleslegét nyögve, szuszogva cipelte, s egy gyermek gondtalanságával locsogott szakadatlanul. A hajdan magára szedett zenei műveltségéből igen keveset őrzött meg, aztán az idő is elment már fölötte; a zongoraórákat inkább szórakozásnak tekintette, amellyel elveri unalmát.

Hamarosan rájöttem, Lenke eszményi társasága sokkal jobban vonzza, mint az eredeti szándék, hiszen hálásabb közönséget keresve sem találhatott volna. Számonkérletlenül ismételhette ugyanazt, amit korábban már elmondott, mindig egyformán figyelmes arc és érdeklődő hallgatás biztatta, pedig Lenke nálamnál jobban ismerte állandó szenzációit.

„Rám számíthat, Vidraikám! - hangoztatta leereszkedően. - A férjemnek csak egy telefonjába kerül, és maga máris megcsinálta a szerencsését. Bízhat az összeköttetéseimben! No, persze, egy jó partit is kifoghatna. Az ilyen csinos fiúknak százezer esélye van a nőknél, s tudja, az ügyes asszony felér egy úthengerrel. Higgyen a tapasztalataimnak!”

Lenke rejtélyesen figyelte szemüvegének hűvös lencséin át. Tisztában volt azzal, hogy Teri férje csak jelentéktelen előadó a Vízügyi Igazgatóságnál, és önagysága se úthenger, legfeljebb a méretei, s rajtam aligha segít valaha is a mások tapasztalata. Bizonyos elképzelésekhez egy öszvér csökönységével tudtam ragaszkodni, még Dévi indulatos érvelései sem készíthettek megmásításukra, amíg nem éreztem belső szükségét rá.

- Ijesztően természetellenes életet élsz, öreg! Se társaságod, se nőd; ne mondd, hogy mások is így csinálják! Az aszkétizmus nálunk sohasem jött különösebben divatba.

- Újabb plenáris ülés! Téma: a szexuális életem.

- Helyes! Tisztában vagy azzal, hogy ha így folytatod...

- Tudom! Harminc éves koromra impotens leszek, vagy elhatalmasodnak bennem a ferde hajlamok...

Ilyenkor mindig felidéztem azokat a lányokat, akiket különösebb igyekezet nélkül leköthettem volna magam mellé hosszabb, rövidebb távra, amennyiben „nem teljesen elavult a szerelem-felfogásom - ahogy Dévi gyakran emlegette -, egyedül jobb, ökörkém?”

Nem jobb, de problémátlanabb.

Tulajdonképpen mindig irigyeltem, amiért nem voltak fenntartásai; még a fia sem jelentett akadályt számára örökös kalandkeresésében. Kötetlenül és vállalás nélkül hozta létre, bontotta fel viszonyait; az aggályoskodást átengedte a másik félnek.

Valahányszor rávett, hogy elmenjek vele egy-egy bulira, csak akkor nem várt hiába, ha eljött értem.

- Most még ez a zongora is...! - Dévi úgy járta körbe, mintha személyes ellensége volna. - Tankréd lovag visszatérhet a Szentföldre!

Pedig igazán ritkán mertem leülni a pianínó mellé. Csalódást okoztam magamnak, a felejtés óhatatlansága valósággal megrökönyített, csak Lenke ámuldozott és áradozott; főleg Árminnak, akivel ketten se tettek volna ki egy hozzáértőt.

- Helyedben már régen levizsgáztam volna! - hangoztatta szánakozó jóindulattal, ő, az egyébként „mindenben kiválóság”. „Csak sajnós, haverom, ezt az egyet valahogy elmulasztottam” - kitörései mindig Szántónét juttatták eszembe, aki a „tanuljon Dávidkánk zenét” - átmeneti mániájára akkor kapott rá, amikor Dévi óvatlan őszinteséggel elfecsegte: „Sipos állati rendes pasas! Kálmánnak abba kellett volna hagyni a zongorázást, de azt mondta: kár lenne érte; inkább magánúton foglalkozik vele.”

Szántóné érezte ugyan, hogy a szándék megfogalmazásával „kissé elkésett”, de ezer mentséget talált rá, hiszen a háború, a villa elhagyása, az egzisztenciateremtés annyi energiát követeltek tőle; „bizonyos apróságok” kétségtelenül elkerülték a figyelmét. „Nincsen érzésem a zenéhez - tiltakozott Dévi -, az énekkarban is csak tátogok”, mégis egyik szakértőtől a másikig rohant vele; „egy Vidrai igen, te nem?!” - zászlaja alatt; amikor Ármin „sajnosait” hallgattam, volt mihez viszonyítanom.

- Betársulhatnál valamelyik munkaközösségbe, aztán megélnél szépen a magántanítványokból - oktatott a laikusok látszatfölnyével. - Nem az egyetemi végzettség a fontos, hanem a dohány.

- Ha nem fontos, akkor minek töröd magad utána?

- Passzió, kisapám! Merő passzió, elhiheted!

- Nem dicsekednék veled. Az ember a saját élethivatását sosem minősítheti le a szalvétagyűjtés színvonalára.

- Nagy szavak, Vidraikám! Dolgozni csak kell valahol, és azt még neked sem hinném el, hogy megfelelné az „akárhol”. Most képzelj el engem, mondjuk egy géplakatosnak...

- Építésznek majd jobban beválsz?

- Egzisztencia, haverom; egzisztencia a javából! Apám majd felkarol, nekem csak az oklevelet kell letennem az asztalára.

Atyaisten! - gondoltam -, hiszen Dévi is felfoghatta volna így az életét!

„Gyanús vagyok, öreg, ördögien gyanús. Valahogy mindig ferdén mögém néznek - csak nem az a Szántó, aki a minisztériumban...? -, áthágtam a közfelfogás törvényeit, s még ott sem fogadnak be igazán, ahová tartozni akartam.”

A Tóth Árminok előtt viszont mindig nyitott a sorompó. Az utolsó év februárjában már olyan állással dicsekedett, amelyet nyilvánosan meg sem hirdettek, s kezdők legfeljebb csak álmodni mertek róla. Délelőttöként gondtalanul szürcsölgette kávéját különböző presszóasztaloknál, s ha ismerőst látott, átkopogott az üvegen, becsalta, megvendégelte; hátha még nem mondta el neki, vagy nem elégszer.

A szakdolgozatával vajmi keveset küszködött; pusztán érdeklődésből még én is beledolgoztam, s joggal gyanítottam egyéb társszerzőket, akiket pénzzel vagy az apai jóindulat garanciájával nyert meg segítségül.

Az államvizsgák szorongó izgalmát úgy kezelte, mint valami kóros tünetet, amely a hozzá hasonló egészséges, jókarban tartott szervezetben fel sem léphet.

- Van, aki nem megy át? - Szánakozó, majdnem résztvevő kérdés a balga nyugtalanokhoz, akik hajlamosak olyasmiből is problémát csinálni, amit számára könnyedén megold az apai név csengése.

- Vízió, fiaim! - hangoztatja magabiztosan. - Nem ez az ügy, hanem a „merre tovább?” Vidrai is hiába volt mindig a nagyokos, attól még nyugodtan kifizették egy vidéki ajánlattal.

- Remélem, nem aggódsz értem? - Sohasem szerettem magánügyeimmel a nyilvánosság középpontjába kerülni, egy Tóth Ármin által pedig semmiképpen sem.

- De kisapám! Hiszen a haverom vagy!

Úgy tüntetett mellettem, akár egy harci plakát; biztosított a támogatásáról, nagyon is józanul számot vetve azzal, hogy még az utolsó pillanatokban sem nélkülözheti a „szolgáltatásaimat”. Varga már egyáltalán nem jöhetett számításba; ő hazafelé igyekszik, ahhoz nem kell protekció.

S azt hiszed, te beképzelt fajankó, nekem kell?! Öt év, több, kevesebb? Mások az első kudarcnál eljutnak a kijózanodáshoz. Persze, bíztam magamban!

Igaz, az egyetem személytelen világában sohasem tartottak oly módon számon, ahogy Ugyebár a gimnáziumban, de azért jó néhányan ismertek azok közül, akik előtt nyilvánvalóak voltak a képességeink.

H. professzornak egyáltalán nem volt mindegy, hogy odaadom-e a nevem valamelyik vidéki tanácsnak, vagy köszönöm tisztelettel az egyetem állásszerző fáradozását.

- Van valami remény. Vidrai? - kérdezte óvatosan, amint kikerültem újra a folyosón szorongó, várakozó harsány tömegbe. - Vagy csak...

- Vagy csak.

- Bízom abban, hogy találkozunk még. Maga nem az a fajta, aki hagyja magát.

- Megmondtam előre - Ármin, ha az illem nem tiltaná, igazi elégedettséggel összedörzsölné a kezeit -, hogy frász se kíváncsi az érdemjegyekre, ha nincs mellettük megfelelő ajánlólevél.

Az ilyen és a hozzád hasonlók miatt, gondoltam - akik lefelé taposnak és felfelé könyökölnek, akik hivatkozva lépnek be minden ajtón, és olyan szorosra zárják maguk mögött, hogy azon se törekvés, se kétely be nem hatolhat többé. Aztán átlényegülnek egy kapcsolatfenntartó gépezetté, szolgálják egymást apró, lekötő szívésségekkel, örököden éber pozíciójuk sáncain, el ne juthassanak hozzájuk az illetéktelenek. Miféle megrögzöttség munkál abban, ahogy mérlegre vetik a nevünk súlyát, „ki küldte?” - óvatoskodnak, mielőtt félredobják, sokkal inkább, mint amikor bevezetik egy megüresedett helyre.

Lenkének folyton-folyvást azt bizonygattam, hogy „üres fejre” nincsen álca, „a mi mesterségünk fogásai nem az ismeretek mechanikus illesztésében finomulnak”, az alkotó adottság hiánya, tehát előbb-utóbb lelepleződik.

Meddig juthatnak el hát a „passziózók”, a közönyösek? Ármin egyszerűen nem válhat be ott, ahol nemcsak egy fürdőszobaválasztás tervrajzai készülnek, hanem magát a várost újítyák meg, egészítik ki, formálják át.

Lenke sajnálkozva, ezért mind gorombábban torkolt le:

- Ki kíváncsi erre, aranyosom, a megboldogult missziós papon kívül? Jobb, ha tartod a kis-pofád, mielőtt kiderül rólad, hogy az objektív igazság megszállottja vagy, és prófétai küldetést ruházott rád ez a század!

- Próbálj meg egyszer szembenézni a tényekkel! - kérleltem.

- Miféle tényekkel? A te tényeid! - Megvetően lebiggyesztette ajkait; a hangsúlyban gúny, keserűség, együttérzés. Nagyon is jól látta, mi ellen tiltakozom, s azt is; nincs joga támogatni ebben, mert a sikertelenségnél nagyobb ellenséget nem ismerek. Az, hogy naponként mennyi lemondással s mennyi vállalással jártak az egyetemi éveim, soha nem tudott úgy kétségbe ejteni, mint egy vártnál gyengébb vizsgaeredmény; inkább új időpontot kértem, csak az élmezőnyben maradhassak.

- ...Sipos igazán örülne: aligha nőtted ki a művészi ábrándjaidat. Csakhogy ettől még nem látszol többnek. Eddig a trógerkodás is megfelelt, most mi a fenétől lettél egyszerre olyan válogató? A tanácsnál...

Volt helyem, kétségtelenül. Viszont nem adom magam arra, amihez értek ugyan, de semmi kedvem. Képzeltben én már le tudtam bontani Óbudát, pedig ott nőttem fel, minden rozszant ház emlék; mégis másoknak engedjem át? Tóth Árminnak?!

- Az ilyen konok kutyák gebedjenek meg!

A fanyalgó sajnálkozással széttárt karok korszaka volt ez; s a napok múlásával mind tisztábban éreztem, sarokba szorítottak, mert olyasvalamire áhítozok, amire nekem senki nem foglalt helyet. Ármin felfogása diadalmaskodott, nem az enyém. Szólhattam volna Dévinek; apja kapcsolatain keresztül nyilván erőlködés nélkül és azonnal vittem volna valamire. Szántónénak végre tényleges elégtétel: „a fiam barátja, *mi* garantáljuk” - s ezzel beléphetnék abba a láthatatlan sorba, ahol a támaszt keresők maguk válnak támasszá az elvtelenek, a jól helyezkedők kapaszkodásánál. Hiszen ki más, ha nem a pártfogoltak bizonyítják leginkább az ő fontosságukat, amelyben éppen általuk hihetnek még meggyőződöttebben.

Nem akartam gyarapítani a Tóth Árminok mellett szóló érveket, s legfőképpen azt nem akartam, hogy Dévi olyan lépésekre kényszerüljön miattam, amelyeket magamagáért nem tett volna meg soha. „Lesik, még mindig azt lesik, mikor unom meg a *koszos műhelyt*, aztán alám tolnának egy megfelelő széket, elém rántanának egy nyugalmas íróasztalt, mert nem létezik igazság e földön, ha apám beosztásának előnyeiből éppen én részesülnék a legkevésbé.” Pedig Dévi valóban kilépett a konvenciók hatalmából, nemcsak a szakmájával, hanem a fiával is.

- Szántó Lacival végleg leáldozott a Szántó Dávidok kora - jelentette ki, amikor Szántóné holtpontra jutott a sírángozásaival, és megpróbálta legalább a gyermek neveltetését kézbe venni. - Ne pazarold az energiádat, mamácska; mindig is mértéktartó voltál! Meg kell értened, hogy ez már az *én fordulóm*.

Lehet, azon a nyáron sok minden bizonytalanná homályosodott, vagy éppen kitisztult, de Dévit akkor és első ízben távol tartottam a gondjaimtól; inkább hazudtam, áltattam nem létező ígéretekkkel, hiszen látta jól: csak tengék-lengék.

- Pesthez ragaszkodsz? - faggatott.

- Nem. Tóth Ármin helyéhez.

- Na, persze! - S Lenke már ezredszer dünnyögte el: - az ilyen konok kutyák gebedjenek meg!

Jó lennék arra, amit megtanultam, gondoltam. - Csinálnám úgy, hogy nemcsak nekem lenne hasznom belőle, de a gurtniktól sem ijedek meg. Mindenkinek csak egyszer áll módjában célt választani, ha többször megteszi, nincs egyetlenegy sem; a magyarázatokkal legfeljebb hamis nyugalmat szerezhetünk elvesztett önmagunkért cserébe.

- Ha egy Tóth házakat fog tervezni, iskolát, szállodákat, akkor talán én sem kizárólag a komfortosításokra predesztináltattam.

Ősz lett. Hűvös reggelek párás harmata rezgett az útszéli fücsomókon; hazacipeltem Lenkének a téli krumplit, tömítettem az ablakréseket, és a szállításon kívül még mindig nem volt egyetlen fix pont sem az életemben. Aligha tudtam pontosan, mire várok, de gorombán rendretasítottam Lenkét, amikor Ármint nemcsak hogy fogadta, hanem ígéretet is tett a nevemben: okvetlenül viszonzni fogom a látogatást.

- A rögeszmédé vált, nem gondolod?

Nem, nem vált a rögeszmémé, bármennyire példálództam vele; a bizonytalanság sokkal inkább. Eddig célszerű rend uralkodott az éveimben, nyári alkalmi munkák, aztán tanítványok, szállítás; beosztani, félretenni, semmi igényesség - végig kell csinálnom. Most mit, mit kell végigcsinálnom?

- Az istennek sem adod fel a reményt, hogy egyszer küldöttséggel jönnek majd érted?

Lenke taktikát változtatott; saját ádáz logikámat vetette be ellenem:

- Pedig, láthatod, egyszerű a séma! Valaki szól valakinek, aztán továbbadják, amíg be nem jön a megfelelő hívás. A tehetség senkinek sincs a karjába tetoválna.

- Honnan tudod, nekem lenne-e egyáltalán?

- A makacsságodból. Mindenesetre felhasználhatnád a magad érdekében is. Ha egyszer jogod van a lehetőségekre, miért lenne szégyen, hogy mások segítenek hozzá?

Szégyen? Végző soron persze nem az; csupán addigi életem mikrovilága hozzászoktatott a „magam erejéből vittem, amire vittem” büszkeségéhez, s most először bizonytalanodtam el. Hát nem a valódi értékek felemelkedésének korát éljük? Vagy csak iskolás korunkig, aztán

eltorzulnak, és eltorzítják azokat az eszményeket, amelyeket nekünk magunknak kellene megvalósítanunk?

- Szóval, kezdjük el tárcsázni a megfelelő számokat? - kérdeztem.

- Minek? Hiszen az az Áron is maga jelentkezett. Ajánl valamit; mondta, biztos benne, hogy érdekelni fog.

- Aztán, szokás szerint, jön majd a kérelmekkel...

- Na és? Dobálódzunk a te fogalmaiddal: ez nemcsak méltányos, hanem erkölcsös is tulajdonképpen.

A busz ablakához igyekeztem, minden hely foglalt volt azonban; pedig vissza akartam nézni, inteni, de olyan hirtelen szögben fordultunk, hogy egyszerre mögém kerültek; már csak Dancs összekulcsolt kezeit láttam búcsúra lendülni; és akkor, azzal a mozdulattal egyszerre nagyon élessé és nagyon tisztává váltott bennem a felismerés: nem bántam meg, hiába bizsereg most tudatomban a hazatérők boldog ünnepélyessége, hiába nem gondolkodtam eleinte három évben.

- Majd néha kukkants be Lenkéhez! - mondtam Dévinek. - Küldd el az orvoshoz, menj el helyette, ha hivatalos ügyei akadnak; szóval, ne hagyd magára egészen!

- Ismersz, öreg! Azért sajnálom; nem ezt képzeltem el neked.

- F.-nél messzebbre is kerülhettem volna, és nagyszerű lehetőségeket kínál. Az óvároshoz most kezdenek egy teljesen újat ragasztani, kétlem, hogy unatkozni hívnának. Ha mégis, akkor még mindig ráérek visszakozni.

Hány építkezésen dolgoztam az eltelt három év során? Nehéz lenne számszerűen visszaidézni, mert a részleteket törvényszerűen kikapkodja emlékezetünk az idő, csak az összbenyomásokat hagyja érintetlenül, s talán egy-egy arcot, helyzetet; a pillanat által vagy később fontosnak látszó eseményt. Igen. A falként leboruló köd miatt több órás késéssel érkeztem... óvárosi séták... az első önálló tervrajz... Lévai Mari... hétvégi utak Pestre, mert Dévi és Lenke mérhetetlenül hiányoztak. Aztán a megjelenő tudományos szacikk, amellyel újra felhívtam magamra H. professzor figyelmét... Dancs... a gyakori „itthagynom az egészet”, s aztán ez valóban bekövetkezik. Ennyi lett volna mindössze az a három év? Itt láttalak meg téged, Nikol, itt gondoltam először arra, megcsaltak a véletlenek; hát ha te is F.-hez tartozol, hogyan érezhetem, kevés, amit mondani tudok róla.

Ellenségeim sohasem voltak. Igaz, jó néhány kollégám nem értette meg, miért ragaszkodtam a munkásszállásokhoz, miért nem hivatalos úton, hanem személyesen hadakoztam építésvezetőkkel, anyagellátókkal, kivitelezőkkel, miért nem volt számomra közömbös, hol csúszunk el a határidőkkel; még akkor sem, ha ezért már nem a tervezés volt a felelős.

Szerettem naponta végigjárni az egész munkaterületet, hiába nem szólított ki a kötelesség, s valószínűleg kevesen hitték volna el; maga a látvány vonzott, és azok az emberek, akiknek megvalósító tehetsége nélkül semmit sem érnének az elképzeléseink. Ismertek engem, s jobban, mint a nálamnál sokkalta régebbieket, nem kellett erőlködnöm, hogy szót értsünk egymással. Ezért is tudtam mindig, kit kell keresnem, ha problémáim akadtak, nehogy tamaszkodó sapkatologatásra fecsérjünk az időt. Amikor váratlanul talajvíz tört fel az V. tömbnél, a szakadó eső ellenére sem vártam meg a szolgálati kocsit, felrántottam a gumicsizmákat, és kimentem kerékpáron.

„Ja, a fiatalok szeretnek fontoskodni!” - értékelték a hátam mögött. Dancs, aki a leghasználhatóbb és legdurvább szájú építésvezető volt, s aki elvből és örökké kritizálta a „fejesekeket”, azonnal visszamondta.

- Mérnök úr! - tanácsolta jóakarató felháborodással -, legközelebb várja meg a reggelt! Mi bevisszük a jelentést, maga az irodában nyugodtan elolvashassa, különben elmarják innen, meglássa.

Nem martak el. Szükség volt rám, és abban, amit csináltam, nem találtak kifogásolnivalót, mindig csak abban, ahogy csináltam. De még a sokat bíralt „kapcsolataimat” is kezdték lassacskán felhasználni:

- Nézz be Vidraihoz, mielőtt kiszállsz! Ő biztosan tudja, kitől kaphatsz normális felvilágosítást az átadással kapcsolatban.

A léghő, nyomon követhetően, majdnem barátságossá vált körülöttem. Az idősebbek fokozatosan rájöttek arra, nem céloim elhomályosítani szakmai tekintélyüket, nem azért vagyok „más”, hogy az „alkalmatlanságukat” bizonygassam, mert a gyakorlatukat legalább annyira tiszteltem és irigyeltem, amennyire ők egy kezdő energikus lendületét, fáradhatatlanságát.

Velem egykorú nem volt, én kaptam a Benjámint szerepét, akitől elvárták, hogy az összes feladatnak maradéktalanul eleget tegyen, egykedvűen hömmögögettek apróbb-nagyobb sikereim felett, de tényleges rosszakarattal egyetlenegyszer sem találtam szembe magam. Amit kezdetben túlbuzgóságnak minősítettek, és gyanakvóan figyelték, ugyan miféle előnyökre akarom felváltani, arról hamarosan el kellett ismerniök, mégsem az; egyszerűen hozzátartozik a munkastílusomhoz, a huszonnégy évemhez - végső soron tehát ártalmatlan vagyok.

Olyan emberek közé kerültem, akik sohasem tartották egymás torkán a kezüket, nem igényelték a törleszkedést, az olcsó csodálatot, valahogy a többségük józanul ítélte meg a saját szerepét és helyét; ezeket védték is másokkal szemben, de nem mások ellenére.

Lévai volt az egyetlen és örökös sértődött közöttük, viszont ő Budapestről „bukott vissza”, mert „valami kínos gikszer csinált” - pusmogták a beavatottak, azonban tágabb híryanag ezeknek sem állt a rendelkezésére. A főnök egyáltalán nem tartozott a közlékenyek csoportjába, s mert én sem, talán ez volt az első észrevétele velem kapcsolatban, amiért mindig is érdemesnek tartotta, hogy figyeljen, irányítson.

Soha nem jelentem meg nála, csak ha hívatott, nem kívántam sem ötperces, sem hosszabb beszélgetésekre megállítani, okvetlenül tudomására hozva, mennyit haladtam, és milyen nehézségeim vannak a rám osztott feladattal.

Az értekezletek elvi vitáiban mindig néma „hozzászóló” maradtam s legfeljebb Dévi tudott arról, hogy tulajdonképpen ingerelnek azok az emberek, akik aprócska eredményeik körül akkora lármát csapnak, amekkora energiát sohasem voltak képesek munkájuk elvégzésébe fektetni.

Végső soron persze én is törtető voltam, csak másképpen, mint az örökös fontoskodók, lelkes hordószónokok. Azt akartam, felfigyeljenek rám; nem az oklevelemet kapom magam elé, ha meg kell oldani valamit; és hogy elismerjék, tudok mit kezdeni azzal, amit a fejemben hoztam, amennyiben engedik egyáltalán. „Hány lépés az a város? - Dévit győztem meg a legkevésbé arról: elégedett vagyok. - Van már eggyel több?”

Hiába állítottam: nincs okom panaszra. Olyan bizalommal fogadtak be a kollektívába, amely hónapról hónapra egyre jobban odakötelezett, s valahányszor kiszabtam az utolsó határidőt, mindig visszacsábítottak új feladatokkal, lehetőségekkel; önmagában azzal, hogy számítottak rám.

Pedig az első fél évet igazán komoly erőfeszítések árán vészelttem át. Akkora honvágyat éreztem Pest után, mintha egy idegen országba kerültem volna, ahol semmi és senki nem köt magához; ismeretlenek az arcok, az utcák, boltok és szokások. Alig vártam a hétvégeket, s egyszerűen elképzelhetetlennek tartottam, hogy ne „otthon” töltsöm el. „Ostobaság volt - vallottam Lenkének -, nem fogom kibírni.” - Dévi valósággal remekelt az előregyártott programokkal, ahogy megérezte korábbi ellenállásom lassú megingását, odalett fenntartásaimat, s azt az izmosodó szándékot, hogy minden óra kárpótlást adjon F. nyugalmaért, egyhangúságaért, unalmaért. Nem kifogásoltam, ha költséges szórakozóhelyekre cipelt magával, új és újabb társaságokba vezetett be, még a barátnőit sem; bár a legtöbbjüktől nem voltam különösebben elragadtatva.

- Jót tesz neked F.! - Lenke nem aggódott, felőle mondhattam a magamét; vállrándítva hunyorgott rám. - Kezdesz emberszabásúvá válni.

Valóban mind kevésbé éreztem úgy, erőszakot teszek magamon, amikor nemcsak a könyvtárak, tárlatok, egy-egy színházi előadás élményével szállok újra vonatra.

Sohasem hittem volna, hogy a tánc igazi szórakozást jelenthet majd nekem, nem csupán az ismerkedés konvencionális lehetőségét; amire sajnáltam a „hasznos időt” elveszítegetni. Ez a szenvedély is része lett annak a lassú változásnak, amelyet az önvédelem számtalan parancsa irányít; tehát végső soron kikerülhetetlen.

F. „valóban jót tett nekem”, mert majdnem tapintatos intelmekkel nevelt át; keserű következtetések levonása nélkül, de példás szigorral tudatosította bennem, hogy a nyers szókimondással, spontán felháborodásaimmal feleslegesen kiszolgáltatatom magam - sebezhetőbbé válok, mintsem képzelem.

A legkülönbébb emberekkel kellett naponta együttműködnöm, és sem azt, amit mondtam, sem azt, ahogyan mondtam, nem befolyásolhatta a személyes véleményem, amennyiben a kívánt eredményt el akartam érni. Azelőtt csak a pénzt tudtam megtakarítani, most már az árulkodó gesztusokat, hiábavaló szavakat is; Zsófiára emlékeztető könnyedséggel játszottam el bárkinek, amit elvárt tőlem, anélkül, hogy valóban komolyan vettem volna.

Ösztönösen kerültem mindazokat a lehetőségeket, amelyek szembesítettek volna önmagammal, s jogos erkölcsi kétségeket ébresztenek, vajon az igényeimmel éppígy szakítok majd egyszer, mint a kapcsolataimat eddig szabályozó normákkal?

Nyilván a táncot is ezért éreztem olyan kellemes kikapcsolódásnak; kényelmesen belefeledkeztem, folyton cserélgetve a partnereket. Amelyik meghívott magához, azzal elszórakoztam, de felelősség nélkül, mert egyetlen éjszaka semmire sem kötelezett.

Lévai Marinál éreztem először, hogy nem ennyire egyszerű minden.

A rideg és barátságtalan Lévai nekem ugyan sohasem keltette volna fel az érdeklődésemet, bár a régebbiek senkivel nem foglalkoztak annyit, mint vele. „Alapos, precíz és korlátolt” - mondogatták; s aligha vádolhatnám elfogultsággal a bírálóit. Teljesen mindegy volt számára, milyen terven dolgozott, pontosan fél tízkor elmozdult az asztalától, megropogtatta a csontjait, előcsomagolta virágos szalvétájából az uzsonnát, és tízig még egy telefont se lett volna hajlandó lebonyolítani. „Hozzá igazítják a templomok óráit” - gúnyoskodtak a rosszmájúak, mert a déli harangszó másodpercnyi haladék nélkül ebédelni kísérte. A munkaidő lejártakor mindig elsőként távozott; olyan hajrá nem fordulhatott elő, amely őt a legcsekélyebb mértékben is magával ragadta volna. Igaz, határidőproblémákkal se küszködött soha; amennyiben ismerte egyáltalán a küszködést, úgy azt egyes-egyedül magánéleti gondjai válthatták ki belőle. Ezekről azonban mindenkit mogorván távoltartott, az érdeklődők legfeljebb saját gyártmányú feltevéseikkel elégíthették ki a kíváncsiságukat; mert csak hivatalos kérdésekről lehetett tárgyalni vele. A megfontoltabbak erre se igen vállalkoztak. Lévai ugyanis „híressé tette magát az örökös félreértésekkel”.

Ha a főnök az egyébként hibátlan tervrajzzal odament hozzá, és azt mondta:

- Kérlek, próbáld meg itt és itt némileg módosítani...

Lévai minden érvre tompa egyformasággal reagált:

- Amennyiben kifogásod van a munkám ellen, természetesen módodban áll hivatalos úton intézkedni...

Lehetetlen volt kétségbe vonni a tökéletességét. Ennél többet én se igen tudtam meg róla, pedig közel két évig bejáratos voltam hozzájuk, sőt már majdnem családtagnak számítottam. Abba a típusba tartozott, aki semmit sem ismer el, hogyha nem ő találta ki, vette észre; a „hivatalból ellenzéki”; még a törvényekkel is perlekedett a maga „kérlek alássan” stílusában, ügyes vitákat indított útjára, még ügyesebben kivonva magát belőlük - mindössze a tényleges tehetsége hiányzott. Állandósult sértődöttsége azonban olyan rangot kölcsönzött neki, amelyhez mesterséges kellékek nélkül aligha juthatott volna.

Mindezek ellenére, és majdnem nyájasan - szinte az elsők között hívott meg a családjához, valami névnapi vagy születésnap összejövetelre.

Igaz, a többiek sem fukarkodtak később az igyekezetükkel, hogy otthonosan érezzem magam közöttük; „beilleszkedjek a nagy családba” - mondták a patetikusok, „a rómi négyesben izgalmasabb” - biztattak a praktikusok, „ha már odabent alig találkozhatunk veled” - évődtek a cinikusok.

Lévai egyik csoporthoz sem tartozott, viszont négy lánya volt; a „hátha” reményében érdeemesnek látszott leereszkednie hozzám.

Terveiben Ancsa szerepelt elsőszámú jelöltként, aki legalább tíz évvel idősebbnek hatott a „csak ez illik hozzá” frizurájával, sikktelen ruhákkal, örökké megértetlen fájdalmasságával.

Mari tetszett meg; a legfiatalabb. Akkor még nem jutott el nővérei kemény, porosz tartásáig, ajkbiggyesztő fölénységéig, Lévai bosszantó korlátoltságáig, amely egész családi légkörüket áthatotta.

Mari gimnazista volt, szívből ellensége az iskolának, amit át kell vészelní, különben még tisztviselő sem lehetne; és ellensége a kisvárosnak, a szülői tilalmaknak; magával kapcsolatos vágyai úgy kezdődtek és végződtek: visszakerülni Budapestre. „Mit nézel így? - szinte kikérte magának, hogy ezt keveselltem. - Neked sincs ennél fontosabb.”

- Szia! - fogadott őszinte meglepetéssel. - Már azt hittem, csupa öreg szivar jön megint össze.

- Jaj, mérnök úr! - Lévainé nem győzött helyette pirulni. - A mai gyerekek olyan szabad-szájúak!

Ezzel máris értésemre adta, „zsindely van a háztetőn”. Marit még az egész család pelenkázza; hatalmas nevelési hadjáratuk elején, fájlalják - nem sikerülhetett különbre.

Nővéreinek szigorú merev arca, egymást is állandóan sakkban tartó tekintete, látványos mértéktartása valósággal odaszibbasztott az első utamba kerülő székhez.

Leírhatatlan megkönnyebbülés volt, amikor újabb érkezők kiragadtak figyelmük középpontjából. Lévai egyenesen csodálatraméltónak tűnt a szememben.

Marit előre figyelmeztették, hogy Ancsának kell mellém kerülnie; nem szegte meg a játékszabályokat. Várakozó türelemmel a háttérbe húzódott, mégis azzal vádolták, hogy „szemérmetlenül elhódított”, pedig a fogalmazás teljesen pontatlan volt: Ancsa kizárólag ellenszenvet ébresztett bennem.

Mari leplezetlen érdeklődéssel fogadott magához, füttyült a „tisztelt család tisztelt véleményére”.

- Hát, szerencsére nem olyan vagy, mint gondoltam - állapította meg.

- Honnan tudod, hogy milyen vagyok?

Nyegle, esetlen kedvességgel megingatta a fejét:

- Persze nem tudom, csak... miért akarsz zavarba hozni?

Ódivatú, kifogástalan lefolyású kis összejövétel volt. „Ezt tudják - bólintott Mari a későbbi tiltakozásaimra -, most írjam át őket?” Mari is szeretett táncolni, de sehová nem engedték el, hát esze ágában sem volt lemondani a ritka otthoni alkalmakról.

Ha üres estéken a rádió mellett „szólózott”, az egész család felháborodott rajta; akkor, a banális hangulatvilágításban, az italos, füstös zsvivajgásban legfeljebb Anca figyelt bennünket, hogy tényeket gyűjthessen annak igazolására: a hozzám hasonló alakok „maximum egy csitrinek csavarhatják el a fejét.”

Mari szívesen és könnyen alkalmazkodott a váratlan figurákhoz. Vékony, bár nem szép lábai boszorkányos ügyességgel parádézta a rock tébolyult ritmusában, és engedelmesen suhantak a lassú ütemekre; ilyenkor önfeledten elereszkedett.

- Klassz veled - s a szemembe nézett őszinte nyugalommal, tartózkodás nélkül. - Mondják, hogy Pesten barátnőd van.

- A hétvégék miatt?

- Aputól hallottam. Szóval, igaz?

Várakozó pillantás; Mari nem szerette a talányokat, akkor és azonnal biztos akart lenni abban, számíthat-e rám, viszonzom a rokonszenvét, vagy csak jobb híján foglalkoztam vele, hogy ne tekintsem egészen elvesztegetettnek azt az estét.

Az egyenestől mindig becsültem. Vonzó lány volt, nem magakellettő, de mert kizárólagosan csak erotikus hajlamai foglalkoztatták, természetesen igyekezett meghódítani. Szerencsés találkozásnak tekintetem; a véglegesség legcsekélyebb ígérete nélkül.

Nem, Nikol - Marira visszagondolva soha nem hittem el, hogy egyszerre voltak tizenhét évesek. Olga éppen akkor próbált először beavatkozni az öltöztetésedbe, miután Sárít már hozzászoktatta a legsikertelenebb holmikhoz; kikérted magadnak, és hidegen hagytak „az anyád iránti tisztelet” - jó útra térítő frázisai; - amikor pedig leeresztette a szoknyádat, fogtad az ollót, és a szemé láttára darabokra vágta valamennyit. Esténként meggyóntad nagyapának aznapi „rémtetteidet”: ellógtam az utolsó órától, mert tudni akartam, mit érez ilyenkor az ember, bevallottam az angoltanáromnak, mennyire szeretem; most, sajnos, keresned kell helyette egy másikat. Ne haragudj rám! A szoknyákért sem - így nem lehet bosszút állni, persze; de honnan a bizonyosság, hogyha nem próbálom meg...

Marinál hiányoztak a megbánnivalók, vívódások, útkeresések, az egyetlen gyengeségét is óvatosan palástolta; tele volt romantikus hajlamokkal, amelyek szerinte sehogyan sem illettek hozzá.

Eleinte mindig csak a legelegánsabb helyekre jártam vele; osztályon felüli éttermekbe, rangos cukrászdákba; ahová Lévaiakkal, vagy magakorú „lovagjaival” még sohasem juthatott el. Mari hiú volt, én pedig felvágtam előtte.

Aztán egyszer arról meséltem neki, hogy az első évet számomra az óvárosi séták tették emlékezetessé; ott éreztem újra közel magamhoz Óbudát, s talán ezért tudtam F.-en megállapodni.

Felragyogott, mint aki váratlan ajándékot bont ki egy csomagból.

- Te is? Te is?! - lelkesedett boldogan. - Ha én szomorú vagyok, vagy igazságtalanság ér, és otthonról meglóghatok, akkor én is oda járok a legszívesebben.

Ettől kezdve gyakran csavarogtuk végig az „ő utcáit” meg az „enyémeket”, betértünk régi, boltos kapualjakba, és sehol olyan szenvedéllyel nem csókolóztunk, mint egy-egy huzatos ház néptelen előcsarnokában. Sokszor lemondtam érte Pestről, bár magam sem tudtam pontosan tisztázni, mi fűz hozzá, mit jelent nekem; hiszen sohasem engedtem túl közel magamhoz. Valamelyik vasárnap délelőtti sétánkon az orgonaszó becsábított abba a kis barokk templomba, amelyet korábban már egymagam is többször felkerestem. Lábujjhegyen, zajtalanul surrantunk előre a padsorok között, s némán ültünk a fenséges csenden áthullámzó zene csodálatos függőnye alatt.

- Bach - mondtam ki önkéntelenül, és éreztem, megint milyen gyorsan távolodok az akkor pillanatától. Sipos fogja a kezem, haladunk fölfelé a karzat hűvös lépcsőjén; újra megteltem a régi áhítattal és szorongással.

- Jé! - suttogta Mari elfogódottan. - Nemcsak a tánczenét ismered?

Jó lett volna odafordulni hozzá, és elmondani, hogy valaha vasárnaponként játszhattam az orgonán. A tisztelendő szíves jóindulattal várta a „megtérésemet”, de nálunk az isten csak sóhajokban, szitkokban volt jelen, Dévinél meg a titkos templomjárásokban; egyik sem hatott túl meggyőzően.

Bach azonban mindig visszaidézte a hajdani kétségek hangulatát, aztán anyámat az ötven forinttal, de Lévai Marinak képtelen voltam megnyilatkozni.

- Menjünk innen! - Hirtelen felálltam, felrántottam őt is, bukdácsolva futott mögöttem a magassarkú cipőben.

Tudomásul vette, hogy soha nem szolgáltam magyarázattal, de szállóigét csinált az eseményből. Valahányszor értelmetlennek tartott valamit, gonosz kedveskedéssel emlegette:

- Tartózkodjunk a templomi jelenetektől! Istentagadó vagyok!

Nyugodt természet volt, ha nincs benne elvágódás, majdnem elégedett. Amikor le kellett mondanom egy-egy programot, nem vallatott és nem féltékenykedett; legfeljebb kialkudta a kárpótlást.

Néha egészen váratlanul felhívott, azt mondta: „tudnod kell, most eszembe jutottál” - és máris letette a kagylót.

Csak a hazautazásaimmal nem tudott megbékülni. Értettem, hát nem ingerelt, inkább sajnáltam. Nélkülem ki sem mozdulhatott; Lévaiéknál mindenki azt tartotta a legszebb programnak, amikor a család végre együtt lehetett, kényelmes unalomban és semmittevésben.

Nekem viszont szükségem volt Lenkére, Dévire; hogyha Marival maradtam, utóbb mindig megbántam, mintha vétettem volna ellenük.

- Értsd meg, Dévit majdnem húsz éve mindig magam mellett tudom, akár ikreknek is születhetünk volna.

- Volna - Mari bosszúsan csóválta a fejét. - Akkor miért nem jár ide?

- Nem látogat temetőket.

Megvizsgált hosszan, alaposan; a válaszomat is.

- Ez most valami jelkép? - fanyalodott el; Lenkét már szóba se hoztam.

- Az én barátnóm szintén Pesten él - ezt tekintette a cáfolhatatlan ellenvetésnek. - Levelezünk, de csak nyaranta látogatjuk egymást. Anyáméknak fontos, mert ingyen megszállhatnak náluk, meg egyéb hülye ötleteik is vannak. Egyszer elmondom majd; tulajdonképpen lényegtelen.

- Valld be, hogy hazudsz...

Dévi együttérzően röhögött rám, amíg Lenke szemrehányásait hallgattam.

- Posta nincs?! - dörögte. - Csak várjuk szélhámos uraságodat, hátha kedve szottyán betartani a szavát! Nő van a dologban... persze, nő! Kíváncsi lennék, mit eszik rajtad!

- Megmondjam? - Dévi mindig tudta, hogyan kell Lenkét azonnal „takarékra állítani”.

- Na, szálljatok le, aranyoskáim! Micsoda világ ez, ahol két tróger vonul fel egyetlen védtelen nővel szemben!

Pedig Dévi kaján feltételezései ekkor még nem voltak igazak. Mari ugyan - hiszen mi sem érdekelte jobban -, már régóta készítette a megfontolt haditervet, csak kivitelezni nem lehetett.

Én változatlanul egy munkásszálláson laktam, náluk pedig, akár a nagyforgalmú váltópályaudvarokon, érkezők és távozők egymásnak adták a kilincset. Ezért vált Mari számára Tóth Ármin olyan fontossá.

Mert F. Ármintól távolított el a legkevésbé. Olyan pedáns odaadással ápolta a kapcsolatunkat, ahogy egy nélkülözhetetlen, titkos szeretőt keres fel az ember.

Jött, elegáns kocsiján, mindig kikeményítetten, divatosan; s ha napközben érkezett, még az építkezésekről is előkerített. Dancs utálkozva húzta fel az orrát, valahányszor megjelent, s egy aggódó apa szigorúságával vallatott:

- Kije ez a mérnök úrnak? Csak nem rokona tán?

Ármin feltűnően óvatosan bánt velem, számtalan felesleges utat áldozott „őszinte érdeklődésből”; vártam, mikor áll elő a valódi szándékaival. Nem siette el a dolgokat. Az ő próbaidejét hosszabbra nyújtották, mint az enyémet; inkább a jövőre tartalékolta engem. Néha óvatos célzásokat tett F.-re, elengedtem a fülem mellett - egyáltalán nem éreztem magam a lekötettségnek. Mi a fenéért legyek hálás? - gondoltam. - Hiszen elfoglalta a helyemet.

Igazán nem sejthette, milyen hatást váltottak ki belőlem a látogatásai. Még elszántabban vágtam neki a munkámnak, még makacsabban ismételttem: az idő nekem dolgozik. F. hasznos átmenet csupán a kiugráshoz; nem alkudtam meg a névtelenséggel, inkább nagyszerű lehetőséget kaptam, hogy felfigyeljenek rám.

- Te javíthatatlan idealista! - legyintett Lenke. - Visszakerülsz valaha is, azt hiszed?

Aztán - eleget udvariaskodtunk -, Ármin előhozakodott „az apróbb szívességekkel”. A milyenségükön keresztül egészen pontosan mérhettem előmenetelének ütemét; nem volt okom a kétségbeesésre; aligha siették el.

Ha túlzottan igénybe vettek a saját ügyeim, képes volt szobát keríteni magának, de üres kézzel biztosan nem indult vissza. Közben átlátszó ürügyeket talált ki, nehogy lerázzam; később ezeket az erőfeszítéseket is megtakarította. Olyan természetes bizalommal helyezte elém a tennivalóit, mintha egyenesen az alkalmazásában állnék; aztán elcipelt a nyaralójukba, kulcsmásokat készíttetett, a markomba nyomta:

- Ekkor meg ekkor, haverom... De okvetlenül használd ki, ne sérts meg!

Dévinek „álomi” maszek-megrendeléseket szerzett - „mondd, vigye innen a pofáját, mielőtt én mondom!” -, Lenkének új klienseket, még talán anyámat is előteremtette volna, ha csak egyetlen szóval utalok rá.

- A barátod nyaralója... - célozgatott Mari.

- Nem a barátom, csak évfolyamtársak voltunk.

Azonban a következő pesti utamnál - miért lettem volna a magam ellensége -, feladtam Mari címére a barátnője nevében írt levelünket.

Fényes barátság, gondoltam - „csak nyaranta”, de Lévaiaknak fontos. F. N. monogram. Hirteleveljében egyetlen N kezdőbetűs női név sem jutott az eszembe.

Lévaiék valóban nem elleneztek Mari utazását, még örültek is, hogy Pestig elkísérem. Pédás körültekintéssel ügyeltek a lányaik „jóhírére”, nyilván ezért érezték kötelességüknek a magyarázkodást.

„Keresve sem találhatnának megbízhatóbb vendéglátókat... meg tudja, Kálmán, mióta ide kényszerültünk, az ottani társaság egészen elfelejtett; ez az utolsó kapcsolatunk.”

Alig figyeltem a szavaikra; nem dicsekedhetek azzal, hogy csodálatos megsejtéseim lettek volna: egyszer még fontos lehet mindaz, amiről most hallok - Mari foglalkoztatott, akivel együtt tölthetek majd néhány napot a „csak nyaranta” - barátnő ürügyén. Lévaiakra oly jellemzően azonban, Nikolról említést se tettek, nehogy véletlenül felkeltsék az érdeklődésemet. Ancsával kapcsolatos terveik széthullásába már régesrég beletörődtek, de a „családnak” mindenképpen szívesen megtartottak volna. Lévai valószínűleg praktikus oldaláról szemlélte a kérdést; öt nő között őrlődött, bármilyen megoldást tisztelt. Remélték, hamarosan törvényesítem a szándékaimat.

Pedig én igazán nem akartam Marit feleségül venni; ez a lehetőség meg sem fordult a fejemben. Egyszerűen kellemes volt mellette és vele, idomult hozzám, puhán és langyosan; így adta a testét is, amelyet összes korábbi szerelme szintén megkaphatott. Nem tekintetem hát különösebb köteléknek; Mari viszont határozottan túlértékelt. Ettől kezdve mind ritkábban ülhattünk úgy együtt, hogy ne célozgatott volna a történetekre, s makacsul ismételtette velem: „akarom, nem felejtettem el, alig várom az újabb alkalmakat.”

Megbízás nélkül is magára vállalta a szervezést. Ismeretlen lakásokat szerzett egy-egy órára, és egyre jobban csodálkozott, mennyire nem örültem. Valóságos gátlásrendszert építettek ki bennem ezek az idegen otthonok. Viszolygást, hogy legszemélyesebb perceimet valahol, valakik számon tarthatják; s Mari szakadatlanul az óráját nézi, mintha sportmérkőzésen lennénk, ahol a bíró már a következő másodpercben lefújja az egészet.

Nem mondtam, de szinte fellélegeztem, amikor Lévaiék burkolt szégyenkezéssel megkörnyékeztek, legalább egy hónapig próbáljam meg szüneteltetni a találkozásainkat; „hiszen Marinak le kell értesítenie, én akarom a legkevésbé, hogy...”

Gyakran felhívtam, gyakran hiányzott, viszont erőlködés nélkül visszatartottam korábbi szórakozásaimhoz. Készültem egy tapolcai üdülésre, fogadtam egy minisztériumi delegációt, és huzamosabb, de teljesen érzelemmentes viszonyra léptem Ágnessel.

Ágnes pikáns nő volt. Már abban az értelemben, ahogy ezt valami enyhén közönséges, ellenben szalonképes viccről is meg szoktuk állapítani.

Második házasságából akkoriban szabadult ki, s ahhoz képest, hogy mennyi teljesen megalapozott „rágalom” terhelte a lelkét - igazán szerencsésen. A férj vitte a kocsit, hagyta a lakást, bútort, egyéb értékeket; nem tűnt előnytelen egyezségnek.

Az egyetlen, ami Ágnes mellett szólt, hogy nem engem szemelt ki harmadiknak. „Csórikám” voltam én az ő szemében; akkor futottunk össze, amikor már csak nagy fogásokkal kísérletezett. Fel-felcsillant benne ugyan némi sznobizmus, de senkit sem vetett volna meg, hogyha kiderül róla: rendelkezik a szükséges két-háromszázezer forinttal.

Tulajdonképpen jelentéktelen nő volt; nem hasonlított, nem is különbözött. Végeredményben persze, mindenki elsősorban önmaga - ha van ilyen -, a viszonyítást mások végzik el helyette.

A távolság szabályozta ritka találkozások nem állítottak lelki konfliktusok elé; legtöbbször akkor jutott csak eszembe, ha egyéb lehetőség nem kínálkozott.

Marihoz szívesebben tértem vissza, bár Ágnes testi előnyeit még csak nem is vitattam.

Gratuláltam, mert átcsúszott az érettségén; csillogó, rajongó pillantások; megajándékoztam egy divatos nyakláncsal. Örült, de nem erre számított, és Lévaiék sem, inkább a „váratlan eljegyzés” nagyon is várt, látványos jelenetére, bár nem hiszem, hogy már azon az estén kijózanodtak volna alaptalan ábrándjaikból.

Minden rokont, ismerőst, barátot összetrombitáltak a díszünnepekre, ez egyszer nem fukarkodtak a kiadásokkal; irigyeket akartak szerezni, csodálókat, akik még hónapok múlva is kelletlen elismeréssel emlegetik majd: „Lévaiékra képtelenség rálicitálni.”

Feltehetően azt sajnálták leginkább, hogy mindenkit azért mégsem hívhattak meg tündöklésükhöz, pedig az összes helyiséget fogadásra rendezték be.

Mari taftselyem kisestélyi ruhát kapott erre az alkalomra, haját új frizurába fésülte a fodrász, s annyira elegánsan próbált viselkedni - még a hanghordozása is egészen természetellenessé vált. Odakísért a kollégáimhoz, kényeskedve mentegetőzött, amiért „elszólítják a kötelezettségek”; valaki megcsípte az arcát: „miből lesz a cserebogár?!” - kacarászva nyugtázta az ostoba bókot, aztán elsuhan egy másik csoporthoz. Legszívesebben azonnal sarkonfordultam volna, de ha megteszem, csak újabb téves következtetésekhez segítem. Pedig az összkép taszított, nem az ő hiánya. A válogatott kosztümök, amelyek „a legújabb fővárosi divat szerint” mesterkélt igyekezettel hangsúlyozták a „lépéstartást”, a pletykák izgatott csereberéje, a „szembe-mosolyok”, „mögöttes megjegyzések” kivételt nem ismerő érintkezési szabálya.

Ide-oda sodródtam, hogy illedelmes kívülálló maradhassak, és akkor láttam meg őt. Jól szabott blúzt, szoknyát viselt, fekete blúzt, fekete szoknyát; feszes melleinek arányos vonala finoman sejtett át a könnyű anyagon. Sötét hajának súlyos tömege hamvasan felragyogott a rávetődő fényben; nagy barna szemei bársonyosak, s mint a sohasem volt, titokzatos barlangok.

Valami láthatatlan kör szinte elválasztotta a sokadalomtól; Nikol akkor tudott leginkább magára maradni, amikor a legkevésbé gondolták volna róla.

Különös, ismeretlen érzés mart belém, lökött feléje. F. N. - villant agyamba, „csak nyaranta”, ám ezen az estén Lévaiék bizonyára különösen fontosnak tarthatták a jelenlétét, hiszen „Pestig viheti a hírüket.”

Hirtelen kiszáradt a torkom, mint valamikor a felelés izgalmában, s arra gondoltam: Mari még a nevét sem ejtette ki soha - ugyan, mi közük lehet egymáshoz?

- Nóra? - szólítottam meg a beavatottak magabiztosságával.

Megrázta a fejét; nevetett. Nem ismerte a mosolygást, a „közepes indulatokat”, a jókedvnek ugyanolyan teljességgel adta át magát, mint a kétségbeesésnek, s akkor „öklömnyi könnyeket” sírt, akár a fiam.

- Maga francia? - néztem rá meglepetten.

- Nem. Csak Párizsban születtem.

Hangjában ott csengett a kimondatlan is: megszokta ezt a kérdést, természetes, hát nem térhet ki előle.

Rettenetesen kívántam, hogy beszélgessem velem, de egyetlen normális témára sem tudtam rátalálni; Nikol pedig nem kezdeményezett. Csendes zavarral került a pillantásomat, mert „Lévai Mari mindent megírt rólad, még azt is, hogyan viselkedsz a legintimebb pillanatokban, s engem valósággal megbénított az az érzés, milyen kínos lenne számodra, ha ezt tudnád.”

Fel sem kérhettem, hiszen gyászolt; s láttam, szörnyen terhére van ez a zajos, lassan fesztelenné váló kavargás, amely Marit a másik szobában kézről kézre adta, akár egy ünnepezt bálkirálynőt.

Egészen más dekoráció illett köréje, de mire megfogalmazhattam volna egy meghívást bárhová: felállt, gyors mozdulattal két ujjá köré csavarta táskája szíját, s könnyedén a hátára vetette. Láthatóan nem sokat törődött sem a formaságokkal, sem a körülményekkel.

- Visz'lát! - nyújtotta a kezét, s mert elképedten bámulhattam rá, sietve hozzátette: - Hamarosan indul a vonatom.

- Holnap én is Pesten leszek - mondtam.

- Én már csak *holnap* - s tűnődve, kissé oldalra hajtotta a fejét: - sajnálom...

Nem tudtam, hogy mire érti tulajdonképpen. Még láttam, elköszönt Lévaiéktól, aztán nyomtalanul eltűnt arcok és testek imbolygó fala mögött; visszalépve az ismeretlenségbe.

Mire utolértem volna, már nem láttam sehol; kihaltság dermedt végig az úton. „És mit akartál tőlem?”

Nem tudom. Talán levelezést, újratalálkozást, vagy veled menni; csak azt nem, ami következett. Húsz perccel késtem le a vonatom indulását. „A vonat szimbolikus, ugye?” Az lett, de ki gondolta előre? Bolyongtam a városban - Mari most először rendezett jelenetet. Igazat adtam neki, ha magyarázatot nem is. Bocsánatot kértem, igyekeztem kiengesztelni, mert egyszerűen nem hittem el, hogyha akarom, se sikerülhet a viszontlátás; s ő volt az egyetlen, aki Nikolhoz vezethetett.

Alakoskodtam; hamis hangok egy már lejátszott dallamban. Hosszú ideig meg kellett tartóztatnom magam, hiszen Mari „fájdalmas” emlékeknek könyvelte el „csúf szökésemet”, s miközben ezen rágódott, nem vette észre, hogy már csak a ráadást törlesztem önző képmutatással.

- Összevesztetek? - puhatolództam óvatosan, könnyed hangon, nehogy idő előtt gyanúba foghasson. Egész élesen felidéződött bennem annak az estének az a villanásnyi része, amelyben mellette lehettem, s távozásának az alkalomhoz sehogy se illő váratlansága.

- A barátnőmmel? Nem, dehogya! - Mari a témának érezhetően nem tulajdonított különösebb jelentőséget. - Rendesen elbúcsúztunk. Én még ennyit sem tettem volna az ő helyében, ha egyszer úgyse látjuk többé egymást.

Nem kellett alakítanom a bambaságot; egészen hiteles volt. Mari viszont készségesen igyekezett felvilágosítani, tudva, teljesen veszélytelen vizeken evezünk.

- Amerikába ment, ott él az apja. Valami tudós-féle, emlékezetem szerint.

- Kivítette az egész családot?

- Á! Olga néni, meg Nikol nővére itt maradtak.

- Hát akkor - éledtem fel reménykedően, s igyekeztem közönyös képet vágni - bizonyára visszajön hozzájuk.

- Ugyan! Olyan fura lány volt, hogy is mondjam csak...

Töprengés vonult végig a vonásain; ma már igazán megmagyarázhatatlan, miért időzött egyszerre annyi érdeklődéssel a témánál, amikor korábban mindig kitért előle. Várakozóan figyeltem, hátha elmondja mindazt, amire a primer élmény mohón kíváncsivá tett; honnan is sejthettem volna, hogy Lévai Mari semmit sem tudott Nikolról.

- Szóval... Másképpen nevelték, mint engem. Persze a nagyapja. De nem untatlak ezzel?

Tartózkodóan megingattam a fejem; erre sem volt különösebben szükség. Mari alkalmasnak érezte a pillanatot, hogy az eltérések hangsúlyozásával megemelje előttem a saját értékét.

- Szegény anyja tíz éven át nyomta az ágyat, de ha megkérdezted Nikoltól: „hogyan érzi magát?”, szinte csodálkozva bámult rád: „Ki?” Ember az ilyen, mondd meg őszintén?! Bezzeg a nagyapját, azt istenítette! Mert a kisöreg egy tutyimutyi alak volt, aki mindent ráhagyott. Még szép, hogy legalább meggyásolja!

Mari illedelmes sóhajt préselt ki magából, s fürkészve körültapogatott a tekintetével; vajon miként reagálok.

Vigasztalan kép volt, tényleg meghökkentett: „ember az ilyen?” Egyszerre lehetségesnek tartottam, hogy csupán a szépsége ragadott meg, az ragyogtatta fel előttem sivár egyéniségét, amelyet nem volt időm leleplezni. Ha Mari akkor mást közöl velem, nyilván nehezebben szabadulok első találkozásunk hatása alól. Így azonban, amikor megkérdezte tőlem:

- Csak nem képzeld, hogy visszajön ide?

Meggyőződéssel hittem: valóban nem.

Mégis két nap rendkívüli szabadságot kértem, ültem a pianínó előtt; mindenbe belefogtam, merevnek, szétesettnek éreztem magam.

- Kapott enni a...? - kérdezte Lenke.

- Ki?

- Ki? Ki? Ki hagyott faképnél?!

Nevetséges, gondoltam - sőt, egyenesen képtelenség, hogy egy ilyen nőbe valaha is bele-szerettem volna.

Hát rendet tettem magamban. Maritól becsületesen elköszöntem, Árminnak visszaadtam a kulcsokat, nyaraltam.

Ekkor kaptam megbízást az új városközpont ifjúsági házána a megtervezésére. Abba az épületegyüttesbe kellett elhelyeznem, amelynek kialakításán szinte idekerülésem óta dolgozhattam; nemcsak izgalmas, de olyan feladat is egyben, ahol az építész valóban bizonyíthat, mennyire képes a korábbi látásával harmonikus téralakításra. A felelősség teljesen helyreállította a lelki egyensúlyomat. Modern, egészen egyedi formatervre törekedtem; lebegő könnyűszerkezetes épület, újszerűen tagolt homlokzat és belső. A beruházókkal némi vitánk támadt ugyan, de a cikk, amelyben a szándékaimat próbáltam megfogalmazni, komoly fel-tűnést keltett szakmai körökben. H. professzor lelkesen támogatott; megteltem új ambíciók-kal, reményekkel és leküzdhetetlen elvágódással. Talán ezt árasztottam leginkább magamból, mert egyre gyakrabban környékeztek meg az óvatos célozgatások: „vannak itt is mellékes lehetőségek”, hátha csupán a fizetésemet keveslem. Ármin mesés összegekről hencegett, de én anyám világában megedződtem a nincsre, s az egyetemi évek sem kényeztettek el - változtatlanul a lehetőségeit, nem a jövedelmét irigyeltem. Amire nekem szükségem volt, ahhoz eleget kerestem.

Hiszen mindig beértem a vendéglői menüvel, olyannyira, hogyha valahol jóllakattak házikosztal, sohasem vészeltem át gyomorrontás nélkül. Dancs meghívását is főleg kíváncsiságból fogadtam el; még életemben nem láttam egy valódi disznóölést, aztán hetekig kétszer-süttel gyógyítgattam magam.

Ruházkodásomat csak a szükség irányította, igényessé a későbbi pesti társaság tett, meg Edit; a mindig „elegáns, ragyogó asszony”, aki „divatot diktált a maga köreibben”, s meg sem engedhettem magamnak azt a luxust, hogy ne tartsak lépést vele.

Tehát nem a pénz sürgetett. Lenkének igaza volt - sohasem szakítottam a rendkívüliség vágyával, ezért F. egyre szűkebbnek bizonyult számomra, így amikor a főnök bizalmasan félrevont: „próbáld megpályázni, Kálmán... hallottam... neked érdemes lenne...” - még csak fontolóra sem vettem, sikerülhet-e.

Vajon mennyire megbízhatóak a tulajdon emlékeink? Ezt kellene határozottan tudnom ahhoz, hogy önmagamot őszintén elszámoltassam, jámbor illuzionista vagy egyszerűen karrierista voltam akkor, amikor Szekeres tiz év után elébem sodorta a véletlen.

A banketten láttuk utoljára. Dévi túl sokat ivott; a kezdeti tréfálgatás: „Gyurikám, szólj dr. Eörsinek, nehogy Vidrai névre állítsa ki a bizonyítványodat!” - egyre gorombább szóváltássá fajult, mert Szekeres arról fecsegett - szintén részegen -, hogyan képzei el a saját érvényesülését. „Rendőrákadémia, szolgálati lakás, szemináriumok, ki-ki képességei szerint...”

„Azt hiszed - hördült fel Dévi -, az egyenruha okosít?!”

Talán sohasem találkozunk, ha a főnök nem engem „szakosít” vendégfogadásra, mert a „te jelenlétedben még Dancsot is nyugodtan kérdezhetik, nem fog olyan választ adni, amit nem győzünk aztán megmagyarázni.”

Szekeres, amennyire külső jegyek alapján megítélhettem, sokat változott. Fellépése magabiztos lett, határozott; mégis egyetlen kézfogás közel egy évtizedet fiatalított mindkettőnkön néhány másodpercre.

- Ej, Vidrai! Milyen kicsi a világ! Hát te éppen itt?! - Úgy tűnt, vagy valóban a régi rajongással mért végig. - Engedjék meg az elvtársak...

F. lassan bontakozó új városrésze felé kalauzoltam a látogatókat. Szekeres a csoport élén haladt velem, és azt kérdezte:

- Végleg otthagytad Pestet?

- Végleg?! Ugyan már! Most pályáztam éppen... - és mondtam, mondtam Tóth Ármint, a régi sérelmet, az F.-en gyűjtött tapasztalatok előnyeit, az első szakmai sikert, mindazt, ami néhány percre belefért. Nem a jelenlegi Szekeres lépdelt mellettem, hanem az, akinek valaha láthatlanul megmarkoltam a kezét, hogy dr. Eörsi akarata legalább kettőnkön ne teljedjen be.

- Emlékszel...? - jutott eszembe a régi közös élmény, de mielőtt ténylegesen feléje fordíthattam volna, váratlanul megakasztott.

- Tehetek érted valamit? - Kenetteljes jóindulattal mosolygott rám, „értem én a célzásokat!” - áradt a hangsúlyából; bambán elvigyorodtam, hiszen nem kettesben voltunk.

- Igazán szívesen...

- Oh, köszönöm!

Már megtanultam, hány és hány árnyalatot adhatunk ennek az egyetlen szónak, s szívesen állítanám, hogy én akkor Szekeres ajánlatát két kézzel toltam el magamtól. Még mindig a képességem megszállottja voltam, a három év csak rontott, nem javított rajtam; már nem is Tóth Ármin helyére, hanem fölébe képzeltem magam.

Lévait kivéve, aki szomorú duzzogásba burkolózott, barátságos, őszinte arcok búcsúztak tőlem:

- Kár, Vidrai! Nagy kár! De azért örülünk a szerencsédnek!

Ha képes lettem volna szavakba foglalni, elmondom, mennyivel lettem gazdagabb közöttük: csak nem bíztam abban, hogy ezt annak is elhiszik, aki távozik tőlük.

Amikor Lenke csapzott madárfeje előbukkant az ide-oda hullámozó tömegeből, ujjongó diadalérzet öntött el. Boldogan indultam feléje, lám, mégis el kell ismernie, hogy „Enyém a hadvezéri pálca, mely megveré Napóleont!” - de mielőtt kimondtam volna, furcsa módon elszégyelltem magam, mert nem jutott eszembe a versrészlet folytatása.

A gondosan leplezett idegességtől kiszáradt a szám, nem mertem rágyújtani; ujjaim közt ízekre morzsolódott a cigaretta. A helyiség ünnepélyes mogorvasága tökéletesen illett Forgácshoz, kölcsönösen kiegészítették egymást; talán ezért is szerette leginkább innen irányítani a tervezőiroda munkáját. Már az első találkozásunknál híven meggyőzött arról, hogy a legcsekélyebb hasonlatosság sincs közte és az f.-i főnököm között.

Elég közel járhatott az ötvenhez, tekintélyes pocakot és tokát eresztett; vonásait jellegtelenné laposította az elhízás. Erősen ritkuló haját látható gonddal fésülte szét, nehogy bárhol előtűn-hessen fedetlen koponyája.

Mozdulatai zavarbaejtő türelmetlenségről árulkodtak; félig könyökölt, félig meggörnyedt, ujjai szinkront doboltak a homlokán és az asztalon. Néhány formális kérdés után gondosan tanulmányozni kezdte az oklevelemet, mintha csak azt próbálná megállapítani, eredeti vagy hamisítvány.

- Helyes - nyugtázta a szemlét -, már az útravaló is igen szép volt.

Aztán réveteg tekintetét ráakasztotta zakóm legfelső gombjára, ahhoz intézte a kérdéseit, s miközben erős félórán keresztül azt a látszatot keltette, behatóan foglalkozik velem; egyre gyötrőbben zavart, hogy nem néz a szemembe.

Amikor már ki tudja hányadszor segítettem ki, mert a nevemnél folyton elakadt, ugyanaz a félszegség kerített hatalmába, amelyet valamikor Zsófia váltott ki belőlem - kínlódvá feszengetem. Válaszaim egyre kurtábbak lettek. Forgács pedig egyre elégedettebb. Igazán nem sejthettem akkor még, hogy ezt a fajta társalgást kedveli leginkább; imád a saját hangjában gyönyörködni.

Nyájas ábrázatot öltött, s kezeinek újabb elfoglaltságot teremtett egy céltalan rakosgatással.

- Én szeretem a fiatalokat - mondta szónoki pátozzal. - A szakma friss erőtől duzzadó hajtásait. Van bennük szilaj vállalkozó kedv, lankadatlanok, talpraesettek, igazán öröm dolgozni velük, mert...

Igyekeztem udvarias látszatfigyelemmel követni a terebélyes és patetikus dicshimnusz, amelyről valahogy biztosra vettem, hogy nem Forgács tényleges véleményét, pusztán a szóbőségét csillantja fel előttem.

- Maga még sokra viheti... ö... ö... kollégám! Nálunk előremennek a fiatalok, ha valóban kincset rejtegetnek a tarisznyájukban.

Szóval felvettek? - Éreztem, nyirkosan tapad hátamra az ing, s végtelen megkönnyebbülés áradt szét bennem. Ezt akartam, tisztességes munkával el is értem; igazán büszke lehetek magamra. Ármin meglepett arca felért egy elképedt kiáltással. De őt nem olyan fából faragták, hogy bármikor és bármilyen helyzetben ne tudná magát azonnal feltalálni.

- A barátom! - lelkesedte Forgácsnak, s rögtön az oldalamba csapódott, második kísérőként részt vett bemutatásom teljes ceremóniájában, még a közömbös szemlélőben is azt a gyanút keltve, tulajdonképpen neki köszönhetem az ittlétemet.

- Hogy, hogy csináltad? - faggatott heteken át felzaklatottan. - Igazán nem szép tőled ez a titkolózás egy régi haver előtt!

A „kapcsolataimat” próbálta kipuhatolni, ismeretlen személyekre célozgatott, várva, talán leleplezem magam; pedig ha valóban figyel rám, hamarosan rájöhett volna, igazán nem ámítom.

Kaptam egy tervezőasztalt, néhány felvilágosítást, új igazolványt; csak feladatot nem. Nyugodtan hozzákezdehettem arra a percre várni, amikor „előremennek a fiatalok.”

Monoton zsongás, írógépkattogás, telefonok csengése, jövés-menés mozgalmassága pezsgett körülöttem, de én valahogy kívül rekedtem mindezen; pedig lefoglaltak azzal, hogy megismerjenek - soha még annyi kérdésre nem kellett talányos válaszokat kitalálnom, mint akkor, a kezdés türelmetlen hónapjaiban.

Nosztalgikus vágyakat éreztem F. után, hiszen ott megszokott tennivalók vártak naponta; felelős voltam magamért, másokért, s igazán nem kellett keresnem az alkalmat, hogyan hasznosíthatnám a tehetségemet. Érthetetlennek tartottam, miért szabnak rám újra egy kezdőt megillető próbaidőt.

Apró-cseprő kis munkák gazdájává tettem pusztán, annyi aggálllyal és óvatossággal, hogy már a gesztustól is sértve éreztem magam. Tehetetlen düh fészkelődött bennem, a legszívesebben Árminra zúdítottam volna, pedig nem miatta, legfeljebb miatta *is* törekedtem erre a helyre.

Mindössze két asztal választott el tőle, de szerencsére elég ritkán láttam. Időbe telt, amíg rájöttem, nem az elfoglaltságok hajszájában verejtékeznek, hanem a maga könnyedségével már régen idomult az íratlan szabályhoz: ha nem csinálsz semmit, az feltűnő, ha többet, mint mások - szintén. Maradj középen!

Amikor Forgács semmitmondó érdeklődésére: „hogyan érezzük magunkat, dolgozatunk?” - nem éppen megfontolt választ adtam, aggodalmasan felvonta dús szemöldökét:

- Mire ez a sietség, kollégám?

De úgy látszik, mégis szólt Valakinek. Az odajött hozzám, letett elém egy iratot:

- Gépbe diktálhatnád... Átnézhetnéd... Egyeztetethetnéd... Felhívhatnád... Elvihetnéd...

Rám szoktak a kérelmeikkel. Olyan volt, mint amikor aprópénzt dobálnak egy kívánság-kút fenekére.

- Kellett ez neked? - sajnálkozott Ármin, miközben ingerkedve szemezett Katicával, akinek bájjait naponta egyöntetű lelkesedéssel végiglegelték a családért gürcölő negyvenesek. „Észbontó!” - hangoztatták sóvárogva, s legszívesebben kisorsolták volna, mikor, kivel menjen büfézni, ebédelni, ha nem sajnálják erre költeni a pénzüket.

Nekem legfeljebb az tűnt „észbontónak”, hogy a napi nyolc óráját milyen bravúrosan használta fel majdnem ellenkezőjére mindannak, amiért fizették.

Kilenc előtt csak akkor ért be, ha éppen autós „fiúja” volt, aztán mire a mosdóból előkerült, addig újabb művészi félóra eltelt.

Lefőzte az első sorozat kávéját, inkasszált, mosogatott, traccsolt.

- Főnököm - búgta Forgácsnak áhítattal -, ma igazán nagyszerűen néz ki... Igazán remek ez az új nyakkendő... Igazán csoda cucci, hogy észrevette az új frizurámat!

Ebédszüneteit Pálos főmérnökkel kezdte ugyan, de sohasem vele fejezte be, mert ilyenkor hozta rendbe a haját, próbált a varrónőnél, intézte a vásárlásait és egyéb ügyeit.

F.-en két nap alatt kitelt volna a becsülete, azonban ott másféle rend volt, másféle elvárások.

Mindig álmosan, szenvedő arccal pötyögtetett az írógépen, mint akit érdemein aluli becsstelen robotra szorított a szükség; közben ajakír, manikűr, s utánozhatatlan pillantások, mikor, kire.

A telefontudósító nem szolgálhatott volna nálánál pontosabb információkkal, mindenkiről tudott valamilyen „anekdotát”, továbbadta, s cserébe friss ismeretanyagot zsarolt ki. Ezt szolgálták a hosszas bájfecsegések, rejtélyes telefonok, kecses csípőinek hatásos ringatása a céltalan jövésmenésben. Nekem jutott az az irigyelt szerencse, hogy éppen az ő asztalához támaszkodott az enyém; így az általa teremtett örökös forgalomban elbújhattam volna akár nyugdíjig is.

Az első perctől kezdve csodálatos igyekezetet fejtett ki a meghódításomért; ő hagyott a legkevésbé magamra, pedig még Ágnes helyére sem vettem volna fel. Ezt azonban Katica nem tudhatta, olyan udvarias cinizmussal vonultam vissza a provokációi elől, hogy inkább nőtt, mint csökkent az önbizalma.

- Sok nőd van, mi? - S kitüntetett egy kacér mosollyal. - Csak ízlésed nincs?

- Születési hiba - mondtam.

- Ó! Az ilyen flegmákat mindig gyönyörűséggel csavarom az ujjaim köré.

Katica vakon hitt az ellenállhatatlanságában, a tartalmatlanul üres, de választékos bókokban, pedig vonzerejének az volt az egyetlen alapja, hogy nem közlünk válogatta a szeretőit. Ármint is csak lazán pörgette, mint jóllakott pók a raktárra tartalékolt áldozatot. Néha elfogadott tőle egy-egy meghívást, de ezt másoktól sem tagadta meg; ébren tartotta a reményeket, nehogy lankadni kezdjen az érdeklődés. Ha bármivel meggyőztem volna arról, én sem vagyok kivétel, nyilván azonnal felhagy velem. Így viszont makacsul próbált adatokat gyűjteni rólam, hogy közelebb kerüljön „feltérképezhetetlen ügyeimhez.” Letagadott a telefonálóknak, átvette az üzeneteket, felírta a neveket, s fantáziagazdag kiadásban terjesztgette egyéni kombinációit.

- Sohasem vagy a helyeden? - mormogta Lenke. - Hja, persze az urak titkárnököt tartanak!

- Önkéntes.

- Hívjam naponta többször, hogy legyen elfoglaltsága?

Nekem sincs, gondoltam - bár látszatokban nem szenvedek hiányt. Vitatkoznak mellettem, körülöttem, próbára tesznek ezzel-azzal, de a véleményemre senki sem kíváncsi; ostoba feltűnést keltene, ha bizonygatni kezdeném, nemcsak evésre tudom használni a számat.

Amikor otthagytam F.-et, számoltam azzal, hogy az eltelt három év előny ugyan, azonban nem bizonyíték; végeredményben előlről kezdek mindent, amíg ismét elismertetem magam. Ha azt mondják, kevesebb lesz a fizetésem - nem meglepetés; köteles áldozat a nagyobb lehetőségekért. Ezekben mutatkozott ellenben a legteljesebb hiány.

Az idő múlásával egyre tisztábban éreztem, hogy az érdeklődés legfeljebb a makulátlan fehér ingemet és a díszszembkendőmet illeti meg, mert Forgács nem tűrte a hanyag megjelenést. Azon csodálkoztam, miért volt szükségük új munkaeőre, amikor foglalkoztatni tulajdonképpen nem akarták.

Ekkor olvastam a pályázatról. F.-en valószínűleg átsiklok felette, meghagyom a tapasztaltaknak, az éveikkel rátermetteknak - akkor is, ha meglóditja a képzeletemet. Most odautaztam. Másfél napon át szakadatlanul csak a helyszínt tanulmányoztam, aztán még egyszer újra és újra, míg a kihasználatlan mezőgazdasági terület, néhány lebontásra ítélt ház helyén lassan kirajzolódottak a terveim. Nem fontolgattam, mekkora vállalkozás, azt sem, hogy ennek nem szabad egyedül nekivágnom; mindezekkel Pálos és Edit józanítottak ki később.

„Szerényebb kezdést, Kálmánom! - mondta Edit elegáns mosollyal. - Nem kiugró sikert, csak sikert. Mi az, hogy nem akarsz osztózni senkivel?”

- Nagyon meg vannak elégedve veled. - Ármin bizalmasan megveregette a vállamat, mintha az elismerést egyenesen nála érdemeltem volna ki.

- Hallottam - egyéb hitelesítésre nem tellett tőle.

Megelégedve? - gondoltam. - Mitől? Miért? Igaz, se ártok, se használok. Most komoly feladattal bíztak meg; rendszerezhetem a lakók visszajelzéseit bizonyos kísérleti lakástípussal kapcsolatban, de az ellenőrzést másra kell hagynom. Pálos odajött hozzám ebédidőben, és kurtán azt mondta:

- Ne haragudj, a főnök így intézkedett!

Volt okom meglepődni. Pálost afféle lehetetlen alaknak tartották, aki naponta témát szolgáltat az asztalok közti fecsegéshez, akivel mindig történik valami rendkívüli, de olyan még soha, amit ő maga is annak tartott volna.

„Keskeny pofaszakállt és hosszú haját növesztett, mert „bohém természet” - fitymálta Ármin, óvatosan suttogva a fülembe. - Vigyázni kell vele! De én nem mondtam semmit, tudod; ugyanis a Forgács kedvence, az sem lehetetlen, hogy a rokona. Az ő dolguk, mit esznek egymáson.”

Az akkori névtelen jóakarók egész sokasága figyelmeztetett nyomban az első hetekben: „Pálos utálja az új embereket, ezt, meg ezt is ő üldözte el innen; csak semmi bizalmaskodás.”

Ha képes lettem volna valami hasonlóra, egyetlen csábító alkalom sem kínálkozott. Pálos a legkritikább esetben ereszkedett le a társalgásig, legfeljebb Katicát tisztelte meg az évődéseivel - mint utóbb megtudtam, pusztán az imádói bosszantására. „Olyan, mint egy operett - mondta -, kedves és szórakoztató, de ki vesz egy operettet komolyan?”

Azt viszont magam is tapasztaltam, hogy Forgács valóban mindig őt bízta meg a legkritikusabb feladatokkal, és olyan megkülönböztetett tisztelettel beszélt vele, ami eleve gátat vetett a nyílt ellenszenvnek, rágalmazásoknak. Még azon is csak burkoltan élcelődtek, hogy a felesége minden hónapban felvette helyette a fizetését, mert nyilvánvalóan nem volt mindegy, kettejük közül ki gazdálkodik vele. Pálos egyáltalán nem látszott kétségbeesettnek; az ő helyében én sem tiltakoztam volna, hiszen összes egyéb jövedelemforrását elzárta az asszony elől, aki alázatos szolgáljaként meghúzódott a háttérben. Pálost én inkább különösnek, mint félelmetesnek ítélttem.

Nem titkolta az ivást sem, mindig állt nála egy üveg a szekrényében; mértékkel kóstolgatta, a részegség legcsekélyebb jele nélkül.

- Csak akkor vág az esze, amikor túl van az első két decin.

- Honnan tudod? - kérdeztem Ármint, mert nem akartam, hogy a „kis szívességek” mellett a tájékozottságával is rámakaszkodjon. - Bevallotta neked?

Véletlenül mindig látta valaki presszóknak, vendéglőkben, mulatóhelyeken, és folyton más nőkkel, „pénzért persze könnyű” - irigyelték, „egy erkölcsi nulla” - de a megbotránkozásban legalább annyi óhaj, mint becsmélés lappangott.

Pálos a cáfolatokkal, megerősítésekkel egyaránt fukarkodott.

Ha kétes hangsúllyal nekiszegezték a kérdést:

- Nem téged láttalak tegnap az Európában?

Azt mondta:

- De. Csakhogy ezt rögtön megkérdézhették volna, ha ennyire nyugtalanított - különben hallótávolságon belül sem zavarta szét - vagy össze a feltételezéseiket.

Ténylegesen akkor kezdtem igazán odafigyelni rá, amikor először szólított meg. Egy lakótelepi iskola tervrajzán dolgozott akkoriban, néztem a munkáját, és egyre világosabban láttam, miért utálják ennyire. Nem a bohémsága okozott megbotránkozást - az csak az ürügyet szolgáltatotta -, hanem az az önfelelt elrugaszkodás, amellyel a szerkesztés szigorú törvényeit átlényegítette, rávitte helyekre, lehetőségekre, olyan szabálytalan művésziességgel, ami önmagában is már féltékeny indulatokat gerjesztett.

Pálos sok minden lehet, gondoltam - akár hitvány fráter, ahogy ellenségei becézik; csak egy nem: tehetségtelen.

Tulajdonképpen nagyon vártam, közeledjen hozzám, megismerhessem, átsegítsen azon a válságon, amelybe a tétlenség sodort. *Valamiért* fontosnak tarthatta, hogy tudtomra adja: nem helyesli Forgács döntését, hátha az a valami számomra is sokat jelentő - mindenestre éreztem; ő az egyetlen, aki a pályázattal kapcsolatban eligazíthat.

Akadtt néhány - és többek meglepetésére nem is én kezdeményeztem - hivatalos szakmai szöveg-váltásunk; amikor rettenetesen vigyáztam, mit válaszolok. Pálost aligha jellemezte az elhamarkodottság. „A rokonszenv undok csapda - mondta utólag -, eszem ágában sincs meggondolatlanul belesétálni.”

Itt gyakoribbak voltak az értekezletek, mint F.-en, s azok is többen, akik üres szóvirágokkal, terjengősen csapkodták agyon a lényegét.

Miből indultunk ki? - ismételtettem magamban órák merev mozdulatlansága után. - Kinek fontos ez? A jegyzőkönyv majd összefoglalja, tisztázza, meghatározza.

Fegyelmetten szabályozom az arcvonásaimat, tanulmányozom a másokét. Lám, Ármin mindig a kellő helyen és időben bólint, épp csak fel nem ugrik, hogy kezét rázzon a hozzászólóval. Megéreztem, engem is figyelnek. Pálos ravasz, leleplező tekintete mintha egyenesen a gondolataimban olvasna.

Ekkor lomhán felállt, nem keltett túlzott feltűnést; állítólag még egyetlen megbeszélést sem volt képes végigülni.

- Elnézést, uraim - mondta -, Vidrai kollégának és nekem még ki kell érni a...

Faarccal somfordáltam utána. Pálos kiváló dramaturgiai érzéssel időzített; másnap még azok is talányosan méregettek, akiknél a „na, erre meg minek volt itt szükség?!” - közönyös kategóriába tartoztam.

Pálos lekapta felöltőjét a fogasról, és megkérdezte:

- Iszunk valamit? Nejem öngyűlölete az anyósomhoz utazott, ilyenkor szeretek pontosan otthon lenni.

Az összes híreszteléssel ellentétben, Pálosnak egy káprázatosan felszerelt, ízléssel és: méregdrágán berendezett öröklakása volt. Bútoraiak feltehetően egyedi garnitúrák, a vitrinek vagyont érő műtárgyakkal hivalkodtak, s még az üresen maradt falrészeket is súlyos, hatalmas perzsák fedték. A díványon, székeken huzat, s a huzatokon védő, éppúgy, mint a szőnyegeken.

- Pedantéria! - Pálos megvetően körbemutatott. - Nyugodtan tedd csak kényelembe magad! Ilyenkor én is felrakom a lábam az asztalra, és elterpeszkedek, akár egy léha amerikai. Munkába veszem az eldugott hamutartókat, és egyetlen poharat sem mosogatok el. Imádom a női könnyeket!

Szótlanul figyeltem az előkészületeit. Olyasféle nyugalmat éreztem, mintha Dévihez szaladtam volna fél egy pohár italtra, és nem fontos sietni, sem a kérdésekkel, sem a válaszokkal, mert legfeljebb egymás legfrissebb híreit nem ismerjük még. Talán otthonának múzeumi hangulata, talán ő maga sugározta ezt a békességet; „bohém fesztelensége”, amely mindig készséges eszköze volt, hogy bárkit megnyerjen magának, valahányszor élni mert vele.

Némán járt-kelt körülöttem, szivart keresgélt a fiókok mélyén, közben szétszórta a kínos rendben elcsomagolt dolgokat. Látszott a mozdulatain, hogy a szándék már régen elvesztette az előre megfontolást; szinte ösztönös tiltakozás kötelezi erre a távollevő asszonnyal szemben.

Vizespohárból itta a pálinkát. Félig öntötte, majd újra félig - nem kínált, csak arrébb tolta az üveget; Pálos éppolyan otthonos volt az illendőség szertartásaiban, akár a megszegésükben.

Vajon miért hívott el magához? - vizsgálgattam tűnődve -, s tulajdonképpen mivel gyakorol rám akkora hatást, hogy megilletődötten, szeppent diákként üldögélek mellette?

- Na, milyen érzés - kérdezte halkán -, várakozni a mozsár fenekén?

Biztosra vettem: erről fogunk beszélni, ha nem ő, akkor én kezdeményezem, mégis furcsa hangsúlyával azonnal gögösen elutasítóvá tett.

- Te talán nem tudod?

- Ha tudtam is valaha - arcán fintornak is beillő mosoly vonult át -, mi hasznod lehetne belőle? Csak megközelítőleg azonos az az erő, amelynek a koponyacsontjaink ellenállnak. És túl sok a mellékkörülmény. Még a felével sem számolhatunk előre.

- Például az ital?

- Lehet. De nálam ez egészen más kategória. Segít a koncentrációban. Elhiteti velem, hogy különb vagyok a többiekénél. Jogom van elnézőnek lenni a gyengeségeikkel szemben, és nem tartoznak rájuk a sajátjaim.

Felállt, s járkálni kezdett. Hátrakulcsolt kezekkel, merev-egyenesen, és ugyanúgy nézett maga elé is, mintha társtalanul, fennhangon monologizálna.

- Nem akarok tőle semmit elfelejteni - tette még hozzá csendesen. - Inkább azt akarom, hogy minden eszembe jusson.

- És ezt másképpen nem is próbáltad?

Valahogy azonnal megbántam ezt a kérdést. Úgy éreztem, amit magától mond el, az természetes; az embert mindig különös belső kényszerek szorítják megtervezetlen önvallomásokra, de ezek nélkül senki és semmi; csak egyre jobban bezárul. Ha ismerném, megvallathatnám; viszont nem vallathatom azért, hogy megismerjem. Pedig szívesen megtettem volna. Valamiért biztosra vettem, lehetett némi azonosság a kettőnk indulásában; ő beérkezett, tehát már tudja azt, amit nekem is meg kell tudnom.

Hosszú csend telepedett közénk; Pálos magával, én magammal. A szivar édeskés illatú füstje széles gomolyokban imbolygott a lámpa felé.

- Őszinte legyek? - Fásult hang és kézmozdulat. - Csalódást fogok okozni neked. *Nem.*

Meglepett, mert ki merete mondani, és igaza volt; tényleg mást vártam. Energikus fellépése, könnyed, sohasem sértő fölénye egy olyan ember benyomását keltette, akinek nincs szüksége lelki mankókra; kemény és céltudatos - egyetlen bázisa az értelem.

Nem? - forgott agyamban a tagadás. - Ennyire tévesen ítéltem volna meg? Cselekvőnek hittem, s közben mindössze kritikus szemlélődő, aki csupán pózol a kívülállásával, és még ehhez is az italból merít erőt. Miféle útmutatásokat várhatnék hát tőle?

Pálos ernyedten ült, ujjai le s föl, tapogatva jártak a poháron.

- Gondolom - szemei mozdulatlanok; soha nem árulkodtak rá -, már régen tisztáztad, van-e témánk egy eszmecseréhez.

- Igen.

- Nos, akkor vedd úgy, még semmit se mondtam! Elnézésedet kérem néhány percre, aztán valóban elkezdhetjük.

Átment a dolgozószobájába, hogy telefonáljon. Eredetileg nyilván másnak szánta ezt az estét, de mivel elfogadtam a meghívását, villámgyorsan módosította a terveit. Miért? Miért? - töprengtem csodálkozva. - Egyszerűen a rokonszenv, vagy egyéb okai is vannak a közlekedésének?

Dönteni ugyan akkor még nem voltam képes, viszont tagadhatatlanul kölcsönösnek éreztem az érdeklődést. Már F.-en is hiányzott az a szakmai partner, akivel együtt tudnék haladni; benne reméltem megtalálni, mint kiderült, elég sajtóságosan. Befolyásolhatatlan egyéniségnek tartottam magam, mégis a Pálos-féle emberek olyan hatást voltak képesek gyakorolni rám, amellyel szemben teljesen védtelennek mutatkoztam; akár egyetértettem velük, akár nem.

Mindenesetre lebecsültem ennek a párbeszédnek a veszélyességét. Fogalmam se lehetett arról, hogy Pálosnak *oka* van feltételezni: egyformán gondolkodunk; s mert tényleg érdemesnek tartott rá, egyszerűen segíteni akart a rendelkezésemre álló feltételek fel- és kihasználásában.

- Érdekes az a pályázat... - Úgy lépett vissza a félbemaradt beszélgetésbe, mintha csak ezen a ponton szakadt volna meg, viszont azonnal reagálta a meglepődésemet: - legszebb előnyöm a tájékozottság.

- És...?

- Nincs és. Túl nagy a befektetés, kevés a kamat, és egyedül még reménytelen is.

- Érveket!! - Nyomban megfeledkeztem magamról; kimérség! Higgadság! Pálos keményen ütött, felfuvalkodottan védekeztem.

- Később! - tért ki a nyílt vita elől. - Szeretném betartani a logikai sorrendet. Menjünk csak vissza a mozsárhoz! Illetve, mindenekelett tisztázzunk valamit. Nem szeretem, ha bárki azt hiszi rólam, megérzéseim vannak. Először is, személyes barátság fűz H. professzorhoz. Másodsor, hasonló jókat f.-i főnöködről. Majdnem tíz évig együtt dolgoztam vele. Én szóltam, nyugdíjazás lesz nálunk, pályázhat valaki. Amikor felvettek, nála érdeklődtem felőled. Harmadsor, Forgáccsal tényleg rokonságban állok, ha nem is úgy, ahogy azt gondolják. Negyedsor, volt alkalmam néhány szerény kérdésre választ kapni tőled, azonban ezeket, az előzetesek hiányában, valószínűleg soha nem teszem fel. Állandó lekötöttség vagyok magamnak. Eddig tiszta?

- Természetesen.

Akkor még nem szoktam hozzá Pálos modorához, az „egy lélegzettel tíz kurta mondatot” stílushoz, de a közlésein csakúgy megakadtam, mint a „hogyanján”.

Persze magyarázatot kaptam az eredeti feladványra, mivel érdemeltem ki ezt a mai estét a „senkihez oda nem ereszkedő főmérnök úrtól”; s ez megnyugtató volt, biztosságot adott.

- Rossz a taktikád - mondta. Már az ötödik pohárnál tartott; ha nem figyelem, miből se venném észre. - Forgácsnál ezzel aligha jutsz előre. Én az egyszerű megoldások híve vagyok. Ott van a képletben a te szándékod is, csak nem alaptag, inkább meghatározó. Homályos?

- Eléggé.

- Pontosítom. Kiindulási alap: a pénz. A pénz bizony! Sok minden érdekelt, ez mindenek előtt. Név kellett hozzá, hírnév; szereztem. A hírnévhez kapcsolatok, házasság, újabb kapcsolatok. Semmi kedvem másokat jóllakatni a tehetségemből. Az enyém. Elsődleges jogom pénzzé tenni, felváltani mindarra, amiből újratermelhetem. Szilárd kompozíció.

- Kétlem.

Akaratom ellenére is kimondatta velem, pedig éreztem, csak meddően érvelhetek. Pálos már régen meggyőzte magát erről, éppen ezért mindegy, hogy ezzel a szándékkal indult, vagy csupán ez lett az eredeti szándékaiból.

- Valóban? - Hirtelen átnyúlt az asztal felett, és megfogta a zakóm ujját. - Szerénységed persze beéri akár egy munkásszállással, akár egy pesti albérlettel? Meggazdagodni a szegények dolga, igaz, Vidrai? Te azonban nem tartozol közéjük.

- Nem.

- Minő önhietség! - Gúnyos hanghordozása egyenesen sértő lett. - De mondtam neked, hogy túl sok a mellékkörülmény.

- Eddig nem tapasztaltam. Amikor elvégeztük az egyetemet, Ármint felvették hozzátok. Ármint, akire én egy börtön tervrajzát sem bízom, mert abban is embereket helyezünk el. Nekem F. adott munkát és teret arra, hogy hozzátok kerülhessek. Másféle kompozíció, számomra azonban kifogástalan.

Tekintete a mennyezeté, ujjai szabályos, egyforma rövid ütemeket vertek a fotel karfáján. A szótlanságon otthonos, meghitt hangok vonultak keresztül; a másik szobában idő-egészet zengett egy falóra, hosszan, sokáig; késő lehetett.

„Azt hittem - vallotta be utóbb -, remekül alakoskodszt, s azt méltánytalan viszonzásnak tartottam, hiszen megmondtam: legszebb erényem a tájékozottság. Ezért ingerelt a megvetésem. Ugyan ki feltételezné rólam, hogy bármi is ingerelne? Már a Forgácsok sem, mert a marokban vannak. Tudom, mit, miért tesznek, ki sugallta, s mennyire használ nekik maguknak. Nem fészkelődtél, nem feszengtél, kapkodva üveghez, pohárhoz. Ügyes - állapítottam meg -, ha nem is tapasztalt. Fölény velem szemben? Megbocsájthatatlan alapállás, fiú! Szét fogom morzsolni!”

- Közöltem veled. Forgács „családtag”. - Majdnem szánakozva mért végig, mint akit egyenesen bámolatba ejt a naivságom. - Ki mással vitatná meg, mi haszna, kára lehet valami újabb rokonságnak? Egyszóval, Szekeres Györgyre gondolok.

- Szekeresre...?!?! - A döbbenet jóformán megállította az agyamat, kábán ismételttem: - Szekeresre? Szekeresre?

Legváltóságosabb perceimben mindig bebizonyítottam, hogy nem lényegem a határozottság, pusztán egy önvédelmi póz, amellyel bárkit megtéveszthetek, kivéve saját magamat.

Felháborodottan tiltakozni kezdtem: Szekeres csupán az iskolatársam volt... semmi közöm hozzá, mióta befejeztük a gimnáziumot... meg szoktam válogatni a barátaimat...

Mindebben Pálos nem is kételkedett; láttam az arcán, csodálkozik inkább: „jó, jó! De minek kell ebből ekkora ügyet csinálni?”

- Forgács várja Szekeres újabb telefonját. Nincs egészen tisztában veled. Mit kezdjen egy hiányos garancia-levéllel? Sürgősen egészítsd ki, mielőtt lejár a szerződésed!

- Minek nézel te engem?!!!

Dühödten róttam az utcákat. Haza? Nem! Lenkének hazudni, gyatra kísérlet.

Becsapottnak, nevetségesnek éreztem magam - egy hatalmas eldurrantott léggömb. Legszívesebben azonnal felrohantam volna Szekereshez, hogy kikérjem magamnak a „pártfogását”, de csak napokkal később tettem meg. És ugyan, mi értelme volt már? Legfeljebb vérig sértettem, mint Dévi a bankettünkön, viszont a tények alapján tudomásul kellett vennem, ha nem exponálja magát az érdekemben, Forgács még átmenetileg sem tölti be velem ezt a státuszt.

Felidéztem kenetteljes mosolyait, amelyekkel fáradhatatlanul és látszatra értelmetlenül megtisztelt, a huszadrangú feladatokat - nehogy háborogni kezdjek, miközben arra vár, szorgalmazták már az előmeneteleket onnan, ahonnan a felvételeket befolyásolták. Még arra is nagyon ügyelt, „meg legyen elégedve velem”, de ennek kevés nyoma maradjon, szükség esetén semmire ne hivatkozhaszak.

Pálos szilárd kompozíciója! Eddig nem tudtam elképzelni, hogyan kezelik az olyan fickókat, akiknél mit lehet tudni, milyen tekintélyes hatalmak lappanganak a háttérben. Naponta óvatosan letörlik róluk a port, aztán ott hagyják őket, ahol vannak, amíg ennek-annak fontossága nem válik az arrébb mozdításuk.

Nahát, Vidrai! - Ámultam. - Te beszéltél a szüklátóköriek ellen? Hiszen magad vagy a legbravúrosabb iskolapélda!

Azon az estén Ágnest választottam. „Istennőm” örült, lelkendezett, illendőségből nyafogott is egy keveset, mert szerinte ez hozzátartozott kettőnk ritka ceremóniájához. A fontossági hangsúlyt egyedül ezzel volt képes megteremteni.

Vigyor, felhőtlen fecsegés - erre a nőre most irgalmas szükségem van; sem Dévire, sem Lenkére, sem Szekeresre - egyedül rá. Mert Ágnesnek mindegy, milyen borítékban adja fel magát az ember, ha már egyszer a címére megérkezett.

Békésen, nesztelenül lélegezve aludt. Néztam a falakon felvillanó s kialvó fények csóváit. Megpróbáltam tárgyilagosan végiggondolni az eseményeket.

Hogyan is támadhattak volna előzetes aggályaim? Olyan természetesnek látszott minden, hisz annak idején sem csináltak hírverést az ajánlatuknak; Ármint odavették anélkül, hogy az egyetemet felkérték volna közvetítőnek. Én meg szabályosan pályáztam, behívtak, lekádereztek; sokadiknak véltem magam egy „rokonoknak” fenntartott helyen.

Ezért nyújtotta Forgács a próbaidőmet! Nem érdekelte, hogyan vélekedtek rólam F.-en; az érdekelte, hogyan ítélik meg őt azok, akiken keresztül Szekeres beajánlott. Elutasítani kockázatos lett volna, marasztalni csak ügyes politika. „Forgács rég bukott ember lenne, ha nincs a noteszában annyi telefonszám. Minden ballépését szakszerűen kiigazítják, megmagyarázzák. Ezek az ő maszek honoráriumai - Pálos kényszeredetten széttárta kezeit -, ne hivatkozz az f.-i főnöködre, azért van ott, ahol van.”

Csak nem lettem a lekötelezettje? - vitáztam magamban. - Egy második Tóth Ármin?! Ha F.-en megálltam a helyem, itt eggyel több okom van rá. Még izgalmasabb is egy védett, okosan számító, gáncs nélküli lovaggal szemben, akinek feddhetlenségét megannyian szavatolják.

Jogom van itt dolgozni, tehát nincs okom hálára. Ha pedig nincs okom hálára, akkor máris alapvető helyzeti fölényrel rendelkezek, mert tisztán látok valamit, aminek a felfogásáig ő rengeteg időt el fog veszíteni. Vélttem. Annyi mindent vélttem már feleslegesen! Dévi ésszerűbben ítélte meg az akkori helyzetemet: „Erkölcstelen alakok ellen az erkölcs fegyvereivel hadakozni? Lehetetlenség!” Én azonban megpróbáltam. Hetekig forgattam agyamban, hogyan fogjak hozzá. Pálost hűvösen köszöntöttem, bólintott, a közelembe sem jött, nemhogy különösebb figyelemre méltatott volna; mintha csak ebben egyeztünk volna meg. Forgács tizenegy körül szokott „demokratikus negyedórát” tartani, beosztva, hogy a hét folyamán mindenkire szánjon egy cigarettányi időt, amikor barátságos, közvetlen, majdnem leereszkedő.

Dühös indulatok fortyogtak bennem, mégis halogattam a nyílt színvallást. Mindig megmagyaráztam, miért tologatom a határidőket; ekkor meg ekkor mitől alkalmatlan; valójában nem bíztam a saját érveimben, és abban sem, hogy Forgács nem fog keresni mögötteseket.

Szekeres árnyékától meg kell szabadulnom! - „Inkább maradtál volna F.-en! - Dévi indulatos kitörései is megerősítették ezt a szándékot. - Én, én pofáztam temetőről?! Most meg egy Szekeres, na és ez a góré, azt hihetik... Menjenek a francba! Mindig ki tudtad verekedni a téged megillető helyet!”

Amikor Forgácsnál rám került a sor, azt mondtam; szeretnék bemenni hozzá - értetlenül krákolgott, beleegyezésnek is vehettem.

Ármin utánam nyomult a folyosóra, felöltötte a legmegnyerőbb ábrázatát, fogalma sem lehetett róla, hogy a legrosszabbkor.

- Mellőzöl az utóbbi időben, haverom - suttogta bizalmasan. - F.-en több időt szántál rám, mint itt. - Duzzogva előrelökte hegyes állát - hangsúlyos rosszallás; és utamat állta, nehogy faképnél hagyhasam. - Okvetlenül találkoznom kell veled!

- Jó. - Igyekeztem lerázni, hátha Forgács közben belemerül hivatali teendőibe, és elszalasztom az alkalmat.

- Ma este?

- Lehet. - Közben átvillant az agyamon; megint szüksége van valamire, le fogom építeni; de most nem ez a fontos.

Forgács óvatosan, hosszan méricskélt, éreztem a bizonytalanságát. Most nem kapaszkodott sem a gombjaimba, sem ismeretlen, titokzatos célpontokba az ódivatú mintás falakon. Tanácstalan volt. Erre a beszélgetésre nem kérték fel előzetes telefonokkal, tehát készületlenül érte. Megfontolt alapossággal, tétován szemlélt hát, mint szokatlan, különös leletet a régész, amely megzavarja eredeti elképzeléseit. Megint azt éreztem, előnyöm van vele szemben, mert én pontról pontra kidolgoztam az érvelésemet, neki a pillanat tört része alatt kell leleményesnek lenni, és anélkül, hogy biztos lehetne abban, valóban az.

- Szeretnék tisztázni egy sajnálatos félreértést.

Alig észrevehető matatásba kezdett. Helyére igazította szemüvegét, középre a maradék haját, s félkönyökre dült, hogy közelebbről megvizsgálhassa egyik mandzsettagombját.

- Hogyan?

A teljesen felesleges kérdéssel nyilván időt akart nyerni; szinte élveztem, milyen ostoba zavarba hozok valakit, akit túlon túl lebecsültem.

- Nem állok Szekeres Györggyel semmiféle kapcsolatban.

Hagytam, eméssze nyugodtan a meglepetést. Nem látszott rajta. Kezei újabb elfoglaltság után kutattak ugyan, de ez nem volt szokatlan, inkább természetes.

- Hmm... Elég homályos előttem, hová is akar kilyukadni, kollégám? - Hangsúly és kérdés egyaránt ravasz.

Fegyelmezett vagyok. Már az anyámmal töltött évek leszoktattak az ösztönös reagálásokról, beavattak a színlelés komédiájába; csak nagy ritkán feledkeztem meg magamról, s kivétel nélkül olyanok jelenlétében, akik ezt kiérdemelték.

Nincs szükségem Szekeresre! - Pálos érvei persze eszembe sem jutnak! - Azért vagyok itt, hogy ezt Forgács tudomására hozzam. Ha felmond, visszamegyek F.-re; nem fontos, hogyan néznek majd rám. Nekem elég Dancs, akinek örökösen furcsállták a véleményét: „lássa, jöttek-mentek ennél a cégnél már mindenfélék, de a magamfajta azért tud különbséget tenni...”

- Szekeres - ismétlem határozottan. - Padtársak voltunk az iskolában. Azt hitte...

- ???

Forgács némasága egyre jobban elbizonytalanít. Már kapkodok; hol F.-ről, hol Szekeresről beszélek, még Ármint is belekeverem.

- Sajnálom - szinte kiutasítóan néz rám, már tökéletesen helyreállt a nyugalma. - Változatlanul nem értem, mit akart tulajdonképpen tisztázni velem?

Ennél egyértelműbben csak akkor nyilatkozhattam volna, hogyha jogomban áll a Pálostól szerzett információkra hivatkozni, és azokat bizonyítani is tudom.

Még hebegtem valamit Szekeresről, de Forgács olyan okos értetlenséggel hárított:

- Közös ismerősünk talán? Kár, nem emlékszem.

„Bántja, igen bántja” - udvarias célzás arra, feleslegesen tartom fel, aktívan rámol az asztalon, ingerülten pattingatja a tollát; vegyem észre, befejeztük.

Diadalittas, hiszen villámgyorsan a sarokba állított. Nem a győzelemre vágyakoztam, csak megszabadulni a látszatoktól, olyan feltételektől, amelyeket nem magam teremtettem; túl vagyok rajta, ennyi nekem elég.

Ha valaki akkor azt állítja, megbocsájthatatlan lépést tettem, amikor felfedtem előtte, mennyire tisztán látom; valószínűleg visszautasítom. Pedig Forgács sohasem nézte el nekem, amiért nemcsak feltételeztem róla, hogy elvtelen, hanem egy villanásra szembesíteni is próbáltam vele. Zegzugos útvesszőket kellett bejárnom ennek tudomásulvételéig, hiszen mindent, de mindent másképpen értelmeztem, mint ahogy szükségszerű lett volna. „Utálom az öngyilkosokat! - mondta Pálos, amikor ráeszmélt, mennyire irreálisan szemlélem a következményeket. - Az isten tudja, minek nyúltam utánad?”

Verten távoztam Forgács szobájából, azonban a fokozatos, lassú változás mégis a győzelmet reprezentálta számomra. Konkrét feladatot kaptam; Pálossal közösen egy áruház-centrikus üzletsor megtervezését. Gyanítottam ugyan, hogy ez nem a véletlen műve, mert ő tapintatlanul válogatott abban, kivel dolgozik együtt; viszont Pálos teljesen visszavonult - egyetlen jel sem mutatott arra, folytatni akarná félbemaradt beszélgetésünket. Kimért, szakszerű és hivatalos

volt; az avatatlanok aligha sejtették, mennyire tájékozott a főnök és köztem lezajlott párbeszédrel kapcsolatban.

Engem sokkal inkább zavart, mint őt. Néha a legegyszerűbb kérdésekkel is olyan ingerültté tudott tenni, hogy az örökös és kéretlen hallgatónk-nézőnk: Katica, szinte féltő aggodalommal rebegette:

- Ne haragítsd magadra, Vidraikám! Sokat tehet érted Forgácsnál.

Menjete a pokolba! - gondoltam.

Fapofa! - Mondtam valamit, amitől, hogyha megérti, zavarosak lettek volna az álmai; Katica azonban mindig csak azt értette, amit akart, és úgy, ahogy akarta.

Tulajdonképpen még a köztünk levő feszültség ellenére is, boldogan dolgoztam Pálossal. Sohasem bölintott, sohasem tiltakozott, de láttam terve egy-egy részletébe beépülni a saját elképzeléseimet, mert fokozták az összhangot s plasztikusabbá tették a formatervet. A merészség már hiányzott Pálos értékrendjéből. Ott, ahol én az ívek lágyan hajló remekléseit valósítottam volna meg, mindent kiegyenesített, egyszerűsített; jól tudva, mivel kerülheti el a szükségtelen bonyodalmakat. Majd a pályázat - átmítottam magam; Ágnes-szerelem, Lenke játéka. Forgács meghátrálása - majd a pályázat. Az f.-i ifjúsági házhoz hasonló szenzációt szerettem volna; magam sem tudom, hány változatot gondoltam ki, de egyiket se tartottam tökéletesnek.

- Nem gondolod, hogy túlbonyolítod?

Pálossal ellentétben, Lenkének mindig is voltak megérzései. Valóban, sokszor az első, nyers benyomások a legcélravezetőbbek, mégis, ahogy futottak alólam a napok, egyre inkább hatalmába kerítette a Pálos mellett szerzett tapasztalatok ellenreakciója; a nagyratörés mérlegén minden elképzelésem értéktelennek, silánynak minősült. Legszívesebben otthon maradtam volna, amíg befejezem, hogy bezárkózhatnék a magam teremtette világba; persze ez lehetetlen volt. Előbb Forgács szemében kellett volna elégnem bizonyulnom; akartam, és a legkevésbé sem sikerült.

- Nem, nem - hangsúlyozta elnéző, sima ábrázattal -, nem szeretném befolyásolni, kollégám! De alakítani kell még ezen. Kétféle szemlélet egy épületegyüttesen belül mégsem érvényesülhet!

Ó, a világerő nem mulasztotta volna el, hogy Pálossal szembefordítson!

Ekkor indult el Ármin Rómába. Két hónapos tanulmányút - „maguk egyidősek, ugye? - villogott rám Forgács aranykeretes szemüvege. - Láthatja, nálunk előremennek a fiatalok.” Ármin háta mögött becsmérő megjegyzések, rosszindulatú személyeskedés; közben nyájas gratulációk, parolázások, elismerés.

Mindenki tudta, hogy Ármint nem a kiérdemelt bizalom viszi olyan tapasztalatok felé, amelyeket nemhogy felhasználni, de megszerezni is képtelen lesz; hanem Forgács újabb pénzjutalmat, kitüntetést, rendkívüli feljebb sorolást szeretne a nagylelkűségért.

Viszont akkor már tisztában voltam azzal, a maradéknak tulajdonképpen mindegy, kivel szemben érzik hátrányban magukat. Az érdemeseket ugyanúgy marták volna, mint az érdemtelent.

Róma, gondoltam sóvárogva - nekem is el kell jutnom oda egyszer. A reneszánsz hagyatékért, a Tramini sugárútért; bár nem az antik vonzott, hanem az a „Fontana-ábránd”, amelyet lefordítottam magamnak a modernség nyelvére.

Én is elkívántam Ármintól a szerencsáját. Csak Pálos fogadta a hírt másnapos egykedvűséggel, friss lelkesedést kortyolgatva az üvegből:

- Íme, a született tehetség jutalma! Egyesek még odáig se jutnak, hogy véglegesítsék őket.

Már kezdtem hozzáedződni az általa diktált tartózkodáshoz. Most a félreérthetetlen utalás megint előcsalogatott a fal mögül, nekiszegzett saját magamnak és magának, hiszen mindkét döntéshez szava lehetett. „Félhivatalosan, bölcsen, vitatod?!”

- Lehet. - Elutasításnak szántam, nem vitaalaprak. - És mivel fogják indokolni?

- Nem a „mert én megmondtam neki” ellenlépéssel, kétségtelen. Minden munka jó is, rossz is lehet. Kérdés, melyik oldalról vizsgáljuk.

Forrt bennem a méreg, szólni sem tudtam volna.

„Sok mindent gyűlölök, Kál... - így mondtad, Nikol. Álladat két térded közé támasztottad, összekulcsoltan ringatóztál a mindenesti csöndes meditációk szelíd nyugalmában; fekete hajad súlyos tömege betakart -, az ostobaságot, a ravaszságot, a közönyt, a tehetetlenséget, de az igazságtalansággal békültem meg a legkevésbé. Sohasem válogattam a módszerekben, hogyha visszaüthetem érte.”

Én válogattam. Méltóak hozzám vagy sem, megkisebbedek általuk, vagy fölemelkedek, s megőriznek-e annak, aminek tartom magam.

- Szombati programod?

Pálos mestere volt a gyors témaváltásoknak. Ezzel mindig elérte a kívánt hatást, lebéklyózta az embert a megrökönyödés.

- Eljöhethél a partyra. Elegáns, elegáns fogalom, remélem? Nejem önagysága - folytatta közönyösen - havonta egyszer megrendezi ezt a szertartást. Huszonkilenc békés napot váltok meg azzal, hogyha tisztességgel alávetem magam.

- És én? - kérdeztem, szinte csodálkozva; nem ellenállást érzek, inkább a logikátlanság zavar; nem látok összefüggést sem az előzőekkel, sem azzal, hogy miért folytatnánk azt, amire egyikünknek sincs szüksége.

Nem is lehet - bizonygattam magamnak mind gyakrabban -, tévedtem Pálossal kapcsolatban. Nemcsak emberként, de térben sem egyformán gondolkodunk; Forgács okkal emlegeti a „kétféle szemléletet”.

- Ha kibúvót keresel - sanda mosoly -, ne akard, hogy udvaroljak neked. Azt szeretném... á! Láss munkához! *Veled* nem lesznek elnézőek a határidőkkel kapcsolatban.

Sarkon fordult, meg sem várta a válaszomat. Katica egy bájos ajkbiggyesztéssel követte távozását, ujjaival unatkozva masszírozta a halántékát, és megkísérelte felhasználni ezt a szerinte nagyszerű lélektani pillanatot.

- Vidraikám - turbékolta lágyan -, jó ember Pálos, csak kissé nyers a modora. Megint felbőszítetted? Hiba, nagy hiba.

Indokolatlan düh fogott el. Ki mindenki fog még kioktatni ebben az intézményben?

Tartom a szám, és vigyorgok, mint egy jól festett busómaszk. Katica felbátorodik, valószínűleg ritkán látott ilyen barátságosnak.

- Elmehetnénk az Édenbe - ápolt tenyere mögül tompán szűrődtek ki a szavak.

- Valóban?! - Nem érdekel Forgács, Ármin, Pálos; labdázunk a semmitmondással! Ágnes mellett már egészen kifinomult ez a taktikám, kezdett lényegemmé válni, mert sohasem hagyott cserben. Katicának eszébe sem jutott, hogy a munkahelyi viszonyok válhatnak a legveszélyesebbekké, hacsak az ember nem kívánja házasságban realizálni őket.

Lévai Marit legalább kedveltem, Ágnest a hosszú hatásszünetek mindig újra kívánatossá tették, de Katicával változatlanul nem akadt még negyedórás elfoglaltságom sem.

- Sztriptíz is van - vonult a fülem felé az újabb, reménykeltő biztatás.

- Paradicsomi romlatlanság, szépségem.

- Akkor jössz?

Igent bólintottam, és azt mondtam:

- Nem. Táblás ház vagyok.

Katica úgy nézett rám, mint csalódott anya a vásott kölykére. Szívesen megleptem volna azzal, hogy mondjon le rólam. Szívesen, de túl jólneveltek vagyunk az őszinteséghez. A Pálos-epizódot lezárom, elfelejtem - fogadkoztam -, nem érdekelnek a jóslatai.

Még talán F.-en sem vettem magam ilyen ádáz elszánással a munkába. Nem voltam magányos az indulataimmal; Forgács hasonló energikussággal próbálta beváltani Pálos jövődöléseit. Semmivel nem volt elégedett, semmivel nem értett egyet, és cáfolhatatlan érvekkel támasztotta alá a kifogásait; szenvedélytelenül, patetikusan.

„Igazam volt?” - kérdezte Pálos hideg, éber pillantása. Nem állt mellém, velem szemben sem, megszokottan hallgatott.

Lassan tágult a kör körülöttem. Kurtábbak lettek a köszönések, óvatosabbak a szavak; senki nem akart Forgáccsal ujjat húzni. Mindig a kegyvesztettség képes a legnagyobb távolságot teremteni.

Forgácsnak valóságos mániájává váltam a kitartásommal. Tetten érni - ez volt minden kérdésében, ellenőrzésében.

- Kénytelenek leszünk határidő-módosítást kérni - mondta hétköznapi nyugalommal, atyai elnézéssel. A szégyen valósággal torkon ragadott. Jogom van ezen a helyen maradni - ismételttem makacsul -, nem fogok megfutamodni, csak azért, mert még mindig akadnak ilyen alakok, és valakinek szörnyen szükséges a létük, hatalmuk, biztonságuk.

„Megvárod, amíg bebizonyítja neked, hogy pályaalkalmatlan vagy? - Dévi indulatosan az asztalra vágott, megint a felháborodás dühével akart fölém kerekedni, pedig tudta jól, ilyenkor úgyis kiszállok a vitából, még akkor is, ha igaza van. - Lásd be, vétettél az íratlan illemszabályok ellen. Egy korrupt gazember mindent elnéz, csak a leleplezést nem. Vagy add be a felmondásod, vagy állítsd helyre a tekintélyed!

- Hogyan?

- Jó kérdés. Most már kizárólag a saját módszereivel.”

Ha nem éppen Dévitől hallom ezt, talán sohasem jutok el Pálosék partyjára; de a bosszú sokkal jobban dolgozott bennem, mint eddigi összes érveim.

Nem, nem azonosultam Pálossal, csak tisztában voltam azzal, bármennyire is részvétlen szemlélője Forgács „kivégzési hadjáratának”, valójában ő az egyetlen, akinek nem egészen közömbös ennek a párharcnak a kimenetele.

Nem akartam kilenc előtt beállítani, ténferegtem a lakásban; rámostam céltalanul, ahogyan Forgács szokott.

- Teljesen hasznavethetetlen vagy - morogta Lenke arra számítva, elcsábít egy moziba, ahová éppen a saját egyedülisége elől készült betemetkezni. Ha megmondom, mennyire közel jár az igazsághoz, átjátssza velem a kínlódásaimat, mert nem hiszi el, mennyire valóságosak.

- Hm - előfordul az ilyesmi - ragyogott rám Forgács legmegbocsájtóbb arckifejezése -, kevésnek bizonyulunk némely feladathoz.

„Ne finnyáskodj! - könyörgött Dévi. - Nálunk az ilyen alakokat könnyebben elintézik, de te mégsem mászhatsz a pofájára. Istenem! Hát sohasem vesznek ki ezek a példányok? Csak úgy mehetünk előre, hogy továbbéltetjük őket?”

Pálos olyan hirtelen nyitott ajtót, mintha ott várt volna az előszobában. Valahogy az volt az érzésem, egyáltalán nem bízott a jövőtelemben. Ez - megmagyarázhatatlanul is - kellemes elégtétellel töltött el, s ugyanakkor furcsa, kíváncsisággal-várakozással vegyes hangulatok kerítették hatalmukba. Mintha újra Lévaiék családi ünnepségén lennék: a vendégek mind a három szobát megtöltötték; párok, csoportok élénk beszélgetése zsongott, csak a kártyázóknál égték a csillárok. A színes lámpák bizalmas félhomályt teremtettek, néhány táncoló imbolygott valamely ősrégi sláger ritmusára - elmosódott arcok, pohárcsengés, magas, éles női kacagások.

Senki nem vett tudomást az érkezésemről; a többség már annyit ivott, hogy kizárólagosan önmagával volt elfoglalva.

- Editnél kezdjük! - mondta Pálos. Egy elegáns, feltűnően karcsú, festett-barna nő felé vezetett. - Kora nincs. Hozzád ugyanúgy illik, mint hozzám, vagy itt bárkihez. Nejemnek majd később! Éppen lekísérte a hűgát. Legalább egy óra tiszta nyereség.

Edit enyhén részeg volt, de abba a típusba tartozott, akik szívesen tartósítják ezt a fázist, mert ilyenkor kiegyensúlyozottak, problémánélküliek és éberek.

- Oh! Vidrai Kálmán? - A kérdés igazán társasági, barátságos és bizalmat ébresztő. - Nem találkoztunk mi már valahol? - Valóban nincs kora - állapítottam meg. Olyan félreérthetetlen pillantást vet rám, még erőltetnem sem kell magam, hogy elvigyorojadjak.

- A fontossági sorrendre figyelhetsz! - Pálos céltudatosan irányított, volt, aki mellett háromszor is elhaladtunk, mire bemutatott. - Edit egy miniszter özvegye. Remek társalgó, társulatunk erkölcsi támasza. Az a bajuszos ott, közvetlen felettesünk. Mellette az igazgatónk; látásból bizonyára ismered. Szavazati joguk van a névtelenség kérdésében. Nem panaszkodhatsz, „főrangú” társaságba kerültél! Végezetül: az egyszerű tömeg. Ők teszik elviselhetővé ezeket az összejöveteleket a remek italkülönlegességekkel.

Alighogy túlestem a „felvezetés” szesztől oldott ceremóniáján, Edit nyomban csatlakozott hozzám. Új színfolt voltam az örök-egyforma palettán.

Adott a látszatokra. Szakértő mozdulatokkal válogatott az üvegek között, legalább háromfélét összeöntött, ingyenként ízlelgette, mintha ezzel teremtene alapot a beszélgetésre.

- Páloskám - intett a még kiürítetlen poharam felé -, barátod mire tartogatja a józanságát?

Önkéntelenül Zsófiát juttatta eszembe, talán mert Edit is fiatalnak hatott, dekoratív nagyvilágiság áradt a megjelenéséből; pompás estélyi ruha, csillogó ékszerek, frizura-költemény; sem több, sem kevesebb festék, mint ami a kellő hangsúlyokat megteremtheti. „Ó, nem néztél éppen csodálattal - Editet mindig szükségtelenül meghatotta ez az emlék. - De én már ráuntam

a formális rajongásra. Ugye sohasem lehet az ember biztos abban, mi tetszik, nem tetszik egy nőnek?”

- Ide csak nekem van jogom egyedül jönni - mondta akkor. - Különben az urak nem halmozónának el *hasznos* figyelmességükkel. - Begyakorolt finom mosoly a finom célzáshoz. „A fontossági sorrendre figyelj!” - hallottam Pálost, és egyáltalán nem viszolyogtam attól, hogy Editnek udvarolni kezdjek.

A hangulatvilágítás, az irigy, fürkésző pillantások tulajdonképpen egyre kívánatosabbá tették; különben is mindig vonzottak az érett asszonyok, mintha kizárólag náluk kereshetnék kárpótlást azokért a vágyakért, amelyeket Zsófiában nem sikerült felébreszteni.

Edit még csak titkolni sem próbálta a szándékait. Személyes sértésnek tekintette, amikor alkalmanként arra kényszerültem, hogy másokra is figyeljek, vagy elmozduljak mellőle.

- A magányosok tartsanak össze! - szólt utánam, azonban figyelmeztetését inkább a jelenlevőknek szánta: nincs kedve osztozkodni rajtam senkivel.

Keveset ittam ugyan, de Editnek igazán nem kellett színjátékot rendeznie a meghódításomért. Azért mentem el a partyra, hogy Pálos szavaival élve, „megcsináljam a jogos szerencsémét”, és ha nem is az elegáns özvegyre gondolt a csábító ajánlatnál, éppen miatta aggályoskodni, valóban ostobaság lett volna, hiszen az egész társaságban ő hatott a legtermészetesebben.

Tiszteletre méltó főnökeim - valahányszor Pálos odatuszkolt mindenkitől elkülönülő együttesükhöz - őszinte törődéssel újra meg újra elmondatták az életrajzomat, aztán agyafűrt szakmai kérdésekkel álltak elő, mintha ténylegesen érdekelnék őket a válaszaim. Valójában, ahogy nekifohászkoztam egy-egy mondatnak, máris visszavették a „lapot”, lelkes egyetértéssel adogatták egymásnak, s ha néha ráeszméltek a jelenlétemre, csupán az igenlésemet vagy a tagadásomat igényelték. Feltehetően régen hozzászokhattak ahhoz, hogy ennél többre nem érdemes odafigyelniök.

A leghalványabb ürüggyel azonnal otthagytam őket. Úgy vigyorogtam, fecsegtem, udvariaskodtam azon az estén, mintha önálló életet élhetne test és tudat, s az utóbbi pusztán éber kísérője lenne egy tőle idegen személynek.

Amikor már teljesen elviselhetetlennek éreztem az egyre fesztelenebbé váló hangulatot, ki- osontam az erkélyre.

Pálos észrevétlenül került mögém. Óvatosan behúzta az ajtót, hátrakulcsolt kezei megmarkolták a kilincset - érthetően nem akart tanúkat ehhez a beszélgetéshez.

- Kár lett volna érted, Kálmán.

Hirtelen szembefordultam vele; a félhomály csak fokozatosan adta vissza vonásait; nyugodt arc, feltétlen helyeslés.

- Már nem kár?!

„Jó kérdés! - mondaná Dévi gúnyosan. - Kijelentésnek szántad, remélem?”

Pálos nem akart megszegyeníteni, mégis olyan utálat fogott el önmagam iránt, amelyről mindig azt hittem, soha nem lennék képes napirendre térni fölötte, ha egyszer okot szolgáltatnék rá.

- A hólyagot hagyni kell lebegni. Így mondták a valamikori bölcsek. Mert a hólyag üres. Te viszont mit keresnél a fellegekben?

- Aj, igazán szép szimbólum!

- Köszönöm. - Úgy tett, mint aki az iróniát nem is érzékeli. - Editet persze hazakíséred.

- És ha nem? - Bukott feltétel.

- Mit okoskodszt? - Szája csúfondáros mosolyra görbült. - Hiszen nincs is ellenedre.

Szótlanul hátat fordítottam. A tényekkel oktalanság vitába szállni. Edit tetszik. A következőkkel józan óhajként számot vettem.

Ilyen egyszerűen lesz az ember önmaga árulója?

Miféle morált diktálnak, az elpusztíthatatlan Forgácsok és Szántók? Csak a „saját módszereikkel” keríthetjük be őket, és így akarva, akaratlanul máris rájuk hasonlítunk, pedig micsoda göggel utasítjuk vissza a legszerényebb azonosítást is. Mindig a saját ítéletrendszerem alá tartottam a világot. Nem lett más tőle; én szenvedtem állandó vereséget.

Hazakísértem Editet, megígértem, hívni fogom majd, de politikusan kivártam, amíg ő jelentkezik. Engedtem, hogy semleges találkákra csábítgasson, mert lelkesen adózott a formaságoknak - nemcsak a szerelemben, hanem mindenben. Viszont hajlamossá tette az embert arra, hogy teljes élménynek tekintse önmagát, gyerekesen túlértékelve; s ettől olyan lelkifurdalás rohant meg, legszívesebben bocsánatot kértem volna tőle. A gondolatokért, amelyek hozzá vezettek, s amelyek nagyon okosak, nagyon számítóak voltak, éppen ezért összeegyeztethetlenné a pillanatnyi történéssel.

Edit viszont nem volt a „mindenesti csöndes meditációk” rabja, felkelt mellőlem, a tükör elé ült - annak beszélt, pedig igencsak akarta, létezzek számára.

- Csalódást okoztam neked?

- Nem.

A hajkefe ide-oda szántott a festéktől kicsit merev hajában. Meg akartam kérdezni, milyen az eredeti színe; sohasem került sor rá. Zavarba hozott a kendőzetlensége; Edit természetesnek tartotta, hogy számára nem tilos semmi; már azt sem vette észre, ha magamagát alázta meg ezzel a mérhetetlen szabadsággal.

Olcsó nőnek ítéltém, aki nem hagy ki egyetlen lehetőséget sem; pedig tévedtem. Edit nem tartozott a könnyen megkaphatók sorába, de kitűnően tudta az ellenkező látszatot kelteni. Megvolt benne nemcsak az odaadás szenvedélye, hanem a megtartás vágya is; Pálos szerint „eszményi élettárs lehetett volna egy gondoskodásra éhes papucshős oldalán”. Csak egyetlenegyszer beszélt ezekről az elfojtott ösztöneiről, és akkor is tévedett. „Éreztem, érted érdemes lenne újramegírni mindent - mondta. - Igen, ezt egy nő megérzi! Főleg, ha olyan széles ismeretségi köre van, hogy még a másoknak szóló köszönéseket is viszonyozza, nehogy szándéktalanul megsértsen valakit.”

Edit körültekintően ápolta a társadalmi összeköttetéseit, de csak ritkán adta hozzájuk önmagát.

- Különös vagy. - Hittem is, hiszen másodpercek alatt mámortalánított, pedig az ésszerűség nem ezt követelte volna.

- Á! - Tükörképe hűvösen imbolygott a fésülködés mozdulatára. - Pusztán óvatos. Kócosan, festék nélkül csak egy bakfist kívánnak meg még egyszer. Nekem ugyan rendelkezésemre állnak másfajta eszközök is, de csuda tudja...

Ha most megkérdezi tőlem - döntöttem hirtelen -, tisztában vagyok-e a célzás tartalmával, látni se akarom többé, pedig azzal a szándékkal teremtettem ezt a kapcsolatot, hogy hasznomra legyen.

Edit azonban gyakorlatiasabb nő volt, mint a kívülállók feltételezték róla. Egykedvűen beszélt olyan dolgokról, amelyekről mások hallgatni szoktak, de egyetlen szót sem vesztegetett arra, amiről tapasztalati úton bizonyosságot lehetett szerezni.

Életét a kényelem és a nagyvonalúság számára természetes törvényei szabályozták. A legtisztábbra törölgetett önkiszolgálóban sem tudott volna megebédelni, operaélvezetét a földszint első öt sorára korlátozta, és a Fordon kívül „gépesített konflisnak” tekintett minden autót.

Hetente munkába vette a kozmetikus, kétnaponként pedig a fodrász, és csak a Váci utcából vagy külföldi csomagokból öltözködött. Szigorú fogyókúrákkal őrizte az alakját, szépítőszerek tömkelegével hadakozott az öregedés ellen; „ellenállhatatlannak maradni. Ez is egy életcél. Attól függ, ki, mire vállalkozik.”

Ízléssel tudott fiatalosnak látszani, ahogy ízléssel költekezett, követelt, társalgott, viszonzott.

Sohasem játszotta ki titkos lapjait. „Hja, barátom! - kacsintott rám finom mosollyal. - Nem az a fontos, miből származnak az előnyeim, csak az, mire használhatom őket.”

Nem mondta, hány éve özvegy, milyen szándékkal kötődött a férjéhez, de nyugodtan élvezte, igényelte volt pozíciójának összes, birtokolható kedvezményeit. „Semmi sem természetes - érvelt higgadtan -, a szerelem sem az. A legkurtább alkalom is megéri, hogy fáradozzunk érte.”

Nem, Edit tényleg nem beszélt olyasmikről, amikkel megzavarhatta volna „kettőnk romantikus idilljét”; végső soron tehát rám bízta, elfogadom-e a beavatkozását, vagy felháborodva kikérem magamnak.

Forgács, amilyen gyorsan csak tehetette, felfüggesztette néma hadviselésünket; szó nélkül véglegesített; a mai napig érzem hangjában a „nem értem ezt a Vidrait” - ámulatát.

Kínos mértéktartással alakította át kapcsolatunkat; szinte lenyűgözött a találékonysága.

Amikor visszajöttem a szabadságról, nyájasan betessékelt a szobájába, hogy előadja a betanult szöveget.

- Ööö... - rakosgatott sokat sejtetően -, hallottam, már F.-en is egészen újszerű közösségi épületek tervezésével kísérletezett. - Álmatagon merengett felettem, kínos emlékek juthattak eszébe; talán ezeket vizsgálta, vagy azt, mennyire hajlok a rugalmas felejtésre.

Pálostól tudja? - tűnődtem, pedig Edit hívta fel a figyelmét, méghozzá igen kapacitált személyeken keresztül. „Közvetlen felettesünk” beszámoltatta Forgácsot arról, hogyan használja fel a hozzá beosztott munkaerőket, mert tudta, Edit kezei messzire érnek.

- Nem köteles mindenki sablonok szerint élni - hallottam vissza a saját hangomat; Edit arról faggatott, tettem-e már a töprengésen kívül egyebet az előmenetelem érdekében.

- Nem köteles. - Szenvtelen helyeslés. - De előbb-utóbb kiderül, hogy másképpen aligha lehet. Muszáj erre magadnak rájönnöd? Annyi felesleges éved van?

Ármint hozta fel bizonyítéknak; nyilván az információkat Pálos szállította, akit mélyen nem érdekelték lassan széthulló elveim, gátlásaim.

Végső soron elégedettnek kellett volna lennem, hogy éppen ő az, aki kézbe vette sorsom irányítását, hiszen kezdettől fogva a Valaki volt az én szememben; szakmai rangja elvitathatatlan eszmény, azt akartam, hogy beérjem, mert képes vagyok rá.

- Nos - folytatta Fográc utánozhatatlan természetességgel -, itt az ideje ismét a gyakorlattal párosítani ezt a tevékenységét.

Olyan meggyőzően ecsetelte az okokat, közel szégyenkezniem illet, amiért ennyi értékes hónapot elvesztegettem az ő jóvoltából.

Kedvem lett volna emlékeztetni, miként vélekedett rólam nem is olyan régen; „fríz díszítés a homlokzaton?! Új burkolási eljárás?! Ki fog ilyen pazarlást finanszírozni?” - kedvem lett volna, de már jogom aligha.

Dolgozni, semmi egyéb nem fontos! „Túl sok a mellékkörülmény?” - Nem én teremtettem őket, csak alkalmazkodom hozzájuk, hogy egyszer megszabadulhassak tőlük. Vagy egyre jobban beléjük gabalyodok?

A hazatérő Ármin vizslaként szegődött a nyomomba. Széltében-hosszában ecsetelte római emlékeit, nagyképű beszámolókat tartott szerény tartalommal; még a valódi kíváncsiakat se nagyon elégitette ki.

Ármin nem a tanulmányúttal kapcsolatos véleményemet akarta tisztázni, hanem elsődlegesen azt: milyen változás történt a távollétében.

Kerültem. Kitérő válaszokat adtam; legalább annyit őrizzek meg magamból, hogy ne tőlem szerezze be az értesüléseit.

- Ha nem váltasz meg ettől a pasastól - fenyegetődzött Lenke -, visszavonulok háborús emlékműnek!

- És mit akar? - tudakoltam fapofával, mert Lenkét semmi nem dühítette jobban, mint az egykedvűségem.

- Tudom én?!! - Közel állt ahhoz, hogy lekeverjen egyet. - Szétduruzsolja a programjaimat! Hoz kávét, édességet, vacsorát, már azt várom, megkérje a kezem, és akkor tizenegy után is joga lesz ittmaradni. Miért bujkálsz előle?

Mondjam? - Azt hittem, Ármin a szóbeszédet akarja hitelesíttetni, és én szerettem volna Lenkét - egyedül őt - távortartani ezektől, mintha így általa megőrizhetném régi, elvesztegetett önmagam.

Dévi egyetértéséből erőt merítettem, mégis szükségem volt erre az önámító, kegyes csalásra.

Ármin kivételesen nem kezdett felesleges locsogásba, méltán tartva attól, kockára teszi a türelmemet. Elmaradtak a szokásos „haverom” és a heves kézzázások; némán méregetett; megéreztem, nemcsak az ajakcsücsörítő ciccegetések hozták ide hozzám, kérni akar, de idegenül rejtélyes.

- A pályázat... - Idegesen körbejárt, gyanakvó oldalpillantásokat vetett még a bútorok mögé is, mintha egy eldugott lehallgatókészülék hollétét kutatná. - Szóval én is... de közbejött ez a római út... meg mindenfélék... apám ragaszkodik hozzá, hogy részt vegyek benne...

Még egy kérdéssel sem siettem a segítségére: csupán kíváncsi voltam, mennyiben tartozik ez rám. Egyenlő esélyesekként aligha állhatunk valaha is egymással szemben.

- Társulhatnánk - bökte ki izgatottan. Tekintete még mindig a bútorok mögött verdesett, és a szoba legtávolabbi sarkába húzódott előlem.

Megfagytam; elnyílt szájjal, fegyelmetlen vonásokkal. Esküdni mertem volna, el sem hangzott a javaslata - ördögi lidércek tréfálkoznak velem.

- Fontos! Neked is... - nyögte reménykedve, majd a roppantó csönd tovább ingerelte: - húszezer. Képzőben. Láthatatlanban...

Egek! - gondoltam -, hiszen ez nem igaz! A szituáció annyira képtelenül hatott, hogy agyam még egy aprócska választ sem fogalmazott.

Pálos nem képedt el, nem is csodálkozott. Közönyösen rámost a rajzeszközei között, s majdnem unatkozva ásitotta a kérdést:

- Természetesen, szóba sem álltál vele?

- De hát... - bukdácsolt a hebegésem, elakadt, még megkapaszkodtam abban, nem értettük meg egymást; azonban a tárgyilagossága igazán józanságra eszméltetett.

- Edit ígért neked valamit ezzel kapcsolatban?

A tervrajzra bámult, mintha fontos munkavítást folytatnánk. Közben kiemelte az üveget, kortyolt, visszatette; semmi rendkívüli a viselkedésében.

Miért kell - ötlött fel bennem -, miért kell az embernek örökké ígéretektől tenni függővé a legegységesebb céljait? Pálos valóban nem képes másképpen gondolkodni, vagy csak nem akar?

- A magányos farkasokat bekerítik, leterítik, kiterítik. Fokozzam?

- Országos érdek, hogy megfelelő tervek kerüljenek kivitelezés alá.

- És azt tudod, hogy Ármint apja bizottsági tag? - Pálos részvét nélkül söpri szét önbizalmam forgácsait.

- Hol? - Meredtem rá, mint céltalan kérdőjel egy üres papíron.

- Jó a humorod - dünnyögte. - Még senki sem mondta, hogy pályát tévesztettél?

Módszeresen dolgozott meg; a tapasztalatok fölényes nyugalmával, indulatok nélkül, és ez volt a legszönyörűsebb. Anyagi kérdéssé zsugorította az eddig legszebbnek tartott elképzelésem, mert egyáltalán nem mindegy, kinek jut a konc. „De hiszen te rettenetes emberek közé kerültél! - perelt vissza Nikol a tényektől. - Hogyan is hihettél nekik?”

- Pálos már évek óta egy változatlan formatervben zseniális - mondta Edit elismerő becsnével. - Viszont tudja, merre laknak a nagy pénzek. Eladnak kilencszáz négyszögölt. Kis zsebesek három társasháznyi lakót szereznek, ő meg gyenge négyszázezer forintot alibi közreműködők hiteles aláírásával. Öröm az eladónak, öröm a vevőnek.

- Így nem - bizonygatom feleslegesen.

- Mit nem? - Edit végtelenül türelmes az ismétlődő vitákban. - Ha majd valaha is kölcsönkér tőled, akkor kételkedhetsz, kedvesem. Persze teelőtted csak az „országos érdekek” lebegnek?! Mi gátolt meg akkor, hogy összeállj ezzel az Árminttal az alapcél érdekében?

Lehet, Pálostól kapta az érveit, lehet, a sajátjai voltak, mindenesetre elég hatásosak ahhoz, nehogy elveszítsen, amikor kiderül; nem exponálta magát eleve reménytelen ügyemben. Edit mindig is józanul szemlélte a kapcsolatunkat, sohasem akarta üresen hagyni a „tartozik” rovatot.

- Szóval, te eladtad volna? - Faggattam, nem is tisztázva, miért ragaszkodom ahhoz, hogy halljam tőle, ne csak célozgasson rá.

Talán a felelősséget akartam végleg elhárítani.

Azokra gondoltam, akikkel nap mint nap együtt dolgozok. Talán kevés akad közöttük, aki valaha is azt hitte, létezik olyan hatalom, amely képes megtörni a lendületét, kiirtani elszántsait, mellékvágányra terelni az életét.

Aztán egyszerűen belebotlottak egy nőbe, vagy az öregeiket kellett orvostól orvosig cipelni; lakást akartak, mert sorra hetes óvodába kerültek a gyerekeik - és még arra is rengeteg talpalásuk, pénzük ment rá -, hogyan őrizhették volna meg az eredeti vágyaikat?

Most sértődött arccal járnak-kelnek naponta, örvendeznek mások sikertelenségén, kudarcain, mintha a sors ezekkel szolgáltatna elégtételt számukra mindazért, amiről lemaradtak.

- Ha én megunok egy ruhát - Edit hasonlatai, jelképei utánozhatatlanok a maguk egyszerűségében! -, nem csinállok gondot abból, ki veszi meg. Hallgass ide, kedvesem! - Két tenyerébe fogta arcomat, mintha így jobban befolyásolhatná a figyelmem. - Semmi kedvem a bukásodon fáradozni, amikor ugyanezzel az energiával előre is segíthetnélek. Forgács majd szól, amikor újra pályázhatsz. Pálossal közösen; név nevet vonz. Ne akarj egyszerre mindent!

Befelé hallgatóztam; hol marad a tiltakozás?

Korábban tisztának látszó érveim azonban összekuszálódtak; régi bizonyítékaimnak kettős jelentése lett. Árnyékok szegődtek mellém - védők, patrónusok -, valóban előre mentem. Forgács egyre elégedettebben bólogatott. Azt mondtam magamnak: én Én maradtam; Edit csupán azt a többletet adta hozzám, amitől a Forgácsok azonnal éljenezni kezdenek. De a lényeg ennél sokkal bonyolultabb.

Ármin sértetten mellőzött egészen addig, amíg meg nem bizonyosodott: feladtam a pályázatot.

Páloséknál törzsvendég lettem a partykon, már csak Edit miatt is; „közvetlen felettesünk” csodálatos, magánjellegű dicséreteket csempészett a fülembe, hogy a kedvébe járjon.

Csak Dévi hümmögött egyre talányosabban, a határozott igenlés és tagadás nélkül; viszont Edit úgy érezhette, nem hiába fáradozott. Forgácsot töröltem a napirendi pontok sorából, csak annyit utaltam rá, amennyi elengedhetetlenül szükséges volt; nyugodt lehetett felőlem: fogatos a törődése. Nem mellőznek többé, legfeljebb igen messzire kerültem attól, amiért elismerést vártam egyszer.

Egy alkalmi szerető karjain ringatóztam az érvényesülés útvesztőiben, akinek személyes vonzalma egyenes arányban csökkent a fogyatkozó akadályokkal.

Közvetítő lettem a saját sikereimnél. Hamarosan senki sem hitte volna el velem, bármi közöm van hozzájuk. Önutaló perceimben szívesen hátraadtam volna a dicséret stafétáját valakinek, aki látatlanul ott állt mögöttem. Edit ezt sohasem értette volna meg. A „finom Edit asszony”, a „finom mosolyával”, a „finom célásaival” csak azt tarthatta természetesnek, ami egész életét, sorsát mindig is meghatározta: „a problémák ellen nem önmagunkat kell bevetni, hanem azokat, akik valamiért függnek tőlünk, tehát kötelességüknek fogják érezni, hogy nálunknál tökéletesebben elrendezzék, különben gondjaik támadhatnak, s könnyen egyedül találják magukat a megoldásoknál.”

Egyszer megkíséreltem vázolni előtte, milyennek képzelnék el egy modern sugárutat; érdektelebb Ágnes sem lehetett volna.

- Nézd, kedvesem! - A hajkefe ide-oda szántott a festéktől kemény, barna hajban. - Ha végigmegyek egy falu új főutcáján, két különböző épületet se nagyon észlelhetek. Amikor a paraszt elbontja azt a korhadt házat, amit néhai ükapjától örökölt, pontosan olyat akar helyette, amelyen a szomszédé. Pálost az ösztönei visszarántották a tévutakról. Te hány év múlva akarsz kijózanodni?

- Jó lenne az neked? - Utáltam magam, mert sohasem lett volna szabad eddig a kérdésig alázkodnom és megaláznom, akkor már méltóbb gesztusnak szánhattam volna a szakítást is.

De Edit közönyösen, talán értve, talán félreértve ámuldozott felettem csupán:

- Nem a fantáziád nyert meg, kedvesem. Felőlem még számítási hibákat is nyugodtan véthetnél.

„Végső soron - szögezte le Dévi -, te mégsem kerülhetsz egy Tóth Árminnal azonos megítélés alá. Az idiotáknak mindig van mentségük. A többieknek mi gyártjuk, nekünk senki se. Érdemes hát keresned?”

- Te vértanú... - gúnyolt Lenke. - Vértanú, akit egy szép napon szentté avattak, és most nem tudja eldönteni, melyiknek érezze magát a kettő közül.

Tulajdon válságomon az se sokat enyhített, hogy a születésnapomon derekasan lerészegedtünk. Edit kivételesen még a vezetést sem merte vállalni, otthagytuk autóját a bár közelében, és taxival mentünk haza.

- Jé! - kiáltott fel tettetett meglepetéssel. - Még nem vetted észre az ajándékomat!

Már indulás előtt feltűnt az a sárga boríték, amit tüntetően a tükör közepére ragasztott; éppen csak nem köszönt rám. Edit anyagi világában mindvégig aggasztó kérdőjel maradt a vagyoni helyzetem, amelyből rá nézve inkább feszültség, mint hátrányok, lemondás háramlottak.

- Pálos a szivarzsebéből kifizetne mindnyájatokat - közölte nemegyszer, amikor alkalmasnak látszott lekicsinyelni a szolgáltatásaimat. - Napóleon alatt még nem itatta egyetlen szeretőjét sem.

- És attól másabbak lettek?

Pillantása szigorúan rendreutasított, mintegy tudomra adva, az ő köreiből nincsenek hozzászokva az illetlen szabadossághoz.

Mivel Edit mindig magából kiindulva döntötte el, minek kell örülnöm, biztos lehettem abban, holnaptól családi házakat, nyaralókat, társasházakat, bármit tervezhetek, mert megszerezte számomra a működési engedélyt.

Egy belépőjegy a nagypenzék világába - ez sárgult felém a tükör közepéről értetlen magárahagyatottsággal. Bízhattam Edit alaposágában is: nyilván a csinos kis lista sem hiányzik; első megrendelők arra, hogy emlékeztessé tegyem magam az életükben. A maximum.

Ennyit még senki sem tett értem, valóban.

Olyan hangulatban indultam útnak, mint aki maga megy üzembe helyezni azt a villamos-széket, amibe hamarosan beleültetik. Nem az ősz okozta; aligha bántott Forgács alattomos, kis bosszúja - persze ügyesen kimódolta, ügyesen és feltűnés nélkül, hogy a nyarat bent töltsöm - különös érzéke volt a hőmérsékletváltozásokra. A biztonság okáért Ármint is mellém ragasztotta, így joggal hivatkozhatott a házasemberek tagadhatatlan előjogára.

Nem az ősz bosszantott, mert akkor Forgács bosszantott volna; Ágnessel magyaráztam magam, akire alig jutott időm az utóbbi években, s cserébe meg kellett volna osztania velem két teljes felelőtlen szép hetet. Sem ezt, sem a mentetegetőzést nem igényelte.

Ha felesleges nosztalgiákkal akarnám gyötörni magam, bánkódhatnék - ennek is vége -, bár éppoly könnyedén fogadott, ahogy megszoktam tőle; csak ezt a két hetet nem igényelte.

- Magányos vagy, Vidraikám? - Vonogatta a vállát. - Nem tudhattam előre.

Valóban. Edit bonyolult nő volt. Az utolsó fordulónál tartotta be legkevésbé az íratlan játékszabályokat; naponta telefonált, átlátszó ürügyekkel „csak még egyszer” programokra vett rá, sírt és könyörgött - alázata lassan egészen megvadított.

Azt akartam, hogy Ágnes velem tartson, nem maradt felesleges energiám új ismeretségek mesteri bohózatait végigjátszani, és nem akartam egyedül maradni magammal.

A követelődés azonban sehogyan sem illett ebbe a kapcsolatba.

Elkényelmesedtem a problémátlanságban; most bosszantott, hogy íme, egyedül még a legszerényebb elképzelések kivitelezésére sem vagyok alkalmas. Persze, persze! Félretoltam Edit ápolit, puha kezeit! Kész szerencse, hogy az öngúny legalább nem hagyott cserben, mivel is védekeznek a fő ellenség: magam ellen?!

Fémes, hideg neszek, alaktalan zajtenger. A sínek kígyózva futnak ki a csarnok homályos, kék fényei alól a roppant éjszakába. Ki gondolná, hogy az ember ennyire fontos önmaga számára? Mennyi felesleges igyekezetet pazarol szapora lépteibe, tolong, lökdösődik, utasítja az ént és másokat; érzi és érezteti az általa alkotott szituáció rendkívüliségét.

Bábel. Egyetlen óriási száj, arc, más-más emlékek vájta vonalakkal, meg-meglóduló lábakon hegynyi tömegű testtel.

Kezem ellenzöt formál a gyufának. A kis láng félredűl, majdnem vízszintes, s lebegve küszködik a légáramlattal, amelytől alig sikerül megóvni.

Átkozott eső, rohadt eső, keserves eső. Kilátástalan utazás egy üdítő sártengerbe.

A tolató mozdony dübörgése maga alá temette a hangok szanaszét lebegő foszlányait. Fáradt gőz csapódott sikongva a kövezetre, s a föld önmaga súlyos leheleteként fújta vissza a magasba. Aztán a pára mögül megint kilépett az előbbi kép, mit sem változott; talán csak mások nyomultak az előre-, a hátrahaladók helyébe.

- Szintén erre a vonatra várakozik?

Hagyom, elmenjen fülem mellett a kérdés; a csarnok pisla fényei rám hunyorognak, fel-felnyitogatja kabátomat a hideg huzat.

A csomag félúton megáll, aztán odébb imbolyog a kézben, s a kéznek is gazdája van, tulajdon. Sajnálom, öregem! Nem akarom, hogy megismerjelek, beszélni kezdjünk, körültagogassuk egymást: ki vagy? Honnan, merre tartasz? Építettél-e utat, házat, esztergáltál, könyveltél, javítod a hibás vezetéseket, van-e családod, hobbyd, sérelmed, örömed? Tudom, jóformán időm se lenne észbe kapni, s máris akkora bizalommal lennél irántam, mintha egyenesen a számodra találtak volna ki unaloműzőnek egy hosszú utazásra. De nekem most egyedül kell

maradnom! Nem Edit miatt - hiszen kapcsolatunknak én akartam véget vetni, mert az idő olyan jelentőséggel kezdte felruházni, amely tényleges tartalom nélkül egyre veszedelmesebbé válhatott számomra.

Eleinte csak a számítással, később már a száanalommal is becstelenné tettem magamat; mert Edit valóban szeretett, hát sajnáltam kiábrándítani. Vagy a következményektől félttem? Edit nem a bosszú útját választotta, hanem a várakozását. „Úgyis visszajössz - reménykedett -, így senki sem fog ragaszkodni hozzád.” Ebben azonban legalább annyira nem hittem, mint hajdani meggyőződésemben: ura és lelke vagyok minden sikeremnek.

A csomagszállító kocsik kígyózva szeletelték a tömeget. Hej! Hej! - hangzott a kiáltás; kis vaskerekek rohantak kattogva a kövezeten. Szavak tömege zsongott gazdátlanul az állomás üvegkupolás hodályában.

Felszálltam, megkerestem a helyemet. Szemben velem két nő; igazán nem várhattam, hogy különkocsiban vigyenek lepecsételve, mint egy államtitkot. Viszont még az f.-i évek megszoktattak; végigszundikálni az elvesztegetett időt, hacsak nem túl harsány útitársakra akadtam.

A két nő első pillantásra majdnem egykorúnak látszott. Olga szépségét a kényelem, ha nem is maradéktalanul, de ápoltan konzerválta, bár elhízott, és mozgása lassú, nehézkes lett. Leánykori ragyogása kihunytt ugyan, viszont ellenőrizhetetlen emlékei közül ez volt az egyetlen, ami igazán hitelesnek látszott. Sárít azonban sikerült olyanná formálnia, hogy tökéletes ellentétként vonuljon fel mellette, pedig alakján nincs semmi kivetnivaló; magas, egészségesen telt - arca annyira jellegtelen, mint néhány millió másnak ezen a földön, akik nyilván a kétségbeesés legparányibb érzése nélkül viselik. Sári talán nyomban átvonult az utca túlsó oldalára, ha egy férfi figyelmes pillantást vetett rá.

Olga - aki a hódításon kívül egyetlen lehetséges célkitűzést sem ismert - ostoba észrevételei olyan szégyenkezéssel oltották be, hogy magatartásából szinte riasztó taszítás áradt, pedig sóváran áhítozott a szerelemre. Minden szenvedélyét abban a gyöngéd odaadásban lobbantotta el, amellyel Olgát szolgálta, védte.

Valóban, kölcsönösen elrontották egymást, méghozzá annyira, hogy viszonyukban a legteljesebb harmónia öltött alakot. Már az első néhány percben világosan érzékelhettem, legalább akkora tolakodásnak tekintik a jelenlétemet, mint egy hívatlan vendég érkezését.

Halk, tanakodó pusmogásba kezdtek, aztán valószínűleg eldöntötték, hogy nem kötelesek figyelembe venni. Lassan megnyugodva felélénkültek. A fiatalabbik többször átszámolta a csomagjaikat, s hevesen bizonygatta: jó helyre szálltak fel. Nem értettünk egyet, de ez mit sem változtatott a tényeken,

- Ó, micsoda nyirkos, hideg idő! - nyafogta a másik. - Még összeszedek valami rémes influenzát. Hiszen elég nagy a járvány.

Úgy néztek rám, mint akik nyomban elkérik az újraoltási bizonyítványomat, valamint egyéb igazolásokat arról, hogy nem szenvedek fertőző betegségben és egyáltalán semmilyen betegségben sem. Amikor nem mutattam hajlandóságot kimondatlan kívánságuk teljesítésére, tüntetőleg arrébb húzódtak; bizonyára roppantul sajnálva, amiért nem utasíthattak ki a fülkéből.

- Cheri - affektált az idősebb -, kérem a sálamat!

- Igen, a sáladat!

Le a bőröndöt, kutatás, félszavas igenlések és tagadások; soha nem tapasztaltam, hogy két ember ennyire betöltheti a teret.

Aztán rumos tea. Majd zsebkendő. Falatozás.

Teremtőm! Hát légtornász ez a nő? Még el sem indultunk, s máris elkápráztat zsonglőri mutatványaival; oda-vissza rakosgatja a táskáikat, és közben teli szájjal is szakadatlanul hadarnak.

A helyjegy eszményisége! - gondoltam fanyarul. - Éppen nekem rendelték ezeket az elkövetkező négy órára.

- Jesszusom!!! - A mihez sem hasonlítható jajkiáltást a hamutartók látványa váltotta ki. - Hiszen ez dohányzó kocsí!

Az úr aligha lepődhetett meg jobban, amikor megbizonyosodott, Lucifer elcsábította az első emberpárt.

- Tudod, hogy nem bírom a füstöt! - trillázta utánozhatatlan madárhangon a szebbik. - Micsoda figyelmetlenség ez, leányom!

A légtornász heves mentegetődzésbe kezdett, egymás szavába vágva dühödten gesztikuláltak. Ismét betöltötték a fülkét, az eget, a földet, a végtelen anyatermészetet; lassan csodálkoznak illet, mert még megmaradt az ülőhelyem. Türelmes vagyok - eddig sohasem fajult tettelegességig a hallgatásom.

- Gondolod, gondolod, hogy itt valaki is cigarettázni fog?

Végző nekem - a légtornásztól. Rajtam a világ szeme, abból legalábbis négy. Ha van bennem egy szemernyi udvariasság, szolgálatkészen odabiccentem: ahogy óhajtják, hölgyeim!

Nincs bennem - állapítják meg lekicsinylően, s valószínűleg ezzel véglegesen eljászom előttük a tekintélyemet. Újabb, most már teljesen kizáró elfoglaltságokba merülnek a jelenléttem elől.

- Nem értem - dohogja valamelyik -, nem értem, mire jó, ha az ember felesleges izgalmakat okoz.

Azt hittem, vegyem magamra; pedig a megjegyzéssel Nikolra céloztak, aki tényleg az utolsó pillanatokig halogatta a felszállást. Éppen a cipőjüket tisztogatták, amikor belépett. A megdöbbenés és a felismerés egyszerre bizsergett végig rajtam; másodpercek illanásáig elmerültek a való világ képei, még jóformán őt magát sem érzékeltem, pedig mellém telepedett - az egyedül üresen váró helyre.

Olyan valószínűtlennek tetszett hirtelen felbukkanása, hogy leplezetlenül és bambán követtem minden mozdulatát; a két szemtanúról is teljesen megfeledkezve.

Pedig lestek. Éberem és kíváncsian, mint Nikolt; de a döbbenet fogdája sötét tömegként folyt körül - résnyi kitekintésem volt csak -, ebbe nem fértek bele.

Láttam fekete hajának súlyos tömegét felragyogni a rávetődő fényben, szájának szinte festői vonalát, barna bársonyos szemeit, amelyek mindig titokzatos, mély barlangok képzetét idézték fel bennem.

Tekintete futólag megpihent rajtam, azonban akkor, ott, csupán a természetes szemleút kötelező állomása voltam. Nem kiáltott fel, arca se rezzent; pedig a köszönés reflexe ösztönösen megbiccentette a fejem, s nyilván azonnal megszólítom, ha a felismerés leghalványabb tanújelét adja.

Visszajött volna?! - Visszajött... Visszajött - kattogva vágatott a bennemkiáltás gondolataim bomlott váltóin.

Feszülten vártam, hátha egy idő múlva rábukkan az emlékezete arra, hogy mi már találkoztunk valamikor, de nyugodtan, majdnem mozdulatlanul ült és olvasott. Kissé előregörnyedt, az újságlapok csendesen zizegtek; s fekete haja árnyékba vonta az arcát.

Nem nézett rám óvatosan és titokban; szótlán negyediket alakított egy „semmi közöm hozzá”-színjátékban.

Talán a nők, gondoltam akkor - egyetlen értelmes magyarázat a közönyére. Egészen közel jártam az igazsághoz. Figyelmük gyanakvóan verdesett rajtunk, minden mozdulatra, még a némaságra is hálót vetettek, s nem titkolt mohósággal vártak valamire.

Egyszerre zavart levertséget éreztem, mintha máris többet árultam volna el abból, ami kettőnkön kívül senkire nem tartozik.

A kihűlt csend egyre tapinthatóbb lett. Nem nekik találták fel.

Fokozatosan erőre kaptak, viszont már észrevehetően nem nekem játszották a második felvonást. Azon tűnődtem, Nikol türelmesebb-e, mint én; azon tűnődtem teljesen feleslegesen. De egyáltalán nem keltették azt a benyomást, hogy bármi közük lehet egymáshoz.

- Képtelenség ilyenkor olvasni! - Első megállapítás, ellentmondást nem tűrő hangon. - Csak romlik az ember szeme!

Nikol kezei közönyösen lapoznak. Rövid szoknyája enyhén felcsúszott, szépívű lábait hanyagul átvette egymáson, s parányit oldalra dült, hogy kényelmesebb testhelyzetet vegyen fel.

Már a második csomag mézcukorkát rastogtatták, Olga rekedtségről panaszkodott, és apró kuccantásokkal nyomatékositotta feltételezett torokgyulladását.

- Kabát nélkül?! - Sikolynak is beillett ez az újabb észrevétel, amely ismét Nikolra vonatkozott. - Megfagynék! Meghálnék!

Siratnánk - mondtam neki gondolatban, pedig még akkor nem sejtettem, hogy épp ez a hangsúly lesz uralkodó kettőnk kapcsolatában.

Sári viszont, az érzékeny lélek, a meghatódás és könnyezés felszentelt papnője, szívettépő tiltakozásba kezdett az utolsó szónál; ez megint lekötötte őket néhány percre, hiszen maguknál fontosabb témájuk legfeljebb átmenetileg adódhatott.

A folyosón megszólíthatom - döntöttem el -, hamarosan kimarják innen a megjegyzéseikkel, a „stadion-ordítással” - ahogy Dévi mondaná; bármilyen nyugodtnak is látszik.

Az „Ó, hogy fogok aludni...” - izgató problémakör nyitánya a gyufasercégés apró zajába fulladt.

Tekintetük jeladóan egymásra, majd a lassan, oldalazva felszálló füst után villant; két bősziült fúria, ugrásra készen. Egyszerre rettenetesen sajnáltam, hogy nem én vállalkoztam célpontnak.

- Az asztmám, Nikol! - hörögte Olga levegő után kapkodva.

- Az asztmája, Nikol! - szinkronizálta nyomban Sári.

Elképedten kaptam fel a fejem, most rajtam volt a megrökönnyödés sora. Nikol sehogysem illett ebbe a képbe, sőt egyenesen elszigetelte magát a félrevonulás egykedvűségével.

- Persze!

Kényelmes mozdulattal hátradült. Ez a jelentéktelen kis szó nem idézte fel számomra a hangját, s mégis olyan sok mindent kifejezett: megvetést, elnézést, érdektelenséget, pedig továbbra is az újságjába temetkezett.

Olga szónoklata hirtelen franciára váltott. Sári megállás nélkül visszhangozta a nyomaték kedvéért, de Nikol nem felelt, hanem egy idő múlva váratlanul felém fordult, és azt kérdezte:

- Elöl vagy hátul keressem az étkezőkocsit, nem tudja?

Arcát a kékes világítás megsápasztotta; teste törékeny volt, vékony, rugalmas.

- Szóval nem maradt Amerikában?

Megtorpant a két kocsik közötti átjáróban. Hosszan, nyugodtan szemügyre vett; nem érdekelte, feltartunk-e valakit, vagy csak ketten vagyunk. Láttam, konok igyekezettel próbálja felidézni, ugyan ki lehetek.

- Lévai Mari annak idején egészen biztos volt abban, hogy végleges a távozása.

- Lévai Mari? - melegen felnevetett, de nyomban továbbindult, a légáramlat beleakaszkodott gyönyörű hajába, nagy kibontott fekete zászló lengett utána, bele az arcomba; elhagytuk az átjárót.

- Persze, Lévai Mari! - állt meg újra. Gyémánt ragyogott a nevetésében, csodálatosan hasadt kristályok szikrázása; az utolsó éveink hozzám-magához kegyetlenségében talán ezt tudta leghívebben megőrizni. - Tényleg nála találkoztunk! A házi banketten! Elvette?

- Nem. - Két férfi jött, sörösüvegeket lóbáltak, s kényszeredetten kikerültek minket. - Ez a főemléke?

- Ez.

Nikol nem tartozott az álszenteskedők közé. Sem az érzéseit, sem a véleményét nem volt hajlandó szép szavakkal elbarrikádozni, pedig gyakran a saját érdekeit tette veszteséglistára a józan alakoskodás hiánya. „Érdek? - Már a szó hangsúlya is kongott az ürességtől, ha véletlenül rákényszerítették, hogy mérlegelje az értelmét. - Fényes mentség az öncsalásra.”

- Akkor nem csodálom - mondtam erőltetett könnyedséggel -, amiért majdnem teljesen sikerült elfelejtenie.

- Majdnem... - szemeiben a kötekedés jókedve ragyogott fel. - Úgy hangzik, mint egy számonkérés. Remélem, nem toldja meg azzal, hogy maga viszont állandóan rám gondolt.

- Nem. De attól még talán őszintén örülhetek a mostani találkozásnak.

Igaz: nem vártam rá. Azonban ez is csak tényként volt ennyire nyilvánvaló, mert most, amikor újra láttam, arca és ő maga olyan élesen különvált azokétól, akikhez képzeltem, vagy anélkül tartoztam, és megfoghatatlannak tetszett, mennyire nem kerestem soha senkiben. Tulajdonképpen nem is az egyszeri találkozás Nikolja öltött valódi alakot benne, hanem az a valaki, aki mellé egészként tenném oda magam, akivel kapcsolatban már valamikor ugyanezt éreztem, csak nem adott időt pontosan megfogalmazni, átélni, hiszen egészen másfelé sietett.

Két teljes hetem van, gondoltam. - Minden csak azon múlik, egyformán fontosnak tartjuk-e egymást.

Nikol azonban nem üdülésre utazott.

- Fotókat készíték egy barátomnak. Ha az időjárás nem szól közbe, holnap már vissza is megyek. Csak Olgák maradnak a rokonaiknál.

Akkor még nem értettem világosan, miért fogalmaz így. Az a néhány óra ott a vonaton legfeljebb Lévai Mari szavaihoz szolgáltatott bizonyítékokat: Nikolból teljesen hiányzik a közvetlen hozzátartozókat megillető ragaszkodás, de ugyanakkor valami azt sugallta, hogy a hajdan engem is taszító ítélet csupán a jelenségeket összegzi, mert az okokat Nikol a titkok kötelezettségével őrizte.

Valóban nem vállalta őket. Tökéletes belső szabadság irányította a cselekedeteit; szinte ösztönösen törekedett kívülállásának hangsúlyozására. Amikor el kellett viselnie a közelségüket, sohasem mellettük állt meg, hanem néhány lépésre tőlük, ha belenyugodtak - válaszolatlanul hagyta a kérdéseiket, és figyelmen kívül a jeleneteiket. Nem mentegetődzött értük vagy helyettük; Olgáék számára mindig rejtély maradt: szórakoztatták, bosszantották-e.

Mindössze egyszer tudták nyílt színvallásra kényszeríteni azt a Nikolt, aki pedig örök-egyforma heveséggel válaszolt nyomban és azonnal mindarra, ami körülötte, vele történt; aki nem ismerte a „közepes indulatokat”, a „felnőtt gátlásokat”.

Különös, hogy mindketten azon kevesek közé tartoztunk, akik egyfajta természetellenes közöny árvaságára jutnak; bár Nikol azt állította: „a te anyád nagyon is megmagyarázható, hiba lenne Olgával azonosítani.”

Eleinte úgy tűnt, velem sem akar a múltjába visszalépni, tartózkodóan szűkszavú lett, amikor faggatni kezdtem; csak annyit közölt, amennyit minden régi ismerőse tudhatott.

- Anyám, nővérem: a két Uzsoki. Még nem mondtam?

- Hát, ha kérdezem...

- Ja! Akkor el kell magyaráznom a históriát! - „És milyen unalmas!” - Ez volt az arcára írva.

Ma már tudom, nem egyszerűen azért érezte így, mert iskolásévei alatt túl gyakran meséltették el vele, inkább a felfogásából adódóan. Nikolt csupán ahhoz kapcsolták eleven kötelékek, amiben meghatározó szerep jutott számára.

- Csak a lényegét mondom, jó? Uzsoki harmincvalahány évvel ezelőtt feleségül vette Olgát, és nagyanyámmal együtt Bécsbe vitte. Itt gyorsan túladott a nagyapa boltjából kisajtolt hozományon, aztán meg se várva Sári születését, haladéktalanul odébb állt. Akár abban a percben holtta nyilváníthatták volna.

- Eszményi parti!

- A javából! Nagyanyám nagy fogást remélt. Ez az Uzsoki amolyan Noszty Feri lehetett. Mindenesetre Olga és Sári mostanra már igen színes regényt szóttek az alakja köré. A gyönyörű legendák alapja viszont meglehetősen hétköznapi: „a földkerekség legszebb asszonya”, Olga, hét éven keresztül a gazdag Fáber szeretője volt.

- Elvenni persze nem akarta?

- Ugyan! Fáber igényes ember, művelt fej; egyetemi tanár. Ha a háború nem köti Svájchoz, aligha éri be ilyen hosszan Olgával.

- És érted?

- Értem?!? - Csodálkozva felvonta szemöldökét, ilyenkor éles középráncokba szaladt a homloka, s szemei hatalmasabbak lettek a gleccserek titkainál. Aztán, mint aki hirtelen rádöbben arra, honnan is tudhatnám, milyen együgyű kérdés ez; mély öniróniával felnevetett:

- Hát Olga tényleg zálognak szánt. Csakhogy Fáber nem egy érzelgős alak. Tisztességgel anyakönyveztetett - szörnyű sok bajom volt mindig ezzel a névvel -, aztán kivitt volna magával, természetesen Olgáék nélkül.

- De végül is akkor, hogyan...?

- Tudod, Kál - hangjában zavar, már-már bosszúság rezonált. - A történések rendje, bárkinek mutatom be, mindig ezen a ponton válik érthetlenné. Hogyan jelenítsek meg egy embert néhány mondattal, amikor napról napra kellene látni, tapasztalni ahhoz, hogy eltűnjenek a vele kapcsolatos „miérték”? Enélkül úgyszólván kusza és áttekinthetetlen minden cselekedete. Olga egyszerűen hazajött a nagyapához. Elsőrangú fejecskéje legfeljebb a pillanatnyi önérdek szempontjából képes némi gondolkodásra emlékeztető műveletre. Pénzt akart Fábertől. Megzsarolni a lelkiismeretét. Nagyapával is ezt tette, amikor rájött, hogy élete első tizenhat évével ellentétben azt követeli tőle, álljon munkába, megváltoztak a körülmények. Azonnal „halálos betegen” ágnak esett, és Fáber rendszeres pénzküldeményeinek érkezéséig a lehetséges kényelemben „haldokolni” kezdett.

Igaza volt Nikolnak: „a tények sematizálják mindennapjaink bonyolultságát, torz képet adnak; sokféle Volt kivonásából, összeadásából keletkező matematikai végeredményt.”

Leszálltunk a vonatról.

- Ma kedd van? - nézett rám csendes nyugalommal. - Akkor csütörtökön megfelel?

Még láttam a rájuk várakozó csoportot; őt is némán körülfolyta, mint szürke iszap a behajított apró kövecskét.

Egy nap, gondoltam bizakodóan - egy nap, tehát nem is érdemes az üdülőben maradnom.

Lenke ámultan rántotta szét a függönyt, azt hiszem, egy hívatlan látogató sem lepte volna így meg. Arca felizzott az öröm melegénél.

Gondosan titkolta ugyan; még biztatott is, de mindig utálta, amikor hosszabb időre egyedül maradt.

- Tudod, kivel járasd a bolondját?! Reggel elutaztál két hétre, nem?

- Letelt.

- Új nő? Vagy tévednék, aranyosom?

Nekem már nem kellett bemutatkoznia. Ha zavarba akart hozni, akkor nálamnál sokkal nagyobb zavarban volt.

- Kaja van?

- Mi van?

- Kaja.

Olyasféle tapintatlanság volt részemről üres kézzel beállítani, amelyet az ember mindig csak a hozzá legközelebb állókkal szemben mer megengedni magának. Lenke annyira sokat jelentett számomra, hogy minden cselekedetét éppoly természetesnek tartottam, mintha anyámat mintázta volna ideális alakká.

- Holnap is itthon vacsorázol? - faggatott hunyorgó, talán már mit sem látó szemekkel.

Holnap az első utam Nikolhoz fog vezetni - faltam némán. Valahogy biztos voltam abban, hogy nála az egy nap valóban egy; ha végez a munkájával, Olgáék aligha marasztalják. Valami maszek fényképésznél dolgozott Zuglóban, és olyan szenvedéllyel beszélt a fotózásról, ahogyan én házakról, lakónegyedekről annak idején.

Reggelre hirtelen-jött télbe fordult a szeles, csatagos őszi. A korai vastag hóba barna nyomokat rajzoltak a léptek; fák fekete ágain fagydermesztette könnyű vattacsomók.

Sohasem hordtam kesztyűt; kezeimet ökölbe szorítottam, és ujjaim lassan áttüzesedtek. Egyszer valaki - talán Edit - bélelt irhakesztyűvel lepett meg; ma is ott hever valamelyik szekrény mélyén. Amikor valaha régen az első fél pár veszteséglistára került, anyám azt mondta, „ha nem becsülöm a dolgaimat, nem is érdemlem őket.” Furcsa, hogy annyi év után, éppen azon a reggelen jutott megint eszembe. Olyan élesen láttam szálegyenes, csontos alakját, kontyba feltűzött, enyhén szürkülő haját; még az arca is tisztán elevedett meg - álmomban se így, legfeljebb tudtam, ő az, jelen van, beszél. „Nekem nincs fiam - válaszolt megszólítás nélkül, amikor egyszeri gyengeségi rohamomban vissza akartam találni hozzá, és levélben megkövettem. - Elhagyott, de már belenyugodtam.”

Váratlan gyengédség lepett meg, majdnem letapintható hiányérzet, ám a szokatlan vágyakozást, azt hiszem, nem ő, hanem Nikol ihlette.

Mindig szerettem a kemény, tiszta hideget, bár nem kapcsoltak hozzá boldog szánkózások, korcsolyapályák élményei; a fehérség szikrázása ragadott meg, az éles levegő ereje - szívesen barangoltam az egymásnak továbbadó kis utcák néma egyformaságában.

Egy rettenetes külsejű helyiségben vékony kávéval melegedtem. Végre valaki megmutatta a helyes irányt.

Egyedül volt, könyv az ölében, szerény langyosság úszkált a majdnem tágas teremben, s friss malter szaga; valami szükségtelen ablakot bevakoltak. Úgy jött felém, mintha adósa lennék egy régről beváltatlan ígérettel, vagy mint aki hirtelen rálel saját, elvesztett tegnapijára, és csodálattal tartja a fény felé: valóban?

Pillantás, amely ölelni, ütni tudott. Nem takaró, ahogy a szavak gazdag szövetébe sem takaródzott soha, pedig zenéltek a száján költészetet utánzó művészi fenségességgel.

- Bezárhatunk! - köszöntött vidáman. - Félóra veszteség, mert késett.

Ki lenne képes pontosan nyomon követni, hogyan és miért válik egy sokáig ismeretlen részévé életének, mi az, ami kiválasztotta számunkra a sokaságból, hogy mind kevésbé tudjunk létezni nélküle? Lehet, nemegyszer elhaladtunk már mellette az utcán, közönyösen hozzátapadtunk egy jármű reggeli zsúfoltságában, megvettük a boltban azt az árut, amit letett, és fel sem figyeltünk, meg sem rezzentünk a ráismeréstől. Mindig az emlékeinket vallatjuk, bennük keresünk igazolást mindarra, amiből születtek, szaporodtak, és azt hisszük, képesek tényekben megnyilatkozni, igazolni vagy vádolni.

Nikol hosszú időn át egészen felületesen kezelt; amolyan gyáva úszó módjára, aki szívesen kerül a mély vizet - közel marad a partokhoz, hogy időben kikapaszkodhasson.

Egyetlen találkozásnál sem tudtam kialkudni a következőt, halaszthatatlan elfoglaltságok sokaságára hivatkozott, s legfeljebb a „négy, öt nap múlva hívj fel!” reményét vehettem számontartott ígéretnek.

Mindig utcai fülkéből telefonáltam, mert nem akartam közszemlére tenni, mint az Ágnese-
ket. Várakozás után kutattam a hangjában, s valóban fellelhettem benne mindazt, amit a pillanat öröme felszínre hozhatott, mégis azon rágódtam, hogy ez nem bizonyíték; egyszerűen ilyen a stílusa. Hiszen sokszor hetekig halogatta az újabb randevút, de mire gondolatban már eljutottam odáig: ostoba képzelgések bűvölnek csupán; hirtelen értem nyúlt egy magányos képeslappal, vagy valamely rólam készült groteszk fénykép elküldésével.

„Azt akartam, szabadnak fogadj el, és mindazzal együtt, ami fontos lehet számomra, tehát nem mondhatok le róluk. A szerelem nem önfeladás, hanem megőrzés.” - Tudom, Nikol, és áltad tudom, a széthullás kétségbeesésével tudom, mennyire az. De azokban az első hónapokban hogyan is érezhettem, láthattam volna ennyire tisztán?

- Én bezzeg gondolkodás nélkül lemondtam az üdülésemről - érveltem viszonzást követelve -, te meg egy mozijegyet sem hagynál veszni a kedvemért.

- Ejnye, Vidrai Kálmán! - Őszinte ámulat ült a tekintetében: - csak nem akarsz, hogy lelki-furdalásom legyen a saját önálló döntésedért? Vagy te mindig másokat vonsz felelősségre azért, amit elhatározol?

Lehet. Az Edittel töltött idő mentségteremtő káoszában valóban tévutakra keveredtem. A kétségek állomásain sohasem önmagamot vallattam, legfeljebb a „ki, mi okozta?” erejéig, aztán megpróbáltam többé nem gondolni arra, amin tépelődtem, s arra, amit alibiként kiszemeltem.

Üres fej, könnyű közérzet - egy halvány tagadás erkölcsi fölényéig sem emelkedtem már.

Praktikus lettem, fantáziátlanul és közönyösen. Lemondtam az elvi szempontok magamnak prédikálásáról; én nem vállaltam a gyanút, amely Dévit évekre, talán mindenkorra megbélyegezte. Rutin s favágás megfelelő anyagi ellenszolgáltatásért. Még Pálos sem hitte el nekem, hogy egészen mást és egészen másképpen akartam. „Nem köteles mindenki sablonok szerint élni. - Nem köteles, de előbb vagy utóbb be kell látnia...” - Hajlékony voltam, beláttam. Editet elhagytam ugyan, de gátlástalanul megtartottam azokat az előnyöket, amelyekhez hozzájuttattam. Forgács az „érdemesekre” váró feladatokat osztotta rám, s közben százféle nekem alig tetsző dolgot terveztem ilyen-olyan magánszemélyeknek, pénztárcájuktól függően.

- Elégedett vagy? Elégedett? - Pillantás, amely ölelni, ütni tud egyszerre. - Nem így beszélnél erről, hogyha valóban az lennél!

- És te? Te az vagy? - dobtam vissza a kérdést. Egyszerűbb volt, mint őszintén válaszolni.

- Félig igen, félig nem. Ennek a kettősségnek azonban semmi köze nincs a te problémádhoz. Sohasem dicsekedtem különösebb céltudatossággal. Nálunk a pályaválasztás csak Sárinak ment simán. Keservesen beletanult a gépírásba, azóta ül egy irodában, és örül a pénznek.

- Azért bizonyára neked is voltak elképzeléseid.

- De mennyire! Átlag kéthetenként új foglalkozást választottam, még szerencse, hogy nagypapa egyiket sem vette komolyan. Egyedül a fotózásban voltam állhatatos és kitartó.

- Ez a „félig igen, félig nem” magyarázata?

Joggal hihettem, tulajdonképpen elégedetlen önmagával, mert fényképezési ambícióit is szerény művészkedésre minősítették vissza a sorozatos kudarcok.

- Á! Azt hiszem, Kál, a magyarázat sokkal bonyolultabb. Várj csak! Még sohasem próbáltam pontosan megfogalmazni. Nézd, fényképezni több millió ember tud, számomra azonban ez nem egyszerű szórakozás vagy ismeret, hanem az önkifejezés egyetlen lehetséges eszköze. Épp ezért az atyaistennek sem dolgoznék megrendelésre, tehát nem valószínű, hogy bekerülhetek a szakma művészei közé.

- Inkább napi nyolc órában igazolványképeket csinálsz?

- Persze! Viszont irigylésre méltóan független vagyok.

Tudom, ez a vágy hozta vissza Floridából is; Fábert talán idővel megszokta volna, de élet-felfogását soha. „Helyettem akart gondolkodni, ítélkezni - magyarázta nekem. - Eldöntötte a cselekedeteimet, megfogalmazta a következtetéseimet, és olyan praktikusság jellemezte minden percét, amelybe engem senki se kényszeríthet.”

Nikol úgy nőtt fel, hogy Olga figyelmét képzelt betegségei teljesen lekötötték. Sáriét az önként vállalt ápolónői szolgálatok, nagypapa meg pénzt keresett rájuk, tehát egyes-egyedül volt felelős önmagáért.

Nincs, aki eltíltaná viharos játékaik színtereiről, megválogatná a társaságát, elfoglaltságait, vagy tilalomfák sokaságával befolyásolná az ismeretlen dolgok felderítésében. Mindig rajongó imádattal tudta megidézni a konyhai estéiket, mert „nagyapa soha nem lehetett olyan fáradt, hogy akárcsak egyetlen nap krónikájáról lemondott volna, csodálatos emlékezete számontartotta a legjelentéktelenebb mozzanatokot is, aztán megannyi tényleges problémám eldöntésénél váratlanul felvonultatta őket, a szabad tapasztalás kuszaságában belső, magamból eredő rendez segítve.”

Kezdetben csupán ösztönösen érzekelte, milyen formális kapcsolat fűzi Olgához, akiből teljesen hiányzik az a képesség, hogy nevelőnök segítsége nélkül egy gyerekkel elbíbelődjön. Sárít a tíz év korkülönbség már igazán leegyszerűsítette, sőt egyenesen használhatóvá tette; hazahordta az ebédet, takarított, rendet rakott; koravén felelősséggel és jámbor alázattal tett-vett egész délután. Nikolt teljességgel átengedték a nagyapjának.

- Miért tűrte, hogy Olga a végsőkiig kihasználja? - faggattam Nikolt. - Hiszen magad mondtad: előtte hiába komédiázott.

- Mert a boldogságnak csak egyetlen formáját ismerte, hogy szükség legyen rá. Rangra és vagyonra áhítózó nagyanyám Uzsoki behálózásával véglegesen tönkretette, de a kisöreg nem az üzletet sajnálta, hanem őket. Mindenki más keserves csapásnak érezte volna Olga ismételt felbukkanását.

Valóban. Mert még a változások áttekintésére, megértésére is képtelen volt, méltatlannak tartotta az egyszobás lakást, az egyfogásos ebédeket, s halomnyi levelet firkált Fábernek, pedig apjától naponta hallhatta, mennyi baj származhat ebből a kapcsolatból. „Olyan világban élünk, amikor kedves férjed miatt is könnyen kiteleplethetnének, de ő legalább nyomtalanul eltűnt.” Kénytelen volt személyesen beavatkozni; megírta Fábernek, hogy szükségtelen velük bármiféle érintkezést keresnie, Olga „háborodott jajgatásai teljesen alaptalanok”, Nikolt az égvilágon minden jobban foglalkoztatja, mint ő. Ez így is volt, legfeljebb, ha az önvédelmi kényszer nem diktálja, sohasem hozzák ilyen kíméletlen tárgyilagossággal a tudomására. Nikol létezésének centrumában a nagyapja állt. Kettejük kapcsolatát mindig Józsi bácsiból kiindulva próbáltam rekonstruálni, pedig éreztem; a hasonlat sematizál, hiszen Nikol nemcsak az eszményt, hanem a születés pillanatán túli összességet rajongta a halott öregemberben.

Csak az ő hiánya fordíthatta Fáber felé. Pedig 1957-től ellátta őket pénzzel, új lakásba költözhetek, s végre külön szobájuk lett a nagyapjával. Olga ádáz családi perpatvarokkal követelte a maga részét; átmenetileg teljesen meggyógyította a rájuk köszöntő jólét; öltözködött, társaságokba járt, és megpróbálta átvenni a parancsnoki szerepet.

- Kire fajzott ez a gyerek?! - siránkozott, mert eddigre Nikol már csak egyetlen választ ismert minden utasítására: „nagyapa nem kért meg rá.”

- Ha egyszer eljössz hozzám - Nikolt mindig jókedvre hangolta ez az emlék -, meglátod a táblát az ajtómon:

*Magánterület!
Idegeneknek tilos a bemenet!*

- Szóval, ennek sajátos előtörténete van. Nagyapa hozzájárulásával csináltam egy fotó-falat. Olga izléshadjáratának az első változat teljességgel áldozatul esett. Távollétünkben eltávolították az összes képet. Ők, akik tizenéven át jóformán nem is törődtek velem. Azt se tudták, melyik iskolába járok, hogyan tanulok, ki vagyok tulajdonképpen. Egy szó, annyit sem juttatott eszembe a felháborodás. Másnap beszereztem a táblát, és zárni kezdtem a szobát.

- De hát...

- Nem érted, igaz? Oh, csodálatos nagy jelenet volt! Olga hisztérikusan. Sári elszántan visongott: „ezt nem tűrik a saját lakásukban!”, nagyapa arra hivatkozott, hogy amikor eladták az egész fotófelszerelésemet, akkor sem csináltam ekkora cirkuszt. Olga ugyanis a maga módján pumpolta Fábert, apránként mindent értékesített, amihez hozzáférhetett. Tudta, újra kapok pénzt, ha pótolni akarom; neki viszont egy pár harisnyát sem küldött volna. Egyszer végre tisztáznom kellett velük, mit tekintek kötelező alapállásnak hármunk viszonyában.

- És sikerült?

- Tűrhetően. Én ugyanis - és ne haragudj, amiért ismeretlenül Dévire hivatkoznék - nem akarom megváltoztatni őket, csak a tulajdon békémet akarom. Nagyapa hagyatéka. Vitathatod az értékét, de akkor bizonyítsd be, létezik egy ennél morálisabb álláspont is.

Nem tudom, meggyőzően érveltem-e. Mintha az első nagy elszámolás óráit élném, lázasan vittem magammal az emlékek útjain, hogy vele, előtte tisztázhassam, mi maradt az állandóság oldalán, hol, miben és mennyire kényszerültem „lényeges, lényegtelen?” kompromisszumokra, és van-e különbség köztünk, vagy végső soron egyazon beteljesülés felé igyekszünk. Mindenkit felvonultattam előtte azok közül, akiknek tényleges köze volt akkori milyenségemhez, pedig törvényszerű, hogy *másképpen* láthatta akár a már halottakat, akár a még élőket, mert hiába volt korban egész közeli hozzám, két nemzedék találkozott a vallomásainkban; más tapasztalásokkal, véleménnyel, következtetésekkel - s kettőnk közül ő volt a szabadabb.

- Önkinzóan racionális lény vagy, Kál - töprengett fennhangon. - Neked muszáj mindig mindenre magyarázatot találnod. Én azonban sohasem csalnék a magam javára; hát azt hiszem, célszerűbb, ha egy ilyen mérlegről nem olvasol le végkövetkeztetéseket.

- Azt mondd, nem csalnál a magad javára. Eszerint arról sem beszélsz, amivel nem értesz egyet?

- Majd. Egyszer... Ha lesz elég tapasztalatom ahhoz, hogy ne olyan ítéleteket szajkózzak, amelyeket a számba rágtál.

Nikol, aki semmit nem abszolutizált - mert lényétől ez a törekvés igazán idegen volt -, empirizmusát az egyedüli érvényes elvnek tekintette, hogy tájékozódni s eligazodni tudjon mindabban, ami számára s mindnyájunknak pusztán másodlagosan tárul fel. „Mindent ki kell próbálnom - érvelt, akár a kudarcai mellett is -, különben helyes és helytelen, jó és rossz csak üres frázisok nekem.” Ezzel magyarázta, miért nem képes két-három napon át ugyanazzal foglalkozni, bár egész lényét kisajátítja az akkor éppen „lebilincselő”, és soha semmivel nem szakít végérvényesen, hátha csupán rosszul kereste a lényegét. Múló lobogás, sikertelen kísérlet, bármiben próbálja megtalálni a kiteljesedést. Szobrászkodott, belekóstolt a grafikába és a rajzba; lovaglás, sízés, textilfestés, autóvezetés - egyforma szenvedélyek...

- ...és azt nem is meséltem neked - hangjában túlzó gúny, akárha Fáberről vallatom -, hogy tizenkét éves koromban költő akartam lenni. Remekműveket írtam Petőfiből és Vörösmartyból, és nem értettem, miért nem akarnak fölfedezni. Lelkes közönségnek legfeljebb a nagyapát nyerhettem meg. Amikor József Attilával szembesültem, végleg felhagytam az egésszel. Igen. Ez az egyetlen, amiben el tudtam jutni a véglegességig.

- Látod - mondtam egyetértően -, olyan ez, ahogyan én szakítottam a zenével.

- Nem! Nem olyan! - Apró fényes pontok lobbantak s aludtak ki a tekintetében; mintha az ellenkezés tüzeiket gyújtana benne. - Azt hiszem, te sohasem mertél vállalni olyasmit, amiben vereséget is szenvedhetnél. Én igen, ha magamhoz méltónak tartom. Hol itt az azonosság?!

És micsoda különös figurák mozogtak körülötte! Bárzongoristák, kallódó festők, táncdalénekes jelöltek, autóversenyzők, névtelen sporttehetségek, lemaradt egyetemisták; szakadatlanul ismerősökbe botlott, mintha az egész város bejáratos lenne hozzá.

- Muszáj neked ezekkel barátkoznod?

- Fúj, Vidrai Kálmán! - Gúnyosan megcsóválta a fejét. - Hiányolod talán a névjegykártyájukat?!

- Félreértettél...

- Tudom. Viszont te is, mert nem a barátaim. Csak egy olyan mikrovilág részei, amelyhez tulajdonképpen én is tartozom. Különben, ha egyszer be kéne érnem önmagammal, koldusbotra jutnék.

Szerettem? Szegényes szó... Már akkor az enyém volt, amikor ezt még a legkevésbé sem akarta tudomásul venni, jött s eltűnt hetekre, napokra; álmodtam a hangjával, barna bársonyos szemeivel, a nevetésével és a szavaival. Azt mondtam Dévinek: „nem vagyok türelmetlen. Miért siettetném? Hiszen egyetlen hely létezik a számára: én.”

Mégis, ahelyett, hogy ujjongtam volna, szinte elkedvetlenített, amikor Forgács - hosszas és felesleges előprédikáció kíséretében - elém tette a meghívólevelet. Pálostól tudtam, különösen a jugoszlávok részéről komoly érdeklődés mutatkozik azokkal a közösségi épületterveimmel kapcsolatban, amelyekkel F. óta egyre kizárólagosabban kísérleteztem, a korábbi sablonok gyökeres megújítására törekedve.

Három hónapig a vendégük lehettem: de ez az első, Edittől teljesen független szakmai siker nem ellensúlyozta növekvő félelmeimet: mire visszajövök, Nikolt új emberek, új vágyak birtokolják már.

Hittem, mert hinni akartam; valóban nem szeret levelezni, egyetlen képeslap rejtjeleit színezgettem magamban. Veszprémből küldte, és azt írta rá: „Vittem esernyőt. Hőség - az ájulásig. Rettenetes a hiányérzetem.”

Kirándulásaink legszebb állomása! Valahányszor Veszprém felderítésére indultunk, mindig esett az eső.

- Gótikus könnyecseppek - gúnyolta a bosszúságomat. - Ha ilyen fancsali képét vágysz, ülj be inkább valamelyik presszóba, akkor legalább nemcsak neked lesz rosszkedved.

A Séd szürkén, piszkosan hömpölygött a vár alatt. Nikol felment a Kálváriára, suttogva beszélt; mindig elfogódottá tette a templomok, szentélyek hűvös némasága, pedig sohasem élte át istent, sem a kételkedés borzongásait.

- Mindennek lelket adtam, Kál - mesélte. - Nevekkal különböztettem meg a tárgyaimat, persze a legtöbbre már nem emlékszem. Nagyapa mindig azt mondta, olyan vagyok, akár a pogányok. Csak a gimnáziumban jöttem rá arra, inkább egy antik hagyatékot dédelgetek.

- Még ma is?

- A lényegünket nem halványítják meg az évek. Tudod, mennyire rajongtam Hektorért? Még álmodtam is vele, verseket fabrikáltam róla, és imádtam az igazságát, amelyhez engem is elvezetett: „...a végzet elől, azt mondom, senki se futhat, sem hitvány, se nemes, miután megszülte az anyja.”

Nicol valóban fatalista volt, hogy mitikus vonzalomból vagy egyéb, rejtett okokból, ezt éppúgy nem tudtam eldönteni, mint sok mást vele kapcsolatban. Annyi mindent tartott természetesnek, amelyekből engem leküzdhetetlen gátlások visszatartottak. Szinte pillanatok alatt váratlan és heves vonzalmak tudtak fellobbanni benne idegen emberek iránt, aztán napokkal,

néha már órákkal később jóformán hallani sem akart róluk. Képes volt egyetlen „életlen” kép miatt visszautazni Debrecenbe, vagy elmenni valamilyen jehovista szekta összejövetelére, hogy aztán elmondhassa:

- Micsoda elvakult fanatizmus! Hihet ilyen badarságokban egy épeszű ember?

- Te is bedöltél.

- Dehogya! Csak megbizonyosodtam. Kutyafulét sem adok arra, amiről nincs lehetőségem személyesen meggyőződni.

Három hónapig nyugtalan izgalomban tartott a hallgatása. Az ember képzelheti magát bölcsnek, tárgyilagosságnak, megfontoltnak, akkor sem mentes a teljes birtoklás ösztönétől. A csend azokat a beszélgetéseket juttatta eszembe, amelyekből ugyan kevés vigaszt meríthettem.

- Még egy ócska garázshoz is odaadod a nevedet. Hogy jutna időd akkor az egyéni út keresésére?

- Jut.

- Csak mellékesen, az a baj - villámlott felháborodottan. - Láttam az épületeidet. Bárhol teszik le őket, felelgetnek egymásnak, széttörik az egyhangúságot. Milyen joga forgácsolod szét magad az esetleges jövedelem kedvéért?

A melldöngető szájhóstit látja bennem, gondoltam keserűen, pedig Nikol valójában azért harcolt velem, nehogy a meghátrálás elidegeníthetetlen lényegemmé váljon.

Szenvedtem a közönyétől és a hiányától, hiába helyeseltam elutazásomkor, hogy még a vonathoz sem kísér ki, mert „amúgy is annak nehezebb a távolság és a lassan múló idő, aki a megszokottság rendjében kénytelen átélni”; lám - állapítottam meg elfogulatlanul, egyetlen szavára lemondtam volna az egész felbecsülhetetlen értékű tapasztalatcseréről.

„Látod - vallotta be utóbb -, ez az, amiben majdnem biztos voltam. Örületes ballépés lett volna! Végre felfigyeltek rád, s erre éppen én gáncsoljalak el? Inkább feleslegesen tartsd szerencsétlennek magad, mintsem egyszer tényleg az legyél.” Persze bosszúból, meg némi taktikázásból is, nem írtam meg Nikolnak, mikor érkezem. Majd most szépen a nyomába eredhetek, megleshetem, kivel, hová igyekszik; mivel tölti a napjait távollétemben; bár iszonyúan kívántam, ne veszítsem el. Azonban jóformán még át sem léptem a küszöböt, s Lenke nyomban olyan újsággal lepott meg, hogy közel leesett az állam.

- Találsz néhány sort a Hír-füzetben. Bonyolult. Úgysem jegyeztem volna meg.

- Ármin?

Lenke elengedte a füle mellett a kérdést, s a szokott összefüggéstelenséggel izgatottan hadarva beszámolt:

- Nézd meg a kamrát, egészen fel van töltve! Szatyornyai mindenfélékkel érkezik, ha jön. Megnéztem vele végre a Balatont. Már az első alkalommal tudta, hogy törökösen szeretem a kávékat. Fényképeztünk egy...

- Kiről beszélsz tulajdonképpen?

- Hogyhogy kiről? Mit bámulsz úgy rám? - prüszköl a befejezetlen mondatért. - Azzal kezdtem, nemde?

- Nemde. - Szándékosan ugratom, hiszen tudom már. A kétségek gyötrelmét olyan határtalan öröm roppantja szét bennem, hogy legszívesebben ugrálni és röhögni kezdenék, mint egy bolond. Lenke, kedvesem, érted?! Eljött hozzád, mert általad a közelemben maradhatott, s ha ez fontos volt számára, akkor ez felér egy vallomással.

Villámgyorsan felkaptam a Hír-füzetet. Lenke némán figyel; szeretnék közönyösnek, higgadtnak látszani.

- Beszervezted néhány mozira, legalább? - mormogtam zavartan, mert feszélyezett az az érezhető belső küzdelem, amit azért vívott, hogy ne tegyen fel egyetlen kérdést sem Nikolról, sem kettőnkkel kapcsolatban.

- Fújd föl magad, aranyosom! - pattogott sértődötten. - Mi bajod velem? Azt hiszed, pusztán szeszélyből akart megismerni bennünket?

- Bennünket?!

- Dévit és engem.

- Dévit is?!?!

- Dévit is? Dévit is? - ismételte csúfolódva. - Úgy látom, Nikol komolyabban vesz téged, mint te őt.

Kiváló alkalom téves következtetések levonására; a Hír-füzet néhány sora csak Lenkével kialakult kapcsolatát magyarázta, Dévit meg sem említi. Mereven nézem a dátumot: holnap láthatom, s vajon...

- Te pancser!! - Lenke szerető gorombaságát így is, úgy is értelmezhetem.

Legszívesebben megvallatnám, de nem teszem; Nikollal kapcsolatban mindig hatalmukba kerítettek megannyiszor levetkőzött gátlásaim - és Dévi... éppen ő... Képtelenség!

Diadalmasan akartam másnap Forgács elé vonulni - igazán nem panaszkodhatok rá, mákszemnyit sem fukarkodott az erkölcsi elismeréssel: „komoly szolgálatokat tett, Vidrai kollégám, ezzel a kiküldetéssel... népgazdasági érdek a további együttműködés... Kérem, alkalomadtán említse meg Edit asszonynak, hogy én maximálisan támogatom az Ön törekvéseit...”

Úgy látszik, Pálos nem sietett felvilágosítani arról, hogy ne számítson külön honoráriumokra, pusztán arra, a jugoszlávokat valóban érdeklik a terveim, de akkor, tudom határozottan; kettőnk - számomra mind szégyenteljesebb kapcsolatának emlegetése sem ingerelt annyira, mint a bizonytalanság: miért hallgatott Nikol Déviről.

Még Katicának is feltűnt, milyen gépiesen pergetem le a benti órákat, jóformán alig reagálok Ármin - „most mi a helyzet veled, haverom?” puhatolódzó megjegyzéseire.

- Látom, amit látok - büvöl kitartóan. - Úgy imbolyogsz itt, mint egy álomkóros. Valami viszonzatlan szerelem, édesem? „Próbáld meg egyszer nagykorúnak kezelni - jutottak eszembe Nikol szavai, mert túl gyakran vontam felelősségre az előttem megmagyarázatlan vonzalmiért. - Különben a térdedre ülök, és ringathatsz. Miért lenne mindig pusztán az a helyes, amit Vidrai Kálmán annak tart?”

De akkor, abban a percben, amikor viszontláttam; jött, táskája megszokottan a hátára vetve, arcán a boldog, egyedül nekem szánt nevetés, nyúlánk „archaikus” teste, s két karja nyakamra kulcsoltan megkötözött; - semmi nem fért meg bennem rajta kívül.

- Te... - suttogta a megtalálás önfeledtségével -, Te... Vidrai Kálmán...

Mentünk. Órákon át beszélgetett és beszélt - „reggelig sem fáradnék el - mondta -, három hónapot bejárni néhány óra alatt nem egyszerű, hanem szomorú.”

- Látod - hirtelen szembefordult velem -, Dévi ezt sohasem értené meg.

Éreztem, túlfeszül a bőr az arcomon, s merevség zsibbad végig egészen a fülem tájáig. Most, itt az utcán térünk rá erre is? - forgott agyamban.

- Ülünk le valahol - javasolta hirtelen, mintha válaszolna, pedig meg se szólaltam. Amikor ujjait az ujjaim közé kulcsolta, a mozdulat meghittsége egyszerre felpattantotta az egész napos feszültség burkát; kétségbeejtően nevetséges vagyok, csoda, hogy nem mondta a szemembe.

- Lenkétől tudod? - hitetlenül nézett rám, aztán hangosan, vidáman felnevetett. - Hisz akkor te fejlődsz, Kál! Megálltad faggatózás nélkül?! Mert, hogy rosszállottad, amiért nem tartom be az illendő formákat, az ugye a legkevesebb?

Persze. Hogy kettős vádat emeltem, azzal is tökéletesen tisztában vagy, viszont nem fogsz rá hivatkozni, mert a szégyenkezés fegyverét sohasem fordítanád ellenem.

- Ellenőriztelek. Nem akartam, hogy te mondd meg, mi legyen a véleményem arról az ember-ről, aki számodra a legtöbbet jelenti. Ha értelmét látom, megéri a fáradságot, amivel a magamét megalkothatom.

- És?

- Már elmondtam odakint az utcán. Ismételjem meg?

- Nem. - Úgy éreztem, tehetetlenül zuhanok mélységes szemei nagy, barna kútjába. Elmerült körülöttem az eszpresszó zajos, tarka valósága, csak a neve zengett bennem, mint a húsvéti harangok.

Tudtam, szükségem van rá, vigyen magával. Nem is szerelmet éreztem iránta, hanem sötét, gyönyörű szenvedélyt, mert egyszerre volt a büntetés és az engesztelés, a gyűlölet és a rajongás, a megnyugvás és a zaklatottság. Beoltotta magával az utakat, fákat, a hitvány tereket, hogy mindig mellettem legyen, legmesszebb is tőlem.

Amikor várakoztatott, kis vonalakkal összerovátkoltam egy papírt: ma ennyi és ennyi perccel rövidítettél meg.

- Nem kosztpréz az időm, de különben tudod, azt se vagyok képes beosztani. Új témám akadt, elmerültem benne.

Nikol mindig azt vette a legkomolyabban, amit éppen csinált. Bejárt akkoriban egy műterembe, ahol soha nem zavarhattam, végre igazi munkája akadt - bizonygatta -, képzőművészeti kiadvány, amíg engedték a saját elképzelései szerint haladni, lelkesedett; amikor befolyásolni próbálták, azonnal kivált az alkotókörből, szót se vesztegetett többé rájuk.

Dévvél egyszerűen nem tudtam megértetni, miért nem házasodtunk még össze.

- Kimerném érte kancsóval a tengert. - Szeme sem rebbent a nála oly szokatlan túlzásért. - Régen le kellett volna kötni magadhoz.

- Lekötöttem.

- Jó! Jó! Nem hiszem, hogy ezt elfogadnád végleges megoldásnak.

Én sem hittem. De valahányszor sürgetni kezdtem, mindig újabb határidőket jelölt ki, mint aki nem biztos magában, vagy nem biztos bennem.

Teljességre áhítóztam; családra, megnyugvásra, s mert mindezt csak Nikol adhatta meg nekem, akkor is ragaszkodtam volna hozzá, ha tudjuk előre, mi vár ránk.

- Olgáékat számításba vetted? - kérdezte hűvösen, majdnem tárgyilagosan.

- Nem. Téged akarlak. Nagypát nem kelthetem életre, rajta kívül meg kinek van szerepe az életedben?

- Senkinek. De vajon képes leszel együtt élni velük?

- Együtt? Hiszen te sem élsz velük, csak mellettük.

- Igaz. - Tekintetében szokatlan tétovaság gomolygott. Hirtelen megragadta mind a két kezem.

- Nekem viszont könnyű az, ami neked egyenesen borzasztó lehet majd.

- Ugyan!! - Az sem érdekelt, mennyien látják, egészen magamhoz szorítottam; arca az arcomnál, szinte hipnotizáltam, döntsön végre.

- Tudod, Vidrai Kálmán - suttogta csendesen -, mennyire fontos nekem, hogy megtarthassalak?

Talán akkor mondta ki először. Ösztönösen kerülte a szavakat, mindig fényképekkel beszélt magáról, rólam. „Látod, így néztél rám, amikor arra kértelek, hintázzunk egyet a játszótéren. Azóta értem, mit fejez ki egy ilyen hökkent fítor az arcodon... Íme, az első közös szerzeményünk: kovácsoltvas falilámpa. Vidrai Kálmán szenved, mert annyi pénzt adott ki érte, nincs is hova tenni; megint rászedtelek... Ez van a tekintetedben... Akkor nem vettem észre, hát most kérlek; ne haragudj...!”

Ki vehetné el tőlem? - gondoltam. - Olgáék? Á! Nem ellenfelek.

Nikol abban tévedett leginkább, hogy magából kiindulva ítélte meg Olgáék vele kapcsolatos viszonyát, s bár öntörvényű közönye éppúgy hiányzott belőlem, mint nagyapja elnéző szelídsége, kezdetben én is beleestem ebbe a hibába.

Két irreális figura, nem vonzottak és nem taszítottak; nem készültem se harcra, se megbékélésre, nem vontam le Nikolra illeszthető hamis következtetéseket; kettőnk jövője foglalkoztatott pusztán, s ebben legfeljebb szükségtelen, de adott díszletnek tekintettem őket.

Hogy kulcsuk van a szobához, rendszeresen kutatnak szekrényekben, fiókokban, gondosan ügyelve, ne maradjanak áruló nyomok; ez már csak a beköltözésem után derült ki. „Magánterület!” - számukra legfeljebb annyira érvényes figyelmeztetés, hogy Nikol jelenlétében valóban nem mutatkoztak; viszont gátlástalanul elhordtak tőle mindent, amire felületes odafigyelése mellett lehetőségük adódott.

- Rémesen sokba kerülök magamnak - panaszkolta gyakran; még ahhoz képest is túl gyakran, hogy valóban nem értett a beosztáshoz, felelőtlenül költekezett, s vásárlásaiban a tetszika-akárom alapélmény döntött, nem az előrelátó megfontolás.

Nikol ritkán jegyezte meg, mit hová tett le; értékesebb használati tárgyai, zsebrádió, fénymérő, összecusukható ernyő, drága szarvasbőr kesztyű fokozatosan eltűnedeztek, „mert semmire nem tudok vigyázni” - keseregte a leghalványabb gyanakvás nélkül.

Szekrényében mindig csak lefutott harisnyákat talált, pedig folyton nadrágot hordott; a ruha nemigen illett hozzá - színházba, hangversenyekre vette csak fel, meg később terhesen, hiszen „most úgyis olyan formátlan vagyok, ez már aligha ronthat rajtam.”

Zsákmányszerző útjaikat legfeljebb időlegesen szüneteltette a szoba teljes kiürítése. Dévi lázas ütemben készítette az új bútorainkat. Felmentünk Nikol bőröndjeiért, hogy átmenetileg Lenkéhez költöztessük. Sári karba font kezekkel, eleven, hatalmas torlaszként állt a saját ajtajuk előtt, szinte feltűzött minket leplezetlenül kíváncsi, szúrós tekintetére; de Nikol nem fáradozott a bemutatásunkkal.

- Elkerülhetetlen, tudom - bólogatott sóhajos belenyugvással -, de ráérünk akkor, ha Olgával alá kell íratni a bejelentődet.

Sári nem mozdult az őrhelyéről, éberem kapott minden elhulló szó után, *bent* nem volt jelen, s én mégis úgy éreztem, ott van; közénk nyomakodik, fürkésztve körültaogat, hogy Dévi vagy én -, s próbálja megérteni, mi történik tulajdonképpen. Ekkor észleltem először azt a gyomoröklöző feszültséget, amely észrevétlenül állandósult mellettük az évek folyamán, egyre messzebbre és messzebbre tolva ki a támadási pontját. Az előszoba ajtajától lift, kapualj, utca, járművek; aztán az irodába is utánam nyúlt; mindig leheletkönnyen ragadott meg, még védekezni se próbáljak: nincs, ha akarom, nincs - aztán annál keményebben taposott végig a szándékaimon.

- Elköltözől?

Remény és ujjongás hömpölygött felénk ebben az egyetlen szóban; nem, nem tudott ellenállni a kísértésnek, hogy bizonyosságot szerezzen, s ne csak találgatásokkal hintse körül Olga betegségét. „Az a lakás az enyém. - Nikol ebben a kérdésben mindig sziklaszilárdan érvelt. - Nagyapa jogán és Fáber jogán. Ha szűk lenne valakinek, nem te meg nem én leszünk azok a valakik.”

- Szóltál? - fordult vissza Nikol, tekintete megint olyan különös lett, mint a feltáratlan mélységű barlangok rejtelmessége. Lassú mozdulattal leemelte válláról a fényképezőgépet. Egyszerre kínosan valóságos lett, amit már hallomás alapján is csak enyhe borzongással tudtam elképzelni. „Pérez, csomag, meghívólevél - mesélte Nikol -, csak nagyapának és nekem

jött Fábertől. Olga azt jajgatta. Sárítól támogatva, hogy bitorlom az ő jogos jussát; Fáber összes küldeményénél többre becsültem, ha nagyapánál kiérdemeltem egy közös kirándulást, vagy megvárhattam a vasárnapi ulticsata után.

- Tönkretetted az életemet! - Meguntam naponként hallgatni. Kihoztam a fényképezőgépet, és megörökítettem, ahogy kétszereplős színházat játszanak. Egy darabig közel vadásztam rájuk; soha egyetlen képet nem hívtam elő, de megtanultak félni tőlem, és nem hagyom, hogy ezt valaha is elfelejtsék.”

Sári összeszorította a száját, sértetten hátracsapta a fejét; többmilliószor láttam ennyire vénné és kegyetlenné torzulni a vonásait - aztán tüneményes gyorsasággal beszökkent a szobájukba.

Dévi arcán az értetlenség vigyora, bennem egy hang azt mondta: ez most felesleges volt, hiszen hetekkel később se teszünk majd mást, mint közöljük, összeházasodtunk; hát miért nem azonnal.

- Higy nekem - mondta Nikol -, megtanultam, hogyan kell bánni velük, hogy ne húzzák el előlem a tényért, belekanalazva, jót, rosszat eszem, ne igazoltassák a vendégeimet, ne prédikáljanak, mit szabad vagy nem szabad csinálnom, és egészen más az, ha én megmondok valamit, mintha kérdeznék, és felelek.

Nem láttam különbséget. Együtt kellett élnem velük ahhoz, hogy felismerjem, tényleg van; s a hajlékonyságom legfeljebb arra jó, gyorsabban váljék elviselhetetlenné mindenfajta kapcsolat.

Nikol három nap szabadságot vett ki, de csak késő este láttam.

- Nem hagyhatom a festőket rájuk. Képzeld, Sári milyen meglepetést szerezne, amint magához ragadja a kezdeményezést!

Pedig a gyakorlati dolgokhoz sohasem volt érzéke, örökös halogatással húzódozott tőlük, akárcsak Lenke; most viszont úgy érezte, kettőnket szolgál, és főleg értem tesz valamit.

„Ülök egy felfordított festékesdobozon, Olgáék kánonban zaklatnak az apai hagyatékért, követelik a bútorok árát - fosztogatod anyádat, fosztogatod -, ha a kiállítás fődíját nyerném el, akkor se adnék vissza két krajcárt sem. Mit fődíj! Hort mellett nem álmodhatok ilyesmiről, de legalább az első három között; érted, és máris bekerülök az újsághoz.”

Valójában újabb sikertelenség előérzete nyomasztotta. Nem beszélt róla, de sokkal jobban ismertem annál, semhogy megtévesztett volna az a látszat-bizakodás, amely első heteinket a kedvemért s a kedvemre beragyogta. Szakmai körökben már gyakran felfigyeltek a tehetségére, mégis mindig engedték az ismeretlenségbe visszalényegülni.

„Hort igen! Ő megteremtette a saját kultuszát. Neves fotóművész, nélküle egyszerűen nincs hazai tárlat. Világkiállításokon szerepel, és hol kezdte? Egyszerű riporterként. Kicsit késő lenne, ha negyven évet várnék. Szeretnék egyszer a vetélytársa lenni; egyenlő feltételek, tíz év rajtkülönbség, de ettől még sokkal izgalmasabb.”

Hort Zsuzsa művészetét én nemigen tudtam értékelni. Nikoltól megannyi ismereteket szereztem ugyan, de ő sem tervezhetett volna még egy garázst sem azzal, hogy ebbe-abba beavattam. A hozzáértésem mindig is amatőr maradt, s legfeljebb a saját élettapasztalatommal toldhattam meg; helyesen, helytelenül - nem kérhetjük kölcsön mások sorsát a magunk ítéletéhez.

Segíteni akartam Nikolnak, mert a kezdőbességet én is kölcsönöztem, s úgy éreztem, egyéb hiányban ő sem szenved. Edítkez fordultam, de azzal a hamis erkölcsi alapállással, hogy mégsem; mert Pálost kértem fel jótékony közreműködőnek, s talán még hittem is abban, másnak osztja ki majd a beavatkozó szerepét.

- Hort? - Pálos agya sebesen pergette azt a félelmetesen nagy névsort, amely magáncélú telefonkönyvét alkotta. - Nem, személyesen nem ismerem! Majd a keresőszolgálat, azaz nejem önagysága. Nyugalom! Jó kezekbe rakom le a témát!

Edit már másnap felhívott.

- Gratulálok - mondta szenvtelenül. - Mikor látlak?

- Kérlek... - hebegtem, s természetesen Pálost tettem felelőssé, amiért ilyen helyzetbe kerültem; nem magamat.

- Jó! Jó! - intett le Edit -, hiszen nem állok az utadba. Megengedhetem magamnak, hogy veled; egyedül veled türelmes legyek.

Hangjában nincs gúny, öröm se; furcsa géphang - azelőtt se találtam másnak. Nikoléban fájdalom, gyönyör, kitarulkozás, rejtőzés, sejtés és sejtetés; sohasem csak a szót adta, hanem azt is, ami benne kavargott, és soha másképpen, mint ahogy ilyen vagy olyan benyomások hatására érezte.

- Edit, én nem... - dadogtam szégyenkezve.

- El van intézve - udvariatlanul félbeszakított, nyilván nem tudva, milyen kegyesen fojtotta belém a gyámoltalan tiltakozást. - Lehet, egészen különösnek tartod, de nekem teljesen mindegy, miért jutok eszedbe, ha egyáltalán eszedbe jutok.

Tulajdonképpen olyan megalázottnak éreztem magam, annyira szerettem volna megmagyarázni, ne érezze megint úgy, hogy lekötelezett; többé soha, semmilyen formában nem fogom meghálálni. Féltettem Nikolt a kudarctól. A sajátomat sem vállaltam soha; az övét meg kétszeresen nem.

Több volt számomra magamnál; mert visszaadta régi hitemet, cselekvési vágyamat; az erő biztos tudatát, és amikor sorsába avatkoztam, azzal védekeztem a tulajdon lelkiismeretem előtt, hogy ezt a lépést éppúgy jogom van elfelejteni, mint eddigi összes megalkuvásomat.

Egyszer sem hazudtam Nikolnak, amíg a körülmények rá nem kényszerítettek, de ez sem volt egyéb önámításnál, hiszen már közös életünk első perceit is rejtegetnivalóval kezdtem. Sajnálom azt az elrontott zirci kirándulást. Mindent sajnálok, Nikol, ami általad szép lehetett volna, mégis elszalasztottam.

Eredetileg Olgáékhoz készülődtünk azon a napon, de Nikol váratlanul lefújta az amúgy sem kellemes programot; „nincs szükség hamis családi jelenetekre, a pusztá adminisztráció meg nyugodtan várhat holnapig.”

Két vonatjegyet tett elém; némán, rosszkedvűen nyeltem az ingerültségemet. Hirtelen bosszúság fogott el, hogy miért kell nekünk mindent másképpen csinálni, mint ahogy természetes lenne; valójában azonban nem ez dühített, hanem Edit, és önmagam hitványsága; ha Nikol ellen fordítom, igazán aljassá váltam volna.

- Szeretném! - hangja fojtott lett, nyugtalan. Pillantása bizonytalanul verdesni kezdett. - Nyáron ott jártam veled. Valamit elmulasztottam, nem tudom mit, meg kell találnom.

- És éppen ma?

Lehangoltan indultunk útnak; tönkretettem a „játékot”. Nikol látott vagy nem látott tájakhoz, emberekhez mindig valami előre megteremtett várakozással közeledett, és ennek a belső vízióknak a varázslatán csak akkor engedte keresztül a realitást, ha eleve kételkedéssel szemléltek a szándékát. Nem tudhattam, mit keresett a nyárból, ma már úgy érzem: a megfoghatatlant, de ez csupán utólagos ítélet. Nikol ismerte a titkot, ami előttem sohasem tárult fel. A

látás ezerhangú élményét belevitte felvételeinek pillanatörző hangulatába, jelentéktelen dolgokban is megérezte a neki rendelt témát, és vissza-visszatért mindahhoz, amiről úgy vélte, nem szólaltatta meg tökéletesen.

Az arborétum körvonalai nedvesen borongtak körülöttünk. Tulajdonképpen - vádoltam magamban -, miért akart éppen az összeköltözésünk előtt körültekinteni ebben az istenverte kietlenségben? Mit búcsúztatunk ezzel a nyirkos, kifosztott óriásparkkal, amelyben már csak a kínai fenyők vörös szépsége lángol?

Sem akkor, sem később nem beszélt erről. Ott állt a kis fahíd korlátjánál, nézte a téli kert sokféle szennyesét vonszolgotó vizet; az ember azt hihette, haja nehéz, sötét tömege szorítja le a fejét egészen mélyre.

- Nincs köd - mondta csendesen.

Egyetlen felvételt nem készített.

Zirc és Olga... Mindig együtt jelentek meg bennem kettős nehezteléssel önmagam iránt, pedig az események rendjében egyszerű időrendi kapcsolat volt csak közöttük. Örökösen ágyban sínylődő anyósom felejthetetlen sietséggel cáfolt rá Nikol tévhitére: „Fábert engesztelhetetlené tettem, hát végleg megszűntem számukra.” Amikor Olga megjelent nálunk a tervezőben, azt hiszem, nem csodálkozás, inkább valamiféle indokolatlan megkönnyebbülés kerített hatalmába.

Amíg a porta felé ballagtam, az járt a fejemben, már tegnap megtudhattam volna, milyen feltételeket szabnak a beköltözésemhez, itt most viszont birtokon belül vagyok; nem akarták, mégis helyzeti előnyt biztosítottak.

Nem az árnyaltan plasztikus, gyönyörű Nikol-képmás derengett felém - sőt, a legcsekélyebb hasonlóság sem volt közöttük: - inkább a húszas évek letűnt, babaarcú ideálja, ártatlan palaszürke szemekkel, régi szentképek esengő madonnája, szabályos hullámokba fésült rövid hajjal.

Üdvözült mosolyt küldött felém, bár igazság szerint nem tudhatta, hogy velem kell találkoznia; ha elhaladok mellette, nyilván újra felölti.

Párnás kezeit puhán egymásra vetette; ecsetre kívánczó, gögös, festői póz, aminek a merev fejtartás még külön hangsúlyt adott. „Olga sohasem önmaga - hallottam Nikolt, - nem is akar, nem is tud az lenni, mert ehhez mindenekelett szükség lenne egy megfogható Önmagára. Ezért hát Lujza, Amália, Hedvig, vagy ördög tudja milyen hősnő aznapi kedvenc zugregényéből. Amit éjszaka olvas, nappal eljártssza. Hol kegyes és alázatos, hol szenvedélyes és féktelen; Sárít egyik ámulatból a másikba ejti, hisz képtelen a kedvére tenni.”

- Tehát Ön az? - Olyan hangsúlyú kérdés, amely után az ember óhatatlanul vizslatni kezdi önmagát, mi csúszott félre, mi szakadt le, pecsételődött össze; szóval, a fenétől ennyire elképesztő.

A portásnak határozottan elűztük az unalmát. Megkockáztattam egy udvarias ajánlatot a szemközti presszóra. Fenséges leereszkedéssel fogadta el, ugyanígy tárgyalt velem, bár egész beszélgetésünk alatt mégis az zavart leginkább, hogy megállás nélkül kattogtatta táskája zárját.

- Parlez-vous français? - hajolt hozzám titokzatos arccal.

Kifejezően fitymáló ajakcsücsörítés: póriasságom elvitathatatlan. A némettel már nem próbálkozik, de úgymint letagadnám,

- Mindig elítéltük Nikol viselkedését - a hadarásból világosan kitetszik, pontról pontra be-tanult szöveget mond el. Az értelmi szerzőért igazán nem kell túl messzire menni -, de ekkora tiszteletlenséget még róla sem feltételeztünk. Remélem, joggal kérünk valamiféle magya-rázatot.

Várakozásteljesen meredt rám: szobor a szoborra. Elsősorban tőle kellene kérnetek - gondol-tam -, sohasem adna, és nyilvánvalóan igényetek sincs rá. Ennek a látogatásnak csak olyan célja lehet, amellyel nem mernének a jelenlétében előhozakodni, különben miért igyekeztek a hátába kerülni.

- Az én időmben - folytatta Olga szemrehányóan, elérve hallgatásomat - megkérték a szülőtől egy leány kezét. Manapság...!!! Különösen, ha a gyermek annyira csökönyös és nevelhetetlen, mint Nikol. Ég és föld különbség van a két lányom között.

Azt hiszem, ez volt az egyetlen őszinte megállapítás, amely valaha is elhagyta a száját.

- Tisztában van Ön azzal... illetve, tisztában vagy, fiam... ugye egy anyának mégiscsak kötelessége, hogyha bárki a családba lép...

Mindjárt igazi könnyéket fog sírni - figyelmeztettem magam Nikol tárgyilagosságával, nehogy feleslegesen elérzékenyüljek.

„A gyerek megint bög - mondta nagyapának -, kérem, vigye a konyhába. Rémes fejkörcsöm van... Nem elég, hogy az apja a vesztembe kergetett, maga még ennek is mindent megenged.”

- Szóval, örülök - gyömszölte zsebkendőjét a szeméhez -, mert egy mérnökember a mi kislányunknak igazán megtiszteltetés...

Szegény, gondoltam - jó, hogy nem ismersz, különben rögtön tudnád, nem mondtál semmit; egyszerűbb, ha a lényegre térünk.

Előbb azonban végig kellett hallgatnom „a betegségeim” című fejezetet, gyógyszerek tömegét rámolta elém az asztalra; ebben a témában igazán otthonosan mozgott.

Akkor már egészen biztosra vettem, nem a „jogos megbotránkozás” készítette felkeresésemre; egyszerűen nem hajlandó *ingyen* aláírni a bejelentőmet. Igaz, szerényebb fogást remélt, mint Fáber volt, de a várakozása is jóval reálisabb.

- Mennyit kért? - Nikol szemeiben apró fénypontok gyúlnak, kihunynak; vékony, ideges ujjai lassú, szabálytalan táncba kezdtek az asztalon.

- Havi ezret, egy évre előre.

Úgy meredt rám, mintha egy izetlen viccen kellene nevetnie. Anyagiakban sohasem volt képes reálisan gondolkodni. Fel se tételezte, hogy Olga „tőkésítheti a lakást”, ahogy hajdan a szépségét; s talán már nagyapja halálakor ezért szorgalmazták annyira, költözzön át hozzájuk: „Óh, az emlékek közt nehezebb a felejtés!”

Amerikai útjától elsősorban a kérdés békés megoldását remélték, de Nikol hazajött, kiteszékelte az albérlőket, és megint kulcsra zárta az ajtót.

Sári ugyan többször felhívta figyelmét Olga pénzügyi gondjaira, a drága gyógyszerekre, orvosi költségekre, megélhetési zavaraira, „próbáljon dolgozni!” - vont vállat Nikol, - aligha törődött a sopánkodásaikkal.

- Négy ágybérlet? - Ingerülten kilökte maga alól a széket, még arról is megfélekedett, hogy nyilvános helyen vagyunk. - Nagyszerűen kigondolták!

- Majdnem legális jövedelem. - Higgadtan megfogtam a kezét, és visszaültettem az asztalhoz.
- Százan és százan csinálják ugyanezt. Nem tudunk olyan ütemben építkezni, hogy bealkonyodjon a lakászsorának. Azt igazán nem kérhette tőlem, tartsam el ezentúl!

- Szóval ez szerinted más?

- Egészen más, Nikol. Közel tisztességes ajánlat egy ekkora szobáért, no, és természetesen mindazért, amit a szobán kívül még igénybe veszünk. Amennyiben ezen múlik a békességünk, be kell látnod; nincs nagy ára.

- Nem ezen múlik, ismerem őket. Csak a távolságon, amit ha nem tudunk megőrizni, égő házba költözünk be. Láttam, mire ment nagypapa az engedékenységgel!

Á, Nikolból hiányzik az anyagi érzék - mondogattam magamnak. Valóban hiányzott, de nálamnál százszorta jobban értett ahhoz, hogyan kell Olgáékkal bántani.

Kapzsi elégedettséggel fogadták a tizenkétezer forintot, a bejelentőhöz szerződést mellékeltek, hogy minden évben pontosan megfizetem; Sári előrelátása valódi lángelmére utalt. Nikol figyelmét szerencsére hamarosan elvonták róluk az események. Fényképei elnyerték a második díjat, aztán bekerült az újsághoz; Hort nemcsak gratulált, hanem azonnal kapcsolatot próbált teremteni vele.

- Hort és én? - Nikol lelkesedésébe némi kételkedés vegyült.

- Ugyan! Zsuzsa utálja a második díjasokat. Én is utálnám őket. Az ember könnyen mögéjük kerülhet.

Hamisnak tartotta a közeledését, bár elfogadta, és azt sem titkolta, igazán nagyra értékeli.

„Csak tudod, Vidrai Kálmán - mondta, - olyan túl fehér, túl sima, túl hideg.”

Tejszínű szöghaj, hosszúkás, jellegtelen arc, szemei alig-kékek, és éppoly kifejezéstelenek, mint szavainak tónusai. Alakja, mintha egész lényének középútasságához igazodott volna, se formás, se formátlan; mégis volt valami a megjelenésében, ami tagadhatatlan vonzást árasztott: kihívás a meghódoltatásra. Ígéret abban, ahogy semmit sem ígért, csalétek egy-egy visszautasításban; - Ármin élete legnagyobb esetének tartotta, valószínűleg megkapta, mint én, anélkül, hogy tényleg megkapta volna.

A percről percre változó, sohasem egy Nikolnak teljes ellentéte volt; vonzalma hamis pénz, de tettenérhetetlen hamisítvány.

Mindenesetre a szakmai együttműködés látszatát keltették, hatott Nikolra, akár Pálos énrám; még hálás is volt, amiért fokról fokra a filmezés felé csábította, hogy ne keresztezzék egymás útjait.

Nikol valódi, új szenvedéllyel találkozott; Hort hamarosan megbizonyosodhatott arról, még vétséget sem követett el, amikor a maga javát szolgálta.

Lelkes és törekvő amatőrökkel hozta össze, előre zálogolva a bizalmát: egyenlő partnerek, egyiknek sincs képesítése, oklevele; nem kötik őket elrendelt szabályok. Hetente két alkalommal átengedte számukra a műtermét; rendes társaság volt, igazán komoly anyagi áldozatokat hoztak - attól kezdve persze Nikol is -, hogy kallódó tehetségüket kibontakoztathassák.

Mindkettőnk számára tevékeny és kiegyensúlyozott időszak kezdődött akkor.

„Öt év - hangoztatta Nikol -, és lerázhatod Pálos gyámkodását.”

Sohasem tudott róla megvetés nélkül beszélni. Ha sejtette volna, milyen szerepe van még abban is, hogy őt „felfedezték”, az idők végezetéig nem bocsájtja meg nekem.

Pedig egyforma kíváncsisággal tekintettek a személyes ismeretség felé, amikor elfogadtuk Pálos meghívását. Talán Dévire gondolt, őt várta egy másik változatban; a sikeres ember jelentése egészen más volt kettőnk szótárában.

De Pálos csak a testi szépséget látta meg benne, éppen azt, amit Nikol a legkevésbé becsült; nem licitált rá ügyes fogásokkal, pusztán viselte, ahogy ruhátlanul se jelenhet meg az ember.

- A szemei - emlegette lírai átszellemültséggel, amíg a tapintat tiltani nem kezdte -, a középkorban jóval kevesebbet boszorkánnyá nyilvánítottak valakit. Mit küszködik? Egy nő ne akarjon ennél többet. Ha még okos is, az csak ronthat rajta.

A partyk Pálosa volt ezen a találkozón, feszes, udvarias és őszintétlen, legfeljebb a hódolata nem. Még engem is zavarba hozott, milyen félreérthetetlen célzásokkal adja Nikol tudtára elragadtatását. Ízes likőröket kóstolgattatott vele, aromás külföldi cigarettákkal kínálta; Nikol örökösen fejfájást kapott az ilyesmiktől, és még a kávé sem élvezte, ha márkás porcelán-csészében szolgálták fel neki.

- Így illik, nem? - kérdezte üres hangon. - Maga sohasem tenne mást, mint amit az adott helyzetben elvárnak magától.

- Ez sértés vagy dicséret volt, asszonyom?

Nikol összevonta szemöldökét, fejét enyhén oldalra biccentette, de nem dült hátra; ettől egész tartása mesterkéltséget és erőltetettséget sugárzott.

Pálos joggal hihette, kacérkodik vele, én azonban tudtam, akkor ilyen, ha a körülmények megfosztják a feloldódás lehetőségétől, kedvét szegik a formaságok, vagy várakozásával ellentétes helyzetbe kerül.

Már a fogadtatás lehangolta, a szertartásos kézcsók és szertartásos bókok, s a „mennyire vártam ezt a nagyszerű alkalmat!”-sablon egyenesen úgy hatott rá, mint amikor a gyereket egy népes társaságban középre állítják, mutassa be, hogyan tud énekelni.

Tulajdonképpen azt szerettem volna, felfigyeljenek egymásra, de Pálos úgy vezette a beszélgetést, mint akinek egyetlen célja férfiként tündökölni Nikol előtt. Felületes megállapítások illő petárdáit robbantgatta körülötte, akár csak ha Katicával társalogna.

Katicával, aki iszonyú igyekezetet fejtett ki, hogy a házasságomról kellőképpen informálódjon, miután Forgácsnál felszedte az újságot.

- Jó parti, Vidraikám? - Mélyen a szemembe nézett, miközben a rajzasztalomra billentette felső, igencsak ígéretes testét.

- Gondolod, hogy neked is megfelelne? - Hülyén vigyorogtam azon tűnődve, mi lenne, hogyha egyszer megértené a válaszaimat.

- Mivel foglalkozik, mit mondtál?

- Azt mondtam, hogy a talajmintákról készült jegyzőkönyvet szeretném megkapni.

- Ja! - Fanyalogva turkálni kezdett tömött fiókjai mélyén, ahol közülünk bárki tökéletesebben eligazodott nálánál. Szemérmetlen kíváncsisággal hallgatta a telefonjaimat, bár Nikol ritkán hívott; Lenkével ellentétben, egyáltalán nem vonzódott a személytelenséghez.

- Titokzatos vagy, haverom, nagyon-nagyon titokzatos! - Ármin mindenkori alapfeladatát teljesítette: kifürkészni a lényegét, hiszen már Edit asszony is rémesen nehéz helyzetbe hozta, kénytelen volt igen hosszú időn át a saját fejét használni, és Forgács nekem adta azokat a feladatokat, amelyeket ő kaphatott volna, - amennyiben Edit nem nehezebb műfaj az apjánál.

„Meg fogjuk hívni - biztatott Nikol -, ebből ne csinálj gondot magadnak! Hort majd gondoskodik róla, szereti a befolyásos embereket, s még a sorrendet is megfordítjuk: hála nekünk, nem pedig neki. Hogy nem rúgtad el magadtól ennyi éven keresztül?!”

Pálos felé őszinte kíváncsisággal fordult, annál nagyobbnak érezte a csalódását.

Máig sem értem, mi indította Pálost arra, hogy azt feltételezze, csakis olyan nőt vehettem feleségül, aki a jelenemhez kötődik, nem pedig az eltemetett idealistához.

- Bizony, asszonyom - mosolygott fölényesen, mintha a tenyeréből itatná -, hipermodern csodákat akart tervezni a mi Kálmánunk, és egy-egy bravúros elképzeléssel házalni évekig, a beosztás aszkéta türelmével. Még az állásából is kicsöppenhetett volna.

- Igazán hálás lehet magának. - Pillantás, mely ölni, ölelni tudott egyszerre, de Pálos elérte, akár a szavait.

- No, nem! Szó sincs róla! - És a hangsúly közben azt sugallja: persze! - Számomra öröm, hogy együtt dolgozhatunk. A mai kor megváltozott követelményeket állít az építészek elé. Sok ház, nagy szériában, csökkenthető költségekkel, állami vagy magánmegrendelésre; egyre megy. Ennek ellenére: azért Kálmán kísérleti terveinek van jövője.

- Biztató.

- Igen. Szépen fog jövedelmezni. Majd. Meg erkölcsi siker; díjak, kitüntetések...

- Hisz maga bálványimádó - mondta Nikol. Sohasem tartotta magát az iratlan játékszabályokhoz: ködös ítélezéssel ügyeskedj, egyetértő hallgatásokkal térj ki a nyílt színvallás elől! Mindig a spontán érzések, benyomások kiáltoztak belőle, a szókimondás bátorsága, a nincsenek titkaim - gyerekessége.

- Lehet. - Pálos az ötödik konyak nyugalmában ringatózik. - Viszont remek ajánlatot hoztam magának, ezzel talán visszafogad a kegyeibe.

Nikol rámnézett, mintha elsősorban tőlem várná a magyarázatot, pedig Pálos nekem is meglepetésnek szánta, s egyben annak tudatosítására, soha nem feledkezik meg rólam, szövetségesek vagyunk.

- Hallottam, beutazta az Államokat... - hatásszünet, Pálos remekel a lassú adagolással. - Megjelentethet egy képes útikönyvet, ha kellő politikai megvilágításba helyezi az elhatározását. Van egy barátom. Szívesen lenne a segítségére.

„Nincs jogom - érvelt előttem Nikol - meghamisítani a tényeket, és közszemlére tenni azokat, akikhez személyes kapcsolatok fűztek. Kétféle Amerikát fényképeztem, ez igaz, de nem meggyőződésből, csak érdeklődésből. Gyűlölöm azt az embert, aki utólagos magyarázatokat gyárt valamihez, hogyha hasznot húzhat belőle.”

- Sajnálom - hangja kong, színtelen, nem is az övé -, már csak filmezek. Mindig azt szeretem csinálni, amihez kedvem van.

Hirtelen úgy éreztem, kettőnknek szól a válasz és indoklás. Pálostól azt hallotta rólam, amit sohasem akart meghallani, amit még Dévinek sem engedett mondani.

- Divatba jöttél, öreg! Apámék nyaralója bámul rám az egész utcából. Csoda, hogy még ki tudom választani, melyik az övék.

- Cöcö... Hiszen anyád ajánlotta fel Kált az egész minisztériumnak, hogy mindenki a ti normátokhoz igazodjon.

- Nem az én normám.

- De ott nyaralsz, ugye? Fogcsikorgatva élvezed az összkomfortot, a „semmi közöm hozzá” kényelmet, és átadod az államnak majd, nehogy örökölnöd kelljen.

Dévit én másképpen ítélt meg, tehát *így* sohasem védekeztem volna. Nikolban viszont nem munkált az az elfogultság, amely a kétféle módon értékelhető tényeket mindig pozitív irányban dönti el. Ha igaza volt, kíméletlenül tudta képviselni még Dévivel szemben is, akit szeretett, aki nélkül nem múlhatott el számára hónap, ünnep, s akit inkább utólagosan megkövetett, csak ne haragudjon rá; adja oda a fiát dühödt nagy csavargásaihoz, hőemberépítéshez, játszóterekhez, mindahhoz, amelyben egyikünket sem tekintette megfelelő partnernak. Pálossal udvariasan bánt el, viszont végérvényesen. Nem fogta vallatóra, és megőrizte magának a véleményét, de annál biztosabb lehettem abban, mennyire komolytalan, ahogy módszeres taktikával visszahódítja magához. A szép és kívánatos asszony pózát öltötte fel, mert úgy érezte, Pálos ezt igényli, nem „okos vitákat”, őszinte feltárulkozást, de amíg Dévit fenntartás nélkül vállalta, ebbe a kapcsolatba soha nem akart betársulni. Élethűen alakította, mennyire ostoba ahhoz, hogy ne értse, mit szalasztott el az ismeretlen adományozó ismeretlen adományával, viszont megtisztelve érzi magát, mert eltölthetett itt egy délutánt, és reménykedve várja, amikor viszonzhatja az alkalmat.

- Ezért még egyszer nem fogunk nyolc emeletet megmászni.

Szorosan a fal mellett megindult lefelé. Nem létezett olyan ígéret, amely egy liftbe becsábíthatta volna. Még az aknától is mindig a lehető legmesszebbre húzódott; pedig soha semmivel kapcsolatban nem voltak fenntartásai, hiszen örökösen a titokzatos, a még felderítetlen vonzotta.

- Amerikában is gyalog mentél a felhőkarcolók legfelső emeletére? - hecceltem azokban a lépcsőházakban, ahol Pálosékhoz hasonló magasságba kellett feljutnunk.

- Megváltam ettől az élménytől, nem jártam a tetejükön.

- De azért van magyarázat, nem?

- Van. Ötéves koromban elakadt velem két emelet közt. Nagyapa megtiltotta ugyan, hogy egyedül használjam, de én kíváncsi voltam, hogyan derül ki: nincs meg a kellő súlyom az utazáshoz; Aztán, azt hiszem, félni kezdtem, és megpróbáltam kimászni, végül a tűzoltók húztak ki. Még hatodikos koromban is dadogtam. Azóta mellőzzük egymást.

Ha Nikolban a hisztéria legkisebb nyomát felfedeztem volna, valószínűleg mindent elkövetek, hogy befolyásoljam ezt a számomra naiv rögeszmét. Csakhogy egyáltalán nem találtam különösnek. Anyám a háború után egyszer megetetett avas dióspalacsintával, mind a mai napig utálom a diót; kezdetben egyenesen befoltosodtam, amikor velem pucoltatta.

Nikol lehangolt volt. Tudtam, legszívesebben azonnal vallatóra fogna, mi kötött engem Pálos-hoz tulajdonképpen, miért igazítottam hozzá a lépteimet, amikor előtte csupán érdektelen karrieristának, elvtelen szószátyárnak mutatkozott. Ha vitára kerül sor, nem voltam meggyőződve arról, én maradok fölül. Legfeljebb olyan tényekre hivatkozhattam volna, amelyeket szakismeret hiányában Nikol mérlegelni sem tud, tehát joggal érezheti, olcsón kifizettem.

De valamit meg kellett mondanom: az ember nem adhatja mindig önmagát.

- Ez nem Pálos mentsége, hanem a te elmarasztalásod - dohogtam.

Aki a beszélgetőpartnert mindig a saját hasonmásának tekinti, feleslegesen bont zászlót ott, ahol egyenesen ostobaságnak minősítik az őszinteséget, mert az jóval egyszerűbb, mint szembenézni vele.

Igent, nemet se mondott. Fázott, közelebb bújt hozzám, nem hadakozott. Mégis úgy éreztem, rettenetesen dühös rám, amilyen rettenetesen szégyellte mindig, ha valamiben helytelenül járt el, és én nem tértem közönyösen napirendre felette - ahogy a nagyapja -, nem hagytam, egyedül jusson el a belátó következtetésig.

De a villamos peronján mindössze annyi hely jutott kettőnknek, hogy szorosan egymás arcába lélegezhessünk. A kényszerű meghittség mindig sokkal zavaróbban hatott ránk, semhogy feloldódhattunk volna benne, mint sokan mások tették és teszik. Ezért találta ki Nikol a játékot.

- Maga már az utcán is követett engem - félrefordította a fejét, hogy kicsit elhúzódhasson.

- Végre felfigyelt rám - mondtam megkönnyebbülten. - Remélem...

- Engem, kedves uram, nem szoktak egyszerűen leszólítani!

- És ha meghívnám, mondjuk... a Lengyel étterembe?

Arcán talányos beleegyezés, mintha még mérlegelné az ajánlatomat. Két kezét becsempészte a kabátom ujjába, s ahogy hozzám szorították, varázslatos testének melege szétáradt bennem zibbasztóan.

Mégis igyekeztem mindig későre halasztani a hazatéréseinket. Sári miatt, akinél én sehogyse leltem rá Nikol módszerére, hogy elháríthassam sóvár, számomra egészen érthetetlen birtoklási igyekezetét. Mintha nem is a húga férjét, hanem élete várva várt nagy lehetőségét ismerte volna meg a személyemben. Ha csak a zárba illesztettem a kulcsot, máris az előszobában termett, s megkezdte értem-fáradozásának hatalmas malomkerékforgását.

Odakint hagyott cipőimet reggelre mindig fényesre pucolta. Halaszthatatlan teendők sodorták utánam a konyhába, kikapkodta kezemből a vacsora előkészületeit; szolgálatkészen megelőzött a tányérok előszedegetésében, a kenyérszeletelésben, a szalvétahajtogatásban. Még azt is pontosan időzítette, hogy a megfelelő pillanatban kapcsolja be helyettem a gázt.

- Igazán, ne fáradj! - hajtogattam egyre feleslegesebben és egyre ingerültebben.

- Ó, semmiség! - ragyogta rám áldozatkész odaadással. - Ez a legkevesebb, amit egy feleségnek meg kell tenni, de hát olyan elfoglalt szegény!

Rábizonyíthatatlanul s szívósan uszított Nikol ellen. Ártatlan mosolyokkal, sajnálkozó megjegyzésekkel ügyelt arra, ne veszhessek össze vele, miközben a részvét és megtestesült jóindulat őrangyalaként körülbegett.

Azokkal az erényekkel akarta maga felé fordítani az érdeklődésemet, amelyek Nikolból teljesen hiányoztak, s amelyek szükségét még akkor se éreztem volna, hogyha Sári nem követ el mindent, rávezetendő az igényére.

Ő a mintaháziasszony volt; fényesre tisztogatott konyhaedényekkel, folttalan parkettával, vakítóan fehér küszöbökkel és csempékkel. Amikor elnyomtam a cigarettát, máris felkapta a hamutartót, kiürítette, elmosta. Két árva morzsáért képes volt felseperni az egész konyhát, és esős időben minden bejárható helyen rongyok egész tömegével hadakozott a sár ellen. Utcai ruhában legfeljebb a fürdőszobáig ment el, de mindig az volt az érzésem, már az előszobában lekapkodná magáról, nehogy bármi hozzáérhessen, foltot ejtsen rajta, vagy otthoni illatokkal lehelje tele.

Ropogósra keményített ágyszőnyegek úgy zörögtek, mintha csomagolópapírosba takaroznánk.

Mi mindig a Patyolatnál mosattunk, csak a személyes holmikra kerítettünk otthon sort; mikor, melyikünk ért rá.

Ha Nikol végzett a szennyesekkel, Sári tüntetőleg lekapdosta az ingeimet, és átmosta őket; engem pedig a legagyafúrta ötletekkel állított félre a lavórtól. Hozzak valamit a közértből, mert elfelejtette, lakbért fizessek, mert haragot tart a házmesterrel, izzót cseréljek valamelyik lámpában, de szerezzem be előbb, nincs otthon - és közben sohasem mulasztotta el, hogy folyvást bocsánatot kérjen:

- Ugye nem haragszol? Ugye nem terhellek túlságosan?

Aztán sugárzó arccal megpróbálta viszontszívességnek álcázni, hogy közben helyettem tevékenykedett.

Nikol soha egyetlen megjegyzéssel sem árulta el, mennyire figyelt fel Sári manővereire. Pedig még a szobánkban is ritkán volt nyugtom tőle; ha tizenegy után fényt látott kiszűrődni a résen, biztos lehettem abban, tartózkodó illendőséggel bekopog; kávéhoz, jegelt szörpöt, gyümölcsöt.

- Ó, mennyit dolgozol! - sóhajtotta, miközben igyekezett a vállam fölött bekukkantani, hogy Nikol hollétéről tájékozódjon.

Legszívesebben azt mondtam volna, keresnem kell, hogyha azt szeretném, mellettek is maradjon, legyen valamink. De Sári már túlon túl hozzászokott ahhoz, mindenben Nikolt kell főbűnössé kikiáltani. Olga legképtelenebb dolgait természetesebbnek tartotta, mint Nikolt a farmernadrágjában, a sebtében összeütött vacsorákkal, hétfégi díszebédek és istentiszteletek nélkül.

- Olgát mikor láttad utoljára? - csapott le rá, ha a jelenlétem nem akadályozta.

- Ő se tudja? - S Nikol valószínűleg úgy pillantott körül, mint akit értelmetlenül megállítottak futás közben. Majd közönyösen még hozzátette: - Pénzt ne kérj, kaptatok eleget.

Ezt csak Nikol hitte. Olga már régen akcióba lépett, hogy „apróbb” kölcsönökhöz jusson tőlem, s amikor próbálkozásaival kudarcot vallott, ügyes taktikai lépésre szánta el magát. Szomszédoknál, futó ismerősöknél, mindenhol és mindenkinél panaszkodott ránk, amiért teljesen elhanyagoljuk - ki tudja az IGAZ kétarcúságát megmagyarázni. „Ha rosszullét fogja el, és Sári nincs mellette, halálos veszedelemben forog.”

Pedig kedvenc rohamainak egész skáláját latba vetette a meggyőzésemért. „Húsz év alatt annyira belejött - Nikol hajthatatlan -, az összes orvost képes megtéveszteni, kivéve engem.” A legvacakabb gönceiben parádézott, hogy aztán elmondhassa: - Rengeteg pénzt keres a vejem, mindenre telik nekik, csak rám nem. Hát érdemes az embernek feláldozni magát a gyermekeiért, ha végül éhen veszhet a szemük láttára?

Valahol csak kitanították, mert még a munkahelyemen is meghurcolt egy panaszos levéllel, amely színesen ecsetelte tragikus egészségi állapotát, munkaképtelenségét, jövedelemnélküliségét és antiszociális magatartásunkat.

Mindig kellemetlenül érintett, amikor legszemélyesebb ügyeimbe idegen emberek avatkoztak. Híres önmérsékletemnek köszönhettem, hogy sem Forgácsnak, sem az SZB-titkárnak nem kellett megmásítania a rólam kialakult véleményét; pedig tombolt bennem a tehetetlen harag, torzan artikuláltam a szavakat, s bármit mondtam, nem gondoltam másra, mint hogy agyonütöm, agyonütöm...

Mit magyaráztam volna meg? Forgács elégedett ábrázata nélkül is elég világos volt, hogy nem mondandóim, hanem kötelezettségeim vannak.

- Nem vet rád jó fényt ez az ügy - mondta Pálos. - A te helyzetemben senki sem engedheti meg magának, hogy erkölcsileg negatív beállítástba kerüljön. Ha sokfelé kezd firkálni az öreglány, egyeden fórum sem ad majd igazat nektek.

Ugyan vajon kivel sikerült volna megértetnem a leleteit lobogtató Olgát? Túl későn érkeztem én ahhoz, hogy tetten érjem szemfényvesztő életvitelét, képmutatását, hazugságait, és irtóztam attól, hogy mindnyájan: Nikol is, a pellengérré álljunk.

Egyszerűbbnek látszott megfizetni Olga hallgatását; még Dévi sem okoskodott.

- Ilyen dög! - fortyogta. - Jól kifogtad. Azt se mondhatom, bennem emberére akadt volna, mert az ilyet hiába vered, legfeljebb börtönbe juttat.

Hogy Sári tudott-e ezekről az ügyekről vagy sem, keveset változtatott a viselkedésén; feltétlen majomszeretettel édesgetett magához. Nikol egy-egy vidéki útjánál egyenesen csodálkoztam, hogy nem búj meg az ágyamba.

Vallásos gátlásai ettől ugyan visszatartották, de egyebektől a legkevésbé. Ételkülönleges- ségekkel lepett meg, ártatlan telefonokkal, tudtomra adva, Nikol kivel érkezett vagy távozott éppen, s ha csak alkalom kínálkozott rá, mindig elrebegette, mennyire meg tud engem érteni. Ez a kéretlen részvét Nikol életmódjából táplálkozott; gyakran még a vasárnapjait is lekötötte az amatőrfilmezés, otthon az előhívás, vágás, zenei-irodalmi aláfestés kiválogatása; engem meg a pluszmunkák légiója, hogy lépést tarthassunk a kiadásainkkal. Nikol rám bízta a „kamara gondjait”, talán felelőtlenül költekezett, viszont alig tudtam rávenni, még karácsony előtt is, hogy bármit csináltassunk a számára.

- S hány hétig fogsz érte négy órát aludni?

- Ebben az évben már nem vállalom semmi melléket.

- Elsőrendű! Tényleg meg tudod állni az utolsó két hétben? Ha így folytatod, hogyan tudlak legalább hetvenéves koromig beosztani?

Sejtettem, ő is kevesebbszer dolgozik a maga kedvtelésein, mint ahányszor rájuk hivatkozik. Napi húsz forint zsebpénzt alkudott ki, de a meglepetései gyakran tízannyiba kerültek. Könyvek, lemezek, állólámpa, dohányzókészlet; olyan gyönyörűséggel tudott ajándékozni, hogy erről az élvezetről kevésbé mondott volna le, mint bármiről.

Lenkénél mennyezetig érő fát állítottunk, három napig elfeledkeztünk Olgáékról, s végre arra is jutott időnk, amit a köznapok elvettek tőlünk: reálisan tervezni.

- Ha legalább a Képzőművészetit elvégeztem volna - kesergett Nikol. - Mindig mindenhez késve jutok el. Sohasem volt bennem annyi kitartás, mint benned. Bekerülhetnék a rajzfilmezéshez; lerázhatnám Hort pártfogását.

Zsuzsa „túl fehér, túl sima, túl hideg”, mosolytalan biztatás: - Sohasem lovallnálak felelőtlen ábrándokba...

A műteremben ugyanaz a jeges csillogás, ami Hort egész egyéniségéből árad; ezüstveretű képek, kemény, éles portrék, hibátlan árny- és fényhatások; Nikol sokkal pazarlóbb, szertelenebb volt, messze nem ilyen tökéletes, de Zsuzsával szemben megfoghatatlan emberi melegség áradt mindabból, amit a tünékeny pillanatból örökké akart varázsolni.

Hort ajánlatokkal és dicséretekkel bűvészkedve irányította a rajzfilm felé; nem láttam anyagi akadályát a kockázatnak. Valahogy biztos voltam abban, Pálos nem fog kihagyni annak a szakcsoportnak a munkájából, amely akkoriban állt össze egy nagyszabású városrendezési pályázat elkészítéséhez. Neheztelt ugyan Nikolra, aki sohasem akarta első, negatív benyomásait felülbírálni; még látszatkapcsolat kialakítására sem volt hajlandó, viszont ez kettőnk viszonyában halvány feszültségként jelentkezett pusztán.

Ugyanakkor újabb jugoszláv meghívásról susogtak a jólétesültek, és Ármintól tudtam, megvan az első Nívó-díj az ... utcai munkásszállásért, amely azt bizonyította, hogy megújító

szándékaim elindultak a sikerek útján. „Embernek építeni - vallottam, mióta csak a pályára léptünk -, egy ház nem holt tömeg. Társas kapcsolatok jönnek létre benne, érezni, látni kell előre, miként hatnak majd egymásra épület és közösség. A mérnök nemcsak az időnek felelős; csupán annak is.”

A legszebb karácsony volt ez, minden eddigiek sorában. „S ha nem szeretsz úgy, mint ten-magadat, én meg fogom majd ölni magamat...” - hallottam Nikol bársonyos, az átéléstől mindig elfojtódó hangját a délután lebegő békességében. Amikor versek, töredékek jutottak eszébe, nem a robbanékony, örökös tüzeztől bíborló Nikol volt, hanem szelíd álmodozó, borongó nyugalom; így mesélt később a fiának, s mégis ezt, éppen ezt tudom a legkevésbé felidézni.

- Te koszos melós - duruzsolta Dévinek azzal a szeretettel, amit mindig hangsúlyai hullámhosszán továbbított, talán még Lenke felé sem ennyire.

De Szántóné előtt a szavakra is ügyelt, megjátszottan finomkodott; az ő világa éppoly idegen volt számára, akár Olgáéké. Hallgatta, de nem hallotta Laci terebélyesedő bűnlistáját, amelyet az állandóan visszatérő végkövetkeztetés zárt le: - Anya nélkül nem lehet embert faragni ebből a gyerekből...

„Azt hiszi, akkor nem kötözne döglött egereket a függönyre? Az enyém se lesz külön, és sajnos, nem tudok majd őszintén felháborodni, ahogy semmin se, ami természetes, csupán az ellenkezőjén.”

- Mi az, hogy nem szereti a vizet? Belevágtad?

Laci legfeljebb a Duna kavicsos, áttetsző széléig merészkedett. Dévi esküdözött, semmiféle kellemetlen élménye nincs; egyszerűen gyáva; nem hasonlíthat mindenben az apjára.

Nikol fél óra alatt rávette, tartson vele, papírnaszádok vízháborúját vívták; Dévi rám bámult, mintha agyaram nőttek volna.

- Öreg - mondta meglepetten -, van benne valami, amiért mellé térdepelnek az állatok és a gyerekek. Lehet, sohasem mérlegeli, hogy ötven forintból százat nem költhet, de azért nyugodtan rábíznom magam.

Szántóékhoz valóban váratlan csönd köszöntött be mindig érkezésével. Egy marék színes ceruzával képes volt Laci izgatóságát önfeledt szemlélődéssé szelídíteni.

- Adjam neked? - ugratta Dévi.

- Nekem? Négy ilyen lesz, s akkor még keveset mondtam.

- Abba az egy szobátokba?

- Á! Olgáék futva fogják elhagyni a csatateret...

Nikol nagy bánatára fekete tél volt, csupasz fák meredeztek szikár törzsükkel a tintakék alkonyi ég felé. „Leszoktak a felhők a havazásról.”

Sári, akkor először, láthatatlanná változott. Várta a másnapot, amikor egyedül érkeztem haza, megnyúlt arccal köszönt rám; kimondatlan szemrehányással a tekintetében, mert távollétemmel el mertem rontani az ünnepeit.

Tehetetlenül topogott igyekezete viszonzatlanságában, pedig Zoltán születéséig sohasem adta fel meghódításom illúzióit. Bármennyire is nem szabták rám, Nikol módszereihez kellett folyamodnom: Olga legalább távortartotta magát tőlem, de Sári erre nem látott okot.

Megpróbáltam egyre kevésbé lakni a különböző helyiségeket. Vettem egy lavórt, odabent mostam.

- Olyan ez a szoba, mint egy nápolyi utcacélesztet - mondta Nikol, de ettől kezdve ő is a benti szárítóállványra teregetett.

Egyedül a vízhiány vehetett rá, hogy kimenjek a konyhába. Ha Sári felbukkant, jóformán szóhoz sem engedtem jutni, olyan gyorsan visszavonultam.

Lassan már fürödni is szégyelltem, mert leste az alkalmat, hogy alázattal elém toppanhasson.

- Ó, nem olyan sürgős - rebegte -, igazán várhatok! Különös, nem? Minden egyszerre jut az eszünkbe?

Nem, nem volt ebben semmi különös, hiszen még a járkálásaimat is állandó hallgatódzással követte, hogy mindent velem egy időben akarhasson igénybe venni, s áldozatkészen mondjon le a javamra.

- Megbántottalak valamivel? - nyomult utánam a szoba felé.

Senki nem akadt, aki csak fele ennyire is képes lett volna kihozni a sodromból, már abban a másodpercben, ahogy a várható találkozás közelségébe kerültem.

Fokozatosan leszoktattam diszkrét bekopogtatásairól, éjszakai szolgáltatásairól. Felbőgöttem a lemezjátszót, amint kaparászni kezdett az ajtónál; Nikol álmosan kapta fel a fejét a párnáról:

- Kíméld az idegeimet! Milyen bányariportot fogok holnap készíteni?

Sári a végső eszközhöz nyúlt. Meglepett egy ragyogóra takarított szobával, szikrázó ablaküvegekkel, példás renddel. Mire Nikol megérkezett, feldúltam az egészet; az ajtóra pedig épp akkor szereltem az új biztonsági zárat.

- Vagy úgy - értő feszültség vibrált a hangjában, nem akarja, szedi a levegőt, ahogy a csuklást szokta elállítani -, hívatlan látogatók jöttek?

- Riasztóberendezést is elhelyezek - ordítottam; Nikolnak egészen idegen a viselkedésem, de nyilván Sári kitartóan fülelt, mióta csak elkezdtem a munkát.

- Helyes. - Pillanatok alatt az ellentétemmé tudott válni, ha úgy ítélte meg, ez az egyedül hatásos. - Összeszedjem a forgácsot?

- Légy szíves! Főleg azt, ami kívülre esett. Nincs szükségem arra, hogy két órán keresztül súroljanak a küszöbünk előtt.

Nikol tűnődve nézett rám, mint aki azt mérlegeli, komolyan vegyen, vagy csak bolondozunk.

- Ha tényleg dühös vagy, fát is vágatsz. - Hozta a vödröt, szótlánul eltüntette a szemetet. Mindig gyűlölte a felesleges vitát; egyik fő erényemnek éppen a nyugalمامat könyvelte el. Az egyszerű megoldások híve volt, ezért tudott könnyűszerrel beilleszkedni minden közegbe, új barátságokat kötni, felbontani, apró kudarcaiból elszánásokat meríteni.

Némán hozzáfogott a rend helyreállításához. Egyszer csak hirtelen megállt, majd lehuppant a dívány szélére, és vidáman nevetni kezdett.

- Emlékszel, Vidrai Kálmán, egészen bolond dolgot kértem tőled egy alkalommal? Hogy törjél össze néhány poharat, mert nem létezhet semmi, amiről nem tudom, milyen, amikor veled történik. Most szerinted mégis bosszankodnod kellene...?

Zoltán úgy illeszkedett az életünkbe, hogy egyikünket sem gyötört meg azzal a sokféle változással, amelyek létezésével köszöntöttek ránk.

Szokatlanul forró, nyáreleji nap reggelén kísértem be Nikolt a kórházba. Sétálva megkerültük a hatalmas épülettömböt, „vaklárma volt az egész” - mondta csalódottan; de tizenegykor Zoltán már megszületett.

- Hahó, öreg! - kurjantott Dévi a telefonba. - Aki most nálad boldogabb, ráülhet a fejemre! Előkerítem Lenkét, hogy délutánig legyen ideje kibőgni magát nagymamasága alkalmából.

Bent egymást érték a pohárköszöntők, olyanok is hátbaveregettek, akikkel eddig öt mondatot sem váltottam. Mindig a legtermészetesebb dolgokon keresztül válunk képessé az őszinte egymásratalálásra, s talán öntörvényünkből fakad, hogy ezt soha nem tesszük véglegessé.

- Szikrázol, öreg! - röhögött rám Dévi. - Ha nem szégyellnéd, felugránál a fákra, és marokszám tépkednéd a leveleket.

Nagyon is jól tudta, hogy a legszebb boldogság perceiben sem lettem volna képes ennyire feloldódni, pedig akkor igazán kívántam. Még nem láttam Zoltánt, mégis a megfoghatatlant jelentette számomra, ami által Nikol lett több, egészségesebb. Hiszen csak őt néztem, éreztem, Zoltánt ő tette kiválaszthatóvá az újszülöttek egyformaságából. Lenke mindegyikre rábökött az üvegablakon keresztül, Dévi gúnyos megjegyzéseket tett, hogy abba hagyassa vele a szipogást.

- Idétlenek! - mordult ránk. - Igenis Kálmánra hasonlít!

- Melyik? - Dévi tettetett óvatossággal körülsandított. - Csak nem akarsz megveretni apasága első napján?

Zoltánnál csendesebbet aligha kívánhattunk volna, csupán Olga panaszkodott rá örökké, mintha ezzel teremtene mentséget arra, hogy jóformán látni se kívánta.

- Nem keresztelték meg! - sápította Sári a szomszédoknak, ezzel végérvényesen kirekesztve Zoltánt a számba vehető létezők sorából.

Nikol mókásan feltartotta hüvelykujját: - Egy! - Mámoros kacagással húzta le magához a fejemet. - Tudod, hogy négyig meg se állunk!

Lenke most végre rátalált helyére megváltozott életében; két élő nagymama helyett az igazi akart és tudott lenni. Nem örült, hogy Nikol ragaszkodott a bölcsődéhez, de elhozta helyetünk, bármikor kértük; magához vette, amikor beteg volt, színházba mentünk, Nikol „későzött” és én sem tudtam időben érkezni. Hatalmas játékraktárt gyűjtött számára, minden megtakarítható pénzen ruhát, gyümölcsöt, édességet vásárolt; eltékozolt életének befejezéséig éró tartalmat remélt.

Még Olgáék sem riasztották többé, pedig Zoltán születéséig nem járt fel hozzánk. Most hozta a gyerek-vacsorákat, mosott holmikát; közel én fáradtam a legkevesebbet. Reggelenként levittem a kocsit, este fölhoztam; Nikol Zoltánnal, csomagokkal sem volt hajlandó a liftet igénybe venni.

Sári fakó arccal bámulta, amíg beküzdötte magát a szobába. Arról, hogy érkezéseinket végigszemlélje, soha nem szokott le, de egyébként mind határozottabban kezdte alakítani újfajta viszonyunkat, ami semmivel nem okozott kevesebb bosszúságot, mint a korábbi, viszont merőben más célokat szolgált. Félresikerült szándékainak egyetlen éltető elemévé az alantas bosszúállás vált.

Valódi mesterfogásokra volt képes. Általában, csak Zoltán lefektetése után kezdett nyüzsögni; a vékony falakon keresztül élesen kivehető vízubbogás, edénycsörömpölés, ajtócsapkodás zúdult be hozzánk; még az előszoba fogását is csak nyolc és tíz között tudta portalanítani.

Szerencsére Zoltán megszokta, hogy zene mellett aludjon el, mindig akkor mozdult meg először, amikor csend lett, lekapcsoltuk a villanyt. Nikol ügyelt arra, azt tartsa természetesnek, amit ő annak tart. Nem kapkodta ki feleslegesen a járókából, pedig láttam, mekkora erőfeszítésébe kerül; hagyta, hogy végigcsúszkálja a szobát, aztán gondos műtétekkel szállátlanította a térdeit.

- Kicszeréljük a parkettát - javasoltam.

- Ugyan! - Egész teste tiltakozott, nemcsak a hangja. - Ne foszd meg a tapasztalástól!

Amikor Zoltán lehajította a kenyeret, szó nélkül újra a markába nyomta, és egyáltalán nem esett kétségbe, ha a falat nyalta, vagy néma gyönyörűséggel kezdte elmozdítani helyéről a tárgyakat.

- Ide figyelj, ördögbőr! - tette századszor vissza a díványra, ahonnan élénk sikkantásokkal mászott le újra meg újra. - Kapsz egy laposot, szárnya lesz és csattan...

Zoltán azonban csak engem vett komolyan. Kicsi korától kezdve érzékenyebb volt a mély hangra, azt hiszem, ez alapozta meg a tekintélyemet. Nikol fenyegetéseire még az ösztönös üvöltést sem hagyta abba, amikor felfedezte a hangját; rendszeres és élénk hangversenyeket adott.

- Meg kell örülni! - hörögte Olga az ajtón keresztül.

- Serkentőleg hatsz rá, Zolám! - csendesítette Nikol. - Még az ágyat is el tudta önállóan hagyni.

Nekem elég volt egyet szólnom, azonnal véget vetett a rikoltozásnak, s várta a jeladást, hogy elvigyorodhasson.

Ha Nikollal ment, mindenkit megtapogatott, nyúzott a járműveken, cirkuszt csinált a bölcsődében; a kocsijára szerelt bevásárlótáskából kihajigálta a krumplit, almát az úttestre, és ordítva követelte, vegye a karjaiba.

- Öklömnyi könnyeket tud bőgni - mondta Nikol; a panaszban több elégedettség, mint bosszankodás; én! én! - ujjongott kimondatlanul.

Nekem a rendes kisfiú volt, akit fél óra alatt össze lehetett készíteni reggel, s legfeljebb az orromat, fületem facsargatta útközben, némán és kedvetlenül.

Mégis előbb tanulta meg a nevemet, lelkesen trappolt felém, ingatag testhelyzetéből adódóan többször elvágódva és felküzdve magát, hogy elérhessen.

Nikolt hol cirógatta, hol a hajába akaszkodott, és kéjesen cibálta. Odahordta hozzá az összes játékait, megérkezésétől kezdve jóformán birtokba vette, s ha rávágott valamiért, képmutatóan jajgatott, hogy valamiféle fájdalomdíjat kicsalhasson tőle.

Számlálhatatlan fénykép készült róla, a legfőbb riportalany lett nálunk, „derükincstárnoka”, ahogy Nikol nevezte, mert egyetlen felvétel sem őrizte meg morcnak, kedvetlennek, borúsnak.

Ha összeütötte magát, inkább visított, mintsem sírt volna, az „öklömnyi könnyek” még csak el sem torzították arcát, nagy barna szemein máris a mosolyok fátylai lengtek keresztül.

Amikor csöndes elfoglaltságai rongálással végződtek, mit sem tartott a következményektől. Inkább zavartan pislogott, ide-oda forgatta fejét, hogy meggyőzőn bennünket jószándékáról: ő is a tettest keresi. - Ki volt az? - Huncut fintort villantott Nikolra, az eltört csésze, lerántott váza, terítőre maszatolt csokoládé fölött.

Igazi szövetséget persze hogy tőle remélt, pedig egyetlen-egyszer sem ütöttem meg; Nikol keze jóval könnyebben eljárt. De talán ösztönösen megérezte, bennem a játék mindig feszes görcsökkel társult, hiába akartam őszinte részesévé lenni, hogy fenyegetőbb az én egyforma hangom, mint Nikolé, aki fuvallat jókedvében, tájfun haragjában - tehát egyszerű eligazodni rajta.

Áhítattal figyelt, míg a technika kisördögeivel szórakoztattam: szétszedhető hidakkal, elemmel működtetett repülővel, hajóval, és ámult, mert nem tudtam mit kezdeni Nikol meséivel. Számukra még a leghétköznapibb dolgok is színes kalanddá lényegültek. Vihar a tányérban, ha fűjták a levest, mesés ígéretek minden kanál főzelékhez; volt evőeszköz-zenekaruk is, de legtöbbször csak bohóckodásba fulladtak közös étkezéseik. Nikol ilyenkor nagylelkűen átengedte nekem a befejezést. Mindig csodáltam, hogy sohasem mondott volna le ezekről az esti vagy vasárnapi energiaáldozatokról, amelyeket könnyűszerrel megtakaríthattam volna a számára.

Meg a fürdetést sem tudták sajátos szertartásaik nélkül lebonyolítani. Zoltán orvul fröcskölte rá a vizet, a megkaparintott szappant taláalomra elhajigálta; s két-három napnál tovább egyetlen hőmérő sem tartott, mert bármilyen kedves állatot is mintázott, Zoltán irgalmatlanul leszámolt vele.

- Jól van - mondta Nikol bánatosan. - Idehívom apát, ha nem hagyod abba az ugrálást.

Zoltán verdeső pillákkal leste, átveszem-e az irányítást.

- Dolgozol - biztatott ravaszul, mert ha kettesben voltunk, gyakran ezzel küldtem vissza szegényt a játékaik közé. Apró ujjacskaját a szájára illesztette: - Piszt! Csöndbe kell lenni!

Valójában csak arra várt, Nikol ne mozduljon el mellőle. Mikor megbizonyosodott a sikerről, újabb félórát kizsarolt a hancúrozásra. Mosdatásainál legfeljebb a feltakarítás tartott tovább.

Aztán elalvásig még odazálogolta maga mellé Nikolt a mesékkel. Alig múlt két éves, amikor már megközelítő pontossággal idézte vissza őket, ha odavettem az ölembe, s kivallattam, mennyire emlékszik.

Az elsőszámú kedvenc Zamba volt, a csodálatos oroszlán: kék sörénnyel és zöld szemekkel.

Már nem tudom pontosan, mikor lépett elő a nikoli képzelet birodalmából, de attól kezdve estéről estére megidézték; - még gondolni is szégyellek rá, milyen kevés figyelmet szenteltem ezeknek a meg-megújuló történeteknek. Zoltán vonzalmát nyilván döntően befolyásolta, hogy Zamba és sok más társa nemcsak testetlen jelképek voltak számára, Nikol a rajzkészségét kiválóan kamatoztatta megfoghatóvá tételükben.

- Minden mesekönyvét én fogom csinálni, meglátod. Sokan nem tudják, mennyire fontos, hogy a képzelt dolgok ne öncélúak, hanem valóságmintázatúak legyenek.

Nem kérdeztem meg, mikor jut majd erre ideje; az éjszaka egy részét halaszthatatlan tenni-valóink így is betáblázták, mert Zoltán lefektetéséig jóformán semmihez sem foghattunk. Én ugyan kiváltságosabb helyzetben voltam Nikolnál, hiszen Zoltán rám jóval kevesebb igényt formált; főszerephez csak a távolléte juttathatott. Viszont a növekedésével arányosan emelkedő zaj nem sok lehetőséget kínált a tervezéshez; egyre jobban kinőttük a szobát.

Pénz, pénz, pénz..., dolgozni, hogy előbb-utóbb nekivághassunk egy lakásépítésnek; a türelmetlenség lassan belerágta magát az idegeimbe.

- Kál! - ébresztett nemegyszer Nikol; az asztalra borulva aludtam. - Kiabál az ágy utánad.

Sokszorososan fáradhatatlanabb volt nálamnál. Egyetlen vasárnapot nem adott volna el a lustálkodásnak; igaz, a kötetlen munkaidő több lélegzetvételhez juttatta nálamnál.

- Nekem ne mondja senki - hajtogatta -, hogy szakadó esőben nem lehet programot csinálni. Előre tervezünk, minden egyébvel csak áztatjuk magunkat.

Szántóné bridzspartijaihoz ugyanolyan kedvvel ült le, mint a vándormadarak vonulását lesni, de valójában abból merített legtöbbet, amiből Zoltánt nem kellett kihagyni.

- Lenuska - utasította Lenkét vidáman; s ugyanígy hallottam a fiamtól, még a hangsúly is egyezett -, a Határcsárdáig gyere busszal, ott várunk!

Zoltán gyerekszereléssel tartotta számon a kirándulásainkat. Lenke kiszolgálta, Nikol elszórakoztatta, én fegyelmeztem ki-ki a szereposztásnak megfelelően.

Lenkét még Nikolnál is kevésbé tartotta tiszteletben. Vigyorogva tombolt az ölében, sivalkodva lehurrogta az akaratát, s dühödten öklözte, ha ellenkezett vele.

- Mit nyaggatod? - zsémbelt Lenke, valahányszor csendesíteni próbáltam az indulatait. - Cseppet sem teszel boldoggá!

Vele kapcsolatban azonban Nikol sem ismert tréfát. Néha eltűnődtem, mit meg nem enged egyébként, de Lenkéért szokatlan eréllyel lép fel.

- Zamba haragszik rád - mondta titokzatos arccal, - el se jön ma este. Szégyelld magad!

Zoltánt valósággal vigasztalanná tudta tenni, ha komolyra fordult a bosszankodása.

Engem tisztelt, de őt egészen akarta, s Zambával olyan csodaszert talált fel, amely hatásosabbnak bizonyult minden józan nevelési érvnél.

- Lenuskaaaa... - hízelegte körül virágokkal, „kincses kavicsokkal”, tört gallyakkal. - Zoltán szeret téged... Hozzád akar menni bölcsibe...

Nehezen tudott a közösséghez illeszkedni.

Arcából Nikolra, de természetének alapvonásaiból inkább magamra ismertem. Idegenek közt nehezen vagy egyáltalán nem tudott feloldódni, s még a köszönéshez is legalább félórás, megelőző szertartással kellett fölvezetni. A játszótéren első unszolásra átengedte az áhított hintát, s idegen gyerekekhez biztatásra sem volt hajlandó csatlakozni, bármilyen vágyódva is szemlélte elfoglaltságaikat.

- Majd ha ketten lesznek - reménykedett Nikol -, kinövi ezt a mulyaságot. Jobban szeretnék panaszokat hallgatni. Mi az, hogy mintagyerek?! Nézzék meg otthon!

Beszédességét, élénkségét valóban csak nekünk tartogatta. Olgákat az ismeretleneknek kijáró érdeklődéssel kezelte, de tökéletesen kielégítették Nikol kitérő, felületes magyarázatai. Gyakran tűnődtem, hogyan alakítjuk majd akkor, ha már nem tudjuk teljesen kizárni a hatásukat. Most még mi szűkítjük, tágítjuk számára azt a kört, amelyet érzékel a világból; vonzódása, tartózkodása ösztönös reakciók csupán. Amikor udvarias mondatokat váltunk valakivel, nyaggat; menjünk már; akivel közös órákat, napokat élünk, annak feltárulkozik.

Gyűjteni... gyűjteni... semmi felesleges kiadás, kívánság... „tíz forint, húsz forint, nem unod még?!”...

Már Nikol sem emlegette régi, gyerekes óhaját: Olgák mennek, mi maradunk, de mert a gyakorlatiasság teljesen hiányzott belőle, igazi gondná ez is csak sokkal később vált számára, akár az anyagiak vagy az elmulasztott nyaralások.

Titokban mindig a szabályos kikapcsolódás után sóvárogtam, hiába érvelt Nikol, hogy „kispolgári stupidság akkor tülekedni a népszerű helyeken, amikor ezrével lepik el őket. Mi más ez, ha nem egy fárasztó meghurcoltatás a tömegízlés kedvéért?!” Ő otthon is képes volt változatosságot teremteni maga körül, én viszont örökösen azt éreztem: így nem lehet a megszokott teendők körforgásából kiszabadulni; s bár többet vagyunk együtt, lemerülünk százféle program élményében, mégis hiányérzettel veszem fel újra a munkát.

Nikol filmszenvedélye azonban teljesen szabadon engedett minket Zoltánnal azon a nyáron.

- Lemegyünk Dévihez a Balatonra - mondtam.

- Elsőrendű! - kapott az ötleten. - Az nekem is egy hét korlátlan szabadság.

- Nem éppen szerelmes szavak - adtam a sértődöttet.

- De azért tudod ugye, hogy mit jelentenek?

Kerülővel bár, mégis célbaérni - ez a szándék uralta akkori lázas igyekezetét. Hort elragadtatottan nyilatkozott mesteri rajzairól; a próbafelvételek azt mutatták, nemcsak a kivitelezés lesz sikeres, hanem Nikol rátalált végre arra, mit kell és tud megszólaltatni.

Az amatőrfesztivál várakozáson felül igazolta a reményeit. Mesefilmje különdíjat kapott, és Zsuzsa befolyásával olyan személyek figyelmét is fölhívta rá, akik hozzásegíthették volna egy sorozat elkészítésének a megrendeléséhez.

Diadalmas „négykézlábast” másztak a szobában. Zoltán nem értette, minek kell örülni, én viszont tudtam, hány évet áldozott erre a pillanatra.

„Nélküled soha nem sikerült volna - hányszor, de hányszor hajtogatta ezt egyre keserűbb büntudattal! - A te egyszerű, tiszta rended fegyelmezett. Alárendeltem magam, nem is vettem észre - te sem, hogy szolgáltál pusztán, míg én nem szolgáltalak; mert egyetlen órát nem költhetél magadra. A robotosok közé tapostalak önzőn, belátástalanul, pedig mást akartál, mindig is mást.”

Megünnepeltük. Autót béreltünk, egy napi szabadságot, és bejártuk kedvenc alföldi városait. Megmutatta a birkacsárdát, ahol a „világ legeslegjobb” pörköltjét főzik, az öreg malom belsejében lapuló modern eszpresszót, a Körösöket, ahol a könnyező füzek derékig gázoltak a hidegtől szálkás vízbe.

Szinte tapinthatóan súlyos volt a fagytól kemény levegő.

- Mostantól olyan ember leszek, mint te, Vidrai Kálmán.

- Nocsak...

- Valamikor rettenetesen fontosnak tartottad, hogy elmondjam rólad a véleményemet.

Zoltán propellerezve zúgott, forgott körülöttünk.

- ...nem siettem el. Ez volt az első feladat, aminek kitartóan a végére jártam.

Önbírálatnak is beillő vallomás; de a hangjában a soha semmit meg nem bánás hetykesége csilingelt.

- Elmondod?

- Elmondtam - szótagolta a nyomaték kedvéért. - Sokszor. Hát nem figyeltél...?

Mezei nyúl vágott át cikázva a kopárságba forduló szántón; Zoltán ámultan ismerte fel, nevén nevezte, mintha ezzel magához szólíthatná.

- Zamba is itt van? - Két kis karjával átkulcsolta Nikol lábait, hátraszegett fejével erőlködött, hogy lehúzza magához tekintetét. Számára a táj máris valószínűtlen; pillangóléptű őzek, fekete, tűzszemű párducok, mókás madarak birodalma.

- Itt. - Nikol keze fürgén igazgatja a félrecsúszott sapkát. - Zamba mindig velünk van.

Zoltán viharsebesen elsodorta mellőlem. Széttárt karokkal futottak egyre beljebb és beljebb egy ritkás, csupasz nyírfaligetben; Nikol kérdése bontatlan csomagként velem maradt, és amikor tisztáztam a választ, már nem magamért, csakis magam ellen használhattam.

Boldog búcsú volt ez az utazás mindattól, aminek két héttel később Nikol már soha többé nem tudott örülni, mert Zoltánt elvesztettük.

Olyan hirtelen és előzmények nélkül, hogy annál kiáltóbb legyen a hihetlensége.

Hatalmas hó esett. A már-már szenzációnak számító esemény kicsalta őket Zugligetbe. Fehér bőrüket átfestette a szél meg a szánkázás örök gyereköröme. Nagyokat csúszkáltak, még nagyobbakat *estek*; Zoltánnak nyilván eszébe sem jutott hosszas zokogásokra fecsérelni az időt. Estére mégis túl csendes lett, a vacsorát elutasította, és heves hányingerrel küszködött. Semmi, de semmi rendkívülit nem fedeztünk fel rajta, talán csak, hogy nem kérte a mesét; nyomban elaludt. Amikor Nikol reggel az ágyához lépett, már halott volt. Az orvosok koponyaalapi törést állapítottak meg; valahol ott lapult a hó mélyén az a jelentéktelen kődarab, amely sorsunkban szikla, hegy s hegyomlás lett.

Nem igaz - mondtam magamnak, éreztem, arcom olyan torz, mintha késsel összekaszabolták volna. Kigombolt kabátban rohantam végig az utcákon, s tehetetlen nyöszörgések feszegették a számam.

Sohasem tudtam sírni, talán még gyerekkoromban sem, bár akkor inkább konokságból türtem.

Nikol se tombolt; bénán megroggyant, pedig ő mindig átengedte magát a kétségbeesésnek, hogy könnyebben szabaduljon a szétszaggató indulatoktól, hiszen „öklömnyi könnyeket tudott sírni” - a zokogás tényleges kemény fájdalma nélkül.

Most úgy elnémult, mintha hangját felejtette volna. Szemei, akár a titokzatos mélységű barlangok, arcán nem is evilági - szörnyeket látó iszonyat; óh, akarás, siker, tülekedés, mámoros meghódítása a diadalnak, mire jó mindez, virradati pára - mondják a hallgató száj, leesett kezek, megeresztett vállak. Mozdulatlanságában elfalazottság a valóságtól, de mint mikor a járatlan ködből hirtelen kibukkan valami nem várt rettenetes, tekintete többé nem tudja elereszteni, s én látom, ha még nem is sejtem akkor, azt a megmásíthatatlan percet, amelyben mindörökre megadta magát.

Éjszakánként sóhajtanul, némán hánykolódott. Csendes unszolásomra bevette ugyan az altatót, de csak szendergett, vagy tágult szemekkel meredt a szoba fojtogató sötétségébe. Nem vallatott a saját szenvedéseimről, nem adta a magáét sem; nem várta, erősebb legyek nálánál, csak hallgassak, és engedjem hallgatni. Azelőtt egy mozdulatom se került el a figyelmét. Ahogy rágyújtottam, ahogy végigmentem a szobán, letettem vonalzót, lemezt, könyvet - mondta: „rosszkedvű vagy, boldog, haragos; most és azonnal el kell mesélned! Ha jelentéktelen, nem hordanád, tedd le.”

Most úgy volt csak velem, ahogy maga nélkül sem lehetett volna, hiszen élt.

- Öreg - Dévi nyelte, nyelte a részvétet, mit öntögessen egy telt pohárba -, nem engedem Lenkét a közeletekbe... Mondd meg Nikolnak, én nem engedem. És mond meg azt is, mit tehetsz még...?

Olgáék szinte láthatatlanná váltak. Utóbb tudtam meg, hogy idegeneknek isten büntetését emlegették, amiért nem kereszteltették meg a kisfiút.

Hosszú időre elszoktunk a lakástól. Ha megláttam egy Zoltán korú gyereket, mindig úgy éreztem, halálos ütessel tarkón vágta, előre zuhanok; öklendezni kezdtem.

Ezeregy elfoglaltságba próbáltam kapaszkodni, hogy visszasegítsem magunkat a hétköznapihoz és egymáshoz. Nikol nem került, de nem is kezdeményezett; készséggel átengedte nekem ezt a szerepet. Dolgoztam, s közben az foglalkoztatott leginkább, hová vigyem el délután, mivel köthetném le a figyelmét, hogy szól a varázsigé, amely megtöri a hallgatását.

Lenkét megkértem, tartsa szemmel, mert Hort nem tudta magához csalogatni, a szerkesztőségbe pedig be sem tette a lábát. Méltányolták. Elkezdődött az az időszak, amikor az együttérzés gyártotta mentségekben volt a legkevesebb hiányunk.

Lázasan igyekeztem eltüntetni mindazt, aminek Zoltán nélkül már nem volt szabad helyet adnunk magunk körül. Nikol nem kereste sem a kiságyat, sem a játékokat, képeket; mintha észre sem venné, hogyan tünedeznek el a lakásból. Később szinte betársult a buzgalmamba, átrendezte a bútorokat, túladott egy sereg megszokott apróságon, újakat állított a helyükre; csak valahogy úgy tűnt, már nem akar velük meglepetést szerezni. Valójában nem tudtam megmagyarázni, miért érzem ezt, hiszen most is megkérdezte; tetszik, ilyet képzeltem, jól választott?

De mégis másképpen, mint azelőtt; ahogy a hangja, mozdulatai sem emlékeztettek a régi Nikolra - szemeiben soha ragyogás, csak tompa sötétség.

- Felhívhatnál napközben - kértem.

- Jó. - Szorosan hozzám tapadt, fekete haja súlyos tömege alatt lélegeztem. - Ne aggódj értem!

Tiltakozás és öröm nélkül fogadta az előszezon beutalónkat. Idegen emberek közé kerültünk, az üdülő rendje alkalmazkodást és viselkedési normákat követelt; Nikolt ez vonzotta mindig is a legkevésbé, csodát reméltem felkavarodó ellenérzéseitől.

Bartáékat kaptuk asztalszomszédoknak. Nagyobb szerencsét aligha kívánhattunk volna. Fogalmaik az ismeretségről teljesen eltértek a mieinktől; megnézték a státuszlapot, meg „a név franciás csengése!” - s kéthetes elragadtatásuk azonnal megszületett.

Szilvia minden férfinak tetszeni akart, a férje meg behúzott hassal feszített a strandon, és égett a vágytól, hogy a nőknek leolajozhassa a hátát.

- Ha a férjecskédet nélkülözni tudod - csicseregte Szilvia -, elcsalnám teniszezni.

Nikol mindig utálta a gügyögő típusokat, de mert a divatnál, a „hol, mit vettünk” című úti-élményeknél és a kozmetikai csodaszereknél mélyebbre sohasem ereszkedett, tűrte a társaságát. Nem készítette gondolkodásra, vallomásra; jelentéktelen folt a padlón, alig figyelt rá.

- Mindig az ilyen férfiak buktam rám - ajánlott be magához Szilvia, aki valóban jól teniszezett, szívesen vitorlázott vagy kirándult, és egyáltalán nem értette a könyvekbe temetkező Nikolt.

Tulajdonképpen én is azt kívántam, hogy egyszer csak felkeljen a nyugágyból, odatartsa arcát a sós szélnek, és belevesse magát mindabba, ami szenvedélyes lényének korábban annyi gyönyörűséget szerzett. Az úzásban Dévivel egyformán kitartó volt, pedig ő valamikor sportszerűen is úzte, és a vitorlásról akkora fejeseket ugrottak, akár a delfinek.

Óriás sétákat tettünk - az egyetlen, amire rábírhattam; ballagott szelíden az ébredő erdő akkor születő zsi bongásában; mi sem állította meg. Bólogatott, ha megmutattam, „mekkora gombák emelnek kalapot a mohos fák árnyékában”, s hogy nőnek a levelek napról napra. Bizony, bizony - lágyult el az arca -, csakhogy ez mind-mind semmiség.

Ekkor jelentek meg a szája körül a halvány, tünékeny félmosolyok. Végző soron még ezt is Szilviának köszönhettem, aki rengő fenékkal és lihegve igyekezett a tizenévesek stílusában rángatózni a táncparketten, s néhány féldeci hajtóenergiáját felhasználva, az egyik kidobásnál beleröpült a zenekarba, lesodorva az állványokat és az egyik pisztonost. Ezért az élményért mindig hálás maradtam neki.

- A legújabb típus - emlegettem Nikolnak, hogy széttépjem a folyondár csöndet. - Olcsóbb, mint a sugárhajtású, és amellelt garantált, hogy az ember puhára esik zuhanás közben.

- A szennyes fantáziád...! - mondta, és elfogadtuk Bartáék pesti címét, meghívását, bár sohasem feltételeztem Nikolról, komolyan is veszi az efféle kapcsolat lehetőségét.

Mindenesetre az üdülés után újra munkára jelentkezett. Felkereste Hortot, sőt az amatőröket is, részt vett egy-két forgatáson, de önálló tervekkel nem állt elő.

Kiszedegette régebbi vázlatait; háttal ültem, de hallottam, ahogy meg-megáll lapozás közben; talán a hiányokon tűnődik. Mindazokat a rajzokat, amelyekkel a Zoltán számára kitalált meséket illusztrálta, gondosan kiválogattam, és odabent őriztem a fiókomban. Zambáról, a sorozat főhőséről, még a vázlatokat sem hagytam meg.

- Vajon hová tehettem? - Egyre értetlenebbül rámolt, kutatott a dossziékban.

- Majd holnap a világosban megkeresed. - Égtek az összes lámpák, Zoltán halála után vezette be ezt a szertartást; éjszaka csak a kedvemért teremtett sötétet - nem tudtam fényben aludni.

Megnyugtatta a haladék; már-már úgy látszott, elfeledkezett róla. Két nap úton volt egy szegedi riportért, Dévinél vendégeskedtünk, Lenkét pártfogoltuk.

Ha nem akadt mozgalmas tennivalója, fáradt volt; gyakran elaludt a könyvre borulva. Minél későbbi időpontban vetődött haza, annál nehezebben tudott elnyugodni. Látszatfoglaltságokkal halogatta a lefekvést, és tőle szokatlan ügyeskedéssel próbált rávenni engem is a maradásra. Egyébként közel azt hittem, visszatalált az eredeti kerékvágásba. Amikor a villamoson elindította a régi játékot, amit Zoltán halálával szinte elfelejtett; valósággal fellelegeztem.

- Maga már az utcán is követett engem.

- Örülök, hogy felfigyelt rám. - Egy asszony egészen közelről belebámult az arcunkba.

- Nem, én valaki mást keresek - mondta Nikol; a hangja éles volt, durva kréta csikorog így a táblán. A döbbenet másodpercekig fogva tartott. Elfelejtette a folytatást - villant fel az egyetlen lehetséges magyarázat agyamban; pedig láttam a szemét. Mintha eltűntek volna a pupillái; fekete mély barlangok feneketlen üregei tátogtak rám. Két kezét iszonyú erővel a mellemmek feszítette.

- Nem is ismerem! Nem is ismerem! - kiáltozta. A tömeg hirtelen tágulni kezdett körülöttünk, de én úgy éreztem, megsűrűsödött. Elkaptam a csuklóját.

- Gyere! - Vonszoltam magammal. - Azonnal le kell szállnunk! - Tiltakozásához több önkéntes segítőre akadt; visítás, sértő ordítózások töltötték be a peront, s Nikol csak egyre hajtogatta:

- Már az utcán is követett... Már az utcán is követett...

Olyan kétségbeejtő és hihetetlen volt az egész, ahogy lesodortak, ahogy közrefogtak minket, ahogy odairányították a rendőrt, és a közfelháborodás túlüvöltötte Nikol egyre összefüggéstelenebb szavait.

A rendőr zavartan vizsgálgatta igazolványainkat; annyira erősen szorítottam Nikol kezét, mintha a fájdalom visszahozná a valóságba.

- Én is benne maradtam - ismételtette -, ő is benne maradt...

- Szóval a felesége?

Azt hiszem, nagyon hamar hármásban maradtunk ott a járdasziget végén.

- Nikol, haza kell mennünk! - Nem arra figyeltem, hogyan veszik fel az adatainkat, de figyeltem azt is, megszegyenülten; csak arra, beteg, beteg, elviszem innen.

- Azt nem!!!! - Táskájának csatos felével vágott az arcomba, olyan nyilallást éreztem a bal szememben, mintha marokkal kitépték volna; aztán összes körmét a bőrömbé akasztotta, hajamba; szaggatott, marcangolt, le se fogtam.

Nem! Nem! Nem! - visszhangzott a fülemben, amíg szélütötte botorkáltam, ellenkező irányba haladó járművekre szálltam fel, és isten tudja, hány órákor felvertem Dévit.

Napokon át ő intézkedett helyettem. Lenkéhez szállított, hagyták, leigyam magam, aludjak, újra leigyam magam.

- Egyszerű idegösszeomlás - hazudta Dévi. - Szedd össze magad! A proffal személyesen neked kell beszélned!

Az irodában olyan kedélyesen fogadtak, hogy néhány percre az a csalóka kényszerképzetem támadt, meg sem történt az egész.

- Összekarmolták a kispofád? - vihogott rám Katica.

A bárgyú kérdés egyenesen megnyugtató; nem sejtenek rólunk semmit, legfeljebb találgatnak.

Forgács még sohasem volt hozzám ennyire önzetlenül lojális.

- Természetesen minden módon megoldjuk a helyettesítését. Pálos kolléga készségesen ajánlotta, hogy...

- A professzort személyesen ismerem - mondta Pálos. - Gondolom, nem veszed rossz néven, amiért felhívtam.

Ekkor döbönt belém, hogy ezek ketten már jóval többet tudnak, mint én. A gyanú egyszerre rémalakot öltött, és éreztem, hogy amit eddig borzongva próbáltam elutasítani, az nem egyéb a tényleges diagnózisnál; ezért szállították tovább a területileg illetékes kórházból.

Pálos hosszan magyarázott valamit, de csak azt hallottam, beszél. Légkalapácsok dübörögtek az agyamban, s olyan különös képek villantak fel, amelyekről biztosan tudtam, most van hozzájuk a legkevesebb közöm: egy egyensúlyozó galamb a csatorna szélén, morzsák, nem takarítottuk el az asztalról, mindig félttem a vizsgáktól...

Csendes, kitartó eső szemerkélt. Az aszfalt türemkedéseiben apró, piszkos tócsák gyültek össze, tetejük meg-megrándult, ahogy a cipőtalpakról víz lövellt beléjük. A ballonom még csak gyöngyözött, mint amikor veríték önti el az ember testét.

Esernyők foltos gombái alól félcokok sejlettek elő. Az ős szürkén és lucskosan taposott végig a parkon. Foltokat harapott a levelekbe. Arcom keresztbe-kasul összeragasztva; néztek - alig érzékeltem.

Csendes hivatalossággal tereltek folyosóról folyosóra; kihalt és néma alagút. Magamtól sohasem találnék ki innen, gondoltam. - Hol vagy? Hol, vagy Nikol?

A professzor magas, csontos, madárcú ember volt. Ősz haja művészi zilált, mozdulatai beidegzettek, megnyugtatóak. Elveszttem a terebélyes bőrfotel mélyén.

Többféle cigarettát kínált felém, kölcsönösen udvariaskodtunk; igazán nem számolta pénzben az idejét. Hatalmas kitérőkkel közelített Nikolhoz, mintha ezzel egy őszintébb beszélgetés meghitt légkörébe emelhetne, pedig amúgy sem titkoltam volna semmit. Úgy jöttem hozzá, nagyon is keveset tudok, pedig csak nem sejtettem, mire kell tulajdonképpen visszaemlékezni. Zoltán... egyedül ő járt a fejemben, hiszen ott fájt bennem; nem temettük el, pusztán túléltek.

- Kiváltó ok volt, higgyen nekem! - Tárgyilagos, emberséges, szép hang. - A skizofrén tünetek sokáig lappanganak. Egy nagy megrázkódtatás viharos erővel felszínre hozza őket, de nem előzmények nélkül.

A személyiség egésze... a genezis... mi közünk nekünk ehhez az óriási szélkerékhez?

- Nincs megfelelő állapotban - utasított el, amikor kértem, hadd láthassam, s olyan bocsánatkérő, zavart mosolyt küldött felém, mintha véletlenül a lábamra lépett volna.

Később már úgy hozzászóltam ehhez a formulához, hogy képzeteket sem kapcsoltam mellé. Minden, ami állandósul az ember körül, csak a megrázkódtatás közvetlen hatása alatt tűnik elviselhetetlennek; az ismétlődés fokozatosan sajátunkká avatja. Ki tudná pontosan követni önnön átváltozása sokhangú tényeit? Hisz a folyamat bennünk zajlik, vele és általa egészülünk ki napról napra, s mindig a pillanatnyi én van csupán jelen, nem a korábbi és nem a későbbi. Talán ezért vagyunk képesek a visszanezők megnyugtató szemlélődésére, s múltunkból legfeljebb oda tekintünk, ahol jelen valónkat igazolva látjuk.

Hogy Olgát, Sárít meg fogják hallgatni, az is csak a közlés percében hatott olyan döbbenetes erővel. Utóbb éppoly természetesnek tartottam, mint legbensőbb, rejtett dolgaink kiadását egy kórkép egészének összeállításához. Nikol fotói, rajzai, plasztikai leletekként feküdtek mások előtt, előttem.

- Látja - mondta a professzor -, ha figyelmesen megnézi ezt az orosz lányt, emberi vonásokat fog a fején felfedezni. Méghozzá a saját arcának részleteit.

Belemagyarázás, gondoltam. - Ezerszer megszemléltem ezeket a rajzokat, hiszen Zoltán meséinek egyre kizárólagosabb hőse lett; de csak nekik létezett, misztikusan és izgalmasan, beszéltek róla és megvitatták a hőstetteit - a felnőtt logika azonban sohasem engedte hitelesíteni.

Nikol eszményt állított, erkölcsi példát, hiszen „Zamba valóban különös orosz lány volt”, nem igazi; különös és tökéletes - legfeljebb ennyi szereppel ruháztam fel.

Ott, abban a sivár orvosi rendelőben viszont, ahogy a kinagyított részleteket mozaikként összeillesztettem, egyszerre két ellentétes érzés rohant meg.

- Félt tőlem? - Először a rettenet kiáltott fel bennem; a nem lehet, nem igaz rettenete; azt akartam, hogy széteszlassák, semmivé tegyék.

- Előfordulhat. Ellenben az sincs kizárva, így keresett védelmet a szorongásaival szemben. Nézze csak ezt a felvételt!

És akkor, az alatt a néhány másodperc alatt, amíg a professzor a fényképet megkereste, újra láttam magunkat a téltől rideg szántó szélén álldogálva, és újra hallottam a megszegyenítő kérdést: „hát nem figyeltél...?”

Szeret! Megmenthetem! - Az öröm káprázata valóban elvakított, pedig elég volt a fényképre nézni, hogy elmúljon a vélt erő és hatalom mámore.

A lovasbemutatón készítette. Ujjongott, mert kicsábíthatott; sohasem szerettem a zajos tülekedést, nyüzsgő zsidongást, a „stadion-ordítást”, amely Dévinek valóságos gyönyörűséget szerzett.

A lovak akrobatikus mutatványai nem lelkesítő elragadtatást, inkább esztétikai élvezetet kavartak fel bennem. Viszont Nikol sajtószerűen átlényegítette az élményt. A sötét, szikrázó homlokú kanca nem a létező akadály felett ívelt keresztül, hanem valami örvénylő mélységű feketeségbe hullott roskadtan, előrenyújtott nyakkal.

- Mit mondjak? - jajveszékelt Olga. - Én is beteg vagyok. Miért kell épp nekünk odamenni?

- Egyedül nem intézhetnéd el? - Sári a tiltakozásában is praktikus.

Azt sem kérdezték, mi baja Nikolnak tulajdonképpen, én pedig kitértem az önkéntes közlés elől. Számukra úgyis csak azok a betegségek léteztek, amelyeket Olga sikerrel beképzelt magának az évek során. A professzornak igazán könnyű dolga lehetett velük. Azt hittem, semmi újat nem tudhat meg ahhoz képest, amit már belőlem kivallatott; csak hogy ő Olgában Nikol anyját látta, Sáriban a testvért - kettőnknek mindig is értelmetlen adatok.

- Volt már egy idegösszeroppanása, a nagyapja halálakor - Sári fő érve a jelenhez. - Alig bírt leérettségizni - szúrta még mellé nyomatékkal, hogy a professzor érezze, most hangzott el a fontosabbik közlendője. De ezt a két tény, legnagyobb sajnálatára, én már közreadtam.

- Az ön édesanyja - Olga most nem küzd rosszuléttel, hátha parázsba tenné a kezét -, amennyiben jól értesültem, egy svájci elmebetegintézetben fejezte be életét.

- Rágalom! - sikongta Olga. - Szemenszedett hazugság! Csodálatos anyám a karjaim közt halt meg...

Fáberről megfélekedett. Fáberről, a szemtanúról, aki Nikolnak sem tagadta; hozzátartozott ahhoz az összképhez, amit már csak a maga érdekében se kívánt megmásítani. Nikol a nagyanyjával ugyanúgy nem vállalt közösséget, ahogy Olgáékkal, legfeljebb csalódásai alkalmával sisteregte kétségbeesetten: „én is a diliházban végzem majd” - hit nélküli szólam, villámhárító.

Hazajövetelükkor már fortyogtak a méregtől. Sári újabb égzengésekkel tarkította az esték színfoltjait, kis üzeneteket dobált be hozzám a kulcslyukon: „ha a vendégeid összekeverik az előszobát, takaríts fel utánuk!” - ez Lenkére és Dévire vonatkozott. „Ajánlott leveleidet vedd át magad!” - Korábban sem kértem rá, csak éppen lerázhatatlan szolgálatainak egyikét alkotta. „Vasárnap ne porszivózz, mert tiltja a házirend!”

Tudati kiskorúság - valahogy így mondta a professzor a látogatásuk után. Patologikus esetek. Ha Nikoltól nem kölcsönözöm azt az ösztönös közömbösséget, amellyel én is védtem magam tőlük, talán önállóan is hasonló következtetésekre jutok.

Dévi egyáltalán nem volt olyan megközelíthetetlen, mint én. Hamar ráunt arra, hogy Sári nyomban kivágja az ajtót, ahogy a lakásba ér, és árgus szemekkel nyomozza, mikor szolgáltat okot a kitessékelésre.

- Mondja el, mire kíváncsi, aztán ebben az évezredben már lehetőleg ne találkozzunk!

- Ekkora szemtelenséget! - Sári alig tér magához a felháborodástól. - Talán csak jogom van megnézni, ki mászkál a saját lakásomban!

- Világos! - „Ó, isten! - kiáltja Dévi. - Ez nem tudja, milyen hálás lehet neked, hogy még mindig él!” - De nem magához jöttem, még ezredszerre sem. Szokjon le végre a csodálatomról.

„Barátod kérjen bocsánatot!” - fogadott az újabb cédula. Viszont ettől kezdve Dévi jöttekor csak az ajtófüggönyt billentette résnyire, kirohanásait egyéb látogatóimnak tartogatta.

Amikor Nikolt viszontláthattam, egyszerre kialudtak bennem az elmúlt hetek történései; gyötrődések, meghurcoltatások, s maga a visszavonhatatlan is.

Nyugodt volt, szemei majdnem tiszták, mozdulataiban a régi gyújtó ragyogás. Mindkét kezemet az arcához húzta, eltemetkezett bennük hosszan, sokáig; aztán ujjaival lassan végigtapogatott a kabátomon.

- Beteg vagyok - suttogta csendesen. - Miért nem jöttél hamarabb?

Nyeltem, ahogy Dévi a részvétet - én a fájdalom keserűségét és az elmondhatatlant. Nem is én szólaltam meg, hanem egy ismeretlen mögöttem, mellettem, pedig nem így akartam:

- Nikikém, hiszen te gyógyulsz...

Még pohár sem állt az asztalán, konyultan lógtak le a rózsák az éjjeliszekrény oldalához.

Hirtelen sírva fakadt. Hüppögve és visszafogottan, nem „öklömnyi könnyeket” sírt, talán könnyeket se; aztán belém kapaszkodott, és követelni kezdte, vigyem magammal, most és azonnal. A legtöbb látogatásom ezzel a jelenettel zárult, csak az időhatárok nőttek arasznyit, amíg idáig eljutottunk. Később, amikor már Dévit, Lenkét is beengedték hozzá, a jelenlétük felszabadítóan kezdett hatni rá; tegnapi életének közelségét, talán nálamnál is kézzelfoghatóbb bizonyosságát jelentették.

Mindig egy volt; mintha nem is lenne két arca, énje - csak alkalomszerűen villant fel egy-egy tőprengő kérdésben:

- Hol, hol rontottam el?

De hogy mit, s miért érzi úgy, azt senkinek sem tudta volna megmagyarázni; ahhoz egyedül kevés volt, *ketten* meg sok.

Olyan tehetetlen szánalom fogott el láttára, és annyira jó volt a közelsége, hogy szenvedtem mellette; mégis alig várva, ismét ott lehessenek. Segíteni akartam rajta, visszakapni. Egymáshoz tartozásunk békés szeretetbe higgadt az évek során, de most újra rám szabadította a régi szenvedélyeket; kormányost vesztetten hányódtam nélküle.

Zambába kapaszkodtam; a hitbe, amivel Nikol felruházott, bár soha többé nem beszélhettünk róla.

Zoltán - hiába nem akartam - egyre távolodott; Nikol azonban valóság maradt, akármilyenné foltozza össze az orvosi kegyelem.

Még a kálvária aljában álltam, honnan tudhattam volna előre, mivé tesz, mire végigjárom.

Végső soron mindegy, mekkora áttekintéssel rendelkezik az ember, a betegségről mégis az alapfogalom marad legtisztább benne: ágyhoz, kórházhoz kapcsolódik. Amikor szanatóriumba utalták, legfeljebb öt hétben mértem az időt.

Futott felém a kifosztott kerten át. Haja zászlót bontott az iramodásban, és újult érdeklődéssel fogadta a legkisebb hírt is. Az indulatok első orkánja elcsendesedett benne.

Vittem a meglepetést, hamarosan az NDK-ba küldenek - Ármin sárga az irigységtől: „lehet, hogy Ybl-díj is...? Beérkezett ember vagy, haverom!” Figyelmesen hallgatott, mintha újra minden érdekelné; táncolt, keringett körülöttem jókedvvel: - Tudtam, tudtam! Hegyeket mozdíthatsz el, ha egyszer úgy akarod!

Gyerekes önfeledtséggel színezgette a holnap nagyszerű lehetőségeit, teli megbánással. „Egyetlen nyarat nem adtam neked, sohasem utaztunk, befogtalak ezt-azt akarásom szekerébe; követeltem - tőled is csak követeltem, pénzt, mindegy, honnan, mindegy, mi áron, nevén nem szólítottam, nem számoltad és nem számoltattad, pedig be kellett volna már járnod a világot; kinek mond többet annál, mint aki maga is építheti.”

Aztán váratlanul megkérdezte, mikor lesz nekünk önálló lakásunk. „Az az enyém, nagypapa jogán, Fáber jogán, Olgáék futva fogják elhagyni a csatateret” - jutott eszembe, de biztattam: hamarosan, nem kell már sokat várni.

- Egy telek se rossz, építünk rá. - Sohasem éltek benne ilyen vágyak. - Addig is tervezhetnél valami csodálatos alpesi házat, valami egyedit, rendkívülit, szóval, amelyet mindig szeretnél volna.

- Jó.

- Nem csapsz be?

Két találkozásunk között talán ezt az ábrándját tekintette egyetlen menedéknek. Az egyik szobában fotóműtermet akart berendezni, elképzelte a bútorokat, a falak díszítését, lámpákat, függönyt, szőnyeget. Sejtelmem sem volt arról, hogy már a hazatérés nyomasztotta; a hazatérés, amit egyforma türelmetlenséggel vártunk.

Gondosan előkészítettek a tennivalókra. Veszélytelennek minősítették visszailleszkedését, de ez a gyakorlatban nem volt egyéb szakadatlan figyelőállásnál, a feszültség mind leküzdhetőbb görcsénél, ami állandó izgalommá, sejtelmekké állt össze bennem.

„A lift nem működik!” - Nikol közlőről is megnézte a táblát:

- Micsoda bánat! - S jókedvűen nekivágott az emeletnek.

- Megjöttél, hát... - kezdte Sári, de szinte betuszkoltam előle a szobába.

Nikol nem mutatott irányába semmi érdeklődést, hosszú időn át még a megszólításaira sem reagált. Az az énje, amelyik heroikus küzdelmet folytatott a dolgok rendjének újbóli megtalálásáért, valóban csak arra figyelt, amiből akaratot meríthetett, ha már „életre ítélték” - ahogy gyakorta emlegette. Csak a másik tartotta számon Sárit, Olgát, s mindazt, ami ellen a közöny vértjében védekezett.

Kérésemre az újság belső munkákra próbálta igénybe venni, reméltük, megszokja és elfogadja arra a bizonytalan időre, amíg az értelem még egészben tartja majd.

Láttam a küszködését, mégis én voltam az utolsó, aki tudomásul vette, hogy az orvostudomány legfeljebb fizikailag mentheti meg, de szellemileg a bűbájlás sem.

Megint Pálos lépett közbe, hogy soron kívül telefonhoz juthassunk. Nikol - csakúgy, mint régen a közös örömök perceit - gyorsan lefényképezte, mire előhívta a képet, már nem voltak számok a tárcsán.

Titokban juttattam el a felvételt a professzorhoz; őrségre állítottak. A reggeli kávémm gyakran még délután is ott meredezett a csészében.

- Jégkockát kérsz bele? - Katica figyelme sohasem ismert határokat, amikor hajította a kíváncsiság.

- Hogyne, szépségem! - feleltem reflexszerűen, s közben az járt a fejemben, miért nem fut be Nikol telefonja, hiszen megbeszéltük, miért nincs a szerkesztőségben, amikor azt mondta, miért nem ment el Horthoz a megbeszélt találkozóra, Szántónéhoz ebédre, s Dévinek ugyan honnan sikerül majd előkeríteni.

Lefoglaltam, betársultam az olvasmányaiiba, kiválogattam a kedvenc lemezeit, de csak kedvetlenül forgott körbe-körbe, szakadatlanul keresve valamit, arról sem igen tudva, hogy ezt teszi.

- Ma láttam egy különöset - szólalt meg, előzménye sem volt; békésnek, nyugodtnak látszott. - A fodrásznál. - Tábla a falon: az emberfaj ipari nyersanyag, ne keverjük szeméttel.

- Az emberhaj - igazítottam ki. - Sok mindenre felhasználják.

- S ez szerinted rendjén van így?

- Persze. - Még mindig nem fogtam fel, hogy tulajdonképpen egyhelyben topog.

- S még mi van rendjén, sorold csak?! - Ingerülten felcsattant, hangja érdes, akár a dörzspapír. Olyan lett ez a hang számomra később, mint egy belső csengő, azonnal védekező állásba vonultam vissza, hadd záporozza ki magából annak a „másiknak” a kegyetlenségét, aki orvul torkon ragadta.

Bármit feleltem volna, annak úgylis mindig az ellenkezőjét akarta, szenvedve vájt belém, mert éppen az marta leginkább, hogy *nem azt* a választ várta.

Veszekedési rohamai tépett zokogásokba szakadtak, aztán elcsendesedett, odajött, letelepedett mellém a földre, állát a combomra támasztotta. „Behunyt szemmel nézlek, sovány vagy, fáradt, hajszolt; ne haragudj rám!”

Általában hosszabb depresszió követte ezeket a kitöréseit. Ilyenkor elhúzta az ablak elől a függönyt, mélyen a szegletbe húzódott, és órákig álldogált karfafont kezekkel, rámeredve a magasból meg sem látható lenti világra. Nem a szomszéd házat nézte, hanem a semmit.

Néha, amikor már úgy éreztem, sem a hallgatását, sem az ácsorgását nem tudom elviselni, megpróbáltam elmozdítani.

- Látsz még? Sötét van.

- Ordasak a felhők - mondta, pedig sokkal fölöttünk volt az ég.

Vagy töredékek villantak eszébe: - „Világokat igazgatok, üveggolyókkal játszom.”

„Ha hallgatok, akkor sem vagyok néma - jutott eszembe valamikori biztonságunk. - Válaszlok neked, követlek, fölfűzheted a csöndet az értelem láncára. Nincs olyan szó, amelyet még nem mondtam neked; jaj nekünk, hogyha egy is akadna.” Valóban; jaj lett nekünk, Nikol!

Lassan már magam sem tudtam dönteni, melyik hangulatát rettegem inkább. Hajtott haza a félelem, s aztán hajtott volna el, de még fél óra késedelemért is azonnal elszámoltatott; gyártotta a még nem igaz víziókat mindkettőnk megkínzására. Ahány nőt ismert a környezetünkben, azzal mind meggyanúsított. Horttal a legtöbbször és leginkább, pedig akkor még semmi közöm nem volt hozzá. Végző soron persze csak nekem számított, hazudtam, igazat mondtam; ami benne forrt, attól úgylis meg kellett szabadulnia.

Azt tette velem, amit Zoltán övele; odabilincselte magához, de mi gyilkos játékot játszottunk szakadatlan.

Különmunkát már nem vállaltam, hisz az állandó ideg feszültség a kötelező teendők ellátását is észrevehetően gátolta. Lemondtam az NDK-utat, ahová csak lehetett, másokat irányítottam magam helyett, és cinikusan elhárítottam, hogy foglalkozzanak velem.

- Talán célszerű lenne - javasolta Dévi -, ha megtárgyalnád a proffal, és egy időre megint...

- Hogyne... persze... természetesen... - Még Dévinek se tudtam megvallani, mennyire sajnáltam Nikolt. Úgy ragaszkodott hozzám, hogy tiszta napjainak teljes energiája ennek bizo-

nyítására irányult. A bűnbánat örvénylő kanosszáit járta töredelmesen és rajongással. Ilyenkor megint a régi Én lettem a számára, kéretlenül is meglepett egy-egy szakcikk lefordításával; szerette a könyvtárat - nyitástól zárásig sem fáradt el benne, de a maga kedvéért már nem látogatta úgy, mint régen.

Programokat szervezett; kirándulás, hangversenyek, vendégeket hívott, és Lenkével újra moziba jártak, pedig a film iránti érdeklődése teljesen kialudt.

Napokig, hetekig, mintha mi sem történt volna, aztán titokzatos kezek megint leoltották benne a lámpákat.

- A szemetek! - zihálta gyűlölködve. - Egyetlen valamire való riportra sem vagyok jó nekik. Persze, mit érdekel ez téged?!! Csak a tíz forint, húsz forint, nem unod még?!?!

Felmondott. A főnöke idegesen rámteléfonoált, mentegetődzött - majd Zsuzsa hívott; nemigen értette, úgysem tudom rávenni Nikolt, másítsa meg az elhatározását.

- Akkor dolgozzon velem! Hiszen csinálnia *kell* valamit!

Hort sohasem ártott Nikolnak, és ezegyszer tényleg a javát akarta.

A vissza-visszatérő „Hort, az a lelketlen dög elcsavarta a fejed” zavaros monológ túlon túl jó ismeretében, meg sem kockáztattam ajánlatának betérjesztését. Hiába vádolt annyiszor Nikol, nem az anyagiak izgattak, hanem a teljes semmittevés, ami végleg bezárja önmagába. Anyagiak?!! Olgától egyszerűen megvontam a zsarolt apanázst, nem érdekelt többé, hová firkálgat, kinél panaszol be; „láttam, mire ment nagypapa az engedékenységgel!” - én se többre, de bennem a bosszú is dolgozott; roncok közt az ember már nem latolgat egyre, mit veszthet, mi marad.

Sáriveral nyilván megtárgyalták az esetet, mert a képzelt hadszíntéren új csatakép kezdett kibontakozni; a szavak háborúja. Kezdetét vette becsmérésem változatokban gazdag időszaka, csakhogy nem surrantam el már az útjukból; a hallgatás fegyelmét Nikolhoz tartogattam. Sőt, fokozatosan visszafoglaltam a lakást.

- Vacsorázunk - utasított ki Olga a konyhából.

- Na és? Eleszem talán előletek?

- Ilyen hangot! Ilyen hangot! Fúj, micsoda prolistílus!

Ezt az undort még a hajdani dr. Eörsi is megirigyelhette volna.

- Élősködtök rajtunk! - rikoltozta Sári, amikor egyre gorombábban vicsorogtam, Olga „zsvány, kocsmatöltelék, kurvapeccér, tetves senkiházi” és egyéb becézéseiért. - Kitértok az egyetlen tulajdonunkból!

- Bár a próféta szólna belőled!

Amikor a W. C. papírt, lábtörölőt, liftkulcsot, esernyőtartót kereste rajtam, ezt sem fogtam fel másnak, mint kötekedésnek; kapott is értük néhány, magamat éppúgy megalázó útbaigazítást.

Nikol látszatra közönyösen vette tudomásul, hogy végleg lejárt a béketúrém ideje. Állapota egyre rosszabbodott, újra kórházba került.

- Ne hagyj magamra! - ismételte elgyötörten. - Kérlek szépen, ne hagyj magamra!

Bizonykodtam. Már nem tudtam új szavakkal mondani, annyiszor követelte a vallomásokat, ígéreteket, vigaszt, fogadkozásokat.

A hétköznapok lassan egybefolytak az ünnepekkel, nem voltak többé megváltó pillanatok, erőt adó állomások, csak kórház, szanatórium, másik szanatórium, újabb kórház.

Tolongás az Engels téri megállóban, az igyekvő tömegben, amellyel én is a bizonytalan felé tartottam.

Sokkolás után jobb volt nem látnom, gyakran meg sem engedték, és én megint céltalanul sodródtam a járművek felé.

- Nem tudja, kérem, ez megy a Búbánat völgyébe? - lódult felém egy ismeretlen asszony. Jó magának - gondoltam -, ha oda még jegyet kell váltania.

Ekkor akadtam össze Szilviával. Meglepetten eltartott magától, akár egy műértő a mesteri hamisítványt.

- Csalfa ember! - S huncutul megfenyegetett az ujjával. - Itt kell találkozunk?!

- Beteg a feleségem.

Közel azt mondta: nagyszerű - a szavak dallama legalábbis. Mindenesetre sebesen belém karolt, és célosan vezetni kezdett. Ha előre megbeszéljük, se viselkedhetett volna természetesebben.

Körülbelül öt perc leforgása alatt megtudtam, a férje kiküldetésben, sétahajóval jött, kikkel, miért, minek, hogy a várat okvetlenül megnézi, pedig ezredszer látja; rém unalmas, ez a Visegrád egy unalmas fészek, de tizenkettő előtt úgyszincs ebéd sehol, és busszal csodálatos lesz - velem méginkább.

„Fenséges Kálváriák, minden utak közt nekem a legkedvesebbek! Múltak zarándokai járhatták ilyen áhítattal, és nincs két egyforma, még az ugyanaz is újra más, ha viszontlátom.”

Vigyorgok fapofával, nem, nem akarlak téged hallani!

Sodródok Szilviával, miközben valóságos fizikai fájdalomként tör rám Nikol hiánya; hogy nincs, nincs is már, hiába érem néha még el - nem ő az, s bármit teszek, visszahozhatatlan.

Lenézem Szilviát, és lenézem érte magamat, de félek ennek a vasárnapnak a megoszthatatlanságától, hiszen senki nem számított rám, aki fontos nekem, s azzal szolgálom legkevésbé a saját érdekeimet, ha egyedül maradok.

„Majd árnyék leszek, s te szorongva félsz” - Nikol lágy, távoli suttogása szól az idegen szobában, az idegen asszony mellett, akihez hosszan, sokáig visszaűzött a magány, akár Hort Zsuzsához, vagy egyszeri kalandokhoz.

Nem analizáltam a meneküléseimet, gátlástalan alku kötöttem magammal, és minden viszonyomért legfeljebb azzal fizettem, hogy nem hitegettem senkit szerelemmel.

- Pirosetűs ünnep lesz az a nap, amikor nem késel - pattogott Szilviából az álfelháborodás, amivel megpróbált a birtoklás fölényéhez jutni.

- Túlértékelsz - nyugtattam meg. Ha tényleg kíváncsi lett volna rám, talán előbb-utóbb be is látja. - Mindenesetre kedves tőled, hogy miattam naptárreformot hajtatnál végre.

- Szóval neked nem veszteség ez a félóra?

Jólnevelt vagyok, bocsánatot kérek, de úgy, hogy még ő is megérti; szipogni kezd:

- Ó, minek szerettem beléd?!

Hort okosabb, tárgyilagosabb lény, hideg öleléseiben mindig ott van a sajátommal egyenrangú közöny. „Igyunk? Beszélgessünk? Vagy akarsz mást is?”

Editet a lakásáért tettem újra boldoggá; néha napokig nem voltam képes hazamenni - nem érdekelt, hogyan vélekedik rólam.

Még álmomban is Nikollal, orvosokkal vergődtem, beszámoltam arról, mit olvas, mond, mivel foglalja el magát; undorral és szenttelenül adatokat szolgáltatottam a megmentéséért.

- Olyan gyűrött vagy, hogy utálat rád nézni - kommentálta Sári vert hazatéréseimet.

- Remélem, te sem tartasz tükröt a szobádban - mondtam, pedig nemcsak az elfogultság szólt belőle.

Katica sokkal finomabb volt hozzám. Bent más megítélés alá esett Nikol betegsége, ha nem is tudták pontosan a kórismeretét. De arra felfigyeltek, hogy kisodort a szélre, nehezen dolgoztam, vállalkozó kedv nélkül; fanyar egykedvűséggel védekeztem: fapofa, Vidrai, ezt szokták meg, ez tőlem a természetes.

- Elválhatsz - biztatott Pálos -, jogilag nyert ügyed van.

- Jogilag menjen a francba! - bömbölte Dévi. - Hisz ez az alak semmit se tud rólad! De én betegállományba rakatlak, rád szabadítom Lenkét, mert merülj a víz alá aztán, ha én már nem leszek.

Tavasszal hazaengedték Nikolt. A fiam arca villant rám az örömeből, hogy megint velem lehet. És olyan csendes, álmatag lett, halk szava még halkabb s mind ritkább.

Szorongva lestem, mikor kezdődik újra a „gyilkos játék”, de nem zaklatott, és én azt hittem, rendbe szedhetem magam, közös dolgainkat.

Az utasítások szerint, feladatokkal bíztam meg, de különben hagytam önállóan visszajutni hajdani elfoglaltságaihoz. Az sem lepett meg, amikor lebontotta a fotófalat, és egészen újat ígért a régi helyett, inkább örültem; tervei vannak. Mindennap elém jött. Az épülettel szemközi oldalon álldogált, hátát a hirdetőoszlopnak támasztotta, mintha védelmet keresne az egyedüliségben. Amikor tovább maradtam, ahhoz igazodott, inkább várt rám, semhogy otthon maradjon.

Lenkénél mind gyakrabban időzött. Néha rávett, „menjünk haza hozzá”, de sohasem akadtak fura kívánságai, csapongó vágyai. Éppen erre kellett volna leginkább felfigyelnem, hiszen milyen pazarló volt ezekben az éveink során.

De akár a hajszott állat, pusztán nyugalomra vágytam, és csak azt éreztem, ami megbontotta volna.

Amikor a nyaraló tervrajzait elé tettem, érdeklődve elmagyaráztatta magának, aztán még egyszer rám csillant; szelíd, hullámtalan víz, lemenő napban:

- Benned nem lehet csalódnai, Kál, te azt sohasem engednéd meg magadnak.

- Te sem, Niki. - Hebegtem, ahelyett hogy mertem volna vállalni a valóság beismerését.

- Látod, ez nem igaz.

A konyhából, mint mindig, tisztán áthallatszott Sári csörömpölése az esti teásédényekkel. Olga oly megszokottan nyafogott, őket sohasem zavarták a vékony falak.

- El kell zárnod a késeket! - utasította Sárit.

Fegyelmetlenül hirtelenséggel kaptam fel a fejem. Nikol mozdulatlan arccal ült, törékeny teste szinte elveszett a terebélyes fotelban. Tekintete egészen ismeretlen; laposan, majdnem sandán pásztázott végig rajtam.

Sári válaszát elnyelte a kinyitott csap nyomán felzengő vízcsövek kongó morajlása.

- Te nem rettegsz tőlem? - Mint aki közelről néz a kápráztató fénybe, szemei vékony vonallá szűkültek hirtelen. - Ők viszont hisznek isten büntetésében.

Zoltán! - hasított át agyamon a fájdalmas riadalom. - Hát tudja ő is?!

Akartam mondani, hogy sohasem figyelt Olgáékra; akartam mondani, hogy nem szokta meghallani a szavaikat, hogy a késeket nem miatta... és egyetlen meggyőző érvre se leltem rá.

Június 6, - szabályos nyári reggel, a por ráncos pettyei emlékeztetnek csak az éjszakán átsiető komolytalan esőre. Sári nem volt még otthon, amikor Nikol átment Olgáékhoz. A falról sorban leszedegette azokat a képeket, amelyeket agya a bosszúra kiszemelt, és egyenként, módszeresen összezúzta őket. Aztán a szobadíszek kerültek sorra, Olga nyilván visítózott, s feltehetően többször elismételte, hogy megőrült. Sohasem tudom már meg, valójában mi zajlott le közöttük. Nikol röviddel ezután elhagyta a lakást, és felment a hatodik emeletre.

Sári engem gyanúsított a liftkulccsal, pedig ő vette magához, és ő tudta egyedül, hová rejtette el.

Kinyitotta az ajtót, aztán némán belelépett az akna tátongó, sivár üregébe.

Nem tudtam volna megmagyarázni, konok kényszer vitt át az úttest túloldalára. Rég átléptem már a tervezett határidőket, hányódtam utcáról utcára, hol sokadalomban, hol majdnem egyedül; a bolyongás kopár céltalanságával. Az „ügyis mindegy” örök idegen nyugalma hömpölyögtetett, de mélységeiben valahol ott lappangott az az elmét és lelket szaggató riadalom; memento mori.

Nem. Bujkálók előle; Hort hideg, mint az alabástrom - „ne keresd, nálam - mondja -, nincs”; - csont és hamu lett - tudom, össze kell állítanom magam a holnapokhoz.

És állok, szemben a házzal, mintha ez a jámbor szemlélődés éppúgy része lenne ennek a befejező huszonnégy órának, akár a költözés, amit még elő sem készítettem. Ugyan, miért voltam biztos abban, minden szögletét becsüs módjára ismerem? Hiszen valójában most rögzítem először, most próbálom megörökíteni az emlékezetnek, és mégsem láthatom már többé ilyen reálisan, ahogy eddig se láttam.

Valahol a harmadikon egy nyitva felejtett ablak sötétlő rést ütött az egyhangúságon, semmi sem moccan; az elhagyatottság különös érzését lehelte a homlokzat könyugalommal.

A kapualjban egyszerűen és megszokottan balra fordulok. Ott áll közepén, fekete rácsok mögött az egyetlen és utolsó szemtanú, a tárgyak hallgató közönyével, élettelen dölyffel mulandóságunk visszavonhatatlanságával szemben. Nikol rettenetes hagyományozásaként tornyosul majd elébem, és föl-le egyaránt el kell haladnom mellette. De hol nem? Hiszen még a tervrajzaimban is konkrét helyet könyököl magának; egyre magasabbra építkezünk.

Sáriék új remények tarka szötteseit mintázzák; az emlékek sajgó szépsége ide köt majd, kamatai megtöltik az éléskamrát, szekrényeiket, pénztárcájukat.

Olga ernyedten hever a félhomályban, szétszórt képeslapok, nyítt fedelű könyvek és gyógyszerüvegek társaságában, a „Lajos óra” halk ütéseit és az udvar beszűrődő zajfoszlányait figyelve.

S talán egy ajtóval arrébb, vagy két emelettel feljebb ebédet főznek, telefonálnak, gyereket ringatnak, „gangoznak” - ahogy Nikol mondta, és ismét letörlik a port a fénytelen bútorokról.

Ha innen nézem, mindez rejtett marad: csupasz erkélyek, repedező vakolat, elbillent esőcsatorna; egy megöregedett bérház szürke látványa.

Ha pénzünk lesz rá, hamarosan lebontjuk; nem illik a városképbe. Már is úgy fest, mintha csak véletlenül itt felejtették volna, amikor sietve elhordták a környék rozzant tömegszállításait.

Néhány órán belül az én számomra sincs többé. Szükséges tennivalók kötnek csak hozzá, nem érdekelhet, miért szól valakinél hangosabban a rádió, bemászik-e a macska éjszakánként a konyhák alig szellőző ablakán, ki zörög az udvar szemetestartályainál, és hol alszanak azok, akikhez a férj állandóan részegen tér haza.

Szükséges tennivalók... nagyszerű meghatározás! Büszke lehetek magamra, íme, máris képes vagyok az egyszerűsítésre; milyen félvállról veszem a szembesítést önmagammal, s várom a felmentő ítéletet.

Csak a tehetetlenségem vall ellenem. Két hete halogatom elesett életem feltámogatását; hagyom, mások cselekedjenek helyettem, „gránit jellem” vagyok a rendőrségen, munkában, ahonnan jóformán alig maradok ki, csak éjszakánként más; akkor támolyogva felhívom Hort Zsuzsát, szedjen fel onnan, ahol éppen vagyok. „Imádom, hogyha lerészegedsz - se-hang és semmi-tagadás -, lány leszel, mint a keleti perzsaszőnyegek. A tragédiámmá válhatnál, hogyha megmaradnál mindig ilyennek.”

- Nem is gyászolod? - kérdezi Katica tapintatlanul.

- Régimódi vagy - felelem fapofával, és fogalma sincs, mekkora sötét gyűlölet lobban fel bennem iránta, mert emlékeztetni mer Nikolra; s ugyanezt érzem akkor is, ha véletlenül meghallom a jámbor felém-mutogatást: „szegény, tudod...”

Lehet, magamat kellene elsősorban visszakövetelni a nemlétezésétől? Ácsorgok. Még az utolsó órákban is kibúvókra prédálom el maradék időmet. Gyatra kis igyekezet. Soha senki nem oldozott fel személyes kötelezettségeim alól, mert én tényleg azt akartam, hogy egyetlenegyszer se okozzak „csalódást”; mindig alkalmasként tündököljek a legkisebb feladatra éppúgy, mint a legnagyobbra.

Este fegyelmezetten eljöttem Zsuzsától; „Dévi kocsit hoz, könyv, lemezek, másból se állt még az útipoggyászom - szálanként nem vihetjük. Formai kérdés, egy-kettő lebonyolítjuk.” - Talán hittem is, amíg színtelenül elhadartam, vagy maradt még bennem annyi erkölcsi érzék, amennyi elegendő volt, hogy útnak indítson tőle.

Amikor vele, Szilviával, Edittel, ilyen-amolyan nőekkel összeálltam, Nikol elől bujdostam, mert a saját ádázágom keserű alázata nélkül, talán igaztalanul ellene fordulok; de most már nem adott erőt a tulajdon gyengeségem, hát ott kellett hagynom Hortot. Nem őszinte indokkal, csupán kibúvót keresve; megjátszva a könnyed nemtörődömséget - lám, egyszerű „formai kérdés”: visszahurcolkodunk Lenkéhez.

Csaló vagyok!

Hiszen már napok óta rendszerezek, ismerni akarom a veszteséget, ahogy azt is, mi maradt még; rátalálni arra a rejtett tartalékra, amelyből újra építhetek, megtámaszthatom a bennem darabjaira hullt egészet, és a fizikailag oly tökéletes hiánytalanság ismét kezdheti a létezés körforgását.

Járok, cselekszem, hivatalos dolgokat intézek kötelező alapossággal, udvariasan, józanul. Mindez beidegzett reflex, már-már alig több az idomított állat ügyességénél, amellyel megszolgálja a jutalomfalatot. De csak látszatra ösztönös. Valójában gyáván kerülöm mindazokat, akik szembefordíthatnak önmagammal, rákényszerítenének, hogy döntést hozzak, új csapásra kanyarodjak. Tíz napja lapulok. Nem akarok Olgáékkel négy szemközt lenni, csak azokat fogadom el tovament éveimből, akiknek sem a mai naphoz, sem az utóbbiakhoz nincs közük. Zsuzsának bölcs sugallata van, amiért „imádja a részegségeimet”, nappal ő se jut eszembe; lerázom Szilviát, Lenkét, még Dévit is, ha hagyná.

- Duma nincs, pórázon viszlek a repülőterre! Unhatod a pofámat, ez a te dolgod, öreg, viszont az enyémbe se avatkozz!

A szemközti Csemegéből nyilván már észrevettek. Alkalmat adtam a kis fakó eladólánynak, hogy azt képzelje, amit szeretne, és keressen valami ürügyet, amivel kijöhet hozzám.

Ezzel ismét hagytam kárba veszni több hónap programozott ügyeskedését, azokat a plusz-fáradtságokat, melyeket a napi kétszeri kerülőkbe fektettem, hogy ellenkező oldalról közelítem meg a házat, láthatatlanná váljak, megsemmisítem az ellenem szóló látszatokat.

- Ezzel is lefeküdtél - mondta Nikol, a hangja korbács; kettőnket ver egyszerre.

Nem, ezzel nem. Bár alkalom valóban volt rá, hisz a lakására hívott, a mindennap nála vásárlás beérő bizonyosságával.

Elmentem. Bárkihez inkább, mint haza; csakis azért, mert ott álltál az ablak árnyékba zuhanó szögletében, vagy kiáltoztad felém tántorgó elveszettséged gonosz látomásait: - Kiosontál a szobából. - Nem, nem, Nikol! Talán csak... - Hallottam, becsaptad az előszobaaajtót. Kihez, kihez mentél tulajdonképpen?

Ez a lány még tizennyolc éves sincs talán. Ott ült velem szemben a fakult, szedett-vedett szoba rozszant díványán, kigombolta a blúzát; apja, anyja süketen szöszmötöltek a konyhában. Minden szavukat tisztán hallottam, tisztábban, mint nálunk Olgáékat a vékony falakon át.

- Nem akarod? - suttogta. - Megpróbálni sem akarod?

És ahogy törleszkedett, romlott szavak buktak ki a száján; gyakorlata volt és családi hozzájárulása. A taszítás és a szájalom kettős görcsbe merevedtem.

Kár. Most egy nyugtalanító emlékekkel kevesebb lenne, tovább állhatnék itt, nem tudom, miért, és amikor találkozunk, nem éreznék ösztönös visszarettenést magamtól. „Pénzt is adott neki. Vidrai Kálmán?”

Száz forintot, mert vacsorát készített, amihez hozzá se nyúltam, itallal vendégelt meg, felkínálta a testét, és nem csinált problémát a visszautasításból.

- Majd legközelebb... - vált el tőlem bátorító egykedvűséggel. Nem mentem többé, nem volt legközelebb. De ezt is, mint annyi mást, úgylis hiába próbáltam volna elmondani neked.

Hiába, mert már akkor nem követtél engem; választ vártál a kérdéseidre, s magad sem tudtad, miféle, ahogy annak okát sem, miért gyalázol, kínoz szakadatlan, ha mindentől nem jobb neked, nem könnyebb, elviselhetőbb. Megérteni? Hiszen magadat se tudtad...

Pedig te ismertél egyedül engem. Ott lépkedtél mellettem a gyermekkor időtől elhomályosult útjain, a kamaszkor széles és kusza serpentinjein, vonzó mélységek fölött, s aztán topogva a felnőttkor küszöbén. Ha nem talállok meg, még ma is kereslek; ezért tudom, hogy nem térsz vissza többé. Nem a halál bizonyosságával tudom, hanem a túlélő létre-csodálkozó belenyugvásával.

Óvatosan illesztettem a kulcsot a zárba. A megszokottság beidegzett mozdulata volt ez, alig ellenőrizte az értelem; hiszen sohasem érkeztem ebbe a lakásba, csak surrantam, hátha sikerül észrevétlenül maradnom. De Sári éberségét egyetlen-egyszer sem játszhattam ki.

Csak külső neszek bontogatták a rezzentlen csönd hihetlenségét. Nem vágódik ki az ajtó, még a függöny se csúszik félre óvatosan. Hét évig váratott magára ez a pillanat - legszívesebben felröhögnek. Nyugalom, Vidrai! Elég megviselt vagy, pedig készültél te is, ahogy készültek ők; csak éppen másra és másra. „Aki a jót s a rosszat egy mozdulattal szolgálja, az halott ember. - Tiszta ítélet volt, Nikol, pedig már a skizofrénia mondatta. - Hort még összeszedhet kazalnyi díjat, attól sem lesz élőbb. Ragadozó csupán.”

Sáriék hasonlóképpen. Pályázhatnak a halhatatlanságra, annyira értenek az élethez, ötletekben annyira gazdagok.

Tagadhatatlan; szívesen tetszelegnék egy külső szemlélő objektív pózában, akit bárhonnán érnek váratlan csapások, meg tudja őrizni higgadságát, s csak annyit vesz magára, amennyi megilleti. Csakhogy ettől a szakítástól megint nem vált meg senki, bárhogy mesterkedem a határidőkkel, ahogy attól se, amit ott bent át kell még élnem.

A szobáig néhány lépés csupán. Csak én éreztem úgy az utóbbi két évben, egyre növekszik ez a távolság, mert Sári már a belépésemkor megrohant, utamat állta, hogy kérdőre vonjon, szemrehányást tegyen, amiért „rongyos kis cafkákra” herdálom azt a pénzt, ami nekik járna.

Néhány lépés, számolom is, ahogy félelmében dúdolgat néhány ember, mintha így elkerülné a leleplezést. Odabent senki sincs - egy meghasadó hegy tetején állnék ekkora szorongó irtózáttal; betölthetem a lefüggönyözött sötétséget önmagammal. Még nem vették le a táblát; felfoghatom hadüzenetnek, meghódolásnak egyaránt.

A szellőzetlenség különös illatai folynak körül, hűvösség és homály. Mint egy máris lakatlan helyiség.

De hogyan volna az, amikor alig múlt ideje, itt hevert a szőnyegen szétvetett kezekkel, s az ártatlanul meghurcoltak szenvedő kétkedésével nézett föl rám:

- Lehet, hogy megint veled vagyok?

Meglódult az agyam, hangyák zsibongtak a testemben; vissza, visszafordulni!

Józan csönd, márvány csönd; magam előtt hová szökhetnék? Két hét óta elengedtem a perceket, órákat, napokat, hátha nem kell még egyszer idejőnnöm. Mintha azzal, hogy nem nyúlok semmihez, nem kezdem elbontani közös holmijainkat, halomba rakni mindazt, aminek csak veled együtt volt értelme; még tapintható és jelenvaló maradnál. A tárgyak mozdulatlan világa tartogat. Bármerre fordulok, rám villannak a képeid: a játszótér, a vihar tépte fák, merev nyakú vénasszonyok, fogatlan szájú öregek, madarak, tócsák, jég, semmibe hullott boldog alkonyatok, és az ijesztő félemberek fölött saját eltorzult látomásaid. Ha érzelegni kezdek, leásni régenvolt magunkhoz, nyugodtan melléd fekhettek, hadd legyünk együtt csont és hamu; ragyogó vallásos szentkép egy mindig száműzött isten templomában.

Össze kell szednem a vinnivalókat - egyszerű parancs, végre fogom hajtani, azért vagyok itt; Dévi agyonvág, hogyha üres ládákkal fogadom.

„Gránit jellem” vagyok, „egy cinikus fráter, aki elkésik a felesége temetéséről”, hát ne lennék képes tárgyilagosan báméskodni, leküzdeni a szorongásaimat, és tenni végre valamit a saját érdekeimben?

Széthúszom az elsötétítőt. Ahogy mágnes a fém, vonja magához tekintetemet az elárvult szöglet; „ordasak a felhők... embert akarok szeretni... Már nem vállalod, ugye?...”

Csomagolok - jó szó, tartom a számban, mint a légtornászok egymást, amikor a telefon csöngése váratlanul és keményen átvijjog a szobán.

Dévi messze van; utcazaj, autódübürgés nyomja el a hangját.

- Készen vagy, öreg?

Morgok valamit bizonytalanul, alig hallja a választ; belenyugszik. Nem említem sem a tegnapi megfutamodásomat, sem azt, hogy néhányszor megpróbáltam felhívni; összeakadtam Zsófiával; ma történt? Nem? Minek untassam?

Ordít: a kocsis erős késésben van, várjak türelemmel.

- A két hárpia? - háromszor ismétli a kérdést, mire megértem.

- Most készülök a fogadásukra.

- Berekesztem! Bízzál bennem!

Azt teszem. És éppen ezért nem értem, miért vagyok képes Dévinek is hazudni; hiszen nem most *készülök* rá, két hete halogatom, mint az idejöveteletem, tudva jól, hogy egyiket sem kerülhetem el.

„Te továbbra is mellettünk maradhatsz - mondta Olga egy királyi fenség kegyosztó gesztusával, és én hülyén álltam. - Hiszen Sári szeret, meg az én szívemnek is kedves lettél...”
Hogyan hihették, hogy Nikol köt majd, nem pedig eloldoz?

A két bőröndöt félreállítottam. A lépcsőházból behordtam a dobozokat, ha Dévi nem készít elő mindent, ágyhuzatokba pakolhattam volna a könyveket. A poros lefosztott polcokat

szétszereltem. A lemeztárral nem kellett vesződni, mert a kisszekrény biztonságossá tette a szállítást. A munka lefoglalt, majdnem gyakorlatiassá tett, egy irányba terelte a gondolataimat; félbetörte az elkalandozókat.

Már csak az íróasztal fiókja volt hátra, amikor újra hatalmába kerített az a bénító izgalom, amely Sári előszoba-jelenetének elmaradásakor fészkelte magát a tudatomba, a „miért nem fejezzük már be?” türelmetlensége, hiszen biztos voltam abban, nem távoznak innen némán és elegánsan, amikor éppen ellentétesek a törekvéseink.

Mostani lélektani hadviselésük valószínűleg ugyanazt a célt szolgálta, mint a régebbi; ügyesen fokozni az áldozat feszültségét, felőrölni biztonságérzetét, összekuszálni gondolatai szabályos rendjét. A taktika megváltoztatásától nyilván a biztosabb sikert remélték. De miben?

Éppoly tisztán látom őket, mint magamat, tudom, mit tettek ők és mit én Nikol tragédiájához; s ha valaha szeretnénk volna egymást, már akkor se tartozhatnánk össze többé. Gyötörhetnénk egymást a büntudattal, hiszen szabálytalan világát magunk hitelesítettük mindennapjainkkal, csak azt vettük észre, amit látni akartunk, mert mindnyájunk számára önző módon az ÉN a legfontosabb, de mi közöm van nekem hozzátok, ha ki akarok jutni az örvény torkából a felszínre.

- Vidrai elintézett ember - mondogatja Tóth Ármin a hátam mögött, mert két éve süllyedek a hasznavehetetlenség mélypontja felé, vergődök egy olyan felelősség béklyójában, amely Pálos számára csak egyszerű jogi kérdés, Hort Zsuzsának értelmetlen feladvány.

Edit meg egyenesen azt mondja el róla, amivel én is mentegetem magam: „az ember első-sorban az egyesszám első személynek szolgál.”

Féligazság. A megvalósításhoz sohasem elég csupán az ÉN, de az arra tartó utat valóban senki nem találja meg helyettünk.

- Jó napot! Előkerültél?

A váratlan hang kiejtette kezemből az iratcsomót, utána kaptam, de szétesett; mintegy segítségemre sietve, hogy a szedegetésben visszanyerhessem a lélekjelenléteimet.

Végre! Nem néztem meg az órát, de éreztem, rosszul gazdálkodtak az idővel; túl sokáig vártak a rajtaütéssel. Sári majdnem szánakozva nézett végig a feldúlt szobán. Gögös nyugalom áradt a tartásából, mint aki tisztában van azzal, megkímélhetett volna ettől a felesleges munkától, amennyiben előbb közbelép. A pillantása szinte üzenete: ne féljek, gondosan számon vannak tartva az összes kudarcba fulladt meghátrálásaim. Pontosan tudja, hány-szor és hány helyre szöktem már innen az elmúlt hónapokban, hogy aztán bűnbánóan visszatérjek; kétszeresen igyekezve kiérdemelni a megbocsátást. Hazudtam Nikolnak, mindenfélét hazudtam, csak ne legyek összezárva vele, a némaságával; hitte? Nem? Amikor utoljára vissza-engedték, már erről is hallgatott. „Nincs megalázóbb a vigyoraidnál - mondta Hort Zsuzsa, mert az aggodás néha a legváratlanabb helyzetekben az ajtó felé lódított -, olyan őszinte ordítások.”

Sári hét éve tapos körülöttem, de még ennyit sem vett észre.

- Kopoghattál volna - hátráltam a fakírság oltalmába. - A táblát még nem hatálytalanítottam.

- Bohóckodsz, mi? - Nem ingerült; nagyon ügyel magára. Feddő és korholó, de szelíden ró meg: - Egy farizeus se képes ilyen viselkedésre a gyász legszentebb napjaiban. Te pedig igazán nem vagy rossz ember.

Nagyon vigyáztam, egyetlen vonás se rendeződjön át az arcomon. Egy hang tompán felüvöltött bennem: „csont és hamu lett” - sóváran akartam, hogy megtaláljam a sem veled, sem nélküled hipnotikus lelki egyenletének megoldását - de nem így! Sárinak azonban nem szereztem meg azt az örömet, mennyire hallom: Nikol verset mond, karácsony van... „Ha nem szeretsz úgy, mint tenmagadat, én meg fogom majd ölni magamat” - tisztán hallom, szinte belekábulok. És itt áll mellettem. Fekete haja súlyos tömege sötét zuhatagként ömlik végig a hátán; érzem a keze melegét, simogatását, hiába itta fel a nincs. Megtámaszkodni! Beállítom a hanyag tartást, karbafont kezekkel.

- Gondolom - vigyorgok Sárira, ám a szó reszel -, nem pusztán kedélyes hitvitára csöppentél be hozzám?

Bambán tátog rám, arra az „alacsonyrendű alakra”, aki „eleven cáfolat a feltámadásra”, ahogy gyakorta közölte velem - „mérgezett misebor”, viszont most templomi jeligéim aligha illenek az alkalomhoz; elő sem merné venni a gorombaságait. Olga követeként jött, „megzsarolni a lelkiismeretem”, ahogy Fáberral, nagyapával tették annak idején; nem, nem látták a rettenetes különbséget: hármunk közül én voltam az, aki nem tetszeleghet a passzív szereplő álarcával; rólam szóltak a Zamba-mesék; magam cáfoltam meg őket. „Igaz, hogy önként visszaléptél, pedig rád bízták a ...-i centrumot?”- kérdezte Nikol. - Hiszen erre vártál...”

Sári hadarja az egyezményes szöveget: ők mindig mindent megtettek értem; ugye emlékszem - most is leghőbb vágyuk, hogy istápoljanak, eszükbe sem jutott volna zavarni, de ezek a zajok, el nem képzeltek, mit csinálhatok...

Miközben töretlen hűségükről biztosított, tekintete kutatva siklott végig a tárgyakon, csomagokon, mintha azt vizsgálná, mit vettem magamhoz az övéből, mi az, ami nem illet meg. Szokása; nyilván már észre sem veszi. Ugyanígy ellenőrizte mindenkor Nikol szekrényeit, a kabátok zsebeit, és a jövő vagy távozó vendégeket.

Olyasféle bizalmatlanság volt ez, amelyben az örök gyanakvás kínosan keveredett a mindent-és mindenről tudás mohóságával; talán az egyetlen, ami megnövelte létezése pótolhatatlanságára épített elképzeléseit. Számomra ez az ismerős jelenség egy lezárult küzdelem hangulatát idézte, és végtelenül csillapítóan hatott.

Ekkor, a nyitva hagyott ajtónál Olga jelent meg. Fején és nyakán az elmaradhatatlan boro-
gatás, mozdulatai, tartása a kíméletért esengő, megtört anyáé.

- Ó, fiam...! - Szemeit drámai mozdulattal elfedi a költözködés tagadhatatlan látványa elől. - Csak nem??!!

Mennyi vád, panasz, tiltakozás ebben az aprócska kérdésben! Ha gyakorolja, sem lehetett volna tökéletesebb.

- Hiszen - suttogja átszellemülten -, hiszen ez a te otthonod!

A maga teremtette szerepkönyv szerint most valószínűleg a karjába kellene omolnom. A csökönös hallgatással legfeljebb a folytatásra, nem meghátrálásra készítem.

- Nikol is így akarná...

Kikapkodnám szájából a nevét, de tudom, nem tehetem; hiszen ki mással próbálnának utoljára és végérvényesen sarokba szorítani, ha nem a „legkedvesebb gyermekemmel” - szinte elhalnak a karjaim, akkora erőfeszítéssel markolom őket.

Itt állok összecsomagolt életem felfordulásában, Olga szívettépő húrokat penget, Sári hal-
szemekkel mered rám; pattog az ütőér a halántékomban.

Hát még azt sem értik, mennyire felesleges komédiás erőfeszítésük? Ennek a játszmának nincsen folytatása; elvesztettem benne mindent, ami nem pénz, tárgyak, fogható valóság, csak magamat mentem, ha lehet még.

- Miattad tette! - zokog fel Olga, és hiába tudtam: *ezt* fogom hallani tőlük, így kimondva sokkal kegyetlenebb, és nincs kihez fellebbezésért folyamodni.

Hirtelen - még ha eddig merőben mást is éreztem volna, olyan féktelenül utálok őket, hogy nem tudom többé fegyelmezni az arcom, befogták az orromat, számat, és úgy vonul vissza a vérem a talpam felé, szinte dübörögve zeng fülemben távolodó zúgása.

Nem, mindent nem lehet büntetlenül - hördül fel bennem az önvád, önsajnálat és gyilkos harag iszonyú indulata.

- Kifelé! - lököm ki magamból üvöltve. - Kifelé!

Olga elakad Nikol „utolsó mondatainak” színezésében, tétován hátrálnak, pedig csak ösztönösen ragadom meg a szék támláját.

- Hogyan...? - motyogja Sári.

De már nem kell megismételnem. Dévi dübörög végig az előszobán két szállítóval. Szája szögletében megjelenik a „kaján Buddha-mosoly”, kölyökkorának is már legősibb fegyvere a magabiztosság, fölény azonnali kifejezésében.

Látja Sáriékat, látja az érintetlenül hagyott fotó-falakat; nem szól, csak viharosan hátba csapkod; érzem - mennyire elégedett velem. Olgáék már moccanni sem mernek a kezdődő földindulásban.

Nincsenek többé, gondolom. - Az utolsó hét évből egyedül én maradtam, aki „nem hagyhatja, hogy letereljek az útról, akivel nem bánhatnak el ostoba törtető, semmirekellő akarnokok”. Ezek az én bútoraim, csomagjaim, ahogy Lenke arcán a mosoly is az enyém, mint Dévi hangja, amely a közelgő utazásról beszél.

Hanyattfekszem, álmatlanul szemlélve a mennyezetet. Itt sohasem vibráltak megnyugtató fények a falakon, s ha néha ablakot nyitottunk, a szellőzőakna nehéz szaga árasztotta el az egész lakást. Éjszakánként szívós keresztvuzatokkal próbáltuk átfésülni a bent rekedt hőséget, és örültünk, hogyha esett az eső.

Lenkénél vagyok; itthon vagyok - nem mondtam magamnak, inkább éreztem. Minden olyan megszokottan vett körül, mintha az előző nap is ezen az ágyon forgolódtam volna; szinte az idegen csak, amit magammal hoztam, és még nem simult be az elszürkült összképbe.

Fáradt vagyok; nehezemre esik a fekvés, és nincs erőm, hogy az egyetlen, zaklatottságomat mindig feloldó, húsz éven át oly biztos fegyvert megszólaltassam a gondolataim ellen: képzeletben újra végigjátszani egy-egy felejthetetlen zenedarabot.

Itt járt a fiam... itt járt Nikol is... Olyan fájdalmas élességgel láttam újra mindkettőjüket, egy rég meghalt vasárnap koradélutáni pillanatképében, hogy úgy éreztem, mindössze karnyújtásnyira vannak tőlem; talán hangosan felnyögtem, mert Lenkénél abban a másodpercben kialudt a lámpa.

Az óra ketyegése fokról fokra erősödött a lomhán tömörödő csöndben.

Már csak egyetlen adat ismeretlen a képletben... - motyogom félálomban; Ugyebár bólint: „nos, zseni úr...?”

Apró szendergések ragadták meg a testem, s hatalmas rándulásokkal mégis az ébrenlétbe eszméltem ismét; agyamban valahol egy kép motoszkált. Először csak jellegtelen részlet villant fel: sárga gombos kilincs valami régi ajtón, melyen a festék száradtan, ereszen repedezett; aztán eltűnt, hogy értelmetlenül újra meg újra visszatérjen. Egy mennyezetlámpa tompa fényt szűrt a divatjamúlt fekete bútorokra, és egészen közelről láttam a csipkefüggöny apró szakadásait.

Ott ültem Józsi bácsinál a zongora előtt - Mozart d-moll zongoraversenye volt a kottatartón -, tudom, mert hallottam, és pontosan emlékeztem azokra a futamokra, amelyeknél mindig megállított: „ismételjük csak!”

- Elölről?

Türelmes, elnéző mosoly; mozdulataiban a cselekvő nyugalom fegyelme:

- Ha tökéletes összhangzatot akarunk, mindig az *egész* felől kell megközelítenünk.

- Tudom.

- És elképzelhető, hogy sajnálod érte a fáradtságot?

Nem. Elképzelhetetlen az ellenkezője lenne.

Vége